

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ**

**ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ
УПРАВЛІННЯ ОСВІТНІМИ
СИСТЕМАМИ**

ПОСІБНИК

**Київ
Педагогічна думка
2012**

УДК 377:005 (072)
ББК 74.04
І 74

*Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Інституту професійно-технічної освіти НАПН України
(Протокол № 3 від 26 березня 2012 року)*

Рецензенти:

Свистун В.І. – доктор педагогічних наук, доцент, завідувач лабораторії управління професійно-технічною освітою Інституту професійно-технічної освіти НАПН України;
Яковець В.П. – доктор фізико-математичних наук, професор, директор Інституту відкритої освіти ДВНЗ «Університет менеджменту освіти».
Сушенцева Л.Л. – доктор педагогічних наук, доцент, доцент, завідувач лабораторії змісту професійної освіти і навчання Інституту професійно-технічної освіти НАПН України.

Інформаційно-аналітичне управління освітніми системами: методичний посібник / Т.В. Волкова, Н.О. Величко, І.В. Гириловська, Д.О. Закатнов, та інші за ред. Т.В. Волкової. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 176 с.

ISBN 978-966-263-8

Методичний посібник висвітлює особливості, концептуальні підходи до створення і організаційно-правові засади функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення управління професійно-технічною освітою в Україні на трьох рівнях управління; основні напрями підвищення якості управління розвитком професійно-технічної освіти; методологічні засади застосування інформаційно-комунікаційних технологій в аналітичній діяльності управління професійно-технічним навчальним закладом; теоретико-методологічні засади прогнозування контингенту професійно-технічного навчального закладу в умовах ринкових трансформацій.

Для керівників і методистів професійно-технічних навчальних закладів, методистів регіональних інформаційно-аналітичних центрів професійно-технічної освіти, науково-педагогічних і наукових працівників, майбутніх інженерів-педагогів професійно-технічних навчальних закладів.

УДК 377:005 (072)
ББК 74.04

ISBN 978-966-644-263-8

© Інститут професійно-технічної освіти
НАПН України, 2012
© Педагогічна думка, 2012.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ОСНОВИ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЮ ОСВІТОЮ	
1.1. Теоретико-методологічні засади розвитку професійно-технічної освіти в інформаційному суспільстві.....	6
1.2. Концептуальні засади інформаційно-аналітичного забезпечення управління ПТО.....	9
1.3. Структура взаємодії та інформаційні потреби органів управління ПТО різних рівнів.....	17
1.4. Організаційно-правові засади функціонування інформаційно-аналітичної системи управління ПТО.....	24
Список використаних джерел.....	30
РОЗДІЛ 2. УДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ	
2.1. Сучасні підходи до визначення якості професійно-технічної освіти.....	33
2.2. Теоретичні аспекти ефективної діяльності ПТНЗ.....	37
2.3. Теоретичні основи рейтингового оцінювання якості ПТО.....	44
Список використаних джерел.....	51
РОЗДІЛ 3. МОДЕРНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	
3.1. Інформаційно-аналітичне забезпечення управління навчально-виробничим процесом у професійно-технічному навчальному закладі.....	54
3.2. Засоби інформаційно-комунікаційних технологій в аналітичній діяльності управління ПТНЗ.....	64
3.3. Організація управління процесом підготовки методиста ПТНЗ до аналітичної діяльності.....	70
3.4. Методика застосування засобів інформаційно-аналітичної системи ПРОФТЕХ у аналітичній діяльності методиста професійно-технічного навчального закладу.....	79
Список використаних джерел.....	86
РОЗДІЛ 4. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОГНОЗУВАННЯ КОНТИНГЕНТУ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ	
4.1. Соціально-економічний аналіз стану і тенденції демографічних процесів в умовах ринкової трансформації.....	90
4.2. Модель оптимізації обсягів контингенту птнз за профілями підготовки.....	109
4.3. Прогнозування потреб контингенту ПТНЗ регіону в розрізі професійно- кваліфікаційних груп.....	114
4.4. Напрями підготовки кваліфікованих робітників для промисловості.....	133
Список використаних джерел.....	143
ВИСНОВКИ	144
ДОДАТКИ	144

ВСТУП

Сучасні умови розвитку суспільства, які характеризуються глобалізаційними, інтеграційними, трансформаційними процесами в усіх сферах життя, вимагають погоджених дій світового співтовариства не лише в галузі політики й економіки, але і в галузі освіти. За цих умов виняткового значення набуває роль керівників закладів і установ освіти, здатних забезпечити функціонування і їх розвиток в умовах становлення інформаційного суспільства.

У світлі багаточисленних модернізаційних заходів у сучасній освіті роль управлінського аналізу вкрай важлива, оскільки завдяки аналізу не лише фіксуються зміни і відхилення, а виявляються їх джерела, чинники, що стримують або сприяють досягненню стратегічних цілей.

Оновлення підходів до управління професійно-технічним навчальним закладом обумовлюється основними пріоритетами державної політики в галузі освіти, визначеними Національною доктриною, а саме: особистісна орієнтація освіти, формування національних і загальнолюдських цінностей, створення рівних можливостей для дітей і молоді у здобутті якісної освіти, постійне оновлення її змісту, розвиток системи безперервної освіти та освіти упродовж життя, формування через освіту здорового способу життя, розвиток країномовного освітнього простору, забезпечення економічних і соціальних гарантій для професійної самореалізації педагогічних, науково-педагогічних працівників освіти, підвищення їхнього соціального статусу.

Особливої актуальності набуває сьогодні проблема розробки і вдосконалення інформаційно-комунікативних технологій, підвищення їх економічності, ефективності. В управлінні професійно-технічною освітою постановка даної проблеми стає необхідною завдяки безпосередньому зв'язку розвитку цих технологій з важливою функцією управління – її інформаційно-аналітичним забезпеченням. Для України ця проблема набуває особливої ваги з огляду залучення нашої держави до світових глобалізаційних процесів, зокрема, до формування єдиного інформаційного простору. На сьогодні у професійно-технічній освіті не вироблено єдиного комплексного підходу до організації інформаційно-аналітичного забезпечення управління. Відсутні методологія здійснення аналітичних досліджень, єдине розуміння функцій, завдань і принципів інформаційно-аналітичного забезпечення управління ПТНЗ.

Необхідність якнайшвидшого розв'язання цих завдань зумовлює потребу в науковому вирішенні, розробці, систематизації та впровадженні у практику заходів з удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення управління професійно-технічною освітою в Україні.

Потребують теоретичної розробки проблеми, що стосуються інформаційно-аналітичного забезпечення управління, визначення його правових та організаційних основ, принципів, методів та основних напрямів; кола завдань і функцій інформаційно-аналітичних центрів професійно-технічної освіти; пошуку такої організаційної моделі структури та діяльності інформаційно-аналітичних центрів, яка б відповідала всьому комплексу вимог та завдань, які покладаються на професійно-технічну освіту України.

Інформаційно-аналітичне забезпечення передбачає забезпечення системи управління професійно-технічною освітою, крім інформації, ще й знаннями, необхідними для виконання усіх функцій та завдань управління.

Актуальність формування інформаційно-аналітичної складової професійної діяльності керівника, інженера-педагога в галузі комп'ютерних технологій, методиста ПТНЗ визначається Державною цільовою програмою розвитку професійно-технічної освіти (ПТО) на 2011–2015 рр., стратегічним завданням якої є вдосконалення системи управління ПТО на основі реалізації програмних заходів за такими пріоритетними напрямами: *підвищення* ефективності управління в умовах змін організаційно-правових форм діяльності ПТНЗ, що забезпечить результативність і підсилить їх відповідальність за кінцеві результати діяльності; *удосконалення* інформаційного обміну; запровадження моніторингу ефективності управлінських рішень, їх впливу на якість ПТО.

Оскільки освітня сфера діяльності характеризується великими обсягами інформації, інформаційно-аналітична робота, що передбачає збір, накопичення й обробку даних; пошук, аналіз й узагальнення інформації; отримання спеціальних знань та спрямування на якісне забезпечення управлінської діяльності на різних рівнях в інтересах успішного розв'язання поставлених завдань має бути виділена як самостійний вид діяльності. Це необхідно у зв'язку з різко зростаючим обсягом отриманої й оброблюваної інформації, складним взаємозв'язком і взаємозалежністю між елементами системи і великою кількістю користувачів інформацією, зацікавлених у різних її аспектах, формах систематизації й аналізу. Основними вимогами до результатів інформаційно-аналітичної діяльності є: актуальність, новизна, важливість, достовірність, об'єктивність, однозначність, повнота, релевантність та інші.

Якість управлінського аналізу залежить від високої науково-педагогічної кваліфікації методистів, що здійснюють цей аналіз, від їх професійної підготовки до проведення однієї з найскладніших складових педагогічної діяльності. Узагальнення досвіду інформаційно-аналітичного забезпечення професійної освіти і навчання європейських країн свідчить про необхідність створення єдиного координаційного інформаційно-аналітичного центру та забезпечення його системою обміну інформації.

Умовою ефективного використання інформаційно-аналітичного забезпечення управління професійно-технічною освітою є послідовне виконання таких дій: визначення цілей; виокремлення змісту управлінської інформації; визначення джерел інформації; формування інформаційних потоків; призначення відповідальних за збір, обробку, збереження та передачу інформації; класифікація даних; визначення строків та форм виходу інформації.

Висвітленню теоретико-методологічних засад розвитку і завдань професійно-технічної освіти в інформаційному суспільстві, концептуальних підходів до створення системи інформаційно-аналітичного забезпечення управління професійно-технічною освітою, структури взаємодії та інформаційних потреб органів управління професійно-технічною освітою різних рівнів, організаційно-правових засад функціонування інформаційно-аналітичної системи управління ПТО присвячено перший розділ методичного посібника **«Основи інформаційно-аналітичного забезпечення управління професійно-технічною освітою»**.

У другому розділі **«Удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення управління розвитком системи професійно-технічної освіти»** розкриваються сучасні підходи до визначення якості професійно-технічної освіти, теоретичні аспекти ефективної діяльності ПТНЗ, теоретичні основи рейтингового оцінювання якості ПТО.

У третьому розділі **«Модернізація навчально-методичного забезпечення професійної освіти і навчання на основі застосування інформаційно-комунікаційних технологій»** досліджуються питання інформаційно-аналітичного забезпечення управління навчально-виробничим процесом у ПТНЗ, застосування засобів інформаційно-комунікаційних технологій в аналітичній діяльності управління професійно-технічним навчальним закладом, викладено методику організації управління процесом підготовки методиста ПТНЗ до аналітичної діяльності, запропоновано технологію аналізу результативності системи професійно-технічної освіти на основі засобів інформаційно-аналітичної системи управління професійно-технічною освітою **«ПРОФТЕХ»**.

У четвертому розділі **«Теоретико-методологічні засади прогнозування контингенту ПТНЗ»** здійснено соціально-економічний аналіз стану і тенденцій демографічних процесів в умовах ринкової трансформації, розроблено модель оптимізації обсягів контингенту професійно-технічного навчального закладу за профілями підготовки, викладено практичні аспекти щодо прогнозування потреб контингенту ПТНЗ регіону в розрізі професійно-кваліфікаційних груп ПТНЗ.

Запропоновані засади побудови системи інформаційно-аналітичного забезпечення управління професійно-технічною освітою забезпечать можливість оптимально систематизувати всю необхідну для управління інформацію, уникнувши труднощів в упорядкуванні даних, пов'язаних не лише з багатоструктурністю інформаційних потоків, але й динамічністю та швидкою плінністю інформації про якість, результативність підготовки кваліфікованих робітників відповідно до вимог ринку праці.

Застосування програмно-технічних засобів інформаційно-аналітичної системи управління ПРОФТЕХ, а також спеціально розроблених індикаторів діяльності закладів профтехосвіти України, на основі яких здійснюється самооцінювання розвитку начального закладу, що виступає важливим інструментом оцінювання якості підготовки робітників на всіх рівнях управління професійно-технічної освіти, є умовою підвищення ефективності наукового управління системою ПТО, забезпечення ефективного педагогічного процесу ПТНЗ на аналітичній основі.

Систематичне використання набору взаємопов'язаних індикаторів становить ту частину загального циклу забезпеченості якості системи ПТО, що включає заходи з моніторингу та оцінювання, одержання зворотного зв'язку і має практичне застосування на різних її ділянках. Використання інформації, зібраної за допомогою індикаторів у інформаційно-аналітичній системі ПРОФТЕХ, надасть можливість запровадити необхідні зміни та переглянути цілі й методи їх впровадження.

Повна і достовірна інформація про всі сфери діяльності педагогічного і учнівського колективів забезпечить високу якість підготовки висококваліфікованих робітників, їх мобільність і конкурентоспроможність на ринку праці.

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ УПРАВЛІННЯ ОСВІТНИМИ СИСТЕМАМИ

Розділ 1

Основи інформаційно-аналітичного забезпечення управління професійно-технічною освітою

- 1.1. Теоретико-методологічні засади розвитку професійно-технічної освіти в інформаційному суспільстві
- 1.2. Концептуальні засади системи інформаційно-аналітичного забезпечення управління ПТО
- 1.3. Структура взаємодії та інформаційні потреби органів управління ПТО різних рівнів
- 1.4. Організаційно-правові засади функціонування інформаційно-аналітичної системи управління ПТО

Список використаних джерел

1.1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Інформаційне суспільство – це глобальне суспільство, в якому обмін інформацією не буде мати ні часових, ні просторових, ні політичних кордонів, де відбувається взаємопроникнення культур, де кожному співтовариству відкриваються нові можливості для самоідентифікації й розвитку власної унікальної культури. Воно передбачає, з одного боку, різке зростання ролі знань та інформації, які стають важливим стратегічним ресурсом суспільства, забезпечують адекватний сьогоднішньому розвиток особистості, прискорений розвиток високотехнологічних галузей економіки, розбудову нашого життя, роботи і дозвілля, можливості організації всіх видів освіти, у тому числі й професійно-технічної, а з іншого – широкий доступ громадян до інформації, освіти, культурних надбань, сприятливі умови створення інформації і знань для кожного, доступ до них, користування й обмін ними, створення нових можливостей роботи й спілкування завдяки бурхливому розвитку і широкомасштабному впровадженню інформаційно-комунікативних технологій.

Отже, в інформаційному суспільстві головним джерелом існування і розвитку, основним ресурсом функціонування і рушійною силою прогресивних перетворень стануть знання та інформація, які накопичило і продовжуватиме здобувати і накопичувати людство та які будуть ефективно використовуватись практично всіма підсистемами суспільства для розв'язування своїх повсякденних і перспективних завдань. Одним із суб'єктів вирішення цієї проблеми є система професійно-технічної освіти, яка має створювати оптимальні умови для всебічного забезпечення інформаційних потреб і вдосконалення реалізації прав українських громадян у професійних і фахових знаннях та інформації.

Відповідно, інформаційне суспільство суттєво змінює традиційні уявлення про ПТО, яка в умовах бурхливого розвитку і глобального поширення персональних комп'ютерних засобів, практично неосяжних масштабів Інтернет, науково-технічного рівня його комунікативних можливостей і сервісів має:

- *по-перше*, створювати оптимальні умови для набування знань, інформації та актуалізації інтелектуального потенціалу людини, спочатку в процесі навчальної, а потім і професійної діяльності;

- *по-друге*, забезпечувати комплексний та органічний розвиток особи як суб'єкта навчальної та майбутньої професійної діяльності;

- *по-третє*, створювати сприятливі умови для духовного та розумового збагачення кожного учня, нарощування національного людського капіталу як основи розвитку політичної, соціальної, економічної, гуманітарної, культурної та інших сфер суспільного життя, насамперед, в інтересах підвищення добробуту громадян, забезпечення ефективності економіки та зміцнення державності.

Професійно-технічна освіта має сприяти досягненню **основних стратегічних цілей розвитку інформаційного суспільства в Україні**. Зокрема, таких:

- створення постіндустріальної економіки в Україні шляхом прискореного впровадження новітніх інформаційно-комунікативних технологій в усі сфери суспільного життя, діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування;

- широке застосування інформаційно-комунікативних технологій як інструменту для затвердження демократичних форм державного управління, удосконалення відносин між державою і громадянами, зміцнення демократичних інститутів, становлення електронної форми взаємодії між владою і громадянами;

- забезпечення комп'ютерної грамотності населення, орієнтованої на виклики інформаційного суспільства, насамперед, шляхом створення освітньої системи, формування в суспільстві системи його цінностей і пріоритетів, які спрямовують і стимулюють його членів і суспільні підсистеми використовувати новітні інформаційно-комунікативні технології у формуванні особистості;

- створення національної інформаційно-комунікаційної інфраструктури та інтеграція її зі світовою інфраструктурою.

Отже, інформатизація українського суспільства передбачає випереджальну інформатизацію галузі професійно-технічної освіти, де, в основному, формується кадровий фундамент самої інформатизації як процесу і соціально-економічного явища, закладається майбутнє досягнень і розвитку суспільства в цілому. У зв'язку з цим її необхідно забезпечувати адекватними інформаційно-комунікативними технологіями в інтересах учнів та в межах концепції безперервної освіти для всіх. При цьому слід мати на увазі, що професійно-технічна освіта інформаційного суспільства істотно відрізняється від освіти індустріальної епохи своєю метою, методами та можливостями освітньої діяльності. Тому перед нею виникло складне двоєдине завдання: вона повинна осучаснюватися на основі новітніх технологій через широке впровадження у навчально-виховний процес інформаційно-комунікативних технологій, а також – формувати в молоді риси, необхідні для успішної самореалізації в інформаційному суспільстві після завершення навчання в системі ПТО.

Отже, **головна мета системи професійно-технічної освіти в інформаційному суспільстві** є багатофакторною і включає низку цілей, однією з яких є підготовка учнів системи ПТО до ефективної участі в побутовій, громадській і професійній життєдіяльності в умовах інформаційного суспільства.

Основні цілі професійно-технічної освіти: підвищення її якості; демократизація освіти; підвищення економічного, кадрового та інтелектуального потенціалу в країні за рахунок зростання освітнього рівня населення; створення єдиного інформаційного простору системи професійно-технічної освіти; інформаційна інтеграція професійно-технічної освіти в національну систему освіти, а також у наукову, виробничу, соціально-громадську і культурну інфраструктуру світового суспільства.

Стратегічні завдання системи професійно-технічної освіти в інформаційному суспільстві:

- наукове обґрунтування методології інформатизації системи професійно-технічної освіти в умовах інформаційного суспільства;

- забезпечення навчання, виховання, фахової підготовки особи в системі професійно-технічної освіти для роботи в інформаційному суспільстві;
- підготовка кадрів, здатних досягати поставлених масштабних цілей;
- покращення якості освіти на основі широкого й ефективного застосування сучасних і перспективних ІКТ;
- аналіз рівнів доцільного використання інформаційно-комунікаційних технологій у різних напрямках і для різних рівнів підготовки фахівців;
- розробка комп'ютерних навчальних систем для системи професійно-технічної освіти;
- створення системи стандартів інформаційно-комунікаційних технологій, розробка методик сертифікації програмних і технічних засобів навчання;
- розвиток єдиної системи баз даних та інформаційних ресурсів в системі професійно-технічної освіти, забезпечення масового доступу до цієї системи усіх категорій користувачів.

Прикладні завдання системи ПТО в інформаційному суспільстві:

- формування інфраструктури інформаційного суспільства в системі ПТО шляхом широкого впровадження інформаційно-комунікаційних технологій;
- сприяння змінам системних властивостей ПТО, і, насамперед, з метою підвищеного сприймання інновацій, надання можливостей активного, цілеспрямованого використання світової інформаційної магістралі, нових можливостей впливу на освітню, наукову, професійну траєкторію, а разом з тим - і на історичний напрям розвитку цілей галузей виробництва та кожного фахівця зокрема;
- забезпечення навчання, виховання, професійної підготовки особи в системі ПТО для роботи в інформаційному суспільстві;
- упровадження в систему ПТО нових принципів викладання і вивчення інформатики, які мають забезпечити формування в майбутніх фахівців нових, сучасних уявлень про роль інформації та інформаційних процесів у природі та суспільстві;
- інформатизація освітнього і управлінського процесів у системі ПТО, що є важливим резервом підвищення якості підготовки майбутніх робітників, молодших спеціалістів, бакалаврів;
- підготовка технологічних фахівців, здатних об'єктивно сприймати процеси технологізації сучасного життя в українському суспільстві і професійній діяльності, спрямовану на вивчення і застосування сучасних засобів і високих технологій (зокрема, інформаційно-комунікаційних, Інтернет, технологій дистанційної освіти як засобу нового типу навчальної діяльності);
- забезпечення формування в людині технологічних способів мислення, технологічної спрямованості набутих знань;
- сприяння безперервній освіті та освіті для дорослих, професійній перепідготовці, навчанню упродовж усього життя;
- забезпечення комп'ютерної та інформаційної грамотності суб'єктів ПТО, насамперед, шляхом створення системи ПТО, орієнтованої на використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні всебічно розвиненої особистості майбутнього фахівця;
- підготовка випускника системи ПТО для роботи в інформаційному суспільстві тощо.

Для цього необхідно в організаційному, методичному, науковому та управлінському аспектах вирішити такі завдання:

- організаційно, функціонально і структурно перебудувати систему професійно-технічної освіти;
- опрацювати методи, засоби і технології оцінювання рівнів навчальних досягнень і професійної компетентності випускників ПТНЗ;

- розробити концептуальні, теоретичні та методичні основи професійної підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації працівників для пріоритетного розвитку галузей суспільних структур; забезпечити впродовж життя освіти різним категоріям дорослого населення;

- обґрунтувати методи, засоби і технології підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів освіти (включаючи викладацькі, професорсько-викладацькі, наукові, а також кадри управління освітою, навчально-виховними закладами і науковими установами);

- створити комп'ютерні мережі навчальних закладів, наукових установ і органів управління ПТО (зокрема, унормувати перелік сервісів та інтерфейсів користувачів, забезпечити рівний доступ до засобів і сервісів мереж, інтегрувати національні комп'ютерні мережі, локальні мережі навчальних закладів і наукових установ у глобальні комп'ютерні мережі єдиного інформаційного освітнього простору);

- створити бази освітніх і наукових даних, забезпечити захист і рівний доступ до ресурсів цих баз, інтегрувати бази даних до єдиного інформаційного освітнього простору);

- здійснити інформатизацію бібліотечної справи (зокрема, впровадження автоматизованих інформаційних бібліотечних систем та їх інформаційних баз, забезпечення захисту інформації та рівного доступу до сервісів цих систем і ресурсів даних баз, інтеграцію баз даних і систем в єдиний інформаційний освітній простір);

- створити системи мас-медіа, що пропонують освітні й науково-популярні програми;

- затвердити економічні механізми і процеси господарювання, функціонування і розвитку ПТО (зокрема, інформаційно-аналітичних систем адміністративного управління освітою і наукою);

- створити системи статистики (унормування ключових індикаторів, що відображають стан, характер функціонування і напрями планового розвитку мережі ПТНЗ, якісної і кількісної структури їх прийомів-випусків, іншої продукції систем ПТО, навчальних закладів і наукових установ, технології збирання і опрацювання даних, моніторингу освітньої діяльності, системи управління освітою на її різних організаційних рівнях).

1.2. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПТО

Нині в більшості країн світу, хоча і різними темпами, відбувається становлення *інформаційного суспільства*, про масштабність поширення якого свідчать такі характерні ознаки, як впровадження інформації у різні сфери людської життєдіяльності, зосередження в сфері інформаційно-інтелектуальних послуг більш 40–50% населення, розвиток теорії інформаційного суспільства, експонентне зростання обсягів знань і накопичення інформації (так званий «інформаційний вибух»), конвергенція комп'ютерних систем, цифровізація інформації, надзвичайно високий розвиток виробництва телекомунікаційної техніки й технологій, засобів зв'язку. Це становлення розвинуті країни світу підтримують низкою правових та організаційних заходів й програм.

Відомо, що на саміті глав держав великої «вісімки» (22 червня 2000р.) було підписано «Окінавську Хартію глобального інформаційного суспільства», яка наголосила на тому, що основні трансформації, яким сприяє інформаційне суспільство, полягають в їх здатності сприяти людству використовувати нові знання та ідеї. Також в документах Саміту було визначено, що якраз на освітні системи покладається таке важливе завдання, як розвиток людських ресурсів, і це відповідає вимогам епохи інформації: засобами освіти і навчання задовольнити зростаючий попит на фахівців, які володіють сучасними ІКТ в багатьох секторах економіки, при тому, що інформаційні ресурси стають одними з найцінніших елементів як національного, так і загальнолюдського надбання [1].

Такі міжнародні організації, як ЮНЕСКО, ООН і Рада Європи здійснюють стратегічну масштабну роботу щодо впровадження інформаційних технологій, у контексті якої сформульовано відповідний план дій і в сфері освіти [2]. Не є виключенням з цих правил і Україна. Зазначені фактори кардинально впливають на трансформацію процесів, які відбуваються в освітній системі, в тому числі, в галузі професійно-технічної освіти, зокрема, на *інформатизацію суспільства та безпосередньо на інформатизацію освітніх систем*.

У законі України «Про національну програму інформатизації» від 4 лютого 1998 року № 4/98-ВР зазначається, що *«інформатизація»* – це сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, спрямованих на створення умов для *задоволення інформаційних потреб*, реалізації прав громадян і суспільства на основі створення, розвитку та *використання інформаційних систем*, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, побудованих на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки.

У вітчизняній педагогіці процеси *інформатизації в системі освіти* знаходяться в полі зору Б. Малиновського, М. Згуровського, В. Кременя, В. Лугового, В. Олійника та інших. Питання технологічного оновлення процесів управління освітою розглядають в своїх працях: В. Биков, Г. Єльнікова, В. Гапон, М. Плескач, А. Гурній, В. Самсонов, В. Гуменюк, Г. Тандура, Л. Забродська, Л. Калініна, В. Маслов та інші.

Інформатизація освіти передбачає інтенсивне використання ІКТ не лише у навчально-виробничому та виховному процесі, а й в усіх сферах управлінської діяльності, з метою створення і реалізації інформаційних систем управління освітою, спрямованих на підвищення ефективності, економії часу та ресурсів.

Об'єктами інформатизації в системі ПТО є аналітичні підрозділи системи управління ПТО, адміністративний та педагогічний склад ПТНЗ, учні, навчально-виробничий та виховний процес, інформаційні служби менеджменту електронних ресурсів.

Процеси інформатизації сприяють автоматизації управлінської діяльності, прискорюють процеси опрацювання і оперативного аналізу документації, передачі даних. «Інформатизація освіти», за визначенням В. Бикова, є упорядкованою сукупністю взаємопов'язаних організаційно-правових, соціально-економічних, навчально-методичних, науково-технічних, виробничих і управлінських процесів, спрямованих на задоволення інформаційних, обчислювальних і телекомунікаційних потреб, що пов'язані з можливостями методів і засобів інформаційних і комунікаційних технологій учасників навчально-виховного процесу, а також тих, хто цим процесом управляє та його забезпечує. Вона пов'язана з широким впровадженням у систему освіти методів і засобів інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ), створенням на їх основі комп'ютерно-орієнтованого інформаційно-комунікаційного середовища з наповненням електронними науковими, освітніми та управлінськими ресурсами, з наданням можливостей суб'єктам освітнього процесу використовувати засоби і сервіс цього середовища, здійснювати доступ до його ресурсів при вирішенні різних завдань [3, с. 34].

Олійник В. зазначає, що важливим напрямом інформатизації суспільства є створення інформаційних систем управління та інформаційного управління освітою: «...як неможливо призупинити розвиток виробництва, так і неможливо призупинити процес передачі новітньої інформації. Адже потреби виробництва у кваліфікованому обслуговуючому персоналі, оновленні науково-технічних засад загострюють необхідність в більш досконалій організації інформаційного забезпечення та процесу його передачі. Це зумовлює стратегія інформаційного управління освітою» [4, с. 153].

Нинішня державна інформаційна політика ґрунтується на ряді законодавчих актів, а саме: Указі Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні»

від 31.07.2000 року № 928/2000, Постанові Верховної Ради «Про затвердження завдань Національної програми інформатизації на 2000–2002 роки», відповідно до яких в освітній галузі порушуються питання щодо якості і доступності інформаційних ресурсів, необхідності застосування сучасних технологій як в навчальному процесі, так і в аспектах оптимізації процесів прийняття управлінських рішень.

Загальновідомо, що кожне дослідження спирається на власний категоріально-понятійний апарат. Тому розглянемо основні його дефініції.

Категорія «інформація» (від латинського слова «informatio») означає роз'яснення, відомості, витлумачення, виклад подій та фактів. Сьогодні час під інформацією ми розуміємо також опосередкований формами зв'язку результат відображення змінюваного об'єкта з метою збереження її системної цілісності. Філософське розуміння інформації відображає реальний світ, певну властивість матерії, отримання нових знань. Англійські книгодрукарі під цим терміном розуміли зміст форми – матриці. In form, те що у «формі», тобто *інформація* – це дещо, що міститься у формі. Книга – це не інформація, це предмет, річ з певними фізико-хімічними властивостями. Але те, що вміщує книга, є інформацією. Аналогічно, будь-який реальний об'єкт має інформаційний прояв. *Інформаційні процеси* відбуваються в часі, але не спостерігаються у просторі, тому їх називають абстрактними [5].

Філософське розуміння інформації відображає реальний світ, певну властивість матерії, отримання нових знань, опосередкований формами зв'язку результат відображення змінюваного об'єкта з метою збереження її системної цілісності. Багато вчених зі світовим ім'ям присвятили наукові праці визначенню й дослідженню наукових проблем, пов'язаних з інформацією: А. Моль, В. Глушков, Н. Вінер, К. Шеннон, Л. Бріллюен, У.Р. Ешбі, А. Урсул.

Російський філософ А. Ракітов [6] (оцінювання зростаючої значущості інформації, обґрунтування критеріїв інформаційного соціуму); американські соціологи Е. Тоффлер [8] (ідеологія інформаційного суспільства), іспанський соціолог постмарксист М. Кастельс [7] (підкреслення мережевого характеру соціальних структур); канадський дослідник С. Кліфт [9] (розвиток електронної демократії); професор Токійського технологічного університету Т. Умесау [10] та австрійський економіст Ф. Махлуп (ключові поняття та концепція інформаційного суспільства) сприяли значному розвитку концептуалізації нових поглядів на процеси становлення *інформаційного суспільства* та поширення їх у практику.

Інформація, яка задовольнить потреби користувача-реципієнта у будь-який історичний проміжок часу, повинна відповідати *критеріям її якості*, таким як: актуальність, своєчасність, точність, стійкість, достовірність, надійність, вірогідність, доступність, повнота, адекватність. Г.К. Честертон висловлювався щодо проблем інформування і зазначав, що кожний бажає, щоб його інформували чесно, неупереджено, правдиво і в повній відповідності до його поглядів. Але практика переконливо доводить, що актуальність і оперативність в інформаційному забезпеченні є найважливішими критеріями, від яких залежить вчасне реагування на зміни зовнішнього середовища, процеси прийняття рішень, формування стратегії подальшого розвитку в будь-яких сферах.

Інформацію класифікують: за ступенем корисності (корисна, марна, дезінформація); місцезнаходження (зовнішня, внутрішня); за характером збереження (фіксована, нефіксована); за ступенем готовності до використання (проміжна, кінцева, повна, часткова); за характером використання (універсальна, пооб'єктна, функціональна).

Напрями диференціації інформації: за аспектами управління (економічна, соціальна, організаційна, технічна); за характером подання (візуальна, аудіовізуальна); за формою подання (літерна, цифрова, кодована); за джерелами (вхідна, вихідна); за часом активного використання інформації (постійна, змінна). Розрізняють *інформацію за видами*: статистична, аналітична, масова, правова, соціологічна, довідкова тощо [11].

В аспекті нашого дослідження науковий інтерес представляє інформаційне забезпечення в освітній системі. У спеціальній літературі поняття «*освітня система*» ще не отримало загально визнаного визначення, хоч широко використовується в різних контекстах у наукових публікаціях із педагогіки, соціальної філософії, філософії освіти, соціології освіти Н. Бордовської, Н. Булгакової, Е. Гусинського, В. Кременя, А. Лігоцького, М. Лукашевича, В. Лутая, І. Підласого, Ю. Турчанинової, Н. Щубелки та багатьох інших науковців. *Освітню систему* ми розуміємо як системоформуючу підсистему національної освіти, наділену специфічними функціями; впорядковану, структурну, самоорганізовану цілісність історично зумовлених і взаємопов'язаних поглядів, переконань, ідеалів, національних традицій та практикуючих дій, об'єднаних спільними мотивами, завданнями і цілями, спрямованими на навчання й виховання людини задля досягнення нею певного рівня освіченості як ступеня становлення особистості. У нашому розумінні, система освіти в країні є лише одна (макросистема), а освітніх систем, як різних креативних варіантів системи освіти, – багато. Але кожна з освітніх систем у системі освіти має свою оригінальну основу, інваріантну для неї (освітньої системи), яка і є запорукою її розвитку [12].

Професійно-технічна освіта є однією з підсистем національної системи освіти, що сприймається як повноцінне соціокультурне утворення, яке розвивається в процесі самоорганізації, самовідтворення та соціальної організації, і відповідає за підготовку кваліфікованого працересурсного потенціалу України.

Сьогодні ми все частіше вживаємо такі поняття, як «*відкритий інформаційний освітній простір*», «*інформаційно-комунікаційне середовище*» та шукаємо відповідь на те, як найефективніше може професійно-технічна освіта використати переваги інформаційного суспільства, в якому виробництво і споживання інформації є найважливішим видом діяльності, а інформація визнається найзначнішим ресурсом. На наш погляд, входження української системи ПТО у *відкритий освітній простір*, тобто, середовище, в якому існує, циркулює, обертається інформація, де інформаційні комунікації, електронні мережі відіграють провідну роль, надасть їй ряд переваг. До зазначених *переваг* такого простору можна віднести: доступність інформації; ефективну взаємодію інформаційних партнерів; оперативність прийняття управлінських рішень; інтеграцію наявних інформаційних баз даних з метою отримання якісно нових результатів аналітичних досліджень; можливість вивчення та впровадження як кращого вітчизняного, так і зарубіжного досвіду; позиційність системи ПТО; здійснення профорієнтації у новому форматі; проведення дистанційного навчання, розташовування доступних педагогічних програмних засобів навчання на освітніх порталах або сайтах; розвиток маркетингових, інформаційних служб у ПТНЗ.

Проте відомий і такий факт, що сьогодні в інформаційному просторі освітньої сфери склалася ситуація, коли майже 95% всієї існуючої наукової інформації залишається невикористаною, що «завдячує»: по-перше, її великій кількості; по-друге, обмеженій швидкості переробки інформації людським мозком (приблизно 50 біт за секунду); по-третє, недостатній її доступності (за технічних або фінансових проблем); по-четверте, за відсутності такого єдиного, відкритого освітнього інформаційного середовища, що діє на основі правової, методологічної єдності, в якому зосереджена необхідна кількість якісної наукової, нормативно-довідникової інформації для навчальної, наукової, фінансової, управлінської, статистичної діяльності галузі.

Виникнення нових технологічних засобів пошуку, обробки, перетворення, збереження, поширення інформації, надають більше можливостей управлінцям в аспекті підвищення дієвості й результативності їх роботи. Але на сьогодні ключова проблема постає в умінні керівників використовувати технічні можливості сучасної комунікаційної техніки, електронних офісів, працювати з інформацією: оперативно здійснювати її пошук,

відкремлювати головне, знаходити ключові впливові показники, здійснювати факторний аналіз із основною метою – поліпшити існуюче становище в системі ПТО.

Про експонентне зростання обсягів інформації та її швидке старіння доводять звіти аналітичної компанії IDC «The Expanding Digital Universe» про те, що у 2003 році показник обсягів інформації, який накопичено і зберігається у світі, становив 161 екзабайт (мільярдів гігабайт), а до 2010-го, за прогнозом, досягне 988 екзабайт. З метою порівняння, наведемо приклад, – у 1999 р. у світі всього було вироблено 2-3 екзабайти даних, а у 2002 – від 3 до 5 екзабайт [13].

У системі ПТО впродовж останніх 10 років також спостерігаємо збільшення потоків інформації, обсягів статистичної, навчальної, звітної документації. У цьому випадку на допомогу приходять сучасні системи автоматизації документообігу, електронна пошта, програмні продукти щодо складання розкладів, бухгалтерського обліку, кадрового діловодства. Але, в сфері управлінської діяльності ПТО і донині не використовуються програмні продукти, які дозволяють оптимізувати прийняття рішень. Відсутні інформаційні служби та посади інформаційних менеджерів, які забезпечують пошук, структурування, консолідацію, концентрацію інформаційних ресурсів у режимі мережевої взаємодії та відповідають за підвищення кваліфікації управлінського та педагогічного персоналу.

Кадемія М. зазначає, що досвід розвинутих країн світу, наукові дослідження підтверджують гіпотезу про те, що становлення інформаційного суспільства ініціює формування прогресивних тенденцій розвитку продуктивних сил, зміну структури суспільних відносин, взаємозв'язків і, перш за все, інтелектуалізацію діяльності всіх членів суспільства в усіх його сферах, у тому числі й у сфері освіти.

На думку В. Маслікової, існуючий в Україні низький імідж освіти, деструктивний характер інформаційного освітнього простору можна пояснити саме недооцінкою значення інтелектуального капіталу, відсутністю концептуальних підходів щодо формування інтелектуально-духовного ресурсу її, орієнтації тільки на зовнішнє реформування галузі [14, с.8].

Для зміни ситуації Україні необхідно не лише інвестувати кошти та прийняти відповідні рішення на рівні уряду, а й дуже активно реалізовувати відповідні технологічні проекти, до виконання яких залучати фахівців з програмування, створення освітніх порталів та баз даних, організувати відповідну просвітницьку роботу з педагогічними кадрами.

Логічним кроком у вирішенні цієї проблеми постає робота щодо організації високотехнологічного освітнього середовища, основне призначення якого – модернізація технологічного базису, оперативна навігація у інформаційному ресурсі ПТО та сукупності всього багаторівневого й багатофункціонального об'єднання різних даних і сервісів, що одержується і накопичується в процесі діяльності системи та використовується ПТНЗ, їх партнерами і користувачами освітніх послуг завдяки комп'ютерним мережам. Невідкладним постає технічно і одночасно фінансово складне завдання щодо диверсифікації комп'ютеризації віддалених навчальних закладів, проведення до них мережі Інтернет.

Отже, саме тому, перетворення інформації в один із найпотужніших ресурсів сучасності є важливою тенденцією розвитку світового співтовариства. Цей процес вимагає використання та впровадження таких систем, що забезпечать масовий і ефективний доступ до інформації. У такому випадку інформація дійсно може розглядатися як стратегічний ресурс, що створює принципово нові підходи щодо організації статистичної діяльності, сприяє формуванню гнучкої, швидко реагуючої на соціально-економічні зміни *системи інформаційно-аналітичного забезпечення* для прийняття рішень. Інформаційно-комунікаційні технології дозволяють прискорити процес прийняття рішень органами управління освітою завдяки технічним можливостям, вивільнити час на вирішення інших завдань.

У контексті нашого дослідження «*управління освітою*» – це цілеспрямована діяльність людей, за допомогою якої забезпечуються оптимальні умови її функціонування, створюється

системний механізм регулювання на загальнодержавному і місцевому рівнях та у навчально-виховних закладах і наукових установах. Воно має *забезпечити*: додержання законодавства; створення рівних умов для громадян у здобутті освіти; дотримання державних вимог щодо змісту, рівня і її обсягу; стимулювання творчого пошуку педагогів та науковців; автономність у діяльності навчально-виховних закладів та наукових установ; можливість індивідуального загальнокультурного і професійного становлення суб'єктів навчання; ефективну діяльність системи в умовах державотворення, формування ринкових відносин, інтелектуальних ресурсів і освітніх послуг [15, с. 353].

В. Луговий зазначає, що модернізація *управління освітою*, це діяльність, яка передбачає запровадження державно-громадської управлінської моделі, децентралізацію, автономізацію навчальних закладів, демонополізацію і конкуренцію освітніх послуг, орієнтацію на творчо-орієнтовний розвиток освіти, що нерозривно пов'язана з науковим, *аналітичним і прогностичним супроводом управлінських рішень*, моніторингом освітніх потреб, пропозицій у навчанні, якості освіти, незалежним оцінюванням навчальних досягнень, справедливою доступністю її протягом життя. *Мета модернізації управління освітою* – створити гнучку, цілеспрямовану, ефективну систему державно-суспільного управління, що забезпечить інтенсивний розвиток, високу якість навчання майбутніх кваліфікованих робітників, спрямовану на задоволення потреб економіки, особистості, суспільства.

Для цього в сучасних умовах розвитку суспільства – умовах змін та нестабільності – більш ефективною постає адаптивна філософія управління (Г. Єльникова). Використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчальному процесі, моніторингових дослідженнях, управлінській діяльності приділяли увагу С. Сисоєва, Р. Гуревич, М. Кадемія, водночас інформаційно-аналітичне забезпечення ПТО України не знайшло в них повного відображення. Тому, на наш погляд, ми не можемо говорити про цілісне дослідження проблеми.

На сьогодні відзначається недостатність наукової літератури, яка б дійсно мала аналітичний характер, а більшість інформаційних джерел містять лише статистичні дані, не встановлюються причини констатованих фактів.

Повноцінне інформаційне забезпечення – це мета й засіб розвитку аналітики й прогнозування. Стан інформаційного забезпечення органів управління професійно-технічною освітою як на національному, так і на регіональному рівні, не повною мірою відповідає його існуючим інформаційним потребам. Сьогодні в управлінській системі ще слабо виражена суспільна складова, не сформовані механізми управління розвитком освіти, інноваційними освітніми процесами. До того ж, управління продовжують працювати, не маючи повноцінного інформаційно-статистичного забезпечення. Але, завдяки управлінню визначається майбутнє освітньої системи. Від того, як спрацює управління, кардинально залежить якість й ефективність системи освіти, характер та напрями її розвитку. Завдяки чому завдання модернізації управління професійно-технічною освітою є однією з головних завдань на новому черговому етапі реформування ПТО. Тому необхідність вирішення актуальних завдань ПТО, вимагає ефективного використання всіх видів наявних інформаційних ресурсів, інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури, сучасних технічних засобів, державної підтримки та допомоги міжнародних проектів.

Інформаційно-аналітична діяльність є надзвичайно важливою ланкою управлінської роботи, зорієнтованої на комплексний аналіз сфер життєдіяльності суб'єкта управління, виявлення найважливіших тенденцій і закономірностей його розвитку, підготовку пропозицій щодо різних варіантів рішення тих чи інших проблем, і, зрештою, спрямованих на підтримку управлінських рішень та оцінку можливих наслідків їх реалізації. Вона залежить насамперед від *інформаційних потреб* (тих даних, без яких неможливо здійснити аналіз стану досліджуваного процесу) органів управління, які відрізняються між собою в залежності від рівнів управління, для здійснення аналізу стану чи-то системи ПТО в цілому, чи окремого

навчального закладу. Отже, *інформаційно-аналітичне забезпечення органів управління освітою* – це комплекс взаємозв'язаних методів, заходів і засобів (науково-методичного, соціального, технологічного й організаційно-правового характеру), які реалізують процеси збору, передачі, аналітико-синтетичного опрацювання їх, зберігання, накопичення, аналізу, надання даних, архівування, а також ефективного використання інформації з метою здійснення продуктивної діяльності органів управління.

Необхідність створення системи інформаційно-аналітичного забезпечення управління професійно-технічною освітою викликане такими проблемами: – у системі ПТО відсутні інформаційно-аналітичні структури та підрозділи, які здійснюють акумулювання необхідної інформації, надають аналітичні послуги (наслідком цього маємо відсутність оперативної релевантної інформації, яка дозволяє оцінювати ресурсне забезпечення, якість освітніх послуг, прогнозувати потреби ринку праці, демографічні припущення очікуваного контингенту, аналізувати відповідність видів та обсягів підготовки професійно-кваліфікаційній структурі, яку потребують роботодавці); в існуючих аналітичних матеріалах не знайшли відображення кардинальні зміни, що відбуваються в структурі управління, фінансування, ринку праці, відсутній моніторинг результативності першого етапу експерименту з децентралізації у сфері ПТО; відзначається недостатній аналіз та оприлюднення існуючої статистичної інформації, не визначені єдині критерії щодо оцінювання якості професійно-технічної освіти, ефективності функціонування системи в цілому, деколи збір інформативних даних займає значну кількість часу; стримуючими факторами досліджень є важкодоступність та закритість інформації, низька інформаційна культура, розбіжність між інформаційними потребами та існуючими статистичними даними, несистемність спостережень, недостатній рівень кваліфікації кадрів та наявність методологічних проблем, відсутність аналітичних висновків; прийняття рішень відбувається в ринкових умовах, тому існують проблеми взаємодії та інтеграції з інформаційними ресурсами інших статистичних відомств і організацій, що вимагає нових організаційно-методологічних підходів щодо інформаційного обміну; відсутній інструментарій (не розроблена єдина система показників, індикаторів) для визначення стану й тенденцій змін кількісних і якісних параметрів системи ПТО, який відповідає існуючій статистичній методології та практиці й узгоджується із зарубіжними статистичними стандартами; відсутні порівняння за міжнародними освітніми показниками.

Питання створення інформаційних систем управління в галузі освіти були предметом досліджень вітчизняних та закордонних науковців: В. Іценко, Г. Міщенко та інших. Останнім часом у галузі освіти набули розповсюдження і досягли значних результатів локальні інформаційні системи управління навчальним закладом, а саме: автоматизована система управління «Школа» [21]; аналітично-пошукова система «Дидакт» [22]; інформаційно-аналітична система «Науково-методична рада»; програми складання шкільного розкладу «Ректор», розкладу для ВНЗ I-II рівня акредитації «Ректор-Коледж» [23]; інформаційно-аналітична система і програма автоматизації обліку та контролю абітурієнтів ВНЗ «ST-Абитуриент» [24]; інформаційно-пошукова система «Атестація педагогічних працівників ПТНЗ», довідково-пошукова система «Аналіз прийнятого контингенту», комп'ютерна програма «Облік документообігу», система тестування навчальних досягнень учнів ПТНЗ Дніпропетровського обласного навчально-методичного центру ПТО [25]. Але у порівнянні з розвинутими країнами досвід використання таких систем в Україні ще доволі не високий.

У рамках роботи проекту ЄС «Підвищення ефективності управління професійно-технічною освітою на регіональному рівні в Україні», за підтримкою МОН України у 2006р. було створено інформаційну систему управління професійно-технічною освітою в 6 пілотних областях, на базі навчально-методичних центрів (кабінетів) ПТО (НМЦ ПТО) та головного Всеукраїнського інформаційно-аналітичного центру (ВІАЦ ПТО) Інституту професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України (Інститут ПТО НАПН Укра-

їни). За умови успішного проведення експерименту регіональні інформаційні центри ПТО створено було в інших регіонах України.

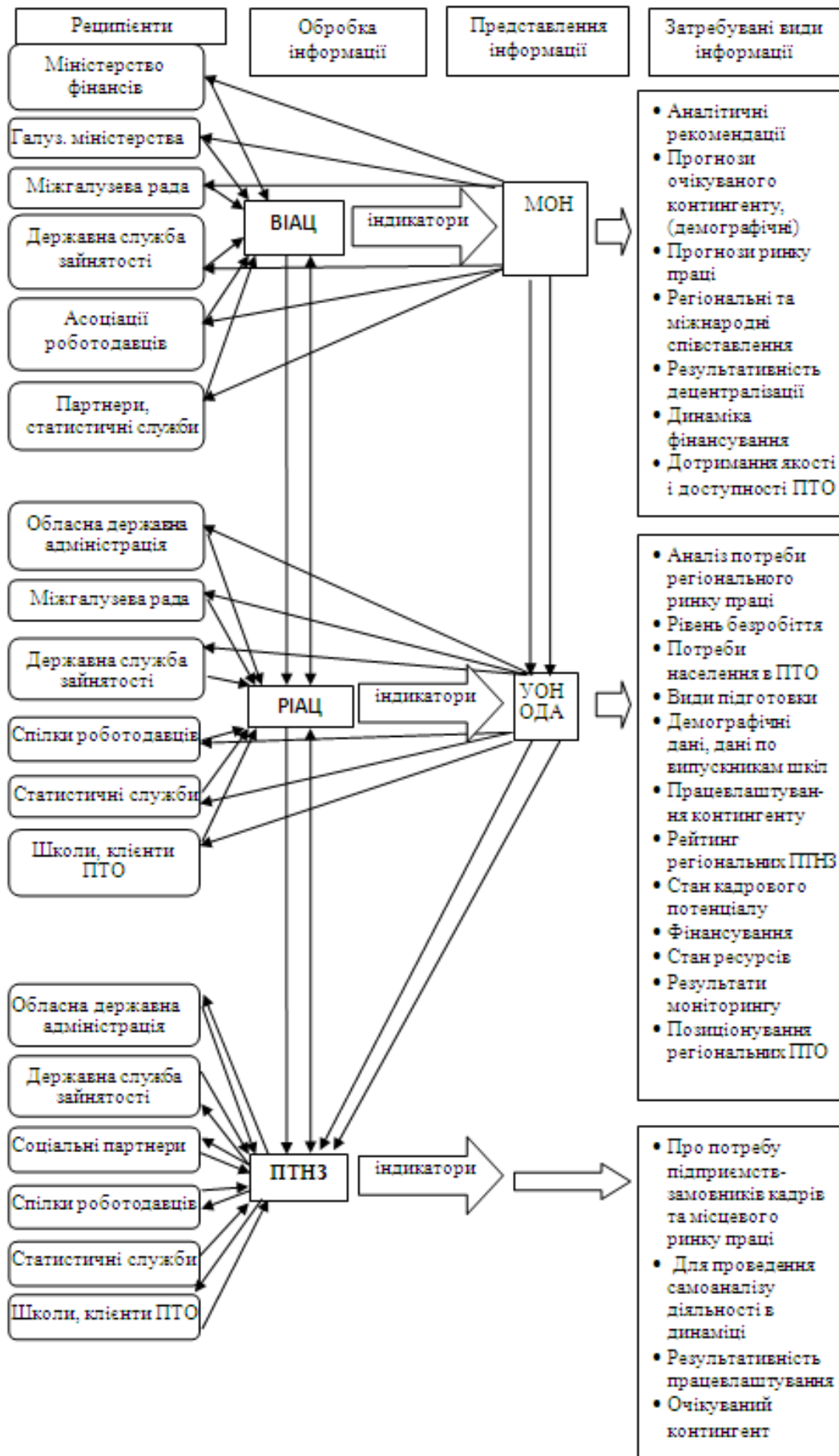

Рис. 1.1. Структура інформаційної взаємодії ІСУ ПТО

Створення інформаційно-аналітичної системи управління ІАСУ ПТО сприятиме розв'язанню вищезазначених проблем та об'єктивному відображенню стану і тенденцій розвитку системи, дозволить адекватно оцінювати якість ПТО, виявляти проблемні зони, допомагати оперативно корегувати освітню політику як на державному рівні, так і на рівні регіональних органів управління ПТО, відстежувати результативність процесів децентралізації. Структуру наведено на рис. 1.1.

Діяльність ІАСУ ПТО планується здійснювати відповідно до пріоритетних напрямів розвитку ПТО, враховуючи рівень розвитку сучасних інформаційних технологій і проводити аналітичні дослідження за такими напрямками: моніторинг доступності та якості ПТО, у тому числі вивчення стану працевлаштування випускників ПТНЗ, оцінювання якості підготовки робочих кадрів роботодавцями; прогнозування актуальних і перспективних потреб ринку праці, професійно-кваліфікаційної структури; динаміка фінансування при переході на регіональне управління; демографічні прогнози та розрахунки майбутнього контингенту; ефективність партнерських відносин; виявлення рівня кадрового потенціалу тощо.

Формування системи інформаційно-аналітичного забезпечення ПТО ґрунтується на *принципах*, які враховують низку різноманітних чинників, від врахування яких залежить її ефективність та життєдіяльність. До таких принципів належать: *науковість* (використання наукових підходів, сучасної методології, дослідницького досвіду з проблеми); *системність* (організація ІАСУ ПТО на основі системного підходу); *ефективність* (підвищення коефіцієнту використання інформації); *оперативність* (мінімальні затрати часу в роботі з інформацією, своєчасне забезпечення управління ПТО інформацією для прийняття ефективних управлінських рішень); *безперервність* (хронологічна впорядкована послідовність актів реєстрації та аналізу статистичних даних); *вірогідність* (надійність одержаних даних, незначний відсоток помилковості); *наступність* (порівняння емпіричних даних, одержаних у різних часових рядах, логічна послідовність дослідницьких процедур і процесів розробки методичного інструментарію); *збалансованість й порівнянність* системи показників зі створеними й отриманими раніше; *відкритість і доступність* (максимальне залучення уваги до системи ПТО, позиційність, надання інформації всім користувачам: національним і регіональним органам управління ПТО; науково-методичним службам; керівникам і педагогічним працівникам ПТНЗ; абітурієнтам та їх батькам; роботодавцям); *актуальність* (відповідність існуючим проблемам і пріоритетам розвитку системи ПТО); *необхідність і достатність* (відсутність дублювання, повнота інформації); *раціональність* (максимальне використання результатів, отриманих від інформаційних партнерів, з метою зменшення витрат і часу на вироблені розрахунки); *адресність* (цільове забезпечення респондентів РІАЦ, практичне використання отриманих результатів).

1.3. СТРУКТУРА ВЗАЄМОДІЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ПОТРЕБИ ОРГАНІВ УПРАВЛІННЯ ПТО РІЗНИХ РІВНІВ

Ще давньогрецькі філософи Платон і Сократ тісно пов'язували *філософію, освіту і управління* із запитом тих, хто хотів мати владу. Освіта надавала мудрощів, обізнаності в управлінських справах. Найбільш інтенсивно ця проблема почала вивчатись з розвитком виробництва, промисловості. Чим більше накопичувалось і опановувалося знань, тим вище ставав рівень освіти, тим більш компетентнішим виявлялось її управління.

У 50-х роках в США Л. Берталанфі й К. Боулдінгом було визначено поняття управління як системи, здійснено його класифікацію, виявлено характерні риси (наявність: загальної мети,

завдань для її досягнення, єдності елементів, свідомих відносин між елементами системи, органа управління і обов'язкового зворотного зв'язку з усіма елементами).

Методологічні підходи, теорію проблеми управління досліджували класики теорії управління: М. Вебер (школа “людських стосунків”), А. Файоль (адміністративна “класична” школа), Ф. Тейлор (школа наукового менеджменту), які визначали управління як діяльність щодо втілення ідей організації, осмислення інформації, прийняття рішень, які призводять до нового стану цієї системи.

Продовжили розкриття змістової сторони управління Е. Мейо і Ф. Ротслісберг (школа людських відносин). З ускладненням економічних проблем суспільства в теорії управління з'являються школи «соціальних систем» (Г. Саймон), емпірична школа (Є. Дейл, Р. Девіс), а також – управлінські концепції: управління за обставинами щодо конкретної ситуації, об'єктом якої є постійно рухома система, що змінюється.

Ситуаційна концепція управління найбільш притаманна управлінню освітою, тому що вона враховує адекватне реагування на зміни, прогнозування майбутнього стану проблеми, проектування оптимальних шляхів її подолання, проблем, розробку завдань щодо досягнення мети.

Стратегічні аспекти проблем управління і планування пов'язані з теоріями Д. Карлоффа, К. О'Делла. Основою стратегічного менеджменту є комплекс цілей, стратегій, планів, філософських і культурних принципів, що реалізуються в умовах невизначеності, проектуванні та прогнозуванні стану системи.

У працях Д. Мерснера, Г. Дмитренко, Ф. Хміля (стратегічний менеджмент) досліджені механізми цільового управління персоналом організацій у сфері матеріального виробництва на основі застосування наддемократичної і водночас наджорстокої кваліметричної оцінки персоналу підприємств, що погоджує кінцеві цілі організації з результатами діяльності працівників. Традиційні й нові напрями організації управління персоналом, форми та методи кадрового менеджменту як системи управління людськими ресурсами в умовах виробничої діяльності висвітлювали М. Фейнхейзен, Й. Берт, Г. Щокін.

Основи адаптивного управління в Україні (в контексті управління освітою) досліджені в роботах Г. Єльнікової (розглянуті питання зміни філософії управління в сучасних умовах розвитку суспільства – умовах змін та нестабільності, виявлені об'єктивні причини виникнення адаптивного управління, його теоретичні та методологічні основи та технології, а також місце адаптивного управління серед інших видів і типів).

Проблемі сучасних наукових підходів до підвищення ефективності управління, менеджменту освітніх організацій присвячено праці Д. Мориссеева, В. Гаєвського, В. Гаськова, В. Маслов, В. Олійника, І. Смирнова, Ю. Конаржевського.

Останнім часом у системі професійно-технічної освіти відбуваються кардинальні зміни, які зумовлені соціально-економічними трансформаціями, переходом до ринкових відносин, появою конкуренції. Тому є необхідним використання теорії управління під час пошуків шляхів підвищення ефективності системи професійно-технічної освіти.

Інформаційний обмін між елементами системи вимагає суворої регламентації, що включає напрями і характеристики інформаційних потоків, порядок, правила і норми інформаційної взаємодії елементів, обов'язки і відповідальність управлінців із реалізації прийнятого регламенту інформаційного обміну. *Інформація, що здатна забезпечити потреби управління* – це соціально-значима інформація, що утворюється, циркулює і використовується на різних рівнях управління освітою (загальнодержавному, регіональному, локальному – рівні ПТНЗ) (рис. 1.2).

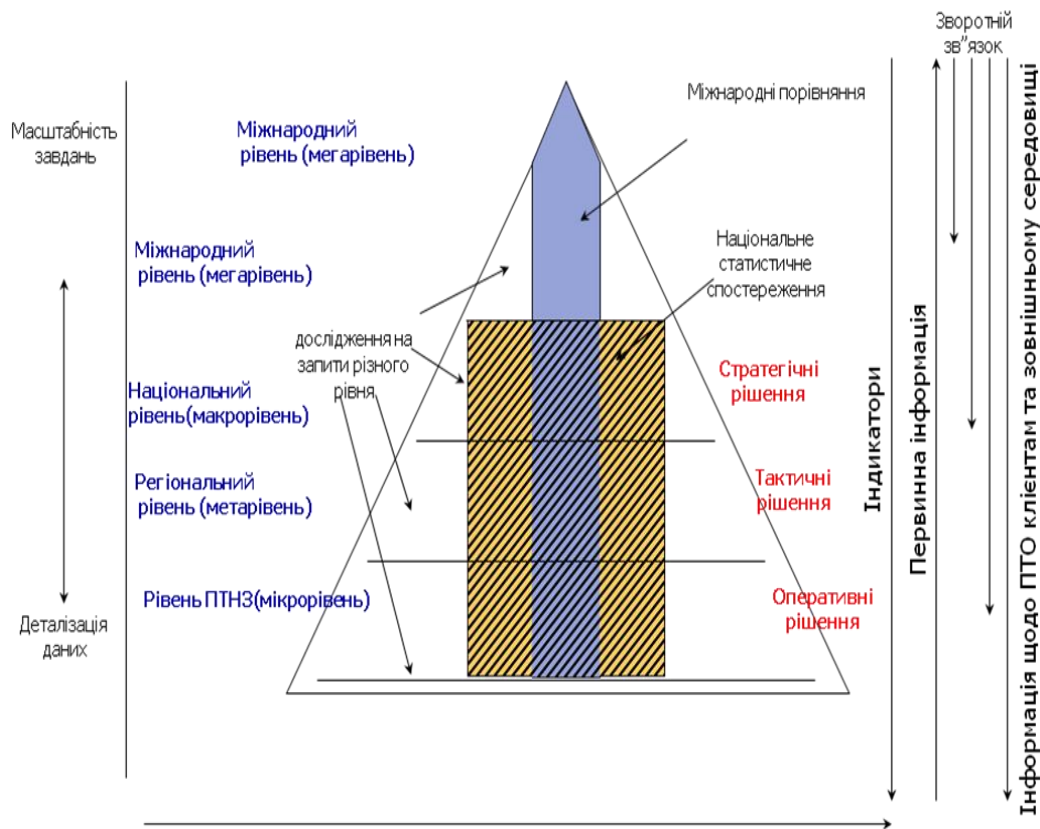

Рис. 1.2. Рівні аналітико-статистичного спостереження в системі ПТО

Сучасна система управління ПТО побудована за жорсткою ієрархічною структурою, яка збереглася ще з часів планово-адміністративної економіки.

Базисний рівень (мікрорівень) – це рівень управлінської діяльності директора професійно-технічного навчального закладу, на якому інформація потрібна для прийняття *оперативних* рішень та швидкого реагування на проблеми, що пов'язані з організацією і забезпеченням навчально-виробничого та виховного процесу, господарської діяльності ПТНЗ тощо.

Аналіз інформаційних потреб *регіональних органів управління ПТО (метарівень)* свідчить, що вони залежать від функціональних завдань і обов'язків, які виконують відповідно до переданих їм повноважень. Інформаційні потоки сходяться на цьому рівні з метою виявлення загальних проблем і тенденцій, характерних для мережі ПТНЗ і використовуються для прийняття *тактичних* рішень, визначення стратегії на регіональному рівні.

Рівень національний, всеукраїнський (макрорівень) характеризується широтою охоплення, зведенням і систематизацією всіх наявних регіональних інформаційних потоків для прийняття *стратегічних* рішень.

Стратегічні рішення – це рішення вищого рівня управління, що визначають головні напрями діяльності. Для цих рішень властива велика відповідальність і високий рівень ризику, оскільки від них залежить майбутній стан і розвиток всієї системи ПТО в цілому.

На *міжнародному рівні (мегарівень)* також проводяться співставлення, порівняння освітніх показників та індикаторів для різних країн світу. Така інформація використовується з метою аналізу та виявлення рейтингу результатів національної освітньої діяльності порівняно з іншими країнами.

Зазначені рівні управлінської діяльності, як системне явище, безпосередньо пов'язані один з одним та взаємозалежні. Для ефективного функціонування, виваженого прийняття рішень, прогнозування органам управління необхідним є забезпечення інформацією.

Під поняттям «забезпечення» ми розуміємо дію, зберігання, виконання, представлення, гарантію здійснення будь-якого процесу. *Інформаційно-аналітична робота* – це функція процесу

управління, яка охоплює своїм змістом широкий комплекс організаційних заходів і методичних прийомів для вивчення, збору, аналітики і оцінювання інформації про зовнішні та внутрішні фактори, причинно-наслідкові зв'язки функціонування системи управління щодо виконання визначених для неї мети і завдань.

У *філософських джерелах* «аналіз» (від грец. *αναλυσις* – розклад, англ. *Analysis*) визначається, як могутній засіб людського пізнання і вивчення дійсності. За допомогою мисленого або практичного розчленування досліджуваного явища на складові елементи, з'являється можливість виявлення ознак, уточнення логічної форми, структури, властивостей, встановлення закономірностей та взаємозв'язків, де кожна із виділених частин аналізується окремо у межах єдиного цілого [17]. *Інформаційно-аналітична діяльність* пов'язана з виявленням, опрацюванням, збереженням та поширенням інформації переважно у сфері управління [18]. Проте, для управлінської сфери важливим є не стільки своєчасне ознайомлення з первинною інформацією, скільки випереджувальне виявлення проблемних ситуацій і прогноз розвитку подій. Необхідність в отриманні такої інформації зумовлена переходом владних структур до прогностичних форм діяльності з використанням багатоваріантних моделей розвитку подій, що потребує не просто констатації фактів для доведення тієї чи іншої тези, а системного підходу до вирішення проблеми в цілому на основі поєднання інтелектуальних здібностей людини з функціональними можливостями сучасних автоматизованих інформаційних систем [19].

На думку Ю. Конаржевського, управлінська діяльність щодо розвитку і упорядкування будь-якої системи передбачає вплив на неї з метою переходу її в якісно новий стан на основі процесів переробки інформації.

Для систем управління актуальне значення має *функціональна концепція інформації*. Поява цієї концепції розвинута в роботах американського математика Н. Вінера і пов'язана з *кібернетикою* – наукою про управління та зв'язок у живих організмах, суспільстві і машинах (це дало другу назву концепції – функціонально-кібернетична). Кібернетика формулює принцип нерозривного зв'язку (єдності) інформації з управлінням, з функціонуванням самокерованих та самоорганізованих систем (технічних, біологічних та соціальних). Вона припускає, що процес управління в згаданих системах є процесом перетворення інформації, одержуваної від джерел первинної інформації (сенсорних рецепторів), конкретним центральним пристроєм і передачі її в ті ділянки системи, де вона сприймається її елементами як наказ для виконання тієї або іншої дії. Після здійснення самої дії сенсорні рецептори готові до передачі інформації про ситуацію, що змінилася, для виконання нового циклу управління. Так само організується і циклічний алгоритм управління та циркуляції інформації в системі [17].

Мета модернізації системи управління – створити гнучку, цілеспрямовану, ефективну систему державно-суспільного управління освітою, що забезпечить інтенсивний розвиток, високу якість навчання, спрямованих на задоволення потреб економіки, особистості, суспільства. На наш погляд, актуальним питанням для професійно-технічної освіти України є прогнозування її розвитку та модернізація в умовах запровадження стратегії децентралізації управління і адміністрування цієї системи ПТО, тобто той шлях, яким пройшли розвинуті країни Європи, але, враховуючи збережені надбання найкращих традицій національної професійної школи. Тому необхідність прогнозування розвитку та передбачення у освітній сфері зумовлює використання різних аналітичних методів при роботі з інформацією: інформаційний та ситуаційний аналіз, контент-аналіз, абстрагування, узагальнення, моделювання.

Інформація, статистичні дані в процесі аналітичних досліджень перетворюються в аналітичні довідки, огляди, висновки, рекомендації, прогнози, інформаційні релізи, які в свою чергу розподіляються на відкриті та конфіденційні, повні та стислі, головні та периферійні. Також, на наш погляд, залишаються актуальними такі напрями досліджень, як *визначення груп потенційних користувачів інформації щодо ПТО, виявлення сфер їх інтересів та вивчення інформаційних потреб*. У проведеному дослідженні ми спробували виявити саме таких

споживачів, тобто тих, хто зацікавлений в одержанні й споживанні інформації, прямо або побічно пов'язаної із професійно-технічною освітою. До них можна віднести (рис. 1.3).

1. Центральний орган виконавчої влади у галузі освіти і науки – МОНмолодьспорту України, зокрема, департамент загальної середньої освіти; департамент ПТО; департамент вищої освіти; інститут інноваційних технологій і змісту освіти; Державна інспекція навчальних закладів; Міжгалузева рада з ПТО.

2. Регіональні органи виконавчої влади: Рада міністрів АРК, обласні, Київська, Севастопольська міські державні адміністрації; головні управління освітою обласних державних адміністрацій; навчально- (науково-) методичні центри (кабінети) ПТО.

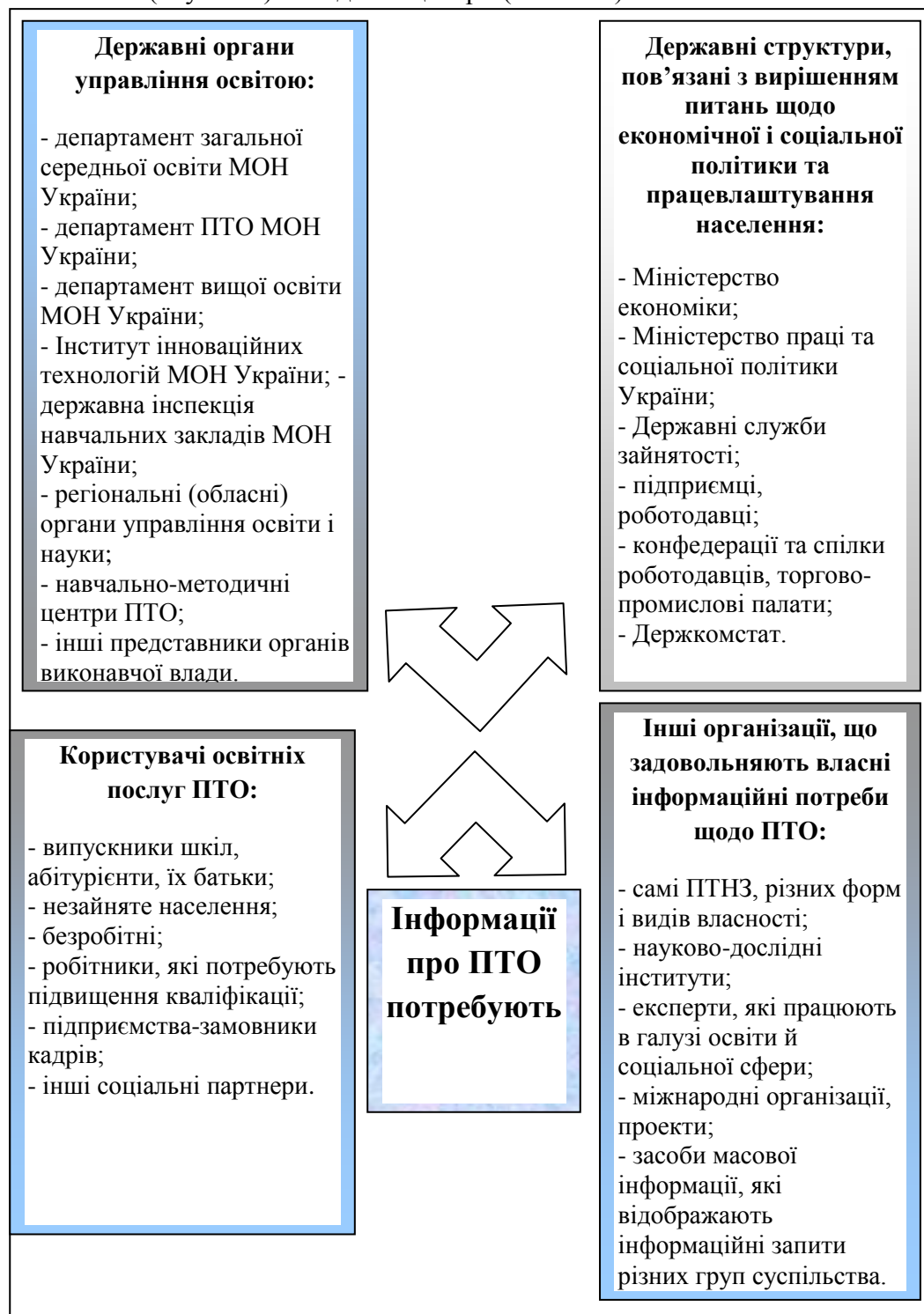

Рис. 1.3. Користувачі (реципієнти) інформації щодо професійно-технічної освіти

3. Центральні й регіональні органи виконавчої влади, що не відносяться безпосередньо до системи управління освітою: Міністерство праці та соціальної політики України; Державна служба зайнятості; спілки, конфедерації роботодавців.

4. Споживачі освітніх послуг ПТО: випускники шкіл; батьки випускників; незайняте населення, безробітні; підприємства-замовники кадрів.

5. Організації, які задовольняють свої інформаційні потреби: ПТНЗ різних форм власності й підпорядкування; наукові й дослідницькі інститути; експерти, що працюють у галузі освіти й соціальної сфери; засоби масової інформації.

На рис. 1.4. зазначені суб'єкти, об'єкти, фактори, які були використані під час проектування нового інструментарію інформаційно-аналітичних досліджень у сфері ПТО. Кожен рівень управління має задовольнити власні потреби в інформації (рис. 1.5).

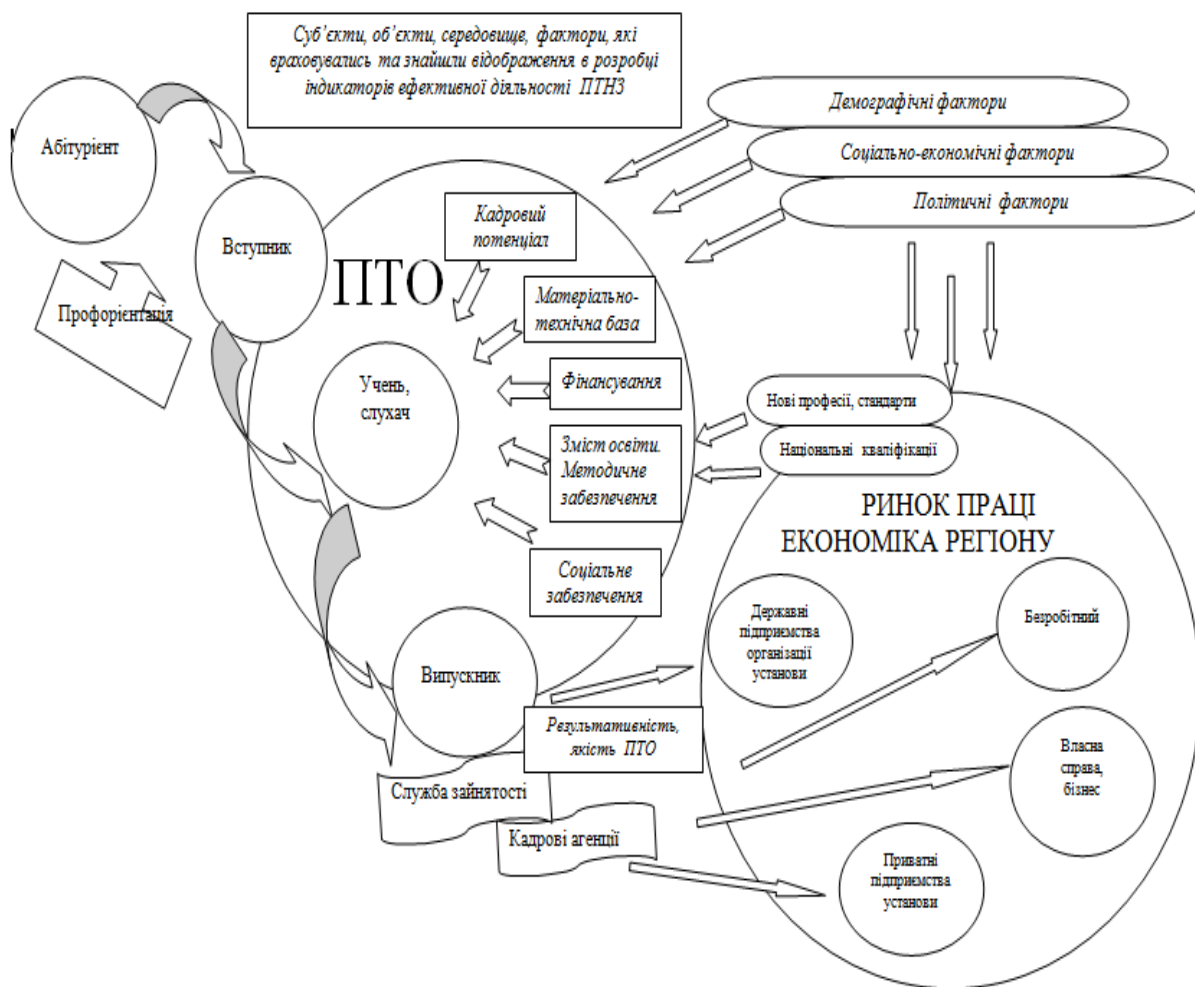

Рис. 1.4. Контекстуальне інформаційне середовище аналізу ефективності діяльності ПТО

Метою задоволення інформаційних потреб і інформаційних запитів є заповнення дефіциту інформації, необхідної для оперативної управлінської дії, оскільки більшість споживачів інформації – працівники управління освітою, роботодавці, абітурієнти, їх батьки, безробітні – не завжди можуть задовольнити власні інформаційні потреби.

Рис. 1.5. Цілі використання інформації регіональними органами управління ПТО

1.4. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПТО

Створення мережі інформаційно-аналітичних центрів професійно-технічної освіти України передбачає такі етапи:

1 етап. Забезпечення організаційно-правових засад створення мережі ІАЦ ПТО:

1. Прийняття рішення Міністерством освіти і науки України щодо створення регіональних інформаційно-аналітичних центрів ПТО (РІАЦ ПТО) в шести регіонах Проекту з визначенням 5–6 пілотних ПТНЗ у кожній області.
2. Видання наказу МОН України щодо проведення експерименту стосовно створення пілотних РІАЦ ПТО в Автономній Республіці Крим, Дніпропетровській, Львівській, Черкаській областях та м. Київ (додаток А), а також додаткове введення в експериментальну роботу Харківської області.
3. Розроблення і затвердження орієнтовного Положення РІАЦ ПТО (додаток Б).
4. Прийняття рішення Академією педагогічних наук України щодо створення Всеукраїнського інформаційно-аналітичного центру ПТО (ВІАЦ ПТО) в структурі Інституту професійно-технічної освіти АПН України.
5. Внесення змін до структури Інституту професійно-технічної освіти АПН України.
6. Видання наказу Президії АПН України щодо створення ВІАЦ ПТО (додаток В).
7. Розроблення і затвердження Положення про лабораторію «Всеукраїнський інформаційно-аналітичний центр ПТО» (додаток Г).
8. Підписання угоди між МОНмолодьспорту України та НАПН України (додаток Д).
9. Створення інформаційно-аналітичних центрів ПТО (рис. 1.6).
10. Погодження спільного плану роботи ВІАЦ ПТО та РІАЦ ПТО.

Рис. 1.6. Діючі пілотні регіональні інформаційно-аналітичні центри ПТО у 2008 р.

II етап. Технічне та програмне забезпечення створених структурних підрозділів:

1. Розроблення технічної специфікації РІАЦ та ВІАЦ ПТО.
2. Виділення приміщень центрам.
3. Отримання техніки за фінансової підтримки Європейського Союзу.
4. Проведення локальної комп'ютерної, телефонної, Інтернет мереж та їх тестування, введення в експлуатацію.

5. Розроблення технічного завдання та його реалізація щодо створення інформаційно-аналітичної системи «Профтех» з метою автоматизації процесів моніторингу та аналізу системи ПТО. *III етап.* Науково-методичний супровід напрямів досліджень інформаційно-аналітичних центрів:

1. Ознайомлення з міжнародним досвідом інформаційних систем професійної освіти і навчання європейських країн (здійснено 2 навчальні поїздки робочих груп у Федеративну Республіку Німеччину та Францію).

2. Розроблення концепції ІАСУ ПТО (додаток Е).
3. Визначення підходів щодо процедур оцінювання якості ПТО.

4. Розроблення й узгодження індикаторів ефективної діяльності ПТНЗ, їх затвердження на загальнодержавному рівні (додаток Ж).

5. Проведення підвищення кваліфікації директорів пілотних ПТНЗ та працівників РІАЦ та ВІАЦ ПТО.

6. Здійснення моніторингу за індикаторами ефективної діяльності ПТНЗ в інших регіонах України, введення даних в систему.

7. Проведення апробації, тестування сучасного інструментарію моніторингу ІСУ «Профтех», введення даних у систему.

8. Проведення аналізу за отриманими результатами.

IV етап. Мережі інформаційно-аналітичних центрів ПТО.

1. Організація проведення підвищення кваліфікації працівників РІАЦ ПТО в інших регіонах України шляхом мультиплікації отриманого досвіду діючими центрами.

2. Вирішення питань організаційного, кадрового, матеріально-технічного, науково-методичного характеру.

3. Введення в систему даних всіх ПТНЗ України, проведення комплексного аналізу за допомоги нового інструментарію та ІАС «Профтех» у всіх регіонах України.

Структура інформаційно-аналітичної системи управління професійно-технічною освітою.

Організаційна структура управління – це форма системи управління, яка визначає склад, взаємодію та підпорядкованість її елементів. У практиці освітнього менеджменту традиційно спостерігається тенденція використання різноманітних типів організаційних структур управління, будова яких формується з урахуванням великої кількості підходів. Параметри структури управління визначаються організацією.

Організаційна структура нових підрозділів повинна бути адекватною соціально-культурним умовам організації, розподілу повноважень і відповідальності, враховувати мету і завдання системи, передбачати оптимальний розподіл праці між співробітниками, що забезпечує творчий характер роботи і нормальне навантаження.

Структура ІАСУ ПТО є внутрішньо упорядкованою, ієрархічно побудованою сукупністю діючих: Всеукраїнського інформаційно-аналітичного центру ПТО, пілотних регіональних інформаційно-аналітичних центрів ПТО, ПТНЗ, що здійснюють діяльність у межах закріплених функцій і компетенцій. Оперативність їх роботи підтримується за допомоги сучасного технічного та програмного забезпечення. Інформаційний ресурс формується на рівні ПТНЗ, дані для аналізу надаються в автоматизовану систему РІАЦ ПТО, регіональні дані консолідується на загальнодержавному рівні та узагальнюються ВІАЦ ПТО. Науково-методичний супровід інформаційно-аналітичної діяльності ПТНЗ щодо надання даних здійснюється РІАЦ та ВІАЦ ПТО.

Координація та підпорядкування ІАСУ ПТО. В організаційній структурі управління кожний її елемент має своє певне місце та відповідні зв'язки, які й забезпечують їх взаємодію. Зв'язки елементів системи управління поділяються на лінійні, функціональні та міжфункціональні. Відносини в структурі ІАСУ ПТО підтримуються завдяки зв'язкам, які, як правило, поділяються на горизонтальні й вертикальні. Перші носять характер погодження і є однорівневими. Другі – це відношення підпорядкування. Необхідність у них виникає при ієрархічності побудови різнорівневої структури управління (рис. 1.7).

Ураховуючи те, що РІАЦ ПТО є структурними підрозділами навчально-методичних центрів (кабінетів) ПТО (НМЦ ПТО) управлінь освіти і науки обласних державних адміністрацій і перебувають у підпорядкування МОН України, а ВІАЦ ПТО входить у структуру, як науково-дослідна лабораторія Інституту ПТО НАПН України, доцільно чітко визначити повноваження кожного структурного підрозділу окремо. Але варто зазначити, що наукове і методичне забезпечення освіти, згідно із Законом України «Про освіту» [26, с. 19], спільно здійснюють Департамент професійно-технічної освіти МОНмолодьспорту України та НАПН України, тому, на наш погляд, створення інформаційно-аналітичних центрів у різних структурах не суперечить діючому законодавству і спрямовано на взаємодію та об'єднання зусиль у напрямі вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення професійно-технічної освіти.

Рис. 1.7. Зв'язки підпорядкування та координації

Координація робіт зі створення й розвитку ІАСУ ПТО здійснюється Департаментом ПТО МОНмолодьспорту України та за його підтримки забезпечуються технологічні можливості інформаційної взаємодії РІАЦ із статистичними системами інших органів державної влади, а при необхідності – з міжнародними інформаційними системами, науковий супровід – Національною Академією педагогічних наук України.

Департамент ПТО МОН України, як «головний (провідний) орган у системі центральних органів виконавчої влади із забезпечення реалізації державної політики у сфері освіти, науково-технічної, інноваційної діяльності» [27], визначає головні напрями досліджень, згідно яких проводять роботу РІАЦ ПТО та ВІАЦ ПТО.

Департамент ПТО МОНмолодьспорту України делегує певні повноваження НАПН України, Інституту ПТО НАПН України щодо наукового супроводу діяльності РІАЦ та ВІАЦ ПТО. Роботу регіональних інформаційно-аналітичних центрів координує Всеукраїнський

інформаційно-аналітичний центр ПТО шляхом залучення до широкого обговорення існуючих проблем і розробки планів керівників та працівників РІАЦ. МОНмолодьспорту та Інститут ПТО НАПН України в діяльності щодо створення ІАСУ ПТО діють на підставі угоди про співпрацю (додаток Д).

Організаційна структура інформаційно-аналітичних центрів ПТО. Регіональні інформаційно-аналітичні центри ПТО функціонують на підставі типового положення РІАЦ ПТО (додаток Б), як структурні підрозділи (відділи, сектори, лабораторії) НМЦ ПТО і передбачають посади керівника, методистів-аналітиків, системного адміністратора, лаборанта.

Метою ІАСУ ПТО є створення інформаційного ресурсу для забезпечення органів управління ПТО, ПТНЗ, наукових установ інформацією про стан і тенденції розвитку ринку праці та ринку освітніх послуг, необхідних для поліпшення якості підготовки кваліфікованих робітників, прийняття ефективних управлінських рішень (рис. 1.9). Особливістю цього ресурсу (ІАС «Профтех») є те, що він, завдяки розміщенню в мережі Інтернет, може бути доступним, відкритим; завдяки конструктору звітів – надавати інформацію відповідно індивідуальним запитам користувачів і керівникам різних рівнів управління освітою; відстежувати розвиток процесів системи в динаміці. Завдання ІАСУ ПТО спрямовані на: відстеження результативності процесів децентралізації; здійснення моніторингу якості та доступності освітніх послуг; порівняння регіональних показників та оперативне інформування органів управління щодо їх динаміки; інтеграцію наявних інформаційних ресурсів, сприяння налагодженню співпраці між інформаційними, статистичними партнерами.

Створення мережі інформаційно-аналітичних центрів дозволило провести моніторинг із використанням інноваційного інструментарію та програмного забезпечення в усіх регіонах України за умови психологічної та методичної підготовки персоналу інформаційно-аналітичних центрів ПТО, працівників ПТНЗ. Діяльність ІАЦ спрямовуватиметься на вдосконалення роботи з інформацією; проведення моніторингових досліджень якості та доступності системи; розробку прогнозів системи; створення комплексної інформаційної бази; проведення аналітичної роботи; виявлення відповідності обсягів і структури підготовки кваліфікованих робітників в ПТНЗ потребам ринку праці; оптимізацію регіональної системи ПТО й поширення досвіду роботи по всіх регіонах України.

Рис. 1.8. Структура ВІАЦ ПТО

Шляхи реалізації:

- визначити інформаційні потреби користувачів ІАСУ ПТО;
- розробити теоретико-методичні засади, концепцію, структуру ІАСУ ПТО;
- забезпечити нормативно-правове підґрунтя діяльності системи;

- створити мережу інформаційно-аналітичних центрів ПТО в усіх регіонах України;
- вирішити кадрові, організаційні, фінансові, технічні проблеми забезпечення діяльності інформаційно-аналітичних центрів ПТО;
- розробити і впровадити в діяльність ПТНЗ інструментарій інформаційно-аналітичного спостереження за якістю та доступністю освітніх послуг ПТО, ефективності діяльності ПТНЗ, регіональним ринком праці, забезпечити його відповідним науково-методичним супроводом;

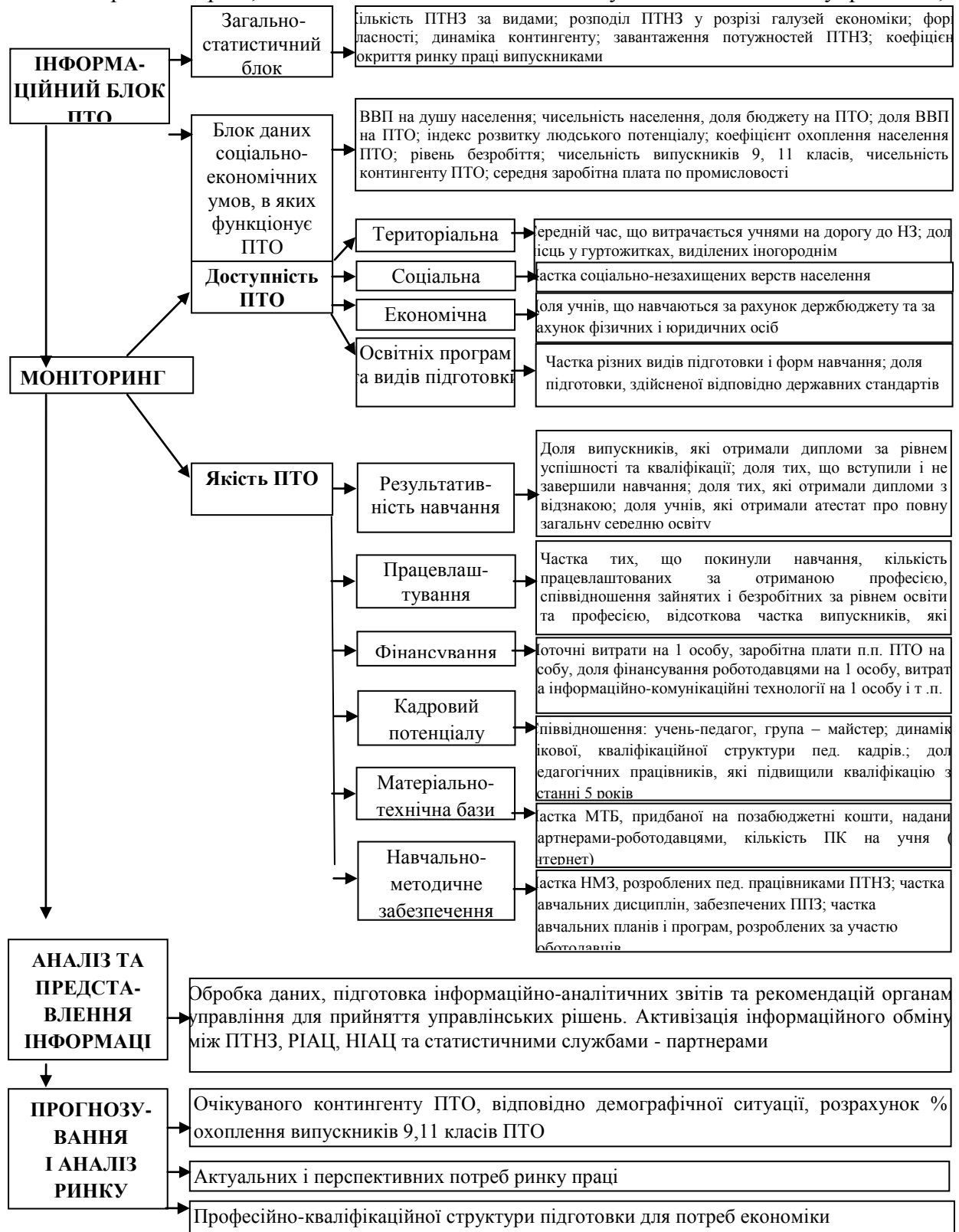

Рис. 1.9. Логічна структура інформаційно-аналітичних досліджень

- розробити відповідне програмне забезпечення з метою автоматизації процесів інформаційно-аналітичного спостереження у сфері ПТО, побудови аналітичних звітів та консолідації даних на різних управлінських рівнях;

- вирішити кадрові, організаційні, фінансові, технічні проблеми
- здійснити підготовку персоналу інформаційно-аналітичних центрів ПТО, працівників маркетингових служб ПТНЗ;
- налагодити співпрацю з інформаційними партнерами;
- провести аналітичні дослідження з використанням нового інструментарію та програмного забезпечення в усіх регіонах України;
- висвітлити та оприлюднити результати досліджень шляхом проведення науково-практичних заходів;
- розпочати роботу над створенням доступного інформаційно-аналітичного ресурсу, банку даних з метою відстеження процесів у ретроспективному плані та динаміці по роках;
- здійснювати підвищення кваліфікації управлінського корпусу ПТО щодо використання можливостей автоматизованої інформаційно-аналітичної системи в управлінській діяльності.

Реалізація запланованих кроків повинна здійснюватись на основі взаємовигідної, партнерської, інформаційної взаємодії, яка на кожному рівні управління теж має певні особливості (рис. 1.10).

Очікувані результати: формування мережі інформаційно-аналітичних центрів і організація роботи за принципом «прямого зв'язку» з іншими регіонами України; отримання пілотними регіонами сучасного інструменту статистичного спостереження; налагодження взаємодії з інформаційними партнерами; оперативне реагування на потреби ринку праці; інтенсивне використання сучасних інформаційних технологій та наукових методів дослідження; формування бази інформаційно-статистичних ресурсів; надання можливості працівникам органів управління виявляти проблемні зони, управляти якістю, оперативно корегувати освітню політику, відображати зміни, що відбуваються, і реагувати на них; підвищення кваліфікації персоналу Центрів і управлінської інформаційної культури; підвищення привабливості та доступності ПТО для більш широкого кола споживачів освітніх послуг (особливо актуально під час демографічних змін, робота з дорослим населенням); можливість спостереження та відстеження результативності експерименту з децентралізації ПТО.

Створенню інформаційно-аналітичної системи управління ПТО передувала робота над розробкою організаційно-правових документів, згідно з основними законодавчими та нормативно-правовими актами України, що регулюють відносини суб'єктів в інформаційній та освітній сферах [28].

Нормативно-правове регулювання діяльності суб'єктів ІАСУ ПТО забезпечується на основі наступних документів: концепції ІАСУ ПТО; типового Положення РІАЦ ПТО; положення ВІАЦ ПТО; наказу МОНмолодьспорту України про створення РІАЦ; наказу Президії НАПН України про створення ВІАЦ; договору про співпрацю департаменту ПТО МОНмолодьспорту України і Інституту ПТО НАПН України; договорів з РІАЦ ПТО; посадових обов'язків працівників інформаційно-аналітичних центрів. У Концепції інформаційно-аналітичної системи управління професійно-технічною освітою (додаток Е) було визначено: мету, завдання, принципи, структуру, управління системою, науково-методичний супровід, перспективи розвитку та фінансування.

Наступним етапом було передбачено розроблення і затвердження Типового положення про регіональний інформаційно-аналітичний центр професійно-технічної освіти (додаток Б). *Положення* – це організаційно-юридичний документ, що регламентує діяльність управлінь, установ та їх структурних підрозділів і містить наступні розділи: загальні положення, взаємозв'язки з іншими органами самоуправління, основні завдання, функції, обов'язки, права, відповідальність, організацію управління з визначеною конкретизацією. Наступним кроком була підготовка наказу МОНмолодьспорту України щодо створення РІАЦ ПТО у структурі навчально-методичних центрів, кадрове забезпечення та призначення керівників. На підставі Типового положення були розроблені діючі положення РІАЦ. У структуру НМЦ ПТО було

внесено зміни щодо штатного розкладу та розроблено посадові обов'язки, що регламентують правовий стан працівників центрів. Введення нового структурного підрозділу викликало необхідність внесення доповнень у Статут НМЦ ПТО.

Рис. 1.10. Система взаємодії інформаційних партнерів на рівні ВІАЦ ПТО

Створення ВІАЦ ПТО потребувало внесення змін і до структури Інституту професійної освіти НАПН України, які були затверджені рішенням Президії НАПН.

Співробітництво ВІАЦ ПТО та РІАЦ ПТО здійснюється на підставі спільного плану роботи інформаційно-аналітичних центрів та угоди між Інститутом ПТО НАПН України та МОНмолодьспорту України. РІАЦ ПТО координує роботу ПТНЗ щодо надання даних в систему та проведення відповідних досліджень, здійснює рейтинг регіональної мережі та проводить аналіз результатів її діяльності. ВІАЦ ПТО здійснює координацію діяльності РІАЦ ПТО, відповідає за науково-методичний супровід досліджень, узагальнення регіональних показників і

даних. Узгоджена робота ПТНЗ, РІАЦ ПТО та ВІАЦ ПТО сприятиме створенню необхідного інформаційно-аналітичного ресурсу. Н. Ничкало неодноразово підкреслювала результативність міжнародних проектів, які здійснюються в Україні впродовж останніх 10 років і наголошувала, що вони стали вагомим засобом впливу на активне вивчення зарубіжного досвіду професійної освіти і навчання, виявлення його прогресивних ідей та пошуку шляхів їх творчого використання в Україні [29, с. 28–30]. Європейським Союзом було здійснено допомогу щодо забезпечення комп'ютерною технікою і програмним забезпеченням діяльності інформаційно-аналітичних центрів ПТО, організовано навчальні поїздки вивчення досвіду створення аналітичних систем у сфері ПТО, надано експертні консультації. Новостворені центри розпочали роботу на правовій основі.

Зазначені організаційно-правові, концептуальні документи не є сталими. При зміні умов, переходу до іншого кроку розвитку ІАСУ ПТО, вони можуть набувати змін і вдосконалюватись, враховуючи побажання всіх зацікавлених у процесі інформаційно-аналітичного забезпечення сторін.

Список використаних джерел

1. Окинавская Хартия глобального информационного общества от 22 июля 2000 г. // Дипломатический вестник . – 2000. – № 8. – С. 51–54.
2. Рекомендації Ради Європи: Європа і глобальне інформаційне суспільство, підгот. у 1994 році // Europe and the global information society. Recommendations to the European Council. – 1994. – 124 с.
3. Міщенко Г. Автоматизована система інформаційно-аналітичного забезпечення маркетингових досліджень у вищих навчальних закладах / Г. Міщенко. – К., 2003. – 90 с.
4. Олійник В.В. Наукові основи управління підвищенням кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти: [монографія] / В.В. Олійник – К. : Міленіум, 2003. – 594 с.
5. Методология информационного общества. Аксиология 1.1. Сущность и ценность информации [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://my.elvisti.com/sergand>; <http://kovalevsky.webs.com.ua>.
6. Теорія і практика глобального інформаційного суспільства. Українське інформаційне суспільство / В.О. Ковалевський // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kovalevsky.webs.com.ua>.
7. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс, пер. с англ., под науч. ред. О.И. Шкаратана. – М., 2000. – С. 27.
8. Тоффлер Е. Третья волна / Е. Тоффлер, пер. з англ. А. Євси. – К. : Всесвіт, 2000. – 453 с.
9. Белл Д. Социальные рамки информационного общества / Д. Белл, под ред. П.С.Гуревича // Новая технократическая волна на Западе. – М.: Прогресс, 1986. – 330 с.
10. Чухно А. Теорія постіндустріального суспільства як глобальна методологічна парадигма / А. Чухно // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.soskin.kiev.ua/cgi>.
11. Інформаційні технології в регіональному управлінні / В.П. Бутко, І.М. Бутко, М.Ю. Дітковська та ін. – К. : Знання України, 2006. – 282 с.
12. Євтодюк А.В. Синергетичні засади моделювання освітніх систем : автореф. дис. канд. філос. наук: 09.00.03 / А.В. Євтодюк. – К., 2002. – 20 с.
13. Черняк Л. Навстречу системам хранения данных / Л. Черняк // Открытые системы. – 2004. – № 3. – С. 40–44.
14. Маслікова І.В. Моніторингова система освітнього менеджменту / І.В. Маслікова // Управління школою, Вип. 10. – Х. : Вид. група «Основа», 2005. – 144 с.
15. Професійна освіта: словник / уклад.: С.У. Гончаренко та ін.; за ред. Н.Г. Ничкало. – К. : Вища шк., 2000. – 380 с..
16. Гохберг Л.М. Национальный фонд подготовки кадров. Государственный университет – высшая школа экономики, Институт статистических исследований и экономики знаний : материалы науч.-практ. конф. «Модернизация статистики образования: концепция и реализация». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://portal.ntf.ru/portal>.
17. Аналіз [Електронний ресурс]: електронна енциклопедія. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org>.
18. Сілкова Г. Інформаційно-аналітична діяльність як напрям інформаційної діяльності / Г. Сілкова // Вісн. Кн. палати. – 1999. – № 3. – С. 14–15.
19. Сорока М.Б. Національна система реферування української наукової літератури / М.Б. Сорока // НАН України, Нац. б-ка України імені В.І. Вернадського. – К. : НБУВ, 2002. – 209 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/>.

20. Енциклопедія освіти / Нац. акад. пед. наук України ; голов. ред. В. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
21. Калініна Л. Автоматизована система управління «Школа»: моделювання і технологія використання / Л. Калініна // Освіта і управління. – 2006. – Т. 9 – № 1. – С.61–70.
22. Іценко В.В. Інформатизація управління загальноосвітнім навчальним закладом на базі аналітично-пошукової системи «Дидакт» / В.В. Іценко // Інформат. – 2006. – № 1. – С. 117–127.
23. Інструментарій менеджера освіти. Творча група Єльнікових. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.elnik.kiev.ua. – Заголовок з екрану.
24. Інформаційно-аналітична система и програма автоматизації обліку і контролю абітурієнтів ВНЗ «ST-Абитуриент» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.stalkersoft.com.ua. – Заголовок з екрану.
25. Інформаційно-пошукова система «Атестація педагогічних працівників ПТНЗ» [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.alkar.net/dnprgonmc/. – Заголовок з екрану.
26. Про освіту: Закон України станом на 2001 р. // Освіта України. Нормативно-правові документи. – К.: Міленіум, 2001. – 472 с.
27. Положення про Міністерство освіти і науки України: затв. указом Президента України від 7 червня 2000 року № 773/2000. // Освіта України: нормативно-правові док. – К. : Міленіум, 2001. – 472 с.
28. Филатова Л.И. Правовые основы деятельности методических учреждений: сборник документов и рекомендаций. / Л.И. Филатова. – М. : АПК и ПРО, 2004. – 107 с.
29. Відділення педагогіки і психології професійно-технічної освіти: становлення і розвиток (1997-2007) / за ред. Н.Г. Ничкало. – К. : Київський національний університет технологій і дизайну, 2007. – 220 с.
30. Белл Д. Социальные рамки информационного общества / Д. Белл, под ред. П.С.Гуревича // Новая технократическая волна на Западе. – М. : Прогресс, 1986. – 330 с.
31. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 21 листопада 2008. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.org.ua/distance/pravo/08.html>.
32. Биков В.Ю. Інформаційна система для управління професійно-технічним закладом / В.Ю. Биков, А.М. Гуржій, В.В. Самсонов // Науково-методичне забезпечення сучасної професійної школи: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 1994 р., 11–14 трав.: У 2 ч. / Ін-т систем. дослідж. освіти України. – К., 1994. – Ч. 2. – С. 44–46.
33. Биков В.Ю. Розвиток структури комп'ютерних систем опрацювання статистичної звітності для забезпечення управління освітою / В.Ю. Биков, В.В. Гапон, М.Л. Плєскач // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2005. – № 3. – С. 3–6.
34. Винарик Л.С. Вхождение Украины до інформаційного суспільства: зб. наук. праць / Л.С. Винарик. – К. : Ін-т світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2006. – Вип. 30. – С. 56–63.
35. Гуменюк В.В. Інформаційне забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / В.В. Гуменюк. – К., 2001. – 20 с.
36. Додонов О.Г. Інформаційна політика в Україні: стратегія розвитку / О.Г. Додонов // Інформація, аналіз, прогноз – стратегічні важелі ефективного держ. упр. : Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – К. : УкрІНТЕІ, 2007. – С. 24–29.
37. Інформаційні технології в регіональному управлінні / В.П. Бутко, І.М. Бутко, М.Ю. Дітковська та ін. – К. : Знання України, 2006. – 282 с.
38. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс. – М. : ГУ ВШЭ, 2002. – 608 с.
39. Ракитов А.И. Философия компьютерной революции / А.И. Ракитов. – М. : Политиздат, 1991. – 287 с.
40. Контролінг: навч. посіб. / Г.О. Швиданенко та ін. – К. : КНЕУ, 2008. – 264 с.
41. Концепція інформатизації освіти / В.Ю. Биков, Я.І. Вовк, М.І. Жалдак та ін. // Рідна школа. – 1994. – № 11. – 50 с.
42. Попов В.М. Глобальный бизнес и информационные технологи / В.М. Попов, Р.А. Маршавин. – М.: Фин. и статистика, 2008. – 272 с.
43. Сисоєва С.О. Педагогічні технології в сучасному освітньому просторі / С.О. Сисоєва // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992 – 2002. : зб. наук. пр. до 10 – річчя НАПН України / Академія педагогічних наук України. – Ч. 2. – Харків : “ОВС”, 2002. – С. 311–324.
44. Танскотт Д. Электронно-цифровое общество. Плюсы и минусы селевого интеллекта / Д. Танскотт. – К.: INT Пресс, 1999. – 432 с.
45. Тоффлер Е. Третья хвиля / Е. Тоффлер, пер. з англ. А. Євси. – К. : Всесвіт, 2000. – 453 с.

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ УПРАВЛІННЯ ОСВІТНИМИ СИСТЕМАМИ

Розділ 2

Удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення управління розвитком системи професійно-технічної освіти

2.1. Сучасні підходи до визначення якості професійно-технічної освіти

2.2. Теоретичні аспекти ефективної діяльності ПТНЗ

2.3. Теоретичні основи рейтингового оцінювання якості ПТО

Список використаних джерел

2.1. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

Професійно-технічна освіта відіграє вагомий роль у створенні кадрового потенціалу економіки і задоволенні освітніх потреб молоді. Велика кількість установ ПТО, відносно короткі терміни навчання і відсутність плати за нього зумовлюють їх роль і місце в системі підготовки кваліфікованих кадрів для всіх галузей економіки, задоволенні освітніх потреб населення з обмеженими фінансовими можливостями. Внаслідок зміни політичної й економічної ситуації в країні система професійно-технічної освіти стала частиною конкурентного освітнього середовища і була вимушена шукати шляхи не тільки для стабільного функціонування, але й для переходу своїх навчальних закладів у режим інноваційного розвитку відповідно до динамічних вимог ринкової економіки. При цьому основні зусилля системи ПТО мають бути спрямовані на підвищення якості освіти майбутніх кваліфікованих фахівців, конкурентоспроможними і затребуваними на ринку праці. За таких умов одним з актуальних завдань педагогіки професійної освіти стало розв'язання проблеми управління якістю професійно-технічної освіти, що потребує розробки критеріїв і показників її якості.

Теоретичні передумови розв'язання проблеми управління якістю освіти закладені в теорії діяльності (О. Леонтьєв [1], С. Рубінштейн [2]) і методології професійної освіти (С. Батишева [3], Е. Зеєр [4], І. Зязюн [5], В. Краєвський [6], Н. Ничкало [7], В. Сластьонін [8], В. Шадріков [9] та ін.); педагогічної діагностики і моніторингу (К. Гуревич [10], В. Загвязінський [11], А. Киверялг [12] та інші); педагогічної прогностики (Б. Гершунський [13] та ін.).

Концепції управління розвитком освітніх установ і менеджменту в освіті, зокрема в професійно-технічній, в нових економічних умовах розроблені М. Гончаровим [14], В. Олійником [15], Н. Халімовою [16] та іншими дослідниками.

Не дивлячись на наявність певних методологічних і теоретичних передумов, проблема управління якістю професійно-технічної освіти в сучасних соціально-економічних умовах не одержала поки що належного вирішення. Перехід на європейські стандарти і, як наслідок, перспектива сертифікації якості роботи всіх освітніх установ, на перше місце висувають проблему теоретичної розробки і реалізації системи оцінювання професійно-технічної освіти.

У педагогіці поняття «якість» використовується в різних значеннях. Якість багатовимірний і системно відображає: процес і результат освітньої діяльності з погляду того, чого ми очікуємо, порівняно з тим, що реально маємо; характеризується ступенем відповідності моделі, освітньому

стандарту; відображає і характеризує ступінь гарантії того, чого чекають споживачі освітніх послуг: працевластувачі, студенти, батьки. Крім того, сутність поняття «якість освіти» повинна співвідноситися з існуючими та перспективними освітніми парадигмами (компетентнісний підхід, особистісно орієнтований підхід). Аналіз робіт, присвячених проблемі якості освіти, дає змогу виділити декілька основних підходів до розробки відповідних критеріїв і показників.

Психологічний підхід. Якщо спиратися на тезу, згідно з якою, під якістю освіти розуміється відповідність її змісту і результатів очікуванням основних «замовників» (учнів, їхніх батьків, соціуму, ринку праці тощо), то насамперед необхідно визначити реальні потреби, що стоять за цими очікуваннями. Визначення цих потреб, а в першу чергу, мова йде про потреби учнів, які можуть бути виділені як пріоритетні при визначенні критеріїв якості освіти, може здійснюватися крізь призму вікового розвитку особистості.

Навчання в ПТНЗ здійснюється, як правило, в юнацькому віці. З погляду розвитку особистості, основним завданням цього етапу розвитку людини є інтеграція всіх аспектів самосвідомості і «Я-концепції». Основна потреба учнів цього віку – професійне і особистісне самовизначення, формування системи цінностей та ідеологічних переконань. Якісна освіта повинна забезпечити учням розгорнуту пізнавальну інтелектуальну діяльність, у рамках якої визначаються засоби вибору власної життєвої позиції, а також засоби для реалізації життєвої програми, яка включає побудову і початок реалізації професійної траєкторії, включаючи формування життєвого сенсу.

В узагальненому вигляді самовизначення може розглядатися як здатність до здійснення відповідального вибору при усвідомленні власних можливостей і обмежень. Самовизначення включає усвідомлення ієрархії власних потреб. При самовизначенні людина інтегрує в єдину систему узагальнені уявлення про світ, визначаючи сенс свого існування.

Особистісне самовизначення можна трактувати як визначення учнями себе щодо вироблених у суспільстві (і прийнятих цією людиною) критеріїв становлення особистості та подальшу реалізацію себе на основі цих критеріїв. При особистісному самовизначенні людина вирішує, якою вона хоче бути, робить свідомий вибір форм і способів поведінки.

Професійне самовизначення можна розглядати як усвідомлений вибір індивідом професійної діяльності на основі самооцінки власних якостей, інтересів та потреб, визначення себе щодо вироблених у соціумі критеріїв професіоналізму. Професійне самовизначення починається з вибору професії та продовжується в рамках безперервної серії професійних виборів (під час професійного навчання, при підвищенні кваліфікації, при втраті роботи тощо). У процесі самовизначення відбувається співвіднесення особистістю образу «Я» («Я-концепції») з індивідуальною картиною світу (під картиною світу розуміється весь комплекс уявлень людини про навколишню дійсність, зокрема і про існуючі типи людської діяльності). Залежно від того, що висувається на перший план, у змісті індивідуальної картини світу при її співвіднесенні з «Я-концепцією», відбувається або особистісне (себе з соціокультурними нормами), або професійне самовизначення (співвіднесення себе зі світом професійної діяльності). За такого підходу якість освіти оцінюється за критеріями і показниками готовності особистості до самовизначення.

Аналіз досліджень, у яких розглядається проблема вимірювання готовності особистості до самовизначення (М. Дьяченко [17], В. Сафін [18], С. Чистякова [19] та ін.), свідчить про відсутність загальних підходів як до структури готовності особистості до професійного самовизначення, так і до показників та критеріїв її сформованості, що наразі не дає змоги використовувати психологічний підхід до оцінювання якості освіти на практиці [20].

Соціально-педагогічний підхід. Якщо проаналізувати цілі освіти в історичному аспекті, то можна виявити дві основні тенденції. Відповідно до першої – діяльність одних установ освіти

спрямована на задоволення потреб держави, на підготовку молодого покоління до життя в певному соціальному середовищі, тобто, їх діяльність має соціоцентристський характер. Наступна тенденція втілюється в гуманістичному характері освіти: її метою є сама людина, розвиток індивідуальності й виховання особистості з тим, щоб вона надалі вільно орієнтувалася не лише в світі професій, але й в світі ідей та ідеологій.

На становлення національної системи освіти домінуючий вплив роблять, крім соціально-економічних умов, світоглядні ідеї і педагогічні концепції, які починають складати певну філософію сучасної освіти. До них належать ідеї гуманістичної психології і педагогіки, спрямовані на розвиток індивідуальності кожної людини. Традиційно педагогічний процес у системі професійно-технічної освіти структурувався так, щоб забезпечити насамперед засвоєння обмеженого кола знань і вмінь, підготувати учнів ПТНЗ до виконання певних професійних функцій. Становлення нової парадигми професійної освіти передбачає впровадження гуманістичних концепцій, що спрямовані на виховання в учнів особистісних якостей і розвиток індивідуальності, формування інтелектуальної, мотиваційної, емоційної та інших сфер людини.

Одне з основних завдань системи ПТО – дати кожному учневі якісну загальну середню і початкову професійну освіту, створивши при цьому умови для гармонійного розвитку і вдосконалення всіх граней його індивідуальності. Формування індивідуальності може здійснюватися за декількома напрямками: по-перше, це може бути розвиток усіх сфер особистості на користь учня; по-друге, розвиток цих сфер на користь суспільства і учня; по-третє, їх модифікація в інтересах не лише суспільства (держави), а й особистості; по-четверте, їх зміна на користь певних груп. Ідеалам гуманістичної педагогіки відповідають перші два напрями. Перший напрям припускає розвиток природних задатків у різних сферах життя людини, а другий – зміну цих сфер, відповідно до ідеалів суспільства. Звідси бачимо, що перший напрям вирішує завдання розвитку індивідуальності людини, другий – її соціалізацію. При ухваленні такого підходу якість освіти може визначатися за параметром готовності випускника ПТНЗ до соціалізації.

Якщо говорити про критерії соціалізації, то слід враховувати, що в процесі соціалізації вирішуються двоє основних завдань: соціальна адаптація і соціальна автономізація людини. При цьому соціалізацію можна визначити як процес набуття учнем досвіду соціальних відносин і освоєння нових соціальних ролей, що відбуваються в діяльності, насамперед, професійній, спілкуванні і самопізнанні шляхом пізнання, освоєння, привласнення, збагачення і передачі досвіду соціальної взаємодії. Погодившись з таким підходом до оцінки якості освіти, маємо змогу дібрати критерії і показники, що визначають рівень соціалізації учня по закінченню ПТНЗ. Однак при цьому досить важко виділити, що в досягнутому результаті є продуктом власне системи освіти, а критерії і показники повинні стосуватися не лише результатів, але й процесів їх досягнення.

Системно-діяльнісний підхід. Особлива увага суспільства до освіти зумовлена розумінням того, що від якості функціонування системи освіти, від якості виготовленого нею продукту багато в чому залежить майбутнє будь-якої держави, успішність кожної організації, доля конкретного індивіда. Розуміння освіти як галузі, що забезпечує вирішення завдань у різних галузях соціальної практики, останнім часом змінилося розумінням освіти як випереджальної галузі, що забезпечує розвиток інших галузей суспільної практики. За таким підходом до освіти, розробку критеріїв і показників її якості може здійснюється в рамках парадигми «управління якістю». Системно-діяльнісний підхід до розробки критеріїв і показників якості освіти припускає таке: уточнення поняття «якість освіти», розробку його робочого визначення; розробку переліків показників із позицій прийнятого робочого визначення; складання необхідного переліку показників і його ранжирування, на підставі

пріоритетів соціально-економічного розвитку; розробку механізму оновлення цього переліку відповідно до пріоритетів, що змінилися; розробку інструментарію для моніторингу обраних показників; розробку механізмів аналізу і вбудовування одержаної інформації в процеси реформування з метою забезпечення якості освіти [21].

Інтеграційний підхід. Професійна діяльність інтегрує кілька видів діяльності людини і може розглядатися як інтеграційна. Прогресивні якісні зміни у сфері матеріального виробництва (автоматизація, освоєння новітніх професійних технологій, матеріалів, інструментів) зумовлюють необхідність внесення відповідних змін до стратегії підготовки конкурентоздатних робітників. Інтеграція професійної підготовки робітника такого типу потребує виховання конкурентоздатної особистості, формування її професійно важливих якостей, розвитку професійно-творчої самореалізації в умовах інформатизації виробництва; оновлення змісту і процесу професійної підготовки, нових форм організації продуктивної праці, що забезпечують швидку адаптацію випускників ПТНЗ до трудової діяльності в умовах ринкової економіки. Далі наведено запропоновану Н. Халімовою [16] модель особистості конкурентоздатного випускника системи ПТО (рис. 2.1).

Підставою для вибору критеріїв і показників якості ПТО за такого підходу є орієнтація на досягнення кінцевого результату – реалізації моделі конкурентоздатного фахівця. При цьому можуть бути прийняті такі критерії якості професійно-технічної освіти, як: розвиток в учнів релевантних умінь, навичок і пізнавальних процесів; рівень соціальної активності, вихованості і адаптації учнів і випускників до життя; професійна компетентність педагогів; задоволення запитів особи, держави, бізнесу щодо формування конкурентоздатного випускника системи ПТО.

Конкретними показниками оцінки якості навчально-виховного процесу в ПТНЗ можуть бути: види знань; етапи їх засвоєння; широта досвіду учнів; рівні засвоєння знань, умінь і навичок; ступінь абстракції (науковості) в оволодінні навчальним матеріалом і ступінь його усвідомленості; автоматичність у процесі оволодіння професією.

Ступінь оволодіння початковою інформацією за зазначеними критеріями і показниками дає змогу розробити процедуру діагностики навчально-виховної діяльності ПТНЗ, яка може бути інформаційною основою оцінки якості ПТО для ухвалення управлінських рішень, спрямованих на її вдосконалення. Проте сьогодні не визначено загальних підходів щодо сутності, показників та критеріїв складових особистості конкурентоздатного фахівця.

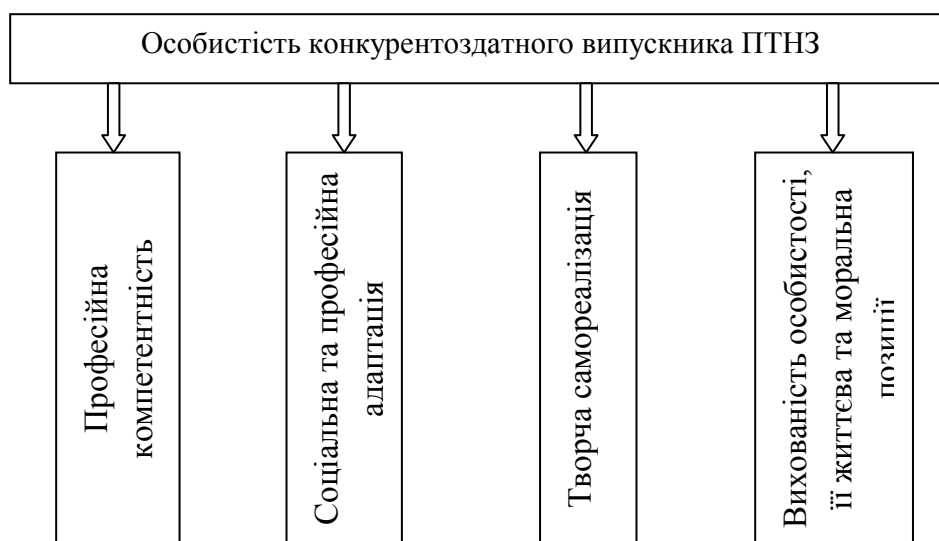

Рис. 2.1. Модель особистості конкурентоздатного випускника ПТНЗ (за Н Халімовою)

Емпіричний підхід. Оцінка якості освіти здійснюється на основі системи показників та індикаторів, що характеризують переважно кількісні складові процесу професійно-технічної освіти (результати, умови, процес, економічні умови тощо). Для таких показників та індикаторів

характерними є: відносна простота інструментарію оцінювання; необхідність і достатність (система показників побудована так, щоб вони не дублювали один одного і загалом забезпечували одержання повної інформації за всіма параметрами прийнятої системи оцінювання якості); оперативність (система показників забезпечує швидкий збір інформації з метою прийняття та ухвалення управлінських рішень); економічна доцільність (процес вимірювання і розрахунку не потребує значних трудовитрат); однозначність інтерпретації значень показників (інформація, яку забезпечують показники, не допускає можливості багатозначного її тлумачення); відвертість і зрозумілість системи показників для користувачів. Основним недоліком цього підходу, на наш погляд, є орієнтація на зовнішні атрибути процесу професійної підготовки, які не відображають особистісні зміни учня ПТНЗ. Крім того, частина показників просто не вписується в поняття «якість освіти».

Проте переважна частина системи оцінки якості ПТО базується саме на емпіричних показниках. Наприклад, у процесі впровадження міжнародного проекту ТАСІS «Підвищення ефективності управління системою професійно-технічної освіти на регіональному рівні в Україні» було створено інформаційно-аналітичну систему (ІАС) «ПРОФТЕХ» (режим доступу: <http://www.proftechinfo.org.ua>) для всіх рівнів управління ПТО. Узагальнена інформація, що формується в системі, призначена для аналізу та систематизації даних, на основі яких керівники ПТНЗ та регіональних центрів управління ПТО можуть здійснювати оцінювання діяльності ПТНЗ. У зазначеній системі використовуються індикатори, які об'єднані в такі групи: працевлаштування випускників ПТНЗ; зміст навчання та його навчально-методичне забезпечення; ефективність навчання; педагогічні працівники; доступність ПТО; матеріально-технічна база; фінансування.

Аналіз досліджень проблеми оцінювання якості ПТО дає змогу сформулювати такі *висновки*: діючі системи оцінювання якості освіти не відповідають сучасним освітнім парадигмам, на засадах яких вибудовується система початкової професійної освіти; прийняття критеріїв та показників якості професійно-технічної освіти, які базувалися б на компетентнісному, особистісно-орієнтованому та інших сучасних освітніх підходах, потребує вироблення узгоджених поглядів щодо очікувань суспільства про підготовку фахівців у системі ПТО, параметрів та процедури вимірювання їх підготовленості. Питання потребує подальших досліджень. Перспективними за цим напрямом є дослідження з розробки показників та критеріїв якості ПТО, в основі яких – міжнародні стандарти якості.

2.2. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПТНЗ

Бенчмаркінг як інструмент підвищення ефективності управлінської діяльності ПТНЗ

Сьогодні в Україні практично всі керівники ПТНЗ відзначають посилення боротьби за споживача. Залучити учня саме до свого навчального закладу – завдання все більш складне і, разом з тим, стратегічно важливе. Ринок і конкуренція спонукають керівників до прийняття рішення про оптимізацію та підвищення якості системи управління ПТНЗ. Менеджмент ПТНЗ, по суті, – це менеджмент великого бізнесу, методи якого необхідно адаптувати до специфіки сфери освіти. Але як це зробити?

Серед простих та дієвих інструментів удосконалення та підвищення ефективності управлінської діяльності, зокрема освітньої, все частіше використовується бенчмаркінг. Термін «бенчмаркінг» походить від англійського слова benchmark (початок відліку, еталонне порівняння, критерій). Зарубіжні словники трактують цей термін як «експертний стандарт», або «стандарт, за яким можна проводити вимір чого-небудь, давати йому оцінку». В управлінській діяльності бенчмаркінг розглядається як особлива процедура введення у практику роботи навчального закладу технологій, стандартів і методів роботи кращих організацій. Але

це не просте копіювання чужих ідей, а ефективний метод покращення діяльності навчального закладу, в основі якого – творче ставлення до досвіду лідерів.

Бенчмаркінг у тому вигляді, в якому він відомий сьогодні, був розроблений у 1972 році для оцінки ефективності бізнесу Інститутом стратегічного планування в Кембріджі (США). З 1992 року його почали використовувати в управлінській діяльності вищої школи. Згодом бенчмаркінг набув поширення в Європі. Нині бенчмаркінг набуває статусу глобального явища і розглядається як механізм, що дозволяє обмінюватися організаціям всього світу здобутими знаннями та досвідом для загального руху вперед. Понад п'ятнадцять років тому бенчмаркінгові центри Великобританії, США, Німеччини, Швеції та Італії вирішили об'єднати зусилля з розвитку методу еталонного зіставлення у світі. І в 1994 році була заснована Глобальна мережа бенчмаркінгу (Global Benchmarking Network – GBN) як співтовариство незалежних бенчмаркінгових центрів. На сьогоднішній день Мережа об'єднує подібні центри з двадцяти чотирьох країн. Поряд з GBN успішно функціонують галузеві глобальні бенчмаркінгові співтовариства в сфері освіти, такі як Consortium for Higher Education Benchmarking Analysis, Public Sector Benchmarking Service, Educational Benchmarking та інші міжнародні центри еталонного зіставлення. В рамках освітнього співтовариства співпрацюють понад сто п'ятдесят європейських вузів, проводячи щоквартальні зустрічі, конференції, семінари. Активному розвитку глобального бенчмаркінгу сприяють світові конкурси якості: Національна премія якості Малколма Болдріджа (США), Японська премія якості, Європейська премія якості.

Першими в Україні бенчмаркінг почали досліджувати К. Радченко [25], В. Немцов [26], Л. Довгань [26], З. Шершньова [27]. Проблему використання бенчмаркінгу в сфері освіти розглядали в своїх працях зарубіжні науковці Т. Данилова [28], М. Михайлова [29], А. Карягін [30], Д. Маслов [30], Ю. Вилгіна [30], К. Забродська [31] та інші.

Для більшості українських керівників «бенчмаркінг» сприймається не як метод управління, а як простий аналіз конкурентів або маркетингове дослідження. *Бенчмаркінг* – це технологія вивчення та застосування успішних комплексних управлінських рішень і стратегій у роботі організації. Прикладів використання даної інноваційної технології в сфері освіти на Україні дуже мало, а в сфері професійно-технічної освіти немає взагалі.

Тому наша мета – розглянути поняття бенчмаркінгу, розкрити його структуру та методику проведення в сфері ПТО.

Бенчмаркінг має різні визначення. Класичним – є слова засновника цього методу Роберта Кемпа: «Бенчмаркінг – це пошук найкращих методів, які приводять до покращення діяльності» [32]. Більш розгорнуте визначення дає екс-президент Американського товариства якості Грегорі Ватсон: «Бенчмаркінг – це процес систематичного і неперервного вимірювання: оцінювання власної діяльності та порівняння її з діяльністю організацій-лідерів з метою отримання інформації, корисної для самовдосконалення» [33]. У простому розумінні бенчмаркінг означає «вдосконалення самих себе, навчаючись в інших». За допомогою бенчмаркінгу проводиться зовнішня оцінка організації. Він використовується як інструмент стратегічного планування та прогнозування, в якому завдання визначаються не від досягнутого, а на основі аналізу показників конкурентів. Універсальна типологія бенчмаркінгу, яку наводять Г. Зиберт та Ш. Кемпф [34], чітко демонструє широту можливої співпраці між суб'єктами (рис. 2.2).

Бенчмаркінг дозволяє дати відповідь на такі питання:

- Як ми працюємо у порівнянні з іншими?
- До чого ми повинні прагнути?
- Хто працює найкраще у визначених напрямках?
- Яким чином їм це вдається?
- Як ми можемо застосувати те, чим користуються інші?
- Як нам стати кращими за кращих?

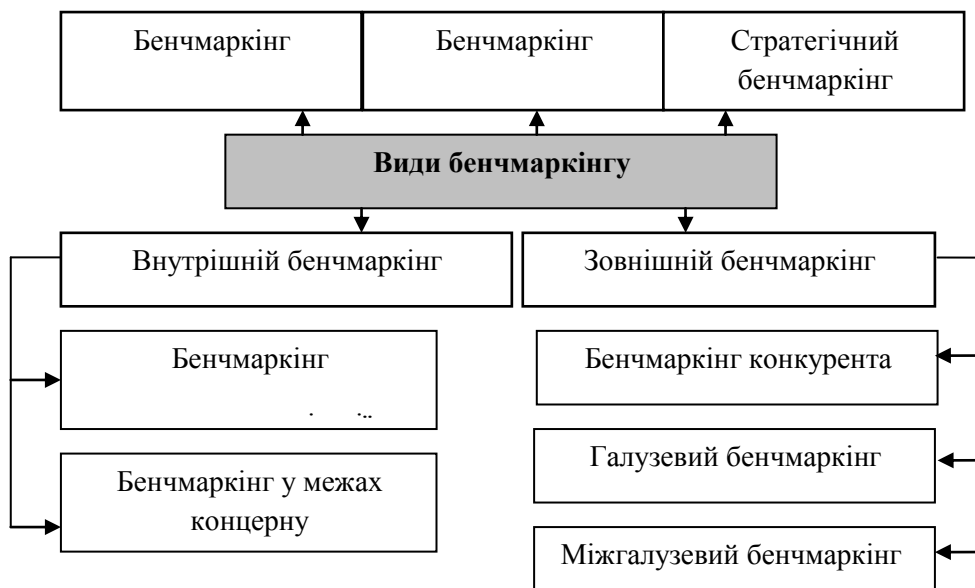

Рис. 2.2. Види бенчмаркінгу

У залежності від того, що порівнюється або якого роду інформація збирається, використовують різні програми бенчмаркінгу. Розглянемо їх.

Внутрішній бенчмаркінг (Internal Benchmarking). Бенчмаркінг дії різних програм у різних структурах навчального закладу. Внутрішній бенчмаркінг зазвичай проводиться у великих децентралізованих навчальних закладах, в яких є різні відділи, які займаються складними програмами.

Зовнішній бенчмаркінг (External Benchmarking). Бенчмаркінг діяльності в ключових областях за допомогою специфічних одиниць вимірювання на основі інформації, наданої навчальними закладами, які вважаються конкуруючими між собою.

Функціональний бенчмаркінг (Functional Benchmarking). Бенчмаркінг, який включає в себе порівняння процесів, практичної діяльності аналогічних навчальних закладів у більшій групі закладів, які належать до однієї і тієї ж сфери, але не є конкурентами.

Трансінституціональний бенчмаркінг (Trans-Institutional Benchmarking). Бенчмаркінг, який проводиться з охопленням численних навчальних закладів у пошуках нової інноваційної практики незалежно від її джерел.

Непрямий бенчмаркінг (Implicit Benchmarking). Квазі-бенчмаркінг, який розглядає опубліковані статистичні дані, показники діяльності установ освіти, що використовуються для порівняльного аналізу. Такого роду бенчмаркінг не пов'язаний з добровільною і активною участю даних установ (що є необхідною умовою інших видів бенчмаркінгу) і проводиться під впливом центральних фінансових органів, ринкових вимог і т. д. Багато процесів бенчмаркінгу, що відбуваються нині Європі, носять саме цей характер.

Бенчмаркінг за певними параметрами (Generic Benchmarking). Порівнює навчальні заклади за певними параметрами (практична діяльність або послуги, кількість відратованих студентів, доступність комунікацій і т. д.). Він порівнює рівень, досягнутий в одному закладі, з аналогічним –в інших.

Бенчмаркінг, заснований на процесах (Process-Based Benchmarking). Виходить за межі простого порівняння кількісних показників і розглядає процеси, що ведуть до певних результатів. Аналізує діяльність, що складається із завдань, кроків, які виходять за межі традиційних функцій навчального закладу. Він порівнює не тільки дані, але й процеси, за допомогою яких досягаються результати.

При використанні бенчмаркінга слід уникати певних помилок.

Помилка №1. Сприйняття бенчмаркінгу як «інспекційної перевірки» функціонування навчального закладу. Таке дослідження може дати декілька цікавих і корисних цифр, але бенчмаркінг – це процес з'ясування того, що стоїть за конкретними даними.

Помилка №2. Припущення, що вже існуючі і схвалені «базові параметри» можуть бути використані без змін. Так звана «база» не може просто бути застосована у кожному закладі, оскільки існують певні особливості, зумовлені навчальним процесом, галузевим спрямуванням, потребою у споживачах освітніх послуг, доступністю до ресурсів і т.д.

Помилка №3. Процес занадто великий і комплексний, щоб бути керованим. Процес – група завдань. Система – група процесів. Слід уникати застосування бенчмаркінгу щодо всієї системи – це дуже дорого і забере багато часу. Краще вибрати один або декілька процесів, що становлять певну частину системи, спочатку опрацювати їх, а потім перейти до наступних.

Помилка №4. Неузгодженість. Вибір для бенчмаркінгу теми (процесу), що не узгоджується зі стратегією навчального закладу, не підтримує його цілі або ж перешкоджає іншим ініціативам, які ним розпочинаються.

Помилка №5. Ставити перед собою завдання, що мають занадто розмиті межі і формулювання. Для бенчмаркінгу краще обирати об'єкт, що піддається чіткому вимірюванню, має відповідальних осіб.

Помилка №6. Відсутність основи для проведення бенчмаркінгу. Ця помилка виникає, якщо пошук партнерів й інформації про них розпочатий раніше, ніж цілком проаналізований власний процес. Бенчмаркінг передбачає, що власний процес і його параметри точно відомі.

Помилка №7. Недостатньо повне дослідження партнера по бенчмаркінгу. Важливим при роботі з партнером є те, що ні його, ні свій час не повинен витрачатися марно. Існує кодекс (правила поведінки партнерів по бенчмаркінгу), який передбачає, що не слід просити у партнера ту інформацію або відповідь на питання, яку можна знайти самостійно, наприклад, вивчаючи літературу, статистичну інформацію.

Таким чином, використовуючи бенчмаркінг та уникаючи основних помилок, навчальний заклад отримує можливість запозичити кращий досвід інших, не придумуючи знову «колесо». При цьому пріоритетними цінностями стають здатність педагогічних працівників до самоосвіти, саморозвитку, самовдосконалення, що слугує поштовхом для розвитку всієї організації. Опора на відпрацьований і перевірений практикою досвід сприяє зниженню ризику, дозволяє уникнути багатьох помилок, скоротити тимчасові і фінансові витрати, пов'язані з набуттям власного досвіду шляхом проведення експериментів. Крім того, в навчальному закладі формується власна команда внутрішніх консультантів, напрацьовується досвід проведення організаційних змін, створюється база для подальшого вдосконалення і управління, розраховуючи на власні сили.

Тому методологія бенчмаркінгу стає дедалі все більш популярною.

Бенчмаркінг

Мета. Поліпшення на основі кращого досвіду.

Завдання.

- 1) Вимірювання показників діяльності власної організації та порівняння їх з показниками інших.
- 2) Вивчення та застосування кращого досвіду інших у своїй роботі.

Виходячи з поставлених завдань, виділяють порівняльний і процесний бенчмаркінг [50]. Порівняльний бенчмаркінг – це залучення організацій у процес вимірювання результатів, порівняння показників діяльності, надання оцінки рівня їх розвитку. Рівні розвитку навчальних закладів розглядаються в якості контрольних значень. Найкращі показники фіксують лідерів. Інформація, зібрана в процесі порівняльного бенчмаркінгу, може використовуватися для визначення можливостей вдосконалення і (або) встановлення стратегічних цілей.

Процесний бенчмаркінг – це пошук навчальних закладів, що мають кращі досягнення в тій чи іншій сфері діяльності, для їх детального дослідження. Дослідження, зазвичай, проводиться на підставі взаємної згоди сторін. Знання, одержані в процесі еталонного зіставлення адаптуються і впроваджуються у свою роботу. Процесний бенчмаркінг – це глибоке функціональне дослідження діяльності як власної організації, так і організації-партнера. Він передбачає два напрямки. По-перше, пошук кращих управлінських рішень. По-друге, вивчення факторів, що сприяють поліпшенню управлінського процесу, тобто, методів, стратегій, підходів, інструментів, які підвищують показники діяльності навчального закладу та його конкурентоспроможність.

Порівняльний бенчмаркінг виступає в ролі початкового етапу процесного бенчмаркінгу. Оскільки, вимірювання показників діяльності навчального закладу та показників конкурентів дозволяють визначити напрямки, які потребують першочергових покращень, окреслити області відставання від конкурентів, то отримана інформація є вхідною для останнього. Систематизація цих даних і приведення їх до спільного знаменника з еталонною моделлю дозволяє оцінити можливість впровадження сторонніх процесів у діяльність власного навчального закладу, визначити обмеження щодо їх реалізації, налагодити процес реформування і забезпечити його ефективне виконання.

Засоби. Порівняння наступних елементів:

- послуги, що надаються внутрішнім і зовнішнім споживачам;
- процеси;
- навчальний заклад, культура та кваліфікація персоналу.

Структура:

1) *Оцінка.* (Виявлення послуг або процесу, які потребують покращення. Виявлення навчальних закладів, які справляються з цим краще шляхом постійного моніторингу результатів діяльності основних конкурентів. Збір достовірних даних для подальшого аналізу.)

2) *Аналіз.* (Що сприяє успіху закладів, з якими проводиться порівняння? Чи підходить це для нашого навчального закладу? Які наслідки можуть бути, якщо запозичити їхній досвід?)

3) *Планування.* (Що може бути досягнуто? Як можна досягти таких результатів?)

4) *Дії.* (Виконання певних дій. Постійний контроль щодо відповідності встановленим нормам. Повторний аналіз. Перегляд ситуації. Розробка способів подальшого поліпшення.)

Успіх бенчмаркінгу полягає у чіткому виконанні структурних процедур. Цикл даного процесу ілюструє схема, зображена на рисунку 2.3.

Методика проведення бенчмаркінгу передбачає такі етапи: *оцінка* діяльності навчального закладу та виявлення «проблемних зон», *визначення* предмету еталонного порівняння, *пошук* еталону та вибір форми еталонного порівняння, *збір* інформації, *аналіз* інформації та розробка плану впровадження інновацій, *впровадження* нових ідей в діяльність закладу, *повторна* самооцінка та аналіз результатів.

Рис. 2.3. Цикл бенчмаркінгу

Для оцінки діяльності навчального закладу в першу чергу необхідно визначитися з критеріями, за якими вона буде здійснюватися. Такими критеріями можуть виступати індикатори ефективної діяльності ПТНЗ. Навчальний заклад може проводити вимірювання за індикаторами як окремо визначеної групи, так за індикаторами усіх груп («Працевлаштування», «Зміст навчання і навчально-методичне забезпечення», «Ефективність навчання», «Педагогічні кадри», «Доступність ПТО», «Матеріально-технічне забезпечення», «Фінансування»).

Використовуючи засоби ІАС «ПРОФТЕХ», керівники мають можливість здійснювати пошук найкращих результатів роботи інших за конкретними індикаторами та показниками, тобто, створювати еталонну модель. Для її побудови засоби ІАС «ПРОФТЕХ» дозволяють створювати звіти, комбінуючи різні індикатори, а не використовувати лише показники однієї групи. Наприклад, для порівняння потенціалу декількох ПТНЗ можна утворити комбінацію з таких індикаторів:

- 1) відсоток випускників, які успішно закінчили навчання;
- 2) відсоток учнів, які отримали інтегровану професію;
- 3) відсоток роботодавців, які вважають достатнім освітньо-кваліфікаційний рівень підготовки випускників;
- 4) відсоток занять професійно-теоретичної підготовки, що проводяться з використанням сучасного технологічного обладнання;
- 5) відсоток занять професійно-практичної підготовки, що проводяться з використанням сучасного технологічного обладнання;
- 6) відсоток педагогічних працівників, які мають педагогічні звання;
- 7) відсоток випускників, працевлаштованих за отриманою професією;
- 8) відсоток випускників, які закріпились на робочому місці після року роботи.

Очевидно, що значна увага в даному процесі приділяється порівняльним операціям. Для них краще використовувати графічні способи зображення інформації. Відповідний графік, якщо він правильно побудований, являє собою особливий образ, який активізує процес аналітично-статистичного мислення. На допомогу логічним асоціаціям приходять органи зору, які серед усіх органів чуття мають найбільшу здатність засвоювати інформацію. Тому ефективним інструментом для здійснення порівняльного аналізу даних є діаграма Ківіата (радарна схема). Головне призначення радарної діаграми – це дати графічне уявлення про проблемні зони. Більше того, у порівнянні з іншими вона допомагає визначити, які сфери діяльності потребують покращення, а які функціонують нормально. Радарна діаграма дозволяє порівнювати системи за декількома параметрами (більше трьох). Параметри розташовуються через рівні кутові інтервали. На кожній осі ставиться одна точка, яка відповідає даній системі. Поєднання точок утворює контур, що є характеристикою системи. Для прикладу наведемо радарну діаграму порівняння потенціалу трьох ПТНЗ: Дніпропетровського центру підготовки і перепідготовки робітничих кадрів туристичного сервісу, Київського ПЛ сфери послуг і Сімферопольського ВПУ ресторанного сервісу та туризму (рис. 2.4). Після того, як визначено еталон (вибрані найвищі показники з відповідних напрямків), створюється матриця порівняльного аналізу (таблиця 2.1), в якій фіксуються за кожним індикатором окремо дані, методи, прийоми роботи самого навчального закладу та еталонного лідера, заповнюються графі «Обмеження щодо реалізації ідеї у своїй організації» та «Нововведення». Отримавши кількісну та якісну інформацію щодо діяльності найкращих організацій, їх ключових показників, ефективних методів та прийомів роботи за допомогою матриці порівняльного аналізу, керівники готують проект застосування передового досвіду. При цьому ватро пам'ятати, що сліпе копіювання чужих ідей не приведе до бажаних результатів. Досвід одного навчального закладу повинен бути «перекладений на мову іншого». Моніторинг виконання подальших робіт та оцінка кінцевих результатів формують пакет інформації для повторної самооцінки.

**Порівняння потенціалу трьох навчальних закладів
за 2007-2008 н. р.**

- Дніпропетровський ЦППРК
- Київський ПЛ сфери послуг
- Сімферопольське ВПУ ресторанного сервісу та туризму

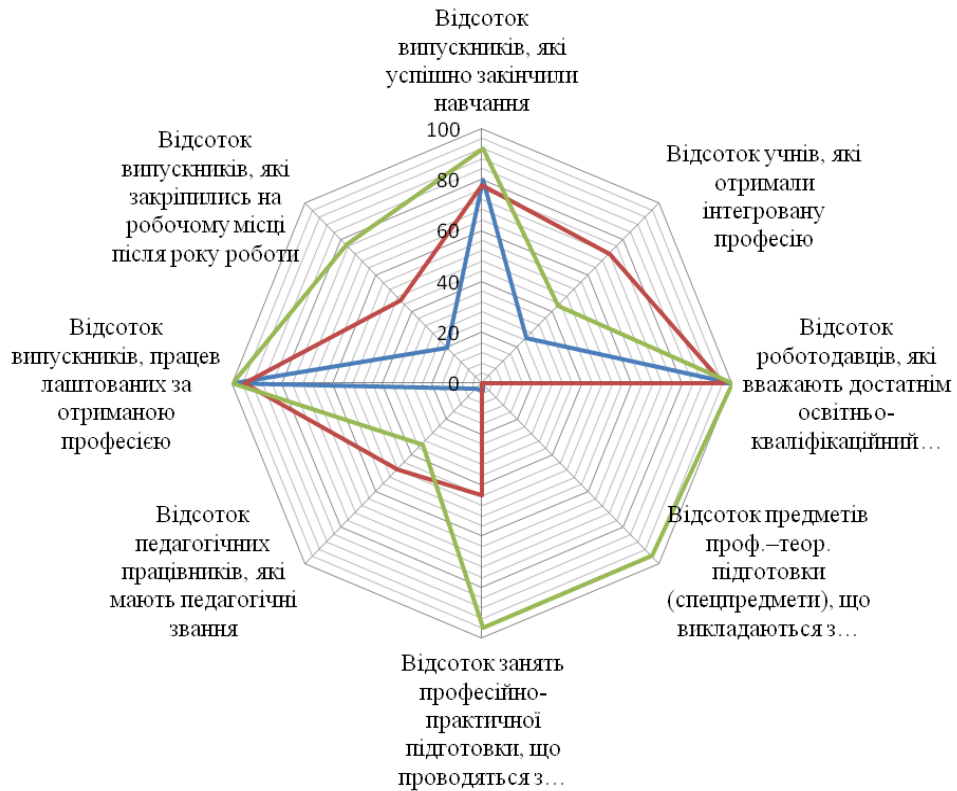

Рис. 2.4. Порівняння потенціалу трьох ПТНЗ

Таблиця 2.1

Матриця порівняльного аналізу

Індикатор	Дані по індикатору для своєї організації	Дані по індикатору для організації-лідера	Методи роботи своєї організації	Методи роботи організації-лідера	Обмеження щодо реалізації ідеї у своїй організації	Нововведення
..

При запровадженні бенчмаркінгу найчастіше виникають такі питання.

1. Скільки часу займає проект бенчмаркінгу?

Тривалість проекту залежить від виду бенчмаркінгу, його масштабу і складності. В цілому, він займає, як мінімум, три місяці. Чим складніший проект, тим більше часу він триватиме, тим більше ресурсів для нього буде потрібно.

2. Коли стають відчутними позитивні результати від бенчмаркінгу?

Незважаючи на те, що проекти бенчмаркінгу можуть бути завершені досить швидко, відчутні результати стають помітними дещо пізніше, в залежності від масштабу і природи змін, які він спричинить. Бенчмаркінг індивідуальних процесів найчастіше приносить більш швидкі результати, ніж стратегічний бенчмаркінг, який веде до великомасштабних змін. Ймовірніше, це займе роки, ніж місяці.

3. Яку діяльність може розглядати бенчмаркінг?

Практично будь-яку, оскільки, складнішу діяльність можна розбити на компоненти або частини для порівняння з тими організаціями, які демонструють успішний досвід. Важливо вибудувати пріоритети діяльності і вибрати саме ті процеси, які безпосередньо впливають на загальну роботу організації та є очевидно слабкими місцями.

4. Скільки коштуватиме проект бенчмаркінгу?

Вартість, як і будь-якого іншого проекту, буде залежати від підходу, масштабу та методики. Потенційні витрати розподілятимуться на персонал, навчання, відвідування інших організацій, оплату послуг організаторам дослідження та консультантам із бенчмаркінгу.

Правильно застосований бенчмаркінг є одним з найбільш ефективних інструментів, що сприяє усуненню недоліків у роботі організації та забезпечує: ефективний механізм для дозрівання готовності до змін; практичні шляхи, якими можуть бути досягнуті поетапні зміни в роботі за допомогою навчання в інших, хто вже проводив подібні зміни; стимул для пошуку нових шляхів і формування культури, сприйнятливої до свіжих підходів та ідей; можливості для персоналу вчитися новим методам і бути залученим у процес трансформації організації. Отже, що конкретно може отримати ПТНЗ, використовуючи бенчмаркінг? По-перше, бенчмаркінг дає можливість ПТНЗ «побачити себе зі сторони» – об'єктивно проаналізувати свої слабкі та сильні сторони. По-друге, цілеспрямоване вивчення ПТНЗ-лідерів дозволить визначитися зі стратегічними орієнтирами для того, щоб бути на передовій. По-третє, бенчмаркінг дозволяє почерпнути нові ідеї як в організації навчального процесу, так і в сфері маркетингу освітніх послуг. По-четверте, бенчмаркінг є альтернативою традиційному стратегічному плануванню від досягнутого, відкриваючи можливість перейти до планування на основі аналізу показників конкурентів. Отже, щоб забезпечити підготовку висококваліфікованих робітників, відчувати себе впевнено серед конкурентів, необхідно керувати навчальним закладом з урахуванням потреб та побажань усіх зацікавлених сторін, постійно вдосконалювати якість навчального процесу та послуг, які надаються. При цьому слід обирати найбільш ефективні технології, які реально можуть сприяти оновленню управлінської діяльності. Технологія бенчмаркінгу об'єднує в єдину систему розробку стратегії, галузевий аналіз, аналіз конкурентів та самоаналіз. Найбільшою перевагою даного процесу є те, що навчальний заклад вчиться змінюватися без серйозних порушень власної структури. Стандарту щодо проведення бенчмаркінгу у сфері професійно-технічної освіти немає. Тому це питання може бути предметом подальших досліджень.

2.3. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕЙТИНГОВОГО ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ПТО

Сьогодні вітчизняний ринок праці висуває свої вимоги до сучасного кваліфікованого робітника. Відповідно ПТО, як ринок освітніх послуг з професійної підготовки робітничих

кадрів, має гнучко реагувати на її потреби. У свою чергу, це зумовлює необхідність здійснення об'єктивного оцінювання якості ПТО, створення системи її оцінювання як показників якості. Кожен підхід має свою пріоритетну сферу оцінки якості освіти як системи, так і освітньої діяльності навчальних закладів. Споживач освітніх послуг також має свої пріоритети. З огляду на вище зазначене постає завдання: розроблення гнучкої системи оцінювання якості ПТО.

У практиці ПТО України оцінювання якості здійснюється при проведенні атестації ПТНЗ та при ліцензуванні професій. На жаль, об'єкти і суб'єкти зовнішнього або внутрішнього оцінювання ставляться до цієї «роботи» як до формальної нормативної процедури, не враховуючи і не виділяючи корисної інформації щодо покращення якості освіти. Ринкова економіка особливим чином актуалізує самовідповідальність навчального закладу за якість підготовки фахівців. Тому оцінювання якості освіти, зокрема ПТО, набуває потреби у системному і систематичному підході. З нашої точки зору, рейтингове оцінювання якості ПТО, як метод оцінювання, дозволяє достатньо ефективно визначити позитивні та негативні тенденції розвитку самої системи або навчального закладу.

Проблемі якості освіти присвячено багато наукових праць, серед них В. Андрущенко, А. Афанасьєв, І. Булах, Е. Гвоздева, С. Гончаренко, Л. Горбунов, В. Гальперін, Г. Єльнікова, А. Єрмола, В. Зуєв, І. Зязюн, В. Кальней, В. Кремень, О. Локшина, Т. Лукіна, В. Лутая, О. Ляшенко, М. Михальченко, Н. Ничкало, П. Новіков, А. Пічугіна, В. Приходько, С. Сисоєва, О. Савченко, А. Шаталов, С. Шишов і ін.

Так, якість освіти (англ. – quality of education) – певна збалансована відповідність певного освітнього рівня (загальної середньої, професійно-технічної, вищої тощо) численним потребам, цілям, умовам, затвердженим освітнім нормам і стандартам, яка встановлюється для виявлення причин порушення цієї відповідності та управління процесом поліпшення встановленої якості [36, с. 1017]. М. Кісіль поняття «якість освіти» визначає як «ряд системно-соціальних якостей і характеристик, які визначають відповідність системи освіти прийнятим вимогам, соціальним нормам, державним освітнім стандартам. Отримання якісної освіти безпосередньо залежить від якості самих вимог (цілей, стандартів і норм), якості ресурсів (програми, кадровий потенціал, контингент абітурієнтів, матеріально-технічне забезпечення, фінанси і т.д.) та якості освітніх процесів (наукова та навчальна діяльність, управління, освітні технології), які безпосередньо забезпечують підготовку фахівців». Також науковець зазначає, що «у світовій практиці застосовуються три основних підходи до оцінювання якості освіти: репутаційний (на основі експертних оцінок), результативний (за об'єктивними показниками) і загальний. Кількість підходів може бути більшою: традиційний (престижність ВНЗ), науковий (відповідність стандартам), менеджерський (задоволення клієнта), споживчий (сам споживач визначає якість), демократичний (користь вищого закладу для суспільства)» [37].

Якість ПТО В. Головінова розглядає як характеристику, «яка проявляється на загальносистемному рівні і відображає здатність ПТО, як системи, задовольнити визначені, наявні або передбачувані потреби різних суб'єктів – носіїв потреб і споживачів ПТО як процесу й результату (послуги та продукції), а також ступінь задоволення таких потреб». До чинників якості ПТО автор відносить: умови, причини, процеси, що впливають на неї [38, с. 4, 10].

Рейтингове оцінювання є відносно новим, але перспективним видом оцінювання якості освіти. Акцентуючи увагу на важливих аспектах ефективності професійної освіти, автори підтверджують думку про актуальність рейтингового оцінювання в освіті.

Як показав аналіз психолого-педагогічної літератури, проблемі рейтингу в освіті присвячено багато вітчизняних і зарубіжних наукових праць (С. Донецька, Н. Загоруйко, А. Жученко, Е. Колегова, Т. Лукіна, С. Рискулов, Г. Савельєва, В. Федоров, О. Шаров, В. Шахов, А. Якименко, С. Якубовський та ін.). Багато наукових праць присвячено проблемам рейтингової

оцінки в навчальному процесі закладів освіти: рейтингу навчальних досягнень студентів у вищих навчальних закладах (А. Андреев, А. Артемов, І. Бабін, Ю. Бархаєв, О. Безносюк, М. Берещук, Л. Борисов, В. Бочарнікова, Н. Васильєва, Н. Вербицька, О. Власко, В. Воловник, П. Гусак, Л. Гранюк, С. Єршов, А. Кривошлик, Е. Лусс, А. І. Комишан, С. Кубіцький, Т. Лобова, І. Мельничук, Т. Міхальова, Ю. Моїсєєв, М. Нецадим, М. Новічонок, О. Попович, І. Романюк, Л. Романишина, О. Сидорко, Г. Стадник, П. Стефаненко, В. Талалаєв, В. Толубко, Н. Шиян, Л. Штефан та ін.); рейтингу учнів середньої школи (С. Вахніна, В. Гаврилюк, В. Гузеєв, Г. Дюдїна, В. Константинов, С. Копотєв, А. Майоров, О. Манзук, О. Півнів, В. Хлебников і ін.); рейтингового оцінювання науково-педагогічної діяльності викладачів (Є. Андросюк, О. Горленко, Л. Колісник, В. Кучеров, О. Лагерєв, М. Новаков, Ю. Попов, М. Рабінович, В. Садовніков та і ін.).

Методології та підходам до визначення рейтингів вищих навчальних закладів (М. Згуровський, В. Вітлінський, Т. Оболенська, Н. Жигоцька та ін.), рейтинговому оцінюванню діяльності загальноосвітніх шкіл (Л. Козак та ін.). Можна відмітити практичний досвід рейтингового оцінювання ПТНЗ Черкаського обласного навчально-методичного центру ПТО.

Ураховуючи внесок названих вище авторів, зазначимо, що в Україні системне дослідження проблеми рейтингового оцінювання якості ПТО, зокрема, в контексті регіональних і галузевих потреб виробництва та сфери послуг, дотепер не проводилося.

Сьогодні в різних сферах людської діяльності для відображення поточного стану об'єкта або явища, визначення перспектив його розвитку широко використовується рейтинг як інструментарій систематизації даних стосовно об'єкта дослідження. Досить звичайним явищем стало визначення рейтингів навчальних закладів з метою: задоволення потреб споживачів в отриманні якісної та об'єктивної інформації щодо рівня підготовки молоді у навчальних закладах різних рівнів; визначення якості освіти; створення здорової конкуренції між навчальними закладами; отримання певної обґрунтованої інформації для прийняття управлінських рішень тощо.

Системи рейтингового оцінювання навчальних закладів з успіхом реалізуються в більш, ніж 20 країнах світу. Серед них країни Європейського Союзу, Росія, США, Австралія, Китай та інші [39].

Рейтинг класифікують за різними параметрами:

1. За кількістю характеристик, на основі яких оцінюють об'єкти ранжирування: однофакторні і багатофакторні.
2. За джерелом інформації, на підставі яких складаються рейтинги: складені за результатами інтерв'ювання (опитування) цільових груп; побудовані за даними вторинної інформації (наприклад, дані Держкомстату тощо); засновані на даних, отриманих безпосередньо від об'єктів ранжирування.
3. За кількістю рейтингових продуктів виділяють періодичні та неперіодичні рейтинги [40].

При цьому, рейтинг визначається як «індивідуальний числовий коефіцієнт оцінки політичної, громадської, культурної та іншої діяльності як різних організацій, так і окремої людини; виводиться за результатами голосування, соціальних опитувань, анкет або показників досягнень» [41, с. 494].

В. Ковалєв і О. Волкова поняття «рейтинг» розглядають як розташування деяких одиниць у певному порядку, відповідно до заздалегідь встановлених правил і критеріїв. [42, с. 256].

У педагогічній освіті поняття «рейтинг» науковці визначають як: «термін, який означає суб'єктивну оцінку якогось явища за заданою шкалою. За допомогою рейтингу здійснюється первинна класифікація соціально-педагогічних об'єктів за ступенем вираження спільної для них властивості (експертні оцінки). У педагогічних науках рейтинг є основою для побудови

різноманітних шкал оцінок, зокрема, при оцінці різних сторін навчальної і педагогічної діяльності, популярності чи престижності професій серед молоді тощо» (С. Гончаренко) [43, с. 285]; опитування об'єктів з метою емпіричної констатації наявності і ступеня вираження певних характеристик (А. Греков і Є. Рогов) [44]; поняття «рейтингове оцінювання», що характеризує спеціальні наукові й науково-практичні методи дослідження та їх процедури, засновані на оцінці компетентними суддями певних характеристик об'єкта, особистості іншої людини або самого себе (С. Копотів) [45]. Зокрема, рейтинг в освіті Т. Лукіна визначає як: «індивідуальний числовий коефіцієнт кваліфікованої комплексної оцінки різноманітних аспектів і результатів діяльності освітньої системи будь-якого рівня (національний, регіональний, локальний) або окремої освітньої установи чи конкретної людини (учня, студента, слухача, викладача). Цей коефіцієнт виводиться на основі соціального опитування, анкетування чи моніторингових досліджень, показників результатів функціонування системи освіти, діяльності освітньої установи або показників навчальних досягнень чи професійного й особистісного розвитку людини» [46, с. 768].

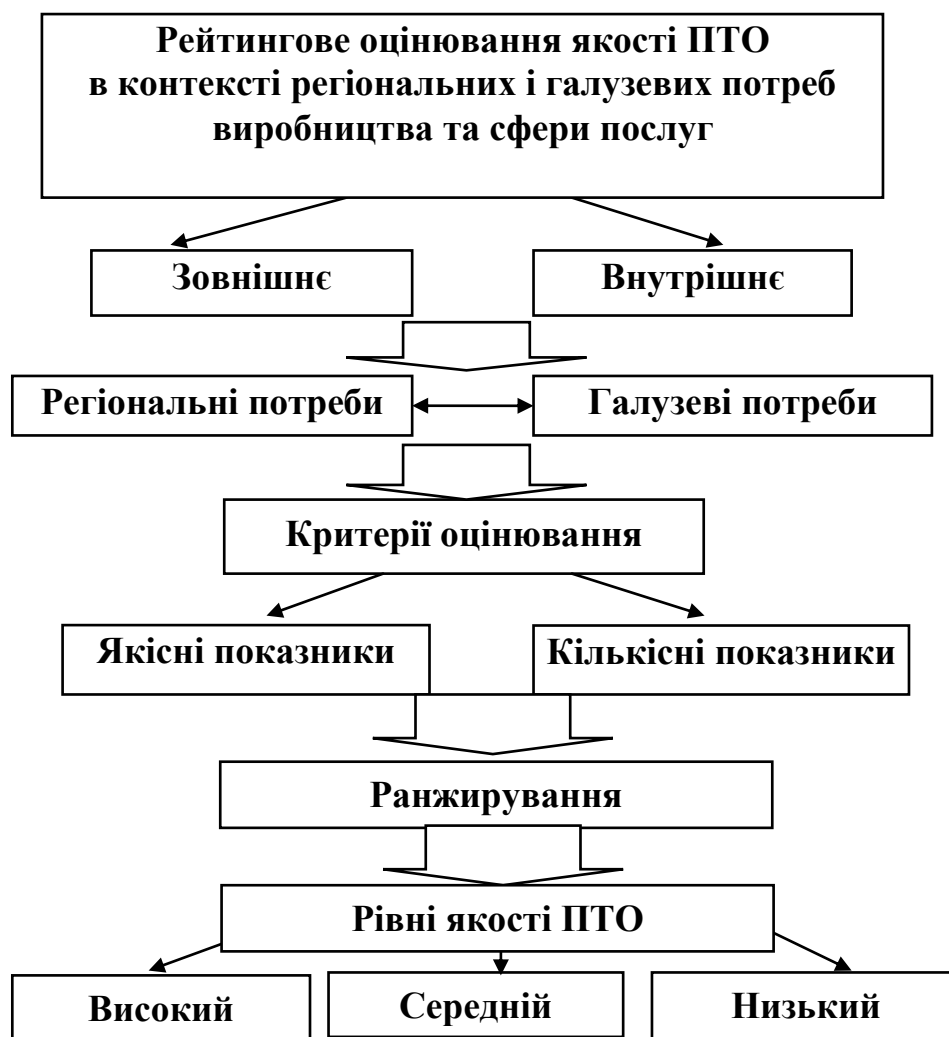

Рис. 2.5. Рейтингове оцінювання якості ПТО в контексті регіональних і галузевих потреб виробництва та сфери послуг

Рейтинг вищого навчального закладу визначають як кількісну експертну оцінку позиції об'єкта дослідження, який аналізується серед групи однотипних об'єктів за системою якісних та кількісних показників (критеріїв) з урахуванням їхніх вагових коефіцієнтів [47].

Теоретичний аналіз проблеми дослідження дає нам можливість під рейтинговим оцінюванням якості професійно-технічної освіти в контексті регіональних і галузевих потреб

ринку праці розуміти інтегральну кількісну оцінку освітньої діяльності об'єкта дослідження, який аналізується серед групи однотипних об'єктів за системою якісних і кількісних показників.

Результати проведеного теоретичного аналізу педагогічної літератури з означеної проблеми дослідження дають підстави констатувати, що рейтингове оцінювання якості ПТО в контексті регіональних і галузевих потреб виробництва та сфери послуг включає в себе зовнішнє і внутрішнє оцінювання з урахуванням регіональних і галузевих потреб; критерії оцінювання та кількісні і якісні показники; рівні якості ПТО (високий, середній, низький). Схематичне зображення рейтингового оцінювання якості ПТО подано на рис. 2.5.

Об'єктом рейтингового оцінювання якості ПТО може виступати як сама система ПТО (національна, регіональна), так і ПТНЗ, педагогічні працівники, учні, слухачі, навчально-виховний процес, результативність навчання тощо.

Суб'єктами такого оцінювання можуть бути:

1. Органи управління ПТО (національний і регіональний рівні), здійснюють аналіз діяльності ПТНЗ за показниками у регіональному і галузевому розрізах (галузями виробництва та сфери послуг);

2. Професійно-технічні навчальні заклади (рівень ПТНЗ). Порівнюють однотипні ПТНЗ за галузями виробництва, здійснюють самостереження, самодіагностування, самооцінювання;

3. Учні, батьки, випускники, педагогічні працівники, роботодавці мають можливість отримати достовірну інформацію для прийняття життєво важливих рішень, щодо професійної підготовки для максимальної самореалізації.

Рейтингове оцінювання якості ПТО може бути як зовнішнім, так і внутрішнім. *Зовнішній* рейтинг пов'язаний із порівнянням декількох ПТНЗ або різних підрозділів одного навчального закладу. *Внутрішній* – розглядає питання порівняння відповідності досягнутих навчальним закладом результатів до еталонного показника, з яким результати порівнюються. В якості еталону можуть виступати, наприклад, бюджетне або планове завдання, яке необхідно було виконати (бюджетний або плановий набір учнів), результати базового періоду (показник працевлаштування випускників за минулий період тощо) або результати деякого подібного «ідеального» закладу. Такий рейтинг спрямовано в основному на оцінку динаміки (тенденцій змін) об'єкта. Важливе значення в проведенні рейтингового оцінювання якості ПТО відіграє використання достовірної інформації не залежно від мети суб'єкта оцінювання.

Механізм рейтингового оцінювання полягає в проведенні комплексної порівняльної оцінки діяльності об'єктів, що характеризується за допомогою визначених певних критеріїв таких, наприклад, як: „Працевлаштування”, „Зміст навчання і навчально-методичне забезпечення”, „Ефективність навчання”, „Педагогічні працівники”, „Доступність професійно-технічної освіти”, „Матеріально-технічна база”, „Фінансування” [25]. Оцінювання відбувається на основі системи показників і індикаторів, що характеризують основні аспекти якості ПТО.

У педагогічній практиці для розрахунку значень показників оцінювання якості освіти використовуються різні методи (системи) оцінювання: кількісні, якісні, бальні. Важливе значення в обробці інформації рейтингового оцінювання набуває повнота, однорідність і порівняння, даних що використовуються. Однорідність і порівняння даних досягається за рахунок переходу від абсолютних величин – кількісних показників (людина, одиниць, штук тощо) до нормованих (якісних) значень (%), тобто, перехід від кількісних показників до якісних, що дозволяє чітко охарактеризувати кожен показник в окремо взятому об'єкті дослідження. Якісний показник базується на кількісних показниках. Рейтингове оцінювання якості ПТО можна проводити як на основі кількісних (*абсолютних величин*), так і – якісних показників (*відносних величин*).

Показник абсолютної величини необхідно використовувати тільки у порівнянні однотипних об'єктів. Він не дозволяє порівнювати між собою різні об'єкти, наприклад, ПТНЗ,

що здійснюють підготовку кваліфікованих робітників для різних галузей виробництва. Крім того, очевидно те, що некоректним буде порівняння ПТНЗ різних рівнів акредитації (лицей ПТО, ПТУ, ВПУ, МВПУ, Центр ПТО тощо), в яких різні обсяги підготовки, фінансування (навіть якщо обсяги однакові) тощо. Суб'єкти рейтингового оцінювання якості ПТО в контексті регіональних і галузевих потреб виробництва та сфери послуг при проведенні порівняльного аналізу за кількісними показниками повинні враховувати однотипність і особливості діяльності різних об'єктів (навчальних закладів) в умовах ринку праці. Якщо в регіоні одне ПТНЗ певного типу або галузі виробництва, рейтингове оцінювання може здійснюватись тільки за окремими індикаторами.

На основі відносних показників будується більшість рейтингів і вони надають набагато більше аналітичної інформації. В якості таких показників можуть виступати, наприклад: відсоток працевлаштованих осіб за отриманою професією; відсоток випускників, які отримали диплом з відзнакою; відсоток осіб, з числа безробітних та найманих працівників, які проходять перепідготовку та підвищують кваліфікацію тощо. Їх можна використовувати при порівнянні різних ПТНЗ, але також необхідно пам'ятати про деякі особливості, наприклад, гендерної нерівності, витрат на підготовку кваліфікованих робітників (фінансування) в ПТНЗ різних галузей виробництва тощо. Звичайно, якщо при порівнянні об'єктів дослідження за одним показником не виникає труднощів, то вже при спробі порівняти декількох, необхідно використовувати математичний метод. Таким чином, рівень досягнутих результатів діяльності об'єкта виражається сумарним значенням, що отримується складанням показників за кожним критерієм. Для визначення рівня якості ПТО можна використати загальноприйнятту шкалу оцінювання з наступними параметрами: до 50 % – низький рівень; від 50 % до 75 % – середній; від 75 % до 100 % – високий рівень.

Ефективність рейтингового оцінювання якості ПТО залежить від визначення мети і завдань, методології, критеріїв і показників, періодичності отримання інформації. Досліджуючи у педагогічній літературі методичні підходи щодо рейтингового оцінювання якості освіти, можна відмітити загальний підхід науковців до методики, яка складається з наступних дій: аналіз явищ й опис предмета дослідження; вибір критеріїв і показників, що впливають на оцінку об'єкту і способу отримання інформації; конструювання шкали вимірювання; оцінювання об'єкта; обробка результатів дослідження; інтерпретація результатів.

Методика, покладена в основу рейтингової системи оцінювання, має слугувати для оцінки рівня якості ПТО різними суб'єктами, в різних ПТНЗ, у різних розрізах (регіональний, галузевий), на різних рівнях (національний, регіональний, локальний) і робити можливим адекватно оцінювати якість ПТО в контексті регіональних і галузевих потреб виробництва та сфери послуг при мінімальних витратах часу і засобів. Для успішної реалізації методики оцінювання важлива технічна підтримка, автоматизована інформаційна система, програмне середовище типу «EXCEL».

Співробітники лабораторії «Всеукраїнський інформаційно-аналітичний центр ПТО» Інституту ПТО НАПН України в рамках фундаментального наукового дослідження теми «Інформаційно-аналітичне забезпечення модернізації професійно-технічної освіти в умовах ринку праці» брали участь у розробці автоматизованої інформаційно-аналітичної системи «ПРОФТЕХ». Функціонально система призначена для забезпечення інформаційних потреб органів управління ПТО різних рівнів та є комплексом інтегрованих додатків, які в єдиному інформаційному просторі підтримують основні аспекти аналітичної діяльності. ІАС «ПРОФТЕХ» є відкритим освітнім інформаційним середовищем, в якому за допомогою мережі Інтернет реалізована можливість вільного доступу [48, с. 34]. Її програмне забезпечення дозволяє автоматизувати процес розрахунку показників (індикаторів), здійснювати порівняння та ранжирування отриманих результатів досліджень у режимі конструктора, спостерігати в

динаміці, тобто, здійснювати рейтингове оцінювання ефективної діяльності ПТНЗ на національному, регіональному рівнях і у галузевому розрізі.

ІАС «ПРОФТЕХ» дозволяє здійснювати рейтингове оцінювання ефективної діяльності ПТНЗ суб'єктами управління ПТО (рис. 2.6):

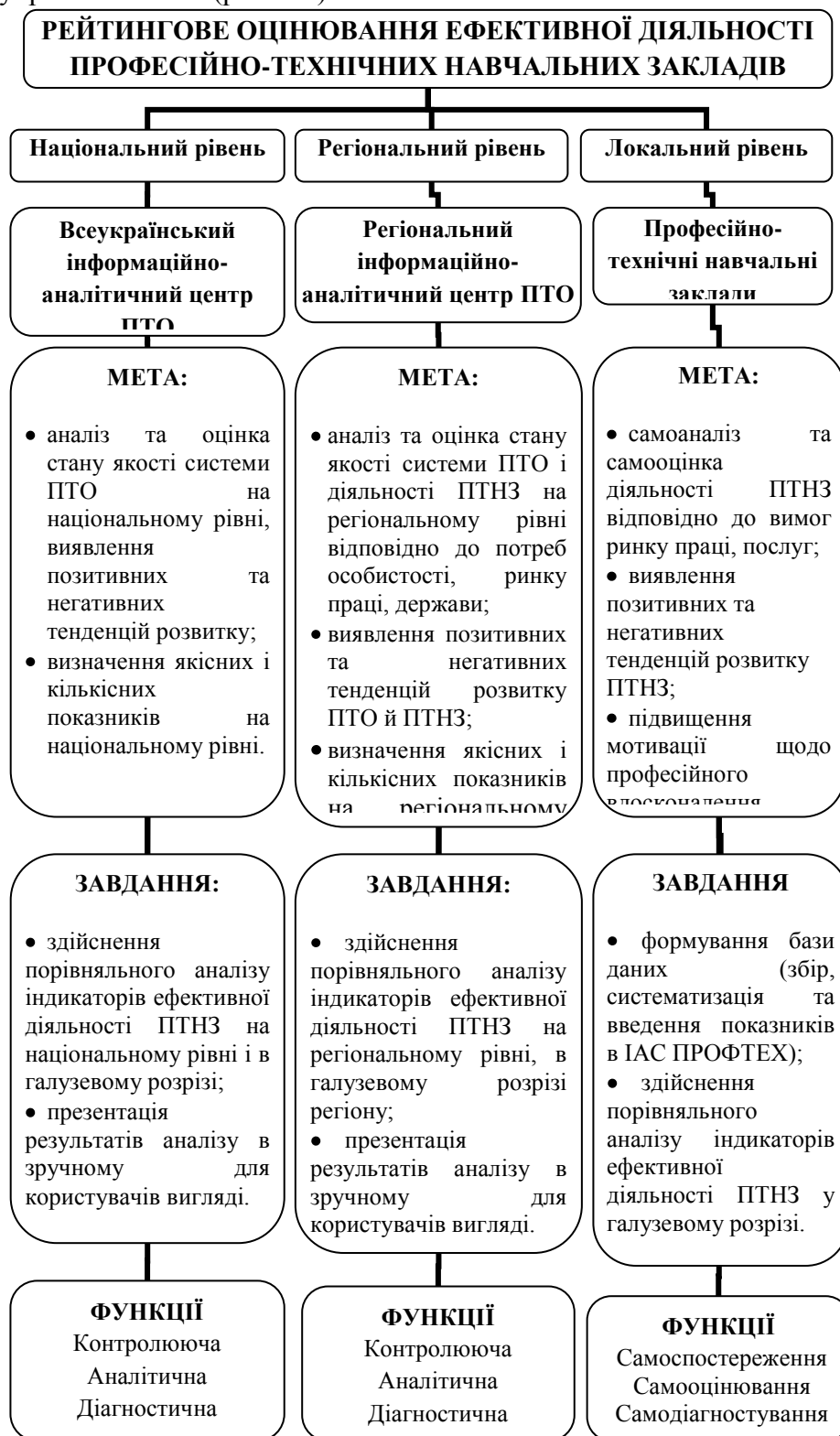

Рис. 2.6. Рівні рейтингового оцінювання ефективної діяльності ПТНЗ

- на національному рівні рейтингове оцінювання здійснює Всеукраїнський інформаційно-аналітичний центр ПТО, аналізуючи загальну інформацію регіонів за групами індикаторів ефективної діяльності ПТНЗ;

- на регіональному рівні – регіональні інформаційно-аналітичні центри, аналізуючи діяльність ПТНЗ свого регіону окремо за кожним індикатором або за їх групою;
- на рівні ПТНЗ – професійно-технічні навчальні заклади, порівнюючи індикатори однотипних ПТНЗ за галузями виробництва з метою самоаналізу, самоспостереження, самооцінки.

До складових методики рейтингового оцінювання ефективної діяльності ПТНЗ можна віднести наступні етапи: підготовчий (постановка завдання, визначення параметрів для побудови рейтингу); основний (поточний) (збір, обробка і оцінювання інформації); заключний (побудова, ранжирування і представлення інформації). Насамкінець зазначимо, що рейтингове оцінювання якості ПТО в контексті регіональних і галузевих потреб виробництва та сфери послуг дозволяє на основі аналізу якісних і кількісних показників визначити позитивні тенденції розвитку ПТО, зміцнювати і розвивати їх, а також виявляти слабкі місця (сторони) в роботі, які необхідно усунути для підвищення її якості.

Системний і систематичний підхід до оцінювання якості освіти, зокрема, й ефективної діяльності ПТНЗ, на всіх рівнях управління ПТО в контексті регіональних і галузевих потреб виробництва та сфери послуг забезпечить відповідність професійної освіти і навчання вимогам держави, суспільства і особистості; підвищить її результативність і дозволить ефективно управляти процесами розвитку системи ПТО.

Методика розрахунку індикаторів ефективної діяльності професійно-технічного навчального закладу наведена в додатку 3.

Список використаних джерел

1. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики: 4-е изд. - М.: Изд-во МГУ, 1981. – 548 с.
2. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. – М. : Педагогика, 1976. – 416 с.
3. Профессиональная педагогика / под ред. акад. РАО С.Я. Батышева. – М. : Проф. образование, 1999. – 904 с.
4. Зеер Э.Ф. Модернизация профессионального образования: Компетентностный подход / Э.Ф. Зеер, А.М. Павлова, Э.Э. Сыманюк. – М. : Московский психолого-социальный институт, 2005. – 216 с.
5. Зязюн І.А. Філософія неперервної професійної освіти і сучасні психолого-педагогічні парадигми / І.А. Зязюн // Неперервна професійна освіта: Філософія, педагогічні парадигми, прогноз : научное издание / В.П. Андрущенко, І.А. Зязюн, В.Г. Кремень. – Київ : Наукова думка, 2003. – С. 167–276.
6. Краевский В.В. Методология педагогики: Пособие для педагогов-исследователей / В.В. Краевский. – Чебоксары: Изд-во Чуваш, ун-та, 2001. – 244 с.
7. Ничкало Н.Г. Развитие в Украине исследований по проблемам педагогики и психологии профессионального образования на рубеже столетий : науч. издание / Н.Г. Ничкало. – К. : Науковий світ, 2001. – 67 с.
8. Педагогика профессионального образования / под ред. В.А. Сластенина. – М. : Академия, 2004. – 368 с.
9. Шадриков В.Д. Философия образования и образовательные политики / В.Д. Шадриков. – М. : Логос, 1993. – 142 с.
10. Гуревич К.М. Дифференциальная психология и психодиагностика / К.М. Гуревич. – С.-П. : Питер, 2008. – 366 с.
11. Загвязинский В.И. Методология и методы психолого-педагогического исследования / В.И. Загвязинский, Р. Атаханов. – М. : Академия, 2001. – 208 с.
12. Кыверялг А.А. Методы исследования в профессиональной педагогике / А.А. Кыверялг. – Таллин. : Валгус, 1980. – 334 с.
13. Гершунский Б.С. Образовательно-педагогическая прогностика / Б.С. Гершунский. – М. : Флинта, 2003. – 768 с.
14. Гончаров М.А. Основы менеджмента в образовании : учеб. пособ. для вузов / М.А. Гончаров. – М. : Кнорус, 2008. – 476 с.
15. Олійник В.В. Цільове управління професійно-технічними навчальними закладами в ринкових умовах: навч. посіб. / В.В. Олійник, В.В. Медведь. – К. : ЦППО, 2002. – 67 с.

16. Халимова Н.М. Педагогическая система управления качеством начального профессионального образования в условиях его модернизации : автореф. дис. ... док. пед. наук : спец. 13.00.08 / Н.М. Халимова. – Красноярск, 2004. – 46 с.
17. Дьяченко Н.Н. Психологические проблемы готовности к деятельности / Н.Н. Дьяченко, Л.А. Кандыбович. – Минск. : БГУ, 1976. – 174 с.
18. Сафин В.Ф. Психология самоопределения личности / В.Ф. Сафин. – Свердловск : Изд-во Свердл. гос. ун-та, 1986. – 144 с.
19. Методика формирования профессионального самоопределения школьников на различных возрастных этапах / под ред. А.Я. Журкиной, С.Н. Чистяковой. – Кемерово: КОИУУ, 1996. – 149 с.
20. Васильев В.Н. Разработка информационно-аналитических ресурсов для мониторинга, анализа и прогнозирования развития системы образования в субъектах Российской Федерации до 2015 г. [Электронный ресурс] / В.Н. Васильев, В. А. Гуртов, Е. А. Питухин // Образовательная среда сегодня и завтра: Материалы Всероссийской науч.-практ. конфер. // Электрон. дан. – Режим доступа: <http://labourmarket.ru/Pages/conf1/index.shtml>. – Загл. с экрана.
21. Шихов С.Л. Рейтинговая система оценки социально-педагогической эффективности учреждений начального профессионального образования в регионе: автореф. дис. канд. пед. наук : специальность 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / С.Л. Шихов. – М., 2006. – 24 с.
22. Проект. Концепція розвитку професійної освіти і навчання в Україні (2010–2020 р.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.mon.gov.ua/gr/obg/2009/proekt.doc.
23. Зуев В.М. Мониторинг и прогнозирование профессионального образования: Научно-практическое пособие / В.М. Зуев, П.Н. Новиков. – М.: РГАТиЗ, 1999. – 80 с.
24. Наказ МОН України «Про затвердження індикаторів ефективної діяльності та методичних рекомендацій щодо їх впровадження» від 02.02.2009 № 55 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zakon.nau.ua/doc/> – Загол. з екрану.
25. Радченко К.И. Стратегічний аналіз у бізнесі: навч. посіб. Вид. 2-ге, доповнене / К.И. Радченко. – Львів: «Новий Світ-2000», 2003. – 272 с.
26. Немцов В.Д. Стратегічний менеджмент: навч. посіб. / В.Д. Немцов, Л.Є.Довгань. – К.: УВПК ЕКСОб, 2001. – 560 с.
27. Шершньова З.Є. Стратегічне управління: підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2004. — 699 с.
28. Данилова Т.В. Бенчмаркинг как инструмент обеспечения конкурентоспособности образовательных услуг вуза : автореф. канд. экон. наук : спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / Т.В. Данилова. – Казань, 2007. – 22 с.
29. Михайлова М.Р. Бенчмаркинг – универсальный инструмент управления качеством / М.Р. Михайлова // Методы менеджмента качества. – 2003. – № 5. – С. 18 – 21.
30. Карякин А.М. Бенчмаркинг как эффективная стратегия повышения качества управления в сфере высшего образования / А.М. Карякин, Д.В. Маслов, Ю.В. Вылгина // тезисы докладов Всероссийской науч.-практ. конф. «Стратегические проблемы высшего образования». – Новгород: НИМБ, 2005. – 150 с.
31. Забродская К.А. Бенчмаркинг как инструмент анализа и выбора стратегии развития ИКТ / К.А. Забродская // Устойчивый рост национальной экономики: инновации и конкурентоспособность: материалы I междунар. науч.-практ. конф. аспирантов и молод. учёных, Минск, 15 – 16 декабря 2009 г. / Белорус. гос. экономич. ун-т; редкол.: Г.А. Короленок и др. – Минск, 2009. – С. 64 – 67.
32. Camp R.C. Benchmarking. The Search for Industry Best Practices that Lead to Superior Performance. – ASQC Industry Press, Milwaukee, Wisconsin, 1989.
33. Watson G.H. Strategic Benchmarking: How to Rate your Company's Performance Against the World's Best. – New York: John Wiley, 1993.
34. Зиберг Г. Бенчмаркинг. Руководство для практиков / Г. Зиберг, Ш. Кемпф, пер. с нем., под ред. Г.П. Манжосова. – М. : КИА центр, 2006. – 128 с.
35. Coer News // the free Newsletter, Issue No. 2, July. – Massey University, New Zealand, 2002.
36. Лукіна Т.О. Якість освіти / Т.О. Лукіна // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В.Г. Кремень. – К. : Хрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
37. Кісіль М.В. Оцінка якості вищої освіти / М.В. Кісіль // Вища освіта України. – 2005. – № 4 (14). – С. 82–87. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://kisilmv.if.ua/publications/educqualityassessment.html>. – Загол. з екрану.
38. Головінова В.О. Управління якістю професійно-технічної освіти: конспект лекцій з курсу підвищення кваліфікації керівних та педагогічних кадрів освіти / В.О. Головінова. – К.: ВАЛЄВІНА, 2006. – 36 с.

39. Що таке рейтинг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.euroosvita.net/>> – Загол. з екрану.
40. Технологии рейтингов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.md-consulting.ru/articles/html/article19.html>>. – Загол. з екрану.
41. Булыко А.Н. Большой словарь иностранных слов. 35 тысяч слов / А.Н. Булыко. – Изд. 2-е, испр. – М.: „Мартин”, 2008. – 704 с.
42. Ковалев В.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия: учеб. пособие. /В.В. Ковалев, О.Н. Волкова. — М.: ООО «ТК Велби», 2002. – 424 с.
43. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. — К.: Либідь, 1997. – 375 с.
44. Греков А.А. Рейтинг как показатель профессиональной развитости педагога / А.А. Греков, Е.Л. Рогов. – Ростов-на-Дону, 1987. – 36 с.
45. Копотов С.Л. Педагогическая оценка личности учащегося: метод. указания / С.Л. Копотов. – Устинов, 1987. – 47 с.
46. Лукіна Т.О. Рейтинг в освіті / Т.О. Лукіна // Енциклопедія освіти / НАПН України; головний ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
47. Вітлінський В.В. Моделювання рейтингової оцінки вищого навчального закладу / В.В. Вітлінський, Т.С. Оболенська, Н.В. Жигощка // Економічна кібернетика. — 2000. — № 3, 4. — С. 64–73.
48. Про професійно-технічну освіту: Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998. – №32. – с. 215. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>. – Загол. з екрану.
49. Майоров А.Н. Мониторинг и проблемы информационного обеспечения управления образованием / А.Н. Майоров // Школьные технологии. – 1999. – № 4. – С. 46–60.
50. Социальный диалог: содержательный аспект. – М.: ЕФО, 2001.
51. Спрос и предложение на рынке труда и рынке образовательных услуг в регионах России: сборник докладов Всероссийской научно-методической конференции. Кн. 1-3. – Петрозаводск: Изд-во ПетрГУ, 2004. – 176 с.
52. Рыжаков М.В. Образование как сложная открытая нелинейная самоорганизующаяся система / М.В. Рыжаков // Стандарты и мониторинг в образовании. – 2000. – № 1. – С. 48–51.
53. Северов В.Г. Зарубежный опыт прогнозирования потребностей в специалистах / В.Г. Северов // Материалы конференции Британского Совета. – Иркутск, 2004. – С. 62–69.
54. Алашеев С.Ю. Технология проведения мониторинга региональной системы НПО: практ. рук. для рег. орг. упр. обр. и центров мониторинга и стат. / под ред. Н.Ю. Посталюк. – Самара, 2006. – 256 с
55. Вахштайн В.С. Социологические исследования в образовании: от метафоры к интерпретации / В. Вахштайн. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ecsocman.edu.ru/data/2010/06/25/3.pdf>. – Загол. с екрану.
56. Портер М. Конкуренция: перевод с англ. / М. Портер. – М. : Издательский дом «Вильямс», 2005. – 608 с.
57. Результати анкетування роботодавців з питань діяльності ПТНЗ та випускників ПТНЗ 2009 року (анкетування проведено протягом 2009–2010 рр.). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>. – Загол. з екрану.
58. Шимко П.Д. Развитие региональных кластеров высшего профессионального образования в условиях глобализации / П.Д. Шимко // Экономика образования. – 2009. – № 4 (53). – С. 57–72.
59. Porter, M.E. (1998 c), Clusters and the new economics of competition, Harvard Business Review, November-December: 77–90 p.
60. Про професійно-технічну освіту: Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998. – №32. – с. 215. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>. – Загол. з екрану.
61. Волкова Н.П. Педагогіка: посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н.П. Волкова. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 26–29 с.
62. Википедия — свободная энциклопедия [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org/wiki/> Система управления содержимым. – Загол. с екрану.
63. Википедия — свободная энциклопедия [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org/wiki/>. – Загол. с екрану.

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ УПРАВЛІННЯ ОСВІТНИМИ СИСТЕМАМИ

Розділ 3

Модернізація навчально-методичного забезпечення професійної освіти і навчання на основі використання інформаційно-комунікаційних технологій

- 3.1. Інформаційно-аналітичне забезпечення управління навчально-виробничим процесом у професійно-технічному навчальному закладі
- 3.2. Засоби інформаційно-комунікаційних технологій в аналітичній діяльності управління професійно-технічним навчальним закладом
- 3.3. Організація управління процесом підготовки методиста професійно-технічного навчального закладу до аналітичної діяльності
- 3.4. Методика застосування засобів інформаційно-аналітичної системи ПРОФТЕХ у аналітичній діяльності методиста професійно-технічного навчального закладу

Список використаних джерел

3.1. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНО-ВИРОБНИЧИМ ПРОЦЕСОМ У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Управління та забезпечення якості навчально-виробничого процесу в ПТНЗ має ґрунтуватися на аналізі кількісного вимірювання якості, порівняльного оцінювання або зовнішнього контролю якості – з боку державних інспекцій чи незалежних органів. Назвемо основні особливості управління сучасною освітньою системою, що визначає стратегічні орієнтири:

1. Необхідність проведення активної політики щодо розвитку нової освітньої системи як на загальнодержавному рівні, так і на міжнародному, глобальному рівнях;
2. Високий пріоритет освіти на всіх цих рівнях – необхідна умова ефективного управління освітою в сучасному світі;
3. Найважливішим принципом управління освітою на всіх рівнях – міждержавному, загальнодержавному, регіональному, а також рівні певних освітніх установ – має бути принцип системності;
4. Особливістю управління сучасною освітою є необхідність залучення до вирішення її проблем різних соціальних інститутів, у першу чергу, підприємств та сім'ї, а також зростання ролі освітніх установ і тих, хто навчається, в організації та підтримці процесу освіти;
5. Подальший розвиток принципу автономії освітніх закладів як базисного принципу управління сучасною освітньою системою, що дозволяє навчальним закладам самостійно вирішувати такі питання управління освітнім процесом, як: вибір освітніх методик і технологій, визначення структури і складу зайнятого персоналу, джерела фінансування, контингент учнів тощо;
6. Розвиток і реалізація принципу децентралізації управління освітою, розмежування компетенції, повноважень і відповідальності між його різними рівнями;
7. Зміна ролі держави в сфері освіти: вона перестає безпосередньо керувати навчальними закладами, все активніше виступаючи не у ролі виробника, а – замовника і споживача освітніх послуг;

8. Розвиток конкурентного освітнього середовища, створення насиченого ринку більш широкої послуги є найважливішим принципом управління сучасною освітою. Реалізація цього принципу передбачає розвиток нових економічних механізмів у сфері освіти;

9. Важливим принципом управління освітою в умовах розвитку ринку освітніх послуг є необхідність фіксації вимог до якості освіти та розвитку системи контролю виконання цих вимог.

Окреслені особливості управління призводять до значного розширення множини: освітніх послуг і продуктів внаслідок збільшення різноманітності освітніх технологій; педагогічних методів і прийомів; інституційних форм; організаційних структур; економічних механізмів надання освітніх послуг.

Показники якості освіти універсальні для всіх освітніх установ: це характер управління цілями, завданнями, змістом освіти; кадрових науково-методичним забезпеченням; санітарно-гігієнічними, економічними, матеріально-технічними, інформаційними, психологічними, юридичними, соціальними, побутовими, естетичними, просторовими умовами.

Алгоритм дослідження ефективності управління навчально-виробничим процесом в ПТНЗ

1. Збір інформації про стан підготовленості працівника. Сюди входить діагностика рівня навченості, сформованості загально-навчальних умінь і навичок, володіння творчою діяльністю; рівня вихованості, розвитку особистості в психічному, соціальному, біологічному аспектах, життєвої захищеності, соціальної адаптації;

2. Аналіз отриманої інформації;
3. Мотивація учнів ПТНЗ;
4. Мотивація викладачів;
5. Постановка цілей;
6. Визначення завдань;
7. Визначення змісту освіти;
8. Побудова прогнозів, планування, програмування;
9. Організація освітнього процесу, згідно з цілями, завданнями, планами, програмами;
10. Контроль за рівнем освіти ПТНЗ;
11. Контроль за викладацькою діяльністю;
12. Повторна діагностика та аналіз її результатів;
13. Самоаналіз управлінської діяльності;
14. Аналіз якості освітнього процесу, відповідності державним стандартам, запитам учнів, батьків, аналіз іміджу установи;
15. Регулювання управління якістю освіти, корекція дій;
16. Експертиза якості освіти.

Інформаційно-аналітична діяльність педагогічного колективу ПТНЗ включає:

- проведення проблемного аналізу стану освітнього процесу за схемою результати – освітній процес – умови;
- визначення мети діяльності ПТНЗ, цілі викладання з кожного предмета або освітньої галузі та розробку проектів (програм) діяльності щодо досягнення поставлених цілей;
- розробку освітньої програми установи на основі державних стандартів, узгодження по вертикалі і горизонталі єдиних вимог до оцінювання досягнень учнів ПТНЗ з предметів;
- розробку системи поточної та підсумкової діагностики ходу і результатів освітнього процесу;
- створення системи науково-методичного забезпечення освітнього процесу;
- організацію системи підвищення кваліфікації педагогів та керівників з питань управління якістю освіти;

- розробку системи стимулювання якості освіти на всіх рівнях: учень – викладач – керівник;
- організацію системи збору даних, інформаційних потоків, обробки і аналізу інформації, прийняття на їх основі управлінських рішень;
- регулярне співставлення досягнутого рівня якості освіти з досягненнями інших закладів ПТНЗ району, міста, області, країни і світу;
- аналіз задоволеності якістю освіти учнів, батьків, освітніх установ інших типів, підприємств, соціуму;
- оцінки (рейтинг) установи органами управління освітою;
- приріст і ефективність використання ресурсів.

Самооцінювання навчально-виробничого процесу ПТНЗ включає вісім етапів (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Етапи самооцінювання навчально-виробничого процесу ПТНЗ

Етап 1. Визначення діапазону освітніх послуг ПТНЗ та діапазону реагування на потреби регіону і ринку праці

Головною метою проведення даного етапу є:

- Чому ми робимо те, що робимо?
- Чи чітко сформульована і чи добре відома мета та завдання педагогічних працівників і учнів?

- Важливо висвітлити зв'язки навчального закладу з ринком праці та професійними організаціями (профспілками) у випадку, якщо навчальний план пов'язаний з важливим професійним профілем.

- Як професійні організації залучаються до формулювання мети та завдань ПТНЗ?

Самооцінка навчально-виробничого процесу професійно-технічного навчального закладу здійснюється за таким алгоритмом.

1. Мета і політика освітньої діяльності навчального закладу.

2. Наявність ефективного зв'язку з групами роботодавців та інших зацікавлених осіб за окремими професіями.

3. Методики визначення потреб роботодавців та інших замовників кадрів у кваліфікованих робітниках.

4. Відповідність професій, за якими ведеться підготовка, потребам ринку праці регіону, роботодавцям та потенційним учням. Наявність нереалізованих пропозицій.

5. Ефективність пропозицій, серед клієнтських груп, щодо підготовки кваліфікованих робітників за існуючим у навчальному закладі списком професій.

6. Наявність навчальних груп для учнів з особливими потребами.

Визначення стану забезпечення професійно-технічного навчання у ПТНЗ передбачає розгляд наступних питань.

- Ступінь обізнаності педагогічних працівників з планами розвитку навчального закладу і гнучкого реагування на потреби ринку праці.

- Рівень ефективності роботи з клієнтськими групами.

- Наявність та ефективність методик визначення потреб роботодавців у підготовці кваліфікованих робітників для окремих сегментів економіки.

- Ефективність системи моніторингу рівня задоволеності клієнтських груп.

- Рівень достатності обсягу інформації про професії, за якими ведеться навчання.

- Наявність і ефективність маркетингової стратегії щодо просування на ринку праці регіону професій, за якими здійснюється навчання.

- Обсяги і достатність використання інформації про стан і потреби ринку праці при розробці робочих навчальних планів і програм з кожної професії.

- Достатність (кількість) професій, за якими ведеться підготовка учнів з особливими потребами та їх відповідність до потреб регіону, роботодавців і самих учнів.

Етап II. Управління навчально-виробничим процесом, фінансовою і господарчою діяльністю

Складовими аналізу навчально-виробничого процесу даного етапу є:

2.1. Структура управління навчальним закладом і підзвітність. Взаємодії та очікувані результати роботи колективу.

2.2. Стратегічне планування розвитку навчального закладу, його зв'язок з оперативним плануванням діяльності. Наявність і об'єктивність критеріїв результативної роботи і їх ефективність у процесі досягнення мети і завдань.

2.3. Розподіл функціональних обов'язків між: працівниками навчального закладу, пов'язаних з організацією навчального процесу і проведенням роботи, пов'язаної з питаннями забезпечення рівних умов навчання та охорони праці

2.4. Ефективність розподілу та використання людських, фінансових, матеріальних та інших ресурсів для досягнення мети і завдань діяльності ПТНЗ.

2.5. Якість роботи працівників ПТНЗ, наявність відхилення від внутрішніх та зовнішніх показників ефективності роботи, вживання заходів щодо усунення причин невиконаних відхилень від зазначених норм.

2.6. Наявність інформаційної системи управління ПТНЗ. Ефективність збору та використання даних цієї системи.

Визначення стану забезпечення професійно-технічного навчання у ПТНЗ передбачає розгляд наступних питань.

- ✓ Відповідність структури управління навчальним закладом стратегічній меті та завданням. Функціональні обов'язки педагогічних працівників.

- ✓ Які види виробничих комунікацій є в навчальному закладі, їх ефективність.

- ✓ Розмежування відповідальності за ведення і подачу академічної адміністративної та фінансової звітності.

- ✓ Наскільки ефективною і відповідною до мети та завдань є документація підрозділів навчального закладу.

- ✓ Складові процесу стратегічного планування та його ефективність.
- ✓ Відкритість та прозорість стратегічного і оперативного планування діяльності навчального закладу.
- ✓ Інформованість працівників про мету та завдання діяльності навчального закладу.
- ✓ Яким чином це відображається у навчально-плануючій та методичній документації.
- ✓ Урахування потреб роботодавців у висококваліфікованих робітниках при стратегічному плануванні діяльності навчального закладу.
- ✓ Стратегія розподілу функціональних обов'язків працівників, їх конкретність і спроможність виконання.
- ✓ Достатність обсягів функціональних обов'язків працівників для виконання основної мети і завдань навчального закладу та координації роботи з іншими працівниками.
- ✓ Механізм розподілу ресурсів.
- ✓ Пріоритети використаних ресурсів.
- ✓ Стратегія розподілу і використання фінансових ресурсів.
- ✓ Особливості і специфіка навчального закладу щодо використання фінансових ресурсів.
- ✓ Показники ефективності виконавчої дисципліни та виконання функціональних обов'язків.
- ✓ Застосування показників ефективності в управлінських діях керівників навчального закладу та його підрозділів.
- ✓ Суть процедури збору інформації і моніторингу показників ефективності. Відповідальні за виконання цієї функції. Показники неефективної роботи. Чи використовується ІСУ? Якого типу?
 - ✓ Які дані збираються і для якої мети?
 - ✓ Узагальнення і використання інформації. Достовірність інформації.

Етап 3. Прийом учнів до ПТНЗ. Працевлаштування учнів та наставництво.

Визначення стану забезпечення професійно-технічного навчання у ПТНЗ передбачає розгляд наступних питань.

- Ефективність системи роботи щодо прийому нового контингенту учнів.
- Відкритість і змістовність наставництва протягом навчання. Визначення реальних потреб учнів.
- Ефективність роботи наставництва учнів. Зворотний зв'язок цієї роботи щодо впливу на управління навчально-виробничим процесом.

Етап 4. Навчальний процес. Навчальні плани і програми. Якість навчання.

Визначення стану забезпечення професійно-технічного навчання у ПТНЗ передбачає розгляд наступних питань.

- Відповідність навчальних робочих програм потребам учнів як майбутнім робітникам.
- Ефективність і дієвість системи оцінювання знань учнів. Інформування учнів про їх досягнення. Визначення наступної мети.
- Ефективність оцінки знань учнів з особливими потребами (інваліди, сироти інші).
- Ефективність методик, які використовуються під час викладання навчальних предметів, виробничого навчання і їх вплив на формування вмінь та навичок учнів.
- Ефективність співпраці викладацьких кадрів і учнів щодо сприяння успішності навчання.

Етап 5. Успішність учнів у навчанні

Складовими аналізу навчально-виробничого процесу даного етапу є:

1. Забезпечення позитивних показників успішності учнів у навчанні.
2. Вплив методик викладання предметів на показники успішності учнів.

3. Виконання учнями контрольних робіт. Поетапна атестація. Підсумкова атестація. Результативність екзаменів.

Визначення стану забезпечення професійно-технічного навчання у ПТНЗ передбачає розгляд наступних питань.

- Наскільки чітко і в повному обсязі учні виконують теоретичні і практичні завдання навчальних програм.

- Особлива увага на успішність учнів, які відрізняються своїми високими або низькими рівнями знань.

- Ефективність викладання предметів в умовах групової форми навчання.

- Використання інтерактивних, інформаційно- комунікативних та інших сучасних методик навчання.

- Ефективність зовнішніх і внутрішніх систем оцінки навичок та вмінь учнів.

Етап 6. Стратегії та механізми забезпечення якості ПТНЗ

Складові аналізу навчально-виробничого процесу даного етапу:

1. Політика ПТНЗ щодо забезпечення постійного підвищення якості професійно-технічної освіти.

2. Контроль за підвищенням якості професійно-технічної освіти. Збір і системне використання показників ефективності роботи працівників ПТНЗ. Відповідність стратегії забезпечення якості потребам навчального закладу, враховуючи зауваження контролюючих органів.

3. На рівні навчальної групи: підтримка політики ПТНЗ щодо забезпечення якості освіти і навчання регулярною звітністю з урахуванням достовірних даних про успішність і досягнення учнів; наявність зауважень і пропозицій щодо всіх компонентів навчального процесу, отриманих із різних джерел, зокрема, від учнів, контролюючих органів, роботодавців тощо.

4. Взаємозв'язок стратегії підвищення якості освіти ПТО та підвищенням кваліфікації і атестації педагогічних працівників.

5. Програма розвитку кадрів включає стратегії, покликані задовольняти потреби розповсюдження результатів та оцінювання ефективності різноманітних заходів.

Визначення стану забезпечення професійно-технічного навчання у ПТНЗ передбачає розгляд наступних питань.

- Стандартизація ПТО, моніторинг, визначення мети у стратегічних і програмних документах.

- Чи є ця політика внутрішнім продуктом, або використовувалась якась зовнішня система керування якістю (наприклад TQM, ISO тощо).

- Як здійснюється управління якістю ПТО? Як оцінюється результативність роботи педагогічних працівників, яка спрямована на підвищення якості ПТО?

- Використання інформаційних систем для опрацювання даних по контролю якості.

- Наявність векторності у досягненні якості ПТО, або ця робота урівноважена за всіма напрямками діяльності навчального закладу.

- Які переваги одержує ПТНЗ від застосованої системи якості?

- Які подальші кроки в удосконаленні контролю якості плануються?

- Яка стратегія використовується для доведення політики контролю якості до відома співробітників.

- Чи включає в себе політика забезпечення якості визначені стандартними ситуації, цільові показники, наприклад, показники ефективності навчальної діяльності.

- Чи враховує стратегія діяльності навчального закладу зовнішні вимоги (органів контролю якості освіти і навчання).

- Як здійснюється моніторинг досягнення цільових показників?

○ Які дані, що підтверджують якість ПТО, повинні надаватися від навчальних груп у рамках загальних вимог про звітність (наприклад: пропозиції учнівських або батьківських зборів; зауваження роботодавців, клієнтів; дані про успішність учнів, розподіл та працевлаштування випускників тощо)?

○ Яким чином стратегія забезпечення якості пов'язана з атестацією педагогічного персоналу навчального закладу та стратегією розвитку?

○ У якій формі відбувається офіційне призначення на посаду? Яким чином система професійного розвитку кадрів оцінюється на предмет відповідності меті навчального закладу? Як забезпечуються потреби професійного розвитку кадрів? Якою мірою весь кадровий склад залучено до стратегій розвитку та атестації?

Етап 7. Ресурсне забезпечення діяльності ПТНЗ

Складові аналізу навчально-виробничого процесу даного етапу:

1. Чи забезпечує навчальний заклад ефективне використання наявних фінансових, людських, матеріально-технічних ресурсів?

2. Для забезпечення усіх аспектів пропонованих програм існує достатня кількість викладачів належних кваліфікацій та з відповідним досвідом.

3. Розмір та планування приміщень, що відповідають програмам навчання, а також задовольняють потреби учнів з фізичними вадами. Приміщення належним чином умебльовані, оздоблені, утримуються в чистоті та порядку, коледж також забезпечує стимулююче та сприятливе навчальне середовище. Приміщення використовуються ефективно та раціонально. Учні мають доступ до дистанційних умов навчання, в разі потреби.

4. Існує відповідний спектр навчальної допомоги, достатня кількість спеціального обладнання та інформаційних технологій. Всі учні мають доступ до належних бібліотечних послуг та інших навчальних матеріалів і ресурсів.

Визначення стану забезпечення професійно-технічного навчання у ПТНЗ передбачає розгляд таких питань.

➤ Ефективність системи розподілу фінансових ресурсів.

➤ Ефективність політики навчального закладу щодо розподілу людських ресурсів (для педагогічних працівників та іншого персоналу).

➤ Здійснення моніторингу кваліфікації педагогічних працівників щодо відповідності займаним посадам.

➤ Яким чином відбувається розподіл педагогічного навантаження викладачам?

➤ Ефективність використання творчого потенціалу педагогічних працівників.

➤ Стратегія і принцип розташування навчальних приміщень (кабінетів, лабораторій, майстерень тощо), їх співвідношення.

➤ Ефективність використання наявних навчальних приміщень.

➤ Чи відповідають навчальні приміщення меті використання?

➤ Наскільки якість навчальних приміщень (оформлення, чистота тощо) сприяє стимулюванню інтересу до навчання?

➤ Наскільки відповідає навчальним потребам забезпечення технічними засобами навчання, бібліотечним фондом, у тому числі комп'ютерною і медіа технікою, навчальною літературою?

➤ Яка політика навчального закладу щодо придбання і розподілу навчальних і методичних матеріалів.

➤ Чи забезпечена бібліотека необхідними інформаційно-технічними можливостями, наприклад, дисками, інтерактивним відео-обладнанням?

➤ Якими є принципи щодо придбання учнями підручників, обладнання?

Етап 8. Підсумковий аналіз діяльності ПТНЗ

На цьому етапі слід підсумувати сильні та слабкі сторони навчального закладу, що оцінюється. Що планується зробити для поліпшення ситуації?

Додатки. Необхідно обмежити кількість додатків до найнеобхідніших. У разі включення додатків, в основному тексті повинно бути чітке обґрунтування цього. Однак у будь-якому разі включаються такі додатки:

- список викладацького персоналу з такою інформацією: посада, ім'я, спеціалізація, відповідальний за викладання;
- список літератури, передбаченої основним навчальним планом;
- список останніх 20-ти курсових (випускних) робіт, поданих учнями і визнаних задовільними, із зазначенням оцінок, поставлених за такі роботи;
- список найважливіших документів, що стосуються програми (наприклад, плани розвитку, звіти про оцінку, плани професійної освіти тощо), з тим, щоб контрольний комітет міг з ними ознайомитись у разі, якщо в нього з'явиться таке бажання.

Заключні висновки. Після закінчення самооцінки та обговорення звіту з педагогічними працівниками та учнями, ПТНЗ надсилає 3 примірники звіту в оцінювальний орган. Під час обговорення проекту цих рекомендацій висловлювалася думка щодо доцільності покладання ролі оцінювального органу на регіональні методичні центри ПТО. Для цього слід зробити достатню кількість примірників для педагогічних працівників та учнів, оскільки одним з перших запитань комітету під час візиту буде: «Чи ви ознайомилися з результатами самооцінки і чи впізнаєте себе у звіті?».

Інформаційно-аналітичне забезпечення організації зовнішнього оцінювання

Функціями органу з оцінювання є:

- Перевірка результатів самооцінювання.
- Підготовка висновків із самооцінювання.
- Ведення діалогу та обговорення з педагогічними працівниками та учнями, слухачами.

Орган з оцінювання повинен поєднати дві місії: прислуховуватись до думки колективу навчального закладу та діяти як його колега, використовуючи знання та досвіді експертів для надання порад і рекомендацій. Орган з оцінювання має складати звіт, яким інформує громадськість щодо якості або аспектів якості системи навчальних закладів.

При цьому важливими етапами роботи є:

- Визначення його складу;
- Підготовка оцінювання;
- Відвідування навчальних закладів;
- Формулювання отриманих даних із використанням списку контрольних питань.
- Звіт органу з оцінювання.

Орган з оцінювання. Орган з оцінювання складається з 5–7 членів. До складу членів органу оцінювання (Атестаційної комісії) мають входити:

- Голова, який не є працівником навчального закладу. Він (вона) мають бути експертами у сфері професійно-технічної освіти. Голова повинен мати досвід роботи в управлінських структурах професійно-технічних навчальних закладів та мати уявлення про досягнення, що сталися у цій сфері протягом останніх кілька років.
- Два експерти із предметної сфери навчального закладу.
- Експерт, що представляє організацію роботодавців або підприємців.
- Експерт з питань навчального процесу, дослідження та розвитку системи професійної освіти, або викладач будь-якого предмету професійного навчання.
- Експерт, який представляє профспілки.

Компетенція. Завданнями органу з оцінювання є:

➤ Складання висновків на підставі інформації, наданої навчальним закладом та отриманої в результаті обговорення на місці перевірки щодо державних стандартів ПТО і якості навчального процесу, включаючи організацію навчання та стандарти випуску (професійні кваліфікації).

➤ Оцінюючи якість, орган з оцінювання має розглядати вимоги (очікування) учнів, слухачів навчального закладу, спільноти та, зокрема, роботодавців.

➤ Внесення рекомендацій щодо поліпшення якості.

Впровадження компетенції

У процесі виконання своїх завдань орган з оцінювання зіткнеться з багатьма проблемами. Для зручності його компетенцію обмежено до наступних питань. Ці питання пов'язані з тими аспектами, з яких органу з оцінювання має звітувати. Завдання полягає у відповіді на запитання із використанням інформації, зазначеної у самооцінюванні, та інформації, отриманої під час бесід. Якщо орган з оцінювання успішно відповів на всі запитання, його завдання вважається виконаним.

Питання, на які має відповісти орган з оцінювання

Об'єкти оцінювання:

- Діапазон освітніх послуг ПТНЗ та діапазон реагування на потреби регіону і ринку праці
- Управління навчально-виробничим процесом, фінансовою і господарчою діяльністю.
- Прийом учнів до ПТНЗ. Працевлаштування учнів та наставництво.
- Навчальний процес. Навчальні плани і програми. Якість навчання.
- Успішність учнів у навчанні.
- Стратегії та механізми забезпечення якості ПТНЗ.
- Ресурсне забезпечення діяльності ПТНЗ.

Існує чотири головних питання при оцінюванні якості професійного навчання:

- ✓ Чи чітко сформульована мета та завдання?
- ✓ Яка мета впроваджена в навчальну програму?
- ✓ Чи відповідають екзаменаційні питання змісту навчальної програми?
- ✓ Чи насправді випускник отримує знання, уміння та навички?

Остаточна якість програми професійного навчання визначається кількома факторами. По-перше, вона дуже залежить від якості викладання навчальних предметів, консультацій, лабораторних занять та способу передачі знань. Про це важко робити судження на перший погляд без попереднього приділення часу лекціям, консультаціям та лабораторним заняттям. Непрямим шляхом можна зробити висновок, використовуючи коментарі учнів, що стосуються навчання, урахування об'єму дидактичного тренування, отриманого викладачами, та обсягу урахування дидактичних якостей педагогічного колективу при прийнятті на роботу та підвищенні знань. Якість програми професійного навчання надалі визначається змістом та рівнями матеріалу, що викладається. Знову ж таки, зміст дуже залежить від мети та засобів впровадження мети в кінцеві завдання для учнів. В окремому обсязі, опис навчальних предметів надає деяке розуміння їхнього змісту.

Питання, що мають бути поставлені стосовно цього, стосуються цілісності програми. Чи входять до складу навчальної програми елементи, необхідні для подальшої практики у даній професійній сфері? Чи відповідає навчальна програма сучасним технологічним досягненням цієї дисципліни? Чи відповідає навчальна програма достатньо високому академічному рівню? Чи зміст навчальної програми відповідає вимогам професії та роботодавця, регіону, галузі? Для того, щоб зробити загальний висновок про навчальний рівень програми професійного навчання, члени органу з оцінювання мають продовжувати збирати та поєднувати відповіді.

Необхідні знання можна отримати з вивчення наступних питань:

- список використаної професійної та загальної навчальної літератури;
- перелік лабораторних робіт;
- випускні практичні завдання та виробниче навчання;
- тести та екзаменаційні питання;
- описання навчальних предметів.

Експертів органу з оцінювання обирають саме для того, щоб на підставі доступної інформації вони могли в найкоротший час сформулювати зміст та рівень програми професійного навчання.

Окрім прямої передачі знань, змісту та рівня, якість програми професійного навчання також визначається навчальним процесом. Окремо від індивідуального розгляду викладача, можна перевірити: чи взагалі використовуються найбільш належні методи викладання для передачі знань учням. Чи була програма встановлена так, що учень може її *пройти* та завершити у встановлений час без надто великих труднощів? Як було побудовано програму? Чи існують в ній обмежуючі фактори, *яких можна позбутися*? Чи відповідає програма розумним очікуванням учнів, слухачів?

Поставлені обмеження та навчальні методики також визначають якість програми професійного навчання. Якими є умови, за яких програма професійного навчання має надати форми навчальному процесу? Яка існує ситуація з навчальним навантаженням?

Яких методик дотримуються стосовно навчання (викладання)? Важливим аспектом організації навчання є структурна система якості. Наскільки дотримуються цих методик та системи? Яких дій вживають у результаті оцінювання? Важливим питанням є: «Чи мають члени Комітету з оцінювання відвідувати лекції, консультації, лабораторні заняття?» Якість навчання у першу чергу залежить від взаємодії викладача (майстра) з учнем. Відвідування членами Комітету з оцінювання лекцій, консультацій, практичних занять є у такому випадку логічним. Проте, беручи до уваги короткий час, виділений на відвідування навчального закладу, це неможливо виконати. Для отримання уявлення, про те, як проводиться лекція, члени органу з оцінювання можуть домовитись увійти до навчального кабінету під час проведення лекції (уроку) та відчувати таким чином атмосферу.

Програма відвідування навчального закладу. Секретар органу з оцінювання розробляє програму відвідування, консультуючись з колективом, у відповідності до наданого формату. Зустрічі з членами педагогічного колективу та учнями, з якими члени Комітету з оцінювання бажають зустрітись, призначаються заздалегідь. Бесіди розпочинаються розмовою з тими педагогічними працівниками, що склали звіт із самооцінювання. У такій бесіді члени органу з оцінювання можуть попросити пояснити деякі незрозумілі твердження та теми. Бесіди з учнями спеціально плануються перед бесідами з педагогічними працівниками. Учні є дуже багатим джерелом інформації, проте цю інформацію необхідно перевіряти та тестувати на фоні ідей педагогічних працівників. Бесіди з учнями важливі для того, щоб отримати розуміння навчального навантаження, дидактичних кваліфікацій педагогічного колективу, цілісності програми професійного навчання, щоб визначити: чи знайомі вони з метою та завданнями, організацією навчальної програми.

Проект звіту стосовно навчального закладу. Після відвідування навчального закладу, секретар складає перший проект звіту про навчальний заклад, використовуючи при цьому повний перелік тем та протокол усної презентації. Секретар буде використовувати формат для проекту звіту про навчальний заклад. Проект буде обговорено з членами органу з оцінювання. Потім проект буде надіслано навчальному закладу для коментування. Орган з оцінювання вирішує, як вчинити з коментарями.

Кінцевий звіт. У кінцевому звіті загальна частина та конкретна частина мають бути розмежовані. Обидві частини остаточного звіту будуть написані відповідно до встановленого формату.

3.2. ЗАСОБИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В АНАЛІТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПТНЗ

Актуальність і доцільність застосування інформаційно-комунікаційних технологій зумовлюється сукупністю зовнішніх і внутрішніх чинників, що визначають нинішній стан і перспективи розвитку системи професійно-технічної освіти в Україні. До зовнішніх чинників слід віднести те, що світова спільнота базується на інформаційно-комунікаційних технологіях, формуючи нову структуру – інформаційне суспільство. Швидкий розвиток і вдосконалення різних моделей професійної освіти на основі комплексного використання ІКТ, впровадження дистанційного навчання є одним із пріоритетних напрямів державної політики в галузі створення цифрової інфраструктури знань та реалізації базових принципів ЮНЕСКО: освіта упродовж усього життя та освіта для всіх.

До внутрішніх чинників відносяться об'єктивні потреби концептуального обґрунтування розробки і законодавчого закріплення державної політики в галузі розвитку і застосування інформаційно-комунікаційних технологій у сфері професійної освіти і навчання та науково-теоретичного забезпечення її реалізації на загальнодержавному, регіональному рівнях і на рівні ПТНЗ. Нинішній стан інформатизації в Україні характеризується тим, що сформована і реалізовується державна політика у сфері інформатизації, активно створюється нормативно-правова та нормативно-технічна база сфери інформатизації та інформаційної діяльності, зокрема, прийнято Закони України: “Про інформацію”, “Про Національну програму інформатизації” (1998), “Про Концепцію Національної програми інформатизації” (1998), “Про основні принципи розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 рр.”; видано Указ Президента України “Про заходи щодо розвитку складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні” (2000).

Інформаційно-комунікаційні технології виділено важливим фактором підвищення ефективності підготовки та кваліфікації інженерно-педагогічних працівників ПТНЗ. З метою формування узгодженої політики в галузі розвитку і використання ІКТ у сфері освіти, для реалізації заходів інформатизації освіти в законодавчих актах, зокрема, указі Президента України від 4.07.2005 р. № 1013/2005 “Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні”, указі Президента України від 20.10.2005р. № 1497/2005 “Про першочергові завдання щодо впровадження новітніх інформаційних технологій”, постанові Кабінету Міністрів України від 7 грудня 2005 року № 1153 “Про затвердження Державної програми “Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці на 2006–2010 роки” державою в якості пріоритетних напрямів розглядаються питання вдосконалення професійної освіти на основі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. За складовою “Вища освіта та професійна підготовка” Україна посідає 43 місце в рейтингу індексу глобальної конкурентоспроможності 2008–2009 рр.

Розвиток ПТО України пов'язується нині з підвищенням її якості, комп'ютеризацією, індивідуалізацією, безперервністю, багаторівневістю та інтенсифікацією. Розвиток ІКТ створив умови для модернізації інформаційно-комунікаційної інфраструктури, нових технологій і засобів їх реалізації, індустрії виробництва і поширення інформаційних продуктів та послуг, створення єдиного інформаційного середовища, як для навчальних закладів, так і регіональних центрів ПТО.

На офіційному загальнодержавному рівні України визнано, що ступінь розбудови інформаційного суспільства, порівняно зі світовими тенденціями, є недостатнім і не відповідає потенціалу та можливостям України. Це стосується, зокрема, низького розвитку нормативно-правової бази, рівня інформаційної присутності України в Інтернет-просторі, нерівномірності забезпечення можливостей доступу населення до комп'ютерних і телекомунікаційних

засобів та поглиблення інформаційної нерівності між окремими регіонами. Динаміка змін надання послуг за видами економічної діяльності загалом по Україні і в сфері інформатизації населення свідчить про їх низькі темпи (7 % у 2008 р. в порівнянні з 2007 р).

Інформатизація ПТНЗ, як одна з основних галузей педагогічних інновацій, привносить нього сучасну виробничу культуру, властиву високо-технологічному виробництву, та інструментарій інших галузей людської діяльності (автоматизоване виробництво і проектування, сучасні методи наукових досліджень, інформаційне обслуговування). Інформатизація змінює традиційне уявлення про вигляд робочих місць викладача і учня, способи побудови інформаційно-навчального середовища й спільну роботу учасників навчально-виробничого процесу. У процесі інформатизації ПТНЗ формується ефективна система оновленого розвитку управління навчальними закладами.

Розвиток інформаційно-комунікаційної інфраструктури, як окремого ПТНЗ, так і регіональних центрів професійно-технічної освіти потребує від педагогічних працівників певних умінь, навичок, досвіду і готовності до використання можливостей, що реалізуються в інформаційно-аналітичній системі. Це вимагає розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників усіх рівнів.

Найважливішими методологічними принципами при оцінюванні ефективності регіональної системи освіти є:

- принцип *об'єктивності*, який орієнтує на вибір і застосування оцінних методик, критеріїв, показників, що максимально, повною мірою і адекватно дозволяють визначити ефективність системи професійно-технічної освіти;

- принцип *системності* – означає систематичність оцінювання ефективності, визначення її з урахуванням дії всіх внутрішніх і зовнішніх чинників, повторюваність оцінних процедур з певною часовою частотою, урахування і взаємозв'язок всіх видів ефективності (економічної, педагогічної, організаційної, соціальної);

- принцип *комплексності* – передбачає комплексне застосування різних джерел інформації, оцінних методик, критеріїв, показників;

- принцип *неперервності* – визначає ефективність регіональних систем професійно-технічної освіти на всіх етапах їх функціонування, в усіх критичних точках;

- принцип *технологічності* – вимагає реалізації простих, економічних, зручних, зрозумілих, доступних технологій, використання технічних, апаратних, комп'ютерних програмних засобів.

Викладені методологічні принципи використовують у поєднанні з комплексом закономірностей:

- ◆ при оцінюванні ефективності регіональної системи освіти стосовно короткого циклу їх функціонування домінує тенденція до використання показників економічної ефективності, що мають офіційний, нормативний характер;

- ◆ при управлінні мережею освітніх закладів спостерігається тенденція переходу від оцінювання педагогічної ефективності до організаційно-управлінської;

- ◆ внутрішня(ендогенна) ефективність регіональної системи освіти в реальній дійсності може не збігатися з зовнішньої (екзогенної) ефективністю з-за відмінності концептуальних підходів, вибору підстав оцінювання ефективності та інших факторів;

- ◆ економічна ефективність регіональних освітніх систем (особливо, якщо їй відводиться ключова роль в управлінні) може мати негативний вплив на педагогічну і соціальну ефективність, погіршувати освітній процес, з точки зору безпеки (ергономічність, валеологічність, психологічна комфортність);

- ◆ при переході від уніфікованих, простих форм організації освітніх систем до більш складних, до їх диверсифікації, інтенсифікації інноваційних процесів ускладнюється саме

оцінювання ефективної діяльності ПТНЗ, а тому доцільною стає передача відповідальності за її оцінку управлінню професійно-технічного навчального закладу, а також, безпосередньо, учасникам навчально-виробничого процесу;

◆ з розвитком форм і технологій освіти, завдяки підвищенню затребуваності освітніх послуг, спостерігається зниження ролі офіційної, державної, адміністративної ролі оцінювання ефективності регіональних освітніх систем з одночасним підвищенням значущості громадської, науково-експертної, професійної, педагогічної, споживчої, корпоративної, міжнародної.

Оцінка ефективності регіональних освітніх систем удосконалюється під впливом низки факторів, зокрема, розвитку науки, інформаційних технологій, освітнього права, культури суб'єктів освітньої діяльності та управління.

Провідними науковими ідеями і положеннями, що визначають розробку, застосування та подальший розвиток технологій, форм, засобів оцінювання ефективності регіональних систем освіти є:

◆ ідея стандартизації частки процедур, критеріїв і технологій оцінювання ефективності регіональних освітніх систем та їх окремих компонентів;

◆ ідея варіативності моделей і підходів до оцінювання ефективності систем освіти;

◆ положення про пріоритетність критеріїв, показників і норм ефективності, які отримали законодавчо-правове, нормативне закріплення, загальноприйняті освітнім співтовариством як такі, що використовуються у міжнародній практиці;

◆ положення про комплексну оцінку різних видів ефективності відносно до регіональних систем освіти;

◆ положення про стабільність, спадкоємність у використанні норм і показників для оцінювання ефективності освітніх систем різних рівнів безперервної освіти і оцінних процедур;

◆ ідея моніторингової спрямованості оцінювання ефективності регіональних освітніх систем;

◆ ідея взаємозв'язку, узгодженості за термінами, показниками і завданнями різних процедур оцінювання ефективності освітніх систем;

◆ положення про провідну роль внутрішнього оцінювання та самооцінювання у зв'язку із зростанням рефлексивних основ в управлінні інноваційними освітніми системами;

◆ ідея поєднання в управлінні ефективністю освітніх систем *результатної* (максимізація результатів при незмінних витратах на процес їх досягнення) та *процесної* оптимізації (прагнення знизити витрати на здійснення процесу при фіксації стабільного результату);

◆ ідея пошуку найбільш прийняттого балансу педагогічної, організаційно-управлінської, економічної та соціальної ефективності стосовно тієї чи іншої ситуації, рівня і мети управління;

◆ ідея використання різних типів показників, кваліметричних процедур, кількісних і якісних шкал, норм і стандартів при оцінюванні ефективності освітніх систем;

◆ ідея використання різноманітних джерел отримання інформації про ефективність регіональних освітніх систем (статистичне спостереження, соціологічні методи, моніторингові дослідження, публікації в засобах масової інформації, експертні оцінювання);

◆ ідея інформаційної відкритості процедур оцінювання ефективності освітніх систем та доступності інформації для широкого кола користувачів, зацікавлених сторін, громадськості;

◆ положення про можливість включення показників ефективності освітніх систем до змісту публічних доповідей керівників органів управління освітою, програм конкурсів, що проводяться державними та недержавними, комерційними та громадськими структурами;

◆ ідея використання різних моделей оцінювання ефективності освітніх систем: модель «вхід-вихід» та її різновиди; модель «вхід-процес-вихід» та її різновиди; модель використання статистичних норм; модель відповідності законодавчо встановленим нормам, цільовим індикаторам; модель відповідності критеріям Європейської премії в галузі якості (модель досконалої організації Європейського Фонду управління якістю); модель, заснована на вихідних показниках, зокрема, модель розрахункової очікуваної ефективності; процесна модель або «модель ключових факторів ефективності»; модель, заснована на фіксації темпів і характеру змін у розвитку учнів, освітньої системи в цілому, їх досягнень; модель, заснована на розрахунках обміну різного виду ресурсами освітніх систем із зовнішнім середовищем.

Практичне використання різних процедур, моделей, технологій оцінювання ефективності, з урахуванням викладених методологічних установок, дозволить надати розвитку регіональній системі професійно-технічної освіти стійкого характеру, забезпечить її значний внесок у соціально-економічний і духовно-культурний розвиток України.

Електронний освітній простір ПТНЗ можна визначити як комплекс умов, що спирається на можливості інформаційно-комунікаційних технологій і забезпечує функціонування освітньої системи в цілому. Його формування має здійснюватися за такими напрямками: розробка системи менеджменту ПТНЗ на основі ІКТ, комунікативні проблеми електронного освітнього простору ПТНЗ, розробка електронних навчально-методичних комплексів для спеціальних дисциплін і виробничого навчання, впровадження проектної методики навчання до електронного освітнього простору, навчання адміністративно-управлінського персоналу ПТНЗ до інформаційно-аналітичної діяльності на основі інформаційно-комунікаційних технологій.

Система менеджменту ПТНЗ на основі ІКТ має ґрунтуватися на функціональній діяльності менеджерів освіти і складатися з таких структурних компонентів: *інформаційно-аналітичного*, спрямованого на збір, накопичення, аналіз, систематизацію, передачу і використання наукової й навчально-виробничої інформації, формування звітів і довідок; *професіологічного*, що забезпечує професійну орієнтацію, професійний відбір абітурієнтів, професійну спрямованість учнів у процесі навчання; *матеріально-технічного* – як комплексу виробничо-технічного забезпечення всіх освітніх зон (навчальних, виховних, виробничо-технологічних, комп'ютерних); *науково-методичного* – як основи для створення і реалізації програм удосконалення інженерно-педагогічного персоналу ПТНЗ, а також регіональних інформаційно-аналітичних центрів ПТО, дидактико-методичного навчально-виховного процесу підготовки кваліфікованих робітників; *фінансово-економічного*, що включає фінансове забезпечення, економічний аналіз і прогноз; *організаційно-управлінського*, що забезпечує інтенсифікацію безперервної професійної освіти і навчання.

Комунікативні питання електронного освітнього простору ПТНЗ мають вирішуватися адміністраторами інформаційної системи управління і комп'ютерних мереж ПТНЗ (глобальної і локальних), техніками кабінетів спецтехнологій і лабораторій виробничого навчання, під'єднаних до мережі Інтернет. Електронні навчально-методичні комплекси зі спеціальних дисциплін і виробничого навчання як основні компоненти інформаційної бази освітнього простору професійної підготовки мають стати засобом організації виробничого і самостійного навчання в умовах інформатизації. Складовими цих комплексів мають бути теоретичні, практичні, методичні, контролюючі й організаційно-мережеві модулі, розроблені на основі проектної методики навчання.

Стан інформатизації професійно-технічної освіти в Україні сьогодні є таким, що в ПТНЗ відчувається нестача спеціалізованих лабораторій і комп'ютерних класів, серверних прикладних програмних систем, дистанційних практикумів, а також підготовлених викладачів і майстрів виробничого навчання, здатних самостійно працювати в умовах інформатизації

освіти; немає посад менеджерів інформатизації, адміністраторів систем і мереж, техніків і лаборантів. Крім того, для професійно-педагогічних працівників ПТНЗ не створено належних умов забезпечення вільного доступу до персональних комп'ютерів і мережі Інтернет.

Інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій в освіту вважається складним і тривалим процесом. Різні дослідження в розвинених країнах вказують на *чотири основні етапи впровадження та використання інформаційно-комунікаційних технологій* (рис. 3.2).

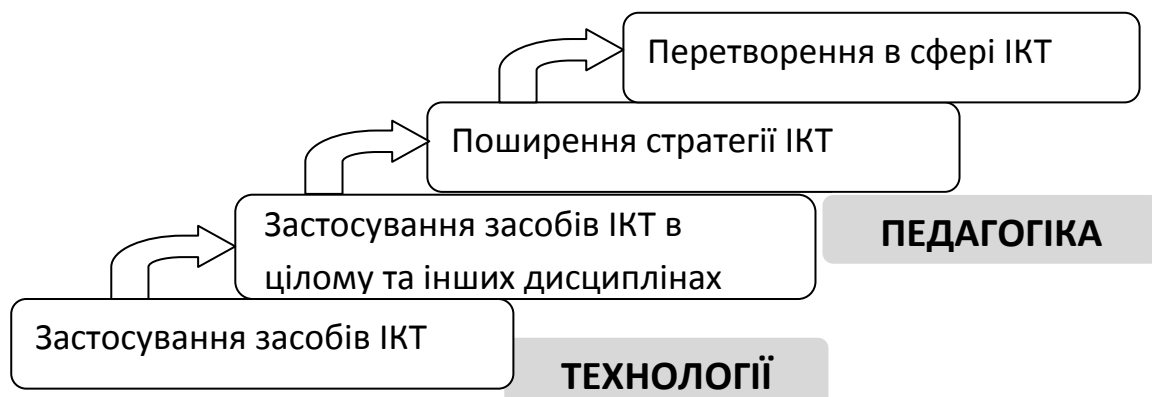

Рис. 3.2. Етапи інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій в освіті

На *першому* етапі викладачі та учні застосовують інструменти інформаційно-комунікаційних технологій та їх загальні функції, формується комп'ютерна грамотність і базові навички.

Другий етап включає в себе вміння використовувати інструменти на базі інформаційно-комунікаційних технологій, а також початки їх застосування в різних дисциплінах.

На *третьому* етапі формується розуміння того, як і коли використовувати інформаційно-комунікаційні технології для досягнення певних цілей.

На даному етапі формується здатність розпізнавати ситуації, коли інформаційно-комунікаційна технологія буде корисною, вибирати найзручніші інструменти для виконання конкретного завдання, і використовувати ці засоби в комбінації для вирішення реальних проблем.

Четвертий етап передбачає навчання з використанням ІКТ. Це новий спосіб підходу викладання та вивчення ситуації із спеціалізованими інструментами ІКТ.

Ураховуючи стратегію інтеграції ІКТ в освіту, і, як наслідок, збільшення попиту на викладачів, що мають навички використання інформаційно-комунікаційних технологій у викладанні, міністерству освіти і науки, молоді та спорту необхідно прийняти нову основу для професійного розвитку педагогів.

Економісти виділяють три чинники, що забезпечують зростання людського потенціалу: *розвиток капіталу всередину* (здатність робочої сили використовувати більш досконале обладнання), *більш високоякісна праця* (більш освічена робоча сила, здатна додавати додаткову вартість до економічних показників) і *технологічна інновація* – здатність робочої сили створювати, розподіляти, обмінюватися і використовувати нові знання. Ці три чинники продуктивності лежать в основі трьох додаткових, певною мірою схожих підходів, що зв'язують політику в галузі освіти з економічним розвитком:

- підвищити кількість технічно освічених учнів, громадян і трудових ресурсів за рахунок впровадження технічних знань у навчальні програми – підхід на основі технічної грамотності.

- підвищити здатність учнів, громадян і трудових ресурсів використовувати знання на благо суспільства та економіки завдяки їх застосуванню для вирішення складних проблем навколишнього світу – підхід на основі поглиблення знань.

- підвищити здатність учнів, громадян і трудових ресурсів до інновації, створення нових знань і одержання користі від їх застосування – підхід на основі створення знань.

Саме від рівня розвитку якісного *аналітично-інформаційного середовища ПТНЗ* залежить зміна змісту навчальних матеріалів і освітніх технологій, впровадження засобів інформаційно-комунікаційних технологій у педагогічну практику, розвиток ІКТ-компетентності інженерно-педагогічних працівників і учнів та кінцевий результат діяльності ПТНЗ.

Формування сучасного інформаційно-аналітичного середовища ПТНЗ має ґрунтуватися на принципах:

- *організації* вільного доступу до освітніх та інформаційних ресурсів;
- *розвитку* системи підготовки і перепідготовки інженерно-педагогічних працівників;
- *впровадження* автоматизованої системи управління ПТНЗ; *формування* бази даних інформаційних ресурсів;
- *науково-методичного і нормативно-правового забезпечення* процесів упровадження засобів інформаційно-комунікаційних технологій в управлінський процес.

Базовими *критеріями* формування ефективного інформаційно-аналітичного середовища ПТНЗ є:

забезпеченість комп'ютерною технікою;

доступність до мережі Інтернет;

залучення інженерно-педагогічних працівників і учнів до створення і формування інформаційних ресурсів;

формування електронної бази даних автоматизованої системи управління;

інформованість інженерно-педагогічних працівників і учнів про ситуацію на ринку праці;

створення різних інформаційних матеріалів, спрямованих на роботу як з абітурієнтами, так і роботодавцями.

Загальними вимогами при проведенні експериментальних досліджень є забезпечення надійності, вірогідності та валідності здобування даних, повноти інформації.

Надійність даних забезпечується затвердженими наказом Міністра освіти і науки України № 55 індикаторами ефективної діяльності ПТНЗ [7]. *Надійність* ІАС визначається як властивість комплексів критичного і бізнес-критичного застосування, яка дозволяє мінімізувати економічні втрати, пов'язані з простоями системи. Зокрема, на надійність ІАС істотно впливають відмови програмно-апаратного забезпечення, викликані не внутрішньо-системними факторами, а випадковими і навмисними впливами на систему. Важливо, щоб після збою зруйновану базу даних ІАС можна було легко відновити, а роботу системи відновити в найкоротший термін.

Для забезпечення *валідності* експериментальних даних усі показники мають лишатися стабільними упродовж проведення дослідження.

Ключова роль у прийнятті управлінських рішень належить інформаційному обміну, що формує в конкретному ПТНЗ та регіоні в цілому певний інформаційний простір, у рамках якого всі реальні фігуранти виконують свої інформаційні функції. Удосконалювання процесів виконання інформаційних функцій за рахунок впровадження перспективних ІКТ, а також можливість прямої участі в інформаційних процесах безпосередньо керівників та методистів ПТНЗ, будуть визначати основи *модернізації* системи професійно-технічної освіти України сьогодні й у найближчому майбутньому. Водночас, упровадження передових комп'ютерних технологій в управління ПТНЗ стримує слабкий рівень організації інформаційних потоків, збору, обробки, збереження і подання інформації, її аналізу та інтерпретації, ухвалення рішень.

Практична потреба в дослідженні інформаційних процесів професійно-технічних навчальних закладів та регіональних систем ПТО визначила необхідність цілеспрямованої підготовки керівників та методистів ПТНЗ комп'ютерних технологій аналізу діяльності закладу.

Системний підхід, застосований для аналізу процесу взаємодії управлінців ПТНЗ з інформаційним простором, дозволить їм самостійно оцінювати ефективність діяльності в якісній і доступній підготовці кваліфікованих робітників, що й забезпечить їхню динамічну стабільність.

Упровадження інформаційно-аналітичної системи (ІАС) ПРОФТЕХ у навчально-методичних центрах професійно-технічної освіти має на меті полегшити працю методиста, підвищити продуктивність його аналітичної діяльності в процесі формування звітів про діяльність професійно-технічного навчального закладу. Водночас, поширення та ефективна експлуатація ІАС визначається, насамперед, підготовленістю до прийняття цієї системи з боку методистів і керівників ПТНЗ, які застосовують комп'ютери та інформаційні системи як своєрідні інструментальні засоби у своїй діяльності. Застосування інформаційно-аналітичної системи ІАС ПРОФТЕХ певним чином впливає на технологію управління, що зумовлює відповідні структурні зміни в змісті та організації робіт у цій сфері діяльності.

Для оцінювання якості навчально-виробничого процесу ПТНЗ та ефективності підготовки кваліфікованих робітників засобами системи ІАС ПРОФТЕХ передбачено критерії та індикатори. Під критерієм прийнято розуміти ознаку, на основі якої виконується оцінка, визначення або класифікація чого-небудь; мірило для визначення, оцінки предмета, явища (від грець. *κριτηριον* – засіб судження). Кожний критерій містить певний набір індикаторів (від лат. *indicator* – вказівник), що конкретизують прояв їх характерних особливостей. Кожний індикатор має відносне числове значення і обчислюється математичним апаратом ІАС ПРОФТЕХ як частка кількісного параметра певного показника від загальної кількості. Наприклад, індикатор „Відсоток випускників, які успішно закінчили навчання (отримали дипломи)” обчислюється як частка кількості випускників, які успішно закінчили навчання (отримали дипломи) від загальної кількості випускників ПТНЗ. Для більш зручної обробки, систематизації та наступного опису емпіричних даних використовується сумарна оцінка, процентний зміст. Для індикаторів обрано шкалу вимірювань у відсотках в межах 0 % – 100 %, тобто розраховане за формулою значення кожного індикатора має задовольняти вимогу:

$$K_i = \frac{\text{Чисельник}}{\text{Знаменник}} \leq 100 \quad (3.1)$$

Розглянемо детально види діяльності менеджера системи професійно-технічної освіти.

1. *Постановка мети інформаційно-аналітичної діяльності.* Залежно від інноваційної моделі розвитку професійно-технічного навчального закладу можливими є дослідження з метою аналізу і самоаналізу розвитку навчального закладу, а також – порівняльного аналізу розвитку ПТНЗ в галузевому розрізі.

2. *Визначення сутності об'єкта дослідження.* Виходячи з розуміння якості освіти як її результату, критерії оцінки будуть концентруватися лише на результати освіти, не враховуючи її інші сутнісні властивості. Вони мають відображати сутнісний зміст педагогічної новизни і одночасно орієнтувати на кінцеву мету інноваційної діяльності.

3. *Вибір критеріїв та індикаторів оцінки досліджуваного об'єкта.* Загальна модель критеріїв та індикаторів оцінювання якості навчально-виробничого процесу ПТНЗ та ефективності підготовки кваліфікованих робітників наведена в розділі 2.

3.3. ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ПІДГОТОВКИ МЕТОДИСТА ПТНЗ ДО АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність формування інформаційно-аналітичної складової професійної діяльності інженера-педагога в галузі комп'ютерних технологій, методиста і керівника ПТНЗ визначається Державною цільовою програмою розвитку професійно-технічної освіти (ПТО) на

2011–2015 рр., стратегічним завданням якої є: *удосконалення* системи управління ПТО на основі реалізації програмних заходів за такими пріоритетними напрямками: *підвищення* ефективності управління в умовах змін організаційно-правових форм діяльності ПТНЗ, що забезпечить результативність і підсилить їх відповідальність за кінцеві результати діяльності; *удосконалення* інформаційного обміну; *зaproвадження* моніторингу ефективності управлінських рішень, їх впливу на якість ПТО. Це зумовлено тим, що особливості управління сучасною системою ПТО визначаються кардинальними змінами в нашому суспільстві, в результаті чого відбувається переусвідомлення цілей, завдань і змісту освіти, здійснюється пошук нових форм, методів і технологій підвищення її якості.

Вимоги до кваліфікації та компетентності інженерів-педагогів, методистів та керівників ПТНЗ, зорієнтовані на результат, значно підвищилися. Застосування інноваційних виробничих технологій приводить до того, що значну частину професійних знань педагогічні працівники мають отримати після закінчення навчального закладу. Тому зростає роль системи підготовки і підвищення кваліфікації в забезпеченні сучасного рівня знань та інформаційно-аналітичної складової інженерів-педагогів у галузі комп'ютерних технологій у власній професійній діяльності.

Застосування ІКТ потребує забезпечення технологізації інформаційно-аналітичної діяльності управління, що зумовлена тим, що достовірна і повна інформація про об'єкт управління разом із швидкою реакцією адекватними рішеннями на постійно змінну ситуацію виступає умовою успіху професійної діяльності інженерів-педагогів, методистів і керівників ПТНЗ.

Соціальне замовлення на фахівців у системі ПТО для інформаційної економіки, заснованій на теоретичних знаннях аналітичного управління та ІКТ, що дозволяють удосконалювати процеси виконання ними інформаційно-аналітичних функцій, передбачає створення принципово нової динамічної моделі підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі комп'ютерних технологій та підвищення кваліфікації методистів і керівників ПТНЗ.

Як показав аналіз практики управління ПТНЗ України, матеріалів науково-практичних конференцій прогресивні ІКТ слабо впроваджуються, інформаційна підтримка в системі професійної підготовки та ухвалення рішень є недостатньою, експертні оцінки їх ефективності відсутні. Невідповідність між сучасним рівнем розвитку ІКТ та їхнім застосуванням у практиці управління ПТНЗ стримує процес становлення і розвитку ПТО, перешкоджає формуванню ефективної інфраструктури аналітичного управління. Однією з причин слабого впровадження ІКТ у практику управління ПТНЗ є недостатня методологічна підтримка процесів інтеграції методів і підходів, розроблених у теорії управління, теорії складних соціальних систем, системному аналізі, теорії автоматизованих інформаційних систем. Ключову роль у прийнятті управлінських рішень незмінно відіграє інформаційний обмін, що формує в конкретному ПТНЗ і регіоні в цілому певний інформаційний простір, у рамках якого всі реальні фігуранти виконують певні інформаційні функції.

Удосконалювання процесів виконання інформаційних функцій за рахунок впровадження перспективних ІКТ, а також можливість прямої участі в інформаційних процесах безпосередньо керівників, методистів та інженерів-педагогів ПТНЗ, будуть визначати основи модернізації системи ПТО України сьогодні й у найближчому майбутньому. Водночас, упровадження передових ІКТ в управління ПТНЗ стримує слабкий рівень організації інформаційних потоків, збору, обробки, збереження і подання інформації, її аналізу та інтерпретації, ухвалення рішень. Практична потреба в дослідженні інформаційних процесів ПТНЗ та обласних систем ПТО визначила необхідність цілеспрямованої підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі комп'ютерних технологій, а також методистів і керівників ПТНЗ комп'ютерних технологій аналізу діяльності закладу.

Пріоритетними напрямками такої підготовки ми вважаємо: *по-перше*, – це поступове набуття майбутніми інженерами-педагогами в галузі комп'ютерних технологій інформаційно-

аналітичних компетенцій шляхом упровадження відповідних модулів до навчальних дисциплін професійно-педагогічної підготовки (I–IV курс) в педагогічному вузі; *по-друге*, – це підвищення рівня інформаційно-аналітичної компетентності методистів і керівників ПТНЗ шляхом реалізації відповідної програми навчання технологій аналізу діяльності ПТНЗ у системі підвищення кваліфікації.

Ключову роль у розвитку особистості впродовж усього її життя міжнародна спільнота відводить освіті, яка в XXI столітті буде ґрунтуватися на чотирьох принципах, відповідно до яких молоде покоління має навчатися пізнавати, робити, жити і спільно жити. Загальний культурний рівень є сьогодні пропуском до неперервної освіти. Як зауважує К. Роджерс, єдиний, хто освічується, – це той, хто навчився вчитися, хто здатен адаптуватися і змінюватися, хто зрозумів, що жодне знання не надійне, що лише процес пошуку знання дає основу для впевненості.

Виокремимо основні компоненти системи навчання технологій аналізу діяльності ПТНЗ: провідна ідея, мета, завдання, предмет, об'єкт, теоретико-методологічні основи, ядро системи, модель, змістове наповнення і умови її ефективності. Реалізацію цих компонент у системі підвищення кваліфікації пропонуємо в курсі *«Комп'ютерні технології аналізу діяльності професійно-технічного навчального закладу»*, який містить теоретичну і практичну частину і спрямований на формування практичних навичок у розв'язуванні інформаційно-аналітичних завдань і підвищення якості реалізації аналітичного управління методистів і керівників ПТНЗ.

Упровадження інформаційно-аналітичної системи (ІАС) ПРОФТЕХ у навчально-методичних центрах ПТО має на меті полегшити працю методиста, підвищити продуктивність його аналітичної діяльності в процесі формування звітів про діяльність ПТНЗ. Водночас, поширення та ефективна експлуатація ІАС визначається, насамперед, підготовленістю до сприйняття цієї системи з боку методистів і керівників ПТНЗ, які застосовують комп'ютери та інформаційні системи як своєрідні інструментальні засоби у своїй діяльності. Інформаційно-аналітична система ПРОФТЕХ пройшла успішну апробацію в пілотних регіонах у 261 ПТНЗ упродовж 2007–2010 рр.

Застосування ІАС ПРОФТЕХ певним чином впливає на технологію управління, що зумовлює відповідні структурні зміни в змісті та організації робіт у цій сфері діяльності.

Курс *«Комп'ютерні технології аналізу діяльності професійно-технічного навчального закладу»* рекомендується вивчати слухачам курсів підвищення кваліфікації впродовж 72 годин. Курс має чітко виражену практичну спрямованість: на аудиторні заняття відводиться 56 годин (теоретичне навчання складає 16 годин, лабораторно-практичне – 40 годин) і на самостійну роботу – 16 годин. Опанування слухачами теоретичним матеріалом курсу відбувається за допомогою лекцій-тренінгів.

Навчальна діяльність слухачів під час проведення лабораторно-практичної роботи полягає у фронтальному виконанні ними на комп'ютері одного й того самого завдання за певним алгоритмом з метою набуття та вдосконалення певних умінь і навичок реалізації дій засобами MS Word, MS Excel, інформаційно-аналітичної системи ПРОФТЕХ.

Індивідуальне виконання самостійних робіт полягає у введенні, опрацюванні та аналізі інформації про діяльність того професійно-технічного навчального закладу, де працює слухач, а також у порівняльному аналізі діяльності цього ПТНЗ з іншими ПТНЗ в регіоні за галузевим спрямуванням, за групами індикаторів і побудові рейтингу ПТНЗ.

Провідна ідея навчання технологій аналізу діяльності професійно-технічного навчального закладу в системі підвищення кваліфікації – підвищення рівня інформаційно-аналітичної компетентності, необхідної фахівцям у галузі комп'ютерних технологій ПТНЗ і обласних систем ПТО.

Мета курсу – створення моделі системи неперервного підвищення кваліфікації як засобу програмно-цільового управління інноваційним розвитком і саморозвитком методистів ПТНЗ, відділів освіти, адміністрацій обласних управлінь освіти в реалізації інформаційно-аналітичної діяльності з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій і систем.

Мета курсу досягається, насамперед, через ознайомлення слухачів з правовими основами інформатизації ПТО, інформаційними ресурсами ПТНЗ, інформаційними системами в ПТО, показниками та індикаторами діяльності ПТНЗ, автоматизованими процесами управління ПТНЗ; а також через практичне оволодіння ними сучасною інформаційно-аналітичною системою моніторингу діяльності ПТНЗ. Слухачі опановують певний обсяг знань та вчаться виконувати необхідні операції інформаційно-аналітичної діяльності в галузі організаційно-аналітичного забезпечення процесів управління ПТНЗ і обласною системою ПТО. Базовою комп'ютерною технологією для цього курсу обрано інформаційно-аналітичну систему управління ПРОФТЕХ, оскільки вона містить розвинуті засоби реалізації комп'ютерних технологій, має відкритий характер, міститься у вільному доступі в Інтернеті, надає можливість гнучкої побудови звітів про діяльність кожного окремого ПТНЗ, ПТНЗ у галузевому зрізі, системи ПТО області, системи ПТО України.

Завдання навчання технологій аналізу діяльності професійно-технічного навчального закладу в системі підвищення кваліфікації:

1. Підвищення професійної компетентності і мобільності методистів і керівників системи ПТО.

2. Оновлення змісту професійної підготовки методистів і керівників системи ПТО на основі досягнень науки і сучасних технологій.

3. Гнучке реагування системи підвищення кваліфікації на потреби підготовки компетентного і конкурентоспроможного методиста і керівника системи ПТО.

Об'єкт навчання технологій аналізу діяльності ПТНЗ – про-цес підвищення кваліфікації методиста і керівника системи ПТО.

Предмет – модель підвищення кваліфікації методиста і керівника ПТО.

Теоретико-методологічну основу формування змісту навчання технологій аналізу діяльності ПТНЗ ми представляємо на трьох рівнях: загальнонауковому, стратегічному і тактичному.

Загальнонауковий рівень містить сукупність системно-синергетичного, андрагогічного, аксіологічного, акмеологічного підходів. Стратегічний рівень представлено діяльнісним, компетентнісним, середовищним підходами. Тактичний рівень враховує положення соціально особистісного, полісуб'єктного і рефлексивного підходів.

До теоретичних знань, яких мають набути слухачі, належать:

– стан і тенденції розвитку інформаційно-аналітичного забезпечення управління освітніми системами; основні положення системного підходу до вивчення соціально-педагогічних явищ, теорії управління, оперативного і стратегічного управління, тенденції розвитку інформаційного суспільства;

– основні закони і правові акти в галузі інформації, автоматизованих систем, інформатизації освіти, захисту даних, електронного документообігу, керування документацією, охорони праці в інформаційно-аналітичному центрі;

– призначення, можливості і сфери застосування комп'ютерних технологій аналізу діяльності ПТНЗ;

– основи комп'ютерно-інтегрованого управління розвитком ПТНЗ;

– принципи створення звітів у середовищі ІАС ПРОФТЕХ.

До вмінь і навичок, які мають сформуватися у слухачів у результаті опанування змісту курсу, належать:

– інформаційно-аналітичне обслуговування: здійснення розширеного пошуку документів у довідково-правових системах мережі Інтернет, їх аналіз, систематизація і зберігання;

– інформаційно-аналітична робота в середовищі ІАС ПРОФТЕХ:

- запуск середовища ІАС ПРОФТЕХ,
- розв'язування завдань аналізу діяльності окремого ПТНЗ засобами ІАС ПРОФТЕХ,
- проведення порівняльного аналізу результатів діяльності системи ПТО на рівні регіону з використанням інформаційно-комунікаційних технологій засобами ІАС ПРОФТЕХ,
- дослідження і аналіз комплексу груп кластерів, показників та індикаторів ефективної діяльності ПТО на всіх рівнях управління,
- підготовка даних у середовищі табличного для введення в систему ІАС ПРОФТЕХ (оффлайн-форма),
- розробка звітів ефективної діяльності ПТО на всіх рівнях управління,
- побудова графіків ефективної діяльності професійно-технічною освітою на всіх рівнях управління,
- рейтингування діяльності закладів ПТО на всіх рівнях управління.

Для навчально-методичного забезпечення курсу, крім відповідних підручників і посібників, потрібні такі технічні й програмні засоби:

1. Комп'ютерний клас, в якому є вільний доступ до мережі Інтернет.
2. Інформаційно-аналітична система ІАС ПРОФТЕХ за адресою proftechinfo.org.ua.
3. Офісний пакет MS OFFICE.

Зміст навчального матеріалу та вимоги до навчальних досягнень слухачів (72 год.)

МОДУЛЬ 1. Теоретико-методологічні засади інформаційно-аналітичної діяльності методиста і керівника ПТНЗ (24 год.)

1.1. Вступ до курсу (3 год.)

Цілі та завдання курсу. Поняття про процеси інформатизації професійно-технічного навчального закладу та їх автоматизацію. Інформаційно-аналітична діяльність методиста ПТНЗ. Індикатори розвитку ПТНЗ

Лабораторно-практична робота № 1. Цілеспрямований пошук інформації в мережі Інтернет, аналіз документів

Слухач: описує поняття інформатизації ПТНЗ;

- має уявлення про можливості автоматизації процесів інформатизації ПТНЗ;
- має уявлення про інформаційно-аналітичну діяльність методиста з позиції провідної функції управління;
- описує структуру інформаційно-аналітичної діяльності;
- описує індикатори розвитку ПТНЗ;
- знає основні санітарні норми і правила техніки безпеки ;
- розуміє ступінь відповідальності за інформаційні порушення;
- уміє застосовувати розширений пошук в Інтернеті і аналізувати отримані дані

1.2. Методологічні підходи до вивчення розвитку ПТНЗ як основа інформаційно-аналітичної діяльності (4 год.)

Цивілізаційний підхід до дослідження розвитку суспільства. Системний підхід до аналізу розвитку ПТНЗ.

Інженерний підхід до процесів управління.

Підхід з позицій прийняття рішень. Інтегративний підхід до опанування інформаційних технологій. Синергетичний підхід. Андрагогічний підхід. Акмеологічний підхід. Аксіологічний підхід.

Діяльнісний підхід. Середовищний підхід. Компетентнісний підхід. Рефлексивний підхід. Аналітичний підхід до управління ПТНЗ.

Лабораторно-практична робота 2. Створення електронного гіпертекстового довідника понятійного апарату інформаційно-аналітичної діяльності

Слухач: описує положення різних підходів до процесів управління ПТНЗ;

- знає показники ресурсної ефективності інформаційно-аналітичної діяльності;
- визначає умови формування інноваційного підходу до реалізації інформаційно-аналітичної діяльності на основі інтеграції процесів інформатизації, технологізації, комп'ютеризації ПТНЗ;
- уміє використовувати сучасні засоби текстового редактора для створення електронного гіпертекстового довідника термінів

1.3. Правові основи інформатизації ПТО (4 год.)

Основні закони і правові акти в галузі інформації, інформатизації, захисту даних в автоматизованих системах, інформаційної безпеки, авторського права, електронний цифровий підпис.

Інформатизація професійно-технічного навчального закладу.

Лабораторно-практична робота № 3. Цілеспрямований пошук основних законів і правових актів у довідково-правових системах і аналіз документів

Слухач: знає основні закони і правові акти в галузі інформації, інформатизації, інформатизації, захисту даних в

- автоматизованих системах, інформаційної безпеки, авторського права, електронного цифрового підпису;
- розуміє ступінь відповідальності за порушення законів в галузі інформації та даних;
- уміє застосовувати розширений пошук в довідково-правових системах і аналізувати отримані дані

1.4. Стандартизація управління ПТНЗ на основі інформаційно-комунікаційних технологій (4 год.)

Завдання інформаційно-комунікаційних технологій у професійно-технічному навчальному закладі. Міжнародний стандарт ISO 15489–1:2001 «Управління документацією».

Національний стандарт України ДСТУ 4423–1:2005 «Інформація та документація. Керування документаційними процесами».

Інформаційно-аналітичний центр (ІАЦ) навчально-методичного центру (НМЦ) професійно-технічної освіти (ПТО).

Посадові інструкції заступника директора з інформатизації, методиста, системного адміністратора, лаборанта ІАЦ НМЦ ПТО.

Паспорт інформатизації ПТНЗ. Програма інформатизації ПТНЗ.

Положення про ІАЦ НМЦ ПТО. Ліцензійні вимоги до умов здійснення інформаційно-аналітичної діяльності ПТНЗ

Лабораторно-практична робота № 4. Створення кейсу організаційно-правових документів методиста ІАЦ НМЦ ПТО

Слухач: знає завдання інформаційно-комунікаційних технологій у ПТНЗ;

- пояснює порядок здійснення електронного документообігу;
- знає процеси управління документами: класифікація, індексація, експертиза цінності, визначення терміну придатності;
- розуміє відповідальність за процеси управління документами;
- уміє розробляти кейс методиста: положення про ІАЦ НМЦ ПТО, інструкція з інформаційної безпеки, регламент роботи з окремими видами електронних документів,

інструкція з виконання окремих операцій, посадові інструкції, правила роботи з конфіденційною інформацією, зокрема, з персональними даними

1.5. Систематизація і узагальнення програмного матеріалу модуля (2 год.)

Лабораторно-практична робота № 5. Презентація кейсу організаційно-правових документів методиста ІАЦ НМЦ ПТО

Слухач: уміє розробляти кейс методиста і презентувати його засобами MS PowerPoint:

МОДУЛЬ 2. Методика пошуку і аналізу інформації у середовищі інформаційно-аналітичної системи ІАС ПРОФТЕХ (48 год.)

2.1. Інформаційно-аналітичні ресурси ПТНЗ (4 год.)

Інформаційно-аналітичні ресурси ПТНЗ.

Мережеві ресурси для інформаційно-аналітичної діяльності ПТНЗ.

Інформаційно-аналітичні ресурси про тенденції ринку праці: попит і пропозицію на робітничі професії, зайнятість населення.

Статистичні джерела і запити роботодавців про робітничі професії.

Інформаційні матеріали про кваліфікаційні вимоги до професійних груп робітників.

Лабораторно-практична робота № 6. Створення бази даних інформаційно-аналітичних ресурсів ПТНЗ

Слухач: знає інформаційні ресурси ПТНЗ, НМЦ ПТО;

➤ уміє працювати з мережевими ресурсами, пошуковими системами;

➤ обґрунтовує можливості мережевих технологій в інформаційно-аналітичній діяльності ПТНЗ:

➤ аналізує зміст інформаційних ресурсів, зокрема ринок праці; робітничі професії, професійні операції в межах професії;

➤ оцінює інформаційні ресурси на відповідність особливостям інформаційно-аналітичної діяльності ПТНЗ.

2.2. Основи інформаційно-аналітичної системи ІАС ПРОФТЕХ (4 год.)

Загальні положення. Склад і структура ІАС ПРОФТЕХ. Компоненти ІАС ПРОФТЕХ. Автоматизоване робоче місце методиста.

ІАС ПРОФТЕХ. Запуск, робоче середовище, інтерфейс користувача ІАС ПРОФТЕХ. Конструктор показників ІАС ПРОФТЕХ.

Лабораторно-практична робота № 7. Ознайомлення з середовищем, інтерфейсом та інструментами ІАС ПРОФТЕХ **Слухач:**

➤ описує поняття інформаційно-аналітичної системи управління професійно-технічною освітою ІАС ПРОФТЕХ;

➤ називає склад і структуру ІАС ПРОФТЕХ;

➤ називає та характеризує функціональне призначення і можливості окремих компонентів ІАС ПРОФТЕХ;

➤ описує інтерфейс користувача;

➤ уміє запустити середовище ІАС ПРОФТЕХ;

➤ використовує інтерфейс користувача.

2.3. Забезпечення безпеки інформаційно-аналітичної системи управління ІАС ПРОФТЕХ (3 год.)

Реєстрація користувачів у системі ІАС ПРОФТЕХ. Розмежування доступу в системі ІАС ПРОФТЕХ. Управління обліковими записами користувачів.

Управління дозволами.

Лабораторно-практична робота № 8. Технологія реєстрації користувачів у системі ІАС ПРОФТЕХ

Слухач: описує перелік користувачів системи ІАС ПРОФТЕХ;

- знає елементи управління обліковими записами користувачів;
- уміє сформулювати ролі користувачів відповідно до розділу «Технологія розмежування доступу»;
- уміє сформулювати перелік періодів та визначити активний відповідно до розділів «Технологія реєстрація користувачів» і «Технологія розмежування доступу».

2.4. Розробка і розміщення інформаційно-аналітичного контенту в ІАС ПРОФТЕХ (6 год.)

Основні засоби створення інформаційно-аналітичного контенту для ІАС ПРОФТЕХ. Конструктор індикаторів ІАС ПРОФТЕХ: кластери, групи, індикатори, інтерфейс для обрання показників.

Поняття про оффлайн-форму як основу індикативного управління розвитком ПТНЗ.

Лабораторно-практична робота № 9. Автоматизація створення оффлайн- форми на основі статичних форм (профтех).

Лабораторно-практична робота № 10. Введення оффлайн- форми до ІАС ПРОФТЕХ.

Слухач:

- знає структуру державної статистичної звітності за формами № 1 «Зведений звіт про підсумки роботи професійно-технічних навчальних закладів»;
- уміє використовувати функції-посилання на зовнішні документи в середовищі MS Excel;
- уміє створити документ – оффлайн-форму в середовищі MS Excel на основі даних державної статистичної звітності за формами профтех;
- уміє імпортувати оффлайн-форму з даними ПТНЗ до бази даних ІАС ПРОФТЕХ

2.5. Розробка звітів в ІАС ПРОФТЕХ (9 год.)

Основні засоби ІАС ПРОФТЕХ для конструювання звітів про діяльність ПТНЗ за групами індикаторів.

Основні засоби ІАС ПРОФТЕХ для конструювання звітів про діяльність ПТНЗ за галузевим спрямуванням

Лабораторно-практична робота № 11. Конструювання звітів про діяльність ПТНЗ за групами індикаторів.

Лабораторно-практична робота № 12. Конструювання звітів про діяльність обласного управління ПТО за групами індикаторів.

Лабораторно-практична робота № 13. Конструювання звітів про діяльність ПТНЗ за галузевим спрямуванням.

Лабораторно-практична робота № 14. Конструювання звітів про діяльність обласного управління ПТО за галузевим спрямуванням.

Лабораторно-практична робота № 15. Конструювання діаграм **Слухач:**

- описує основні засоби системи ІАС ПРОФТЕХ, необхідні для конструювання звітів про діяльність ПТНЗ за групами індикаторів і за галузевим спрямуванням;
- уміє розробляти звіт про діяльність ПТНЗ за групами індикаторів у системі ІАС ПРОФТЕХ;
- уміє розробляти звіт про діяльність обласної системи ПТО за групами індикаторів у системі ІАС ПРОФТЕХ;
- уміє розробляти звіт про діяльність ПТНЗ за галузевим спрямуванням у системі ІАС ПРОФТЕХ;
- уміє розробляти звіт про діяльність обласної системи ПТО за галузевим спрямуванням у системі ІАС ПРОФТЕХ;

- уміє створювати діаграми на основі таблиць, сформованих у системі ІАС ПРОФТЕХ

2.6. Моніторинг розвитку ПТНЗ і ПТО засобами ІАС ПРОФТЕХ (9 год.)

Основні засоби ІАС ПРОФТЕХ для моніторингу розвитку ПТНЗ за групами індикаторів. Конструктор періодів. Основні засоби ІАС ПРОФТЕХ для моніторингу розвитку ПТНЗ за галузевим спрямуванням.

Лабораторно-практична робота № 16. Показники відповідності результатів роботи ПТНЗ потребам розвитку регіону: аналіз прийому учнів ПТНЗ за галузями економіки.

Лабораторно-практична робота № 17. Аналіз працевлаштування випускників ПТНЗ відповідно до замовників кадрів.

Лабораторно-практична робота № 18. Аналіз розподілу чисельності робітників за галузями економіки

Слухач: описує основні засоби системи ІАС ПРОФТЕХ, необхідні для конструювання звітів про діяльність ПТНЗ за групами індикаторів за кілька періодів спостереження;

- уміє розробляти звіт про діяльність ПТНЗ за кілька періодів спостереження за групами індикаторів у системі ІАС ПРОФТЕХ;
- уміє розробляти звіт про діяльність обласної системи ПТО за кілька періодів спостереження за групами індикаторів у системі ІАС ПРОФТЕХ;
- уміє розробляти звіт про діяльність ПТНЗ за кілька періодів спостереження за галузевим спрямуванням у системі ІАС ПРОФТЕХ;
- уміє розробляти звіт про діяльність обласної системи ПТО за кілька періодів спостереження за галузевим спрямуванням у системі ІАС ПРОФТЕХ;
- уміє систематизувати інформацію про відповідність результатів роботи ПТНЗ потребам розвитку економіки регіону;
- уміє аналізувати статистичні дані про зайнятих робітників за галузями економіки;
- уміє співставляти відповідність структури прийому учнів до ПТНЗ, працевлаштованих випускників ПТНЗ до галузевої структури зайнятості за робітничими професіями.

2.7. Узагальнення і систематизація програмного матеріалу модуля (2 год.)

Лабораторно-практична робота № 19. Створення звітів і діаграм на основі даних ІАС ПРОФТЕХ «Розвиток системи ПТО за групами індикаторів за кілька періодів спостереження».

Лабораторно-практична робота № 20. Створення звітів і діаграм на основі даних ІАС ПРОФТЕХ «Розвиток системи ПТО за галузевим спрямуванням за кілька періодів спостереження».

Слухач: уміє систематизувати інформацію про відповідність результатів роботи обласних систем ПТО потребам розвитку економіки регіону;

- уміє співставляти відповідність структури прийому учнів до системи ПТО, працевлаштованих випускників системи ПТО до галузевої структури зайнятості за робітничими професіями.

Контроль знань

Контрольні завдання

1. Розробіть план використання ІАС ПРОФТЕХ у вашому ПТНЗ. План має містити концепцію, мету, завдання, стратегію.
2. Розробіть план стратегії повідомлення інженерів-педагогів вашого ПТНЗ про інформаційно-аналітичну роботу засобами ІАС ПРОФТЕХ.
3. Розробіть методику, яка допоможе інженерам-педагогам вашого ПТНЗ прийняти рішення про інтеграцію засобів ІАС ПРОФТЕХ в роботу вашого ПТНЗ.
4. Складіть анкету для оцінки поточного і бажаного рівня інформаційно-аналітичної компетентності інженерів-педагогів ПТНЗ.
5. Розробіть нормативно-правову базу інформатизації ПТНЗ.

6. Дослідіть стан і тенденції розвитку інформаційно-аналітичного забезпечення управління освітніми системами: міжнародний і вітчизняний досвід.
7. Розробіть класифікацію інформаційних ресурсів вашого професійно-технічного навчального закладу, необхідних для прийняття ефективних управлінських рішень.
8. Розробіть структуру інформаційних завдань управління розвитком ПТНЗ.
9. Дослідіть можливості інформаційно-пошукових систем і баз даних в інформаційному забезпеченні управління ПТО, розробіть методику їх застосування в ПТНЗ.
10. Розробіть функціональні обов'язки методиста і керівника ПТНЗ та НМЦ ПТО з урахуванням особливостей організації інформаційно-аналітичної роботи.
11. Розробіть перелік компетенцій інженерно-педагогічних працівників, відповідальних за інформаційно-аналітичну роботу в ПТНЗ.
12. Розробіть перелік компетенцій інженерно-педагогічних працівників, відповідальних за інформаційно-аналітичну роботу в НМЦ ПТО в області.
13. Розробіть набір показників, за якими слід проводити аналіз діяльності ПТНЗ.
14. Розробіть набір показників, за якими слід проводити аналіз діяльності системи ПТО області
15. Розробіть план проведення моніторингу діяльності вашого навчального закладу.
16. Проаналізуйте можливі загрози інформаційної безпеки при експлуатації інформаційно-аналітичної системи управління освітніми системами.

3.4. МЕТОДИКА ЗАСТОСУВАННЯ ЗАСОБІВ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ ПРОФТЕХ У АНАЛІТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МЕТОДИСТА ПТНЗ

Вимоги до функціонування інформаційно-аналітичної системи.

Для функціонування веб-сайту системи ІАС ПРОФТЕХ необхідно:

- ✓ *для серверної частини:*
 - СКБД – SQL Server 2005;
 - програмне забезпечення сайту;
- ✓ *для клієнтської частини:*
 - веб-браузер (Internet Explorer 6+, Mozilla FireFox 2+, Opera 9+, Safari 3+).

Адреса, за якою можна звернутися до веб-сайту системи – <http://www.proftechinfo.org.ua>.

Технологія ведення інформації

Усі дії щодо вводу, редагування або видалення інформації веб-сайту за допомогою загальної системи управління сайтом будуть визнані в разі, коли користувач, що їх виконує, не забуває фіксувати ці дії відповідними керуючими елементами – *кнопками керування*.

Правила ведення інформації:

- додавання – при збереженні даних, що додавалися, введена інформація перевіряється на унеможливлення дублювання;
- редагування – при збереженні даних, що редагувалися, здійснюється така ж перевірка на унеможливлення дублювання, як і при додаванні;
- видалення – перед видаленням перевіряються прив'язки використання інформації, що видаляється, до іншої інформації – унеможливорюється видалення інформації, якщо вона десь використовується. Щоб мати можливість видалити інформацію, спочатку необхідно позбутися прив'язок.

Технологія конструювання індикаторів

Індикатор – величина, що обчислюється на основі показників, коефіцієнт, що показує відношення чисельника до знаменника.

Конструктор індикаторів – функціональність, за допомогою якої користувачам надається можливість коригувати набір індикаторів; реалізована в системі управління сайтом, доступ до неї надається відповідними повноваженнями в системі доступу.

Функціональність поділена на:

- *основну*: створення / редагування / видалення кластерів, груп, індикаторів.
- *додаткову*: перелік кластерів, груп, індикаторів – організація переліків, компонент ПОШУК;

Показники належать до певного рівня даних: національного, регіонального, ПТНЗ.

Індикатори поділяються на: *однорівневі* – чисельник і знаменник таких індикаторів належить до одного рівня показників; *різнорівневі* – чисельник і знаменник таких індикаторів є сумою показників нижнього рівня за визначеною ієрархією рівнів показників. Компоновка індикаторів здійснюється за схемою:

Кластер →

Група_1 →

Індикатор_1 → Показник_1, Показник_2, ..., Показник_N; → *Індикатор_2* → Показник_1, Показник_2, ..., Показник_N; → *Індикатор_N* → Показник_1, Показник_2, ..., Показник_N; →

Група_N →

Індикатор_1 → Показник_1, Показник_2, ..., Показник_N; → *Індикатор_2* → Показник_1, Показник_2, ..., Показник_N; → *Індикатор_N* → Показник_1, Показник_2, ..., Показник_N;

Правила належності індикаторів, груп, кластерів до певних рівнів:

- правило однорівневих індикаторів: оскільки показники належать до певних рівнів, то й індикатори, їхні групи та кластери також належать до того рівня, на множині показників якого індикатор є визначеним; значення однорівневого індикатора розраховується за формулою:

$$\text{Індикатор}_{\text{однорівневий}} = \frac{\text{Показник}_{-1}}{\text{Показник}_{-2}} * 100\%$$

- правило різнорівневих індикаторів: значення індикатора розраховується за формулою:

$$\text{Індикатор}_{\text{різнорівневий}} = \frac{\sum \text{Показник}_{-1}}{\text{Показник}_{-2}} * 100\%$$

$$\text{Індикатор}_{\text{різнорівневий}} = \frac{\text{Показник}_{-1}}{\sum \text{Показник}_{-2}} * 100\%$$

Технологія обрання основних індикаторів / показників

У конструкторах індикаторів і показників є можливість обрання індикаторів / показників основними, які впорядковуються за абеткою. Для таких об'єктів передбачено відповідні закладки на веб-сайті.

Технологія конструювання періодів

Усі дані, що вводяться до системи, поділяються на неперіодичні та періодичні. Неперіодичні – паспортні дані ПТНЗ і паспортні дані ІАЦ. Періодичні – значення проказників усіх рівнів (національного і регіонального – календарний рік, ПТНЗ – навчальний рік).

Технологія використання оффлайн-форми

Оффлайн-форма – форма введення даних ПТНЗ, файл у форматі MS Excel (*.xls).

Технологія формування аналітичного звіту засобами ІАС ПРОФТЕХ

Постановка завдання 1. Сформувані аналітичний звіт про діяльність професійно-технічних навчальних закладів галузі промисловості Дніпропетровської області впродовж 2006–2008 рр. за критерієм *Ефективність навчання*, за індикаторами 3.1 і 3.3.1:

- *Ефективність навчання 3.1.* Відсоток випускників, які успішно закінчили навчання (отримали дипломи);
- *Ефективність навчання 3.3.1.* Відсоток учнів, які отримали технологічно складну, наукомістку професію.

Алгоритм діяльності методиста ПТНЗ має бути таким:

1. Запуск системи ІАС ПРОФТЕХ → у вікні броузера Internet Explorer ввести електронну адресу інформаційно-аналітичної системи ІАС ПРОФТЕХ [http://www.proftechinfo.org.ua/ Reports/ Default.aspx](http://www.proftechinfo.org.ua/Reports/Default.aspx)

- Вибір режиму → *Звіти*

2. Вибір типу звіту, рівня показників, періоду дослідження

- У вікні *Параметри звіту* встановити (рис. 3.3):
 - *Тип звіту* → *кластери, групи, індикатори*
 - *Рівень показників* → *ПТНЗ*
 - *Періоди* → *2007–2008; 2006–2007*
 - *Перейти до вибору критеріїв та індикаторів*

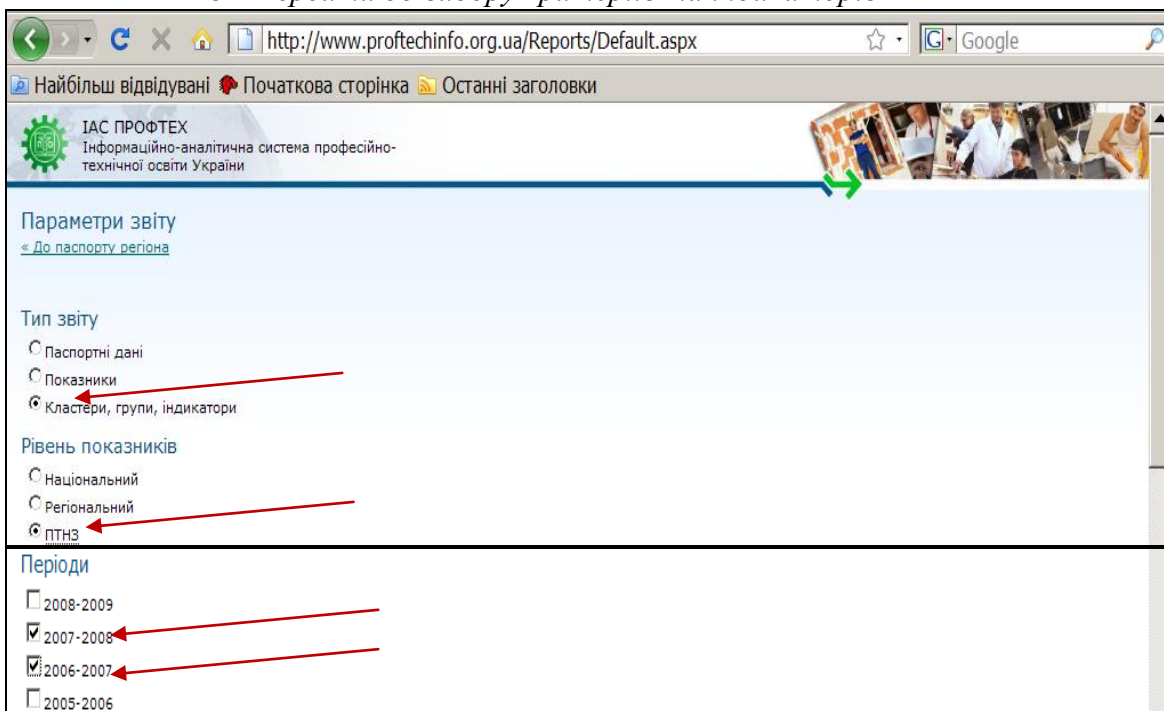

Рис. 3.3. Вибір типу і періоду звіту, рівня показників

3. Вибір критеріїв та індикаторів

- У вікні *Параметри звіту* встановити
 - *Кластери, групи, індикатори* → *Індикатори*
 - Вибрати опцію → *Якість*
 - У списку, що розкривається, *Якість* → вибрати критерій *Ефективність навчання*
 - У списку, що розкривається, *Ефективність навчання* → встановити індикатори
 - *Ефективність навчання 3.1.* Відсоток випускників, які успішно закінчили навчання (отримали дипломи)
 - *Ефективність навчання 3.3.1.* Відсоток учнів, які отримали технологічно складну, наукомістку професію

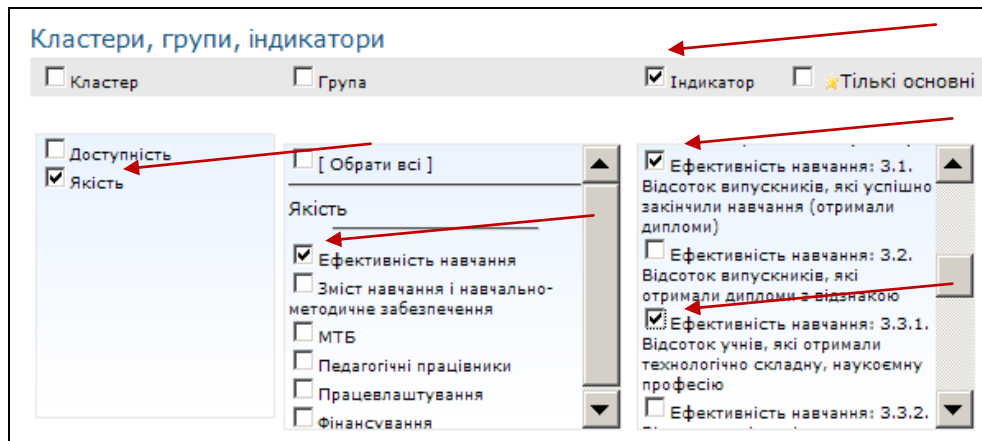

Рис. 3.4. Вибір критеріїв та індикаторів

4. Вибір області, в якій містяться відомості про ПТНЗ

- У вікні *Параметри звіту* встановити АТР
 - Рівень деталізації → *Область*
 - Встановити опцію *Фільтрувати АТР*
 - У списку, що розкривається, *Область* → вибрати *Дніпропетровська область*

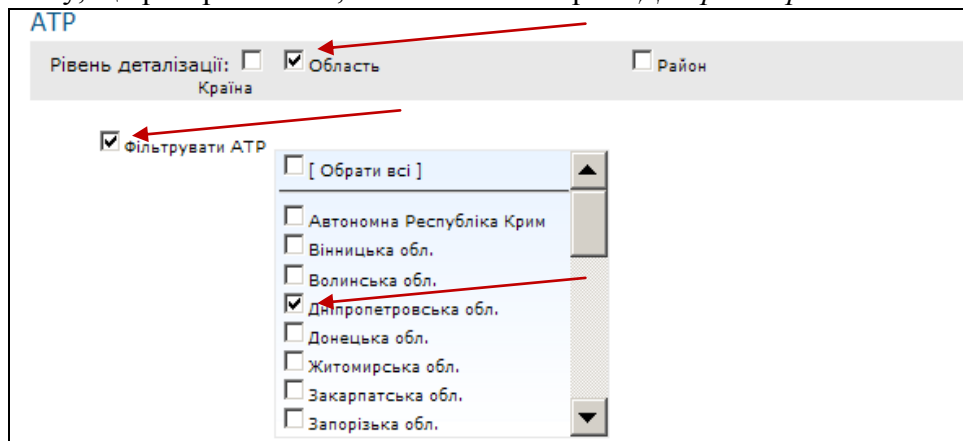

Рис. 3.5. Вибір Дніпропетровської області

5. Вибір галузі, за якою здійснюється підготовка кваліфікованих робітників у ПТНЗ

- У вікні *Параметри звіту*
 - Встановити → *Фільтр ПТНЗ*;
 - Рівень деталізації → *ПТНЗ*
 - У списку, що розкривається, *Галузь* → вибрати *Галузь*, наприклад, *Промисловість*

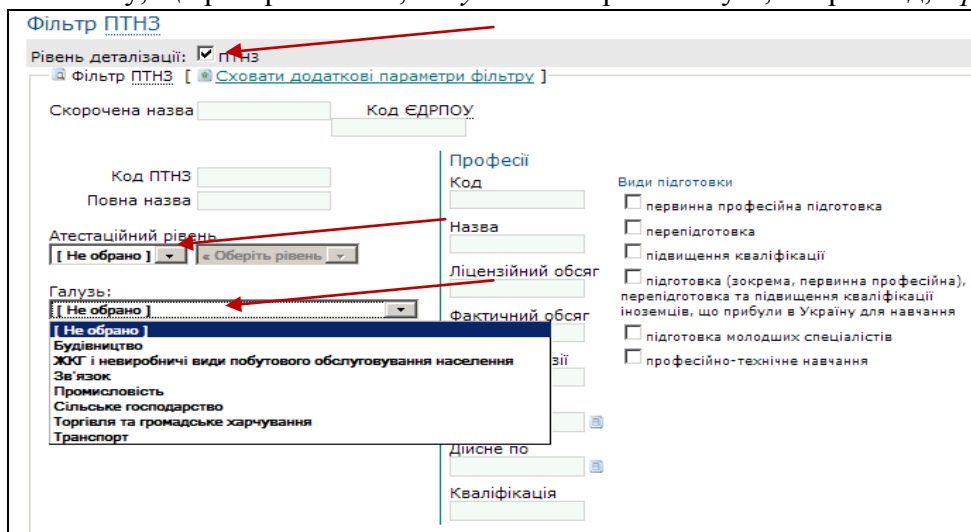

Рис. 3.6. Вибір галузі підготовки кваліфікованих робітників

6. Перехід до перегляду звіту

- У вікні *Параметри звіту* Виконати команду → *Дивитися звіт*

Рис. 3.7. Перехід до перегляду статистичного звіту

7. Формування звіту

□ За невеликий проміжок часу (працює процесор ІАС ПРОФТЕХ) на екрані з'явиться вікно, в якому в табличній формі будуть подані результати статистичного зведення матеріалів дослідження (рис. 3.8).

□ Статистична таблиця – форма раціонального і наочного викладу цифрового матеріалу, що характеризує явища і процеси, що вивчаються.

□ Вона має підмет і присудок.

□ **Підмет** статистичної таблиці – перелік одиниць сукупності або їх груп, які утворені за різним ознаками і відповідають на питання, *що характеризується в таблиці, який об'єкт вивчення*, **присудок** – перелік показників, *якими характеризується об'єкт вивчення*.

□ Об'єктами дослідження сформованої статистичної таблиці є індикатори 3.1., 3.3.1. за 2006–2007 н.р. та

індикатори 3.1., 3.3.1. за 2007–2008 н.р.

Присудок статистичної таблиці має складну структуру і складається з трьох компонентів: *Галузь, Область, КодПТНЗ*:

Компоненти *Індикатор (значення), Чисельник, Знаменник*

стосуються об'єкта дослідження.

У нижній частині статистичної таблиці міститься вказівник *Сторінка 1 з 3 (27 рядків)*, тобто за великої кількості рядків даних формується продовження таблиці, що відображається цифрами 1, 2.

8. Зміна зовнішнього вигляду статистичної таблиці звіту

Макет статистичної таблиці, сформованої засобами ІАС ПРОФТЕХ є динамічним: користувач самостійно має змогу конструювати його за допомогою опцій контекстного меню правої кнопки миші (*Обновити, Сховати поле, Показати список полів*).

Зміна присудку здійснюється методом перетягування миші окремого компонента, наприклад, компонент *НазваПТНЗ* встановити після компонента *КодПТНЗ*.

Результатом зазначених дій буде оновлений вигляд таблиці (рис. 3.9).

« Повернутися до обрання параметрів звіту
Звіт по показниках кластерах, групах, індикаторах рівня ПТНЗ

Робота зі звітом
 Excel | Експорт | Звичайна гістограма
 Оновити діаграму

Сторінка 1 з 3 (27 рядків) | [1] | 2 | 3

Група | Кластер | Назва ПТНЗ | Опис ПТНЗ

Індикатор (значення) | Чисельн. | Знамен. | Період | Індикатор

Галузь	Область	Код ПТНЗ	2006-2007						2007-2008					
			Ефективність навчання: 3.1. Відсоток випускників, які успішно закінчили навчання (отримали дипломи)			Ефективність навчання: 3.3.1. Відсоток учнів, які отримали технологічно складну, наукову професію			Ефективність навчання: 3.1. Відсоток випускників, які успішно закінчили навчання (отримали дипломи)			Ефективність навчання: 3.3.1. Відсоток учнів, які отримали технологічно складну, наукову професію		
			Індикатор (значення)	Чисельн.	Знамен.	Індикатор (значення)	Чисельн.	Знамен.	Індикатор (значення)	Чисельн.	Знамен.	Індикатор (значення)	Чисельн.	Знамен.
Промисловість	Дніпропетровська обл.	00002	89,1566	222	249	100,0000	222	222	90,8571	159	175	100,0000	159	159
		00007	100,0000	215	215	81,3953	175	215	91,7178	299	326	71,2375	213	299
		00011	100,0000	242	242	78,5124	190	242	99,5434	218	219	78,8991	172	218
		00029	73,6000	184	250	100,0000	184	184	73,3990	149	203	100,0000	149	149
		00034	94,2446	262	278	100,0000	262	262	88,9423	185	208	101,6216	188	185
		00040	93,0556	201	216	96,5174	194	201	81,4815	88	108	96,5909	85	88
		00044	100,0000	218	218	100,0000	218	218	100,0000	231	231	100,0000	231	231
		00045	95,6298	372	389	104,5699	389	372	86,2700	377	437	115,9151	437	377
		00048	100,0000	153	153	88,8889	136	153	94,3925	101	107	76,2376	77	101
		00050	90,2208	286	317	31,8182	91	286	91,3043	273	299	45,0549	123	273

Сторінка 1 з 3 (27 рядків) | [1] | 2 | 3

Рис. 3.8. Статистична таблиця звіту

Робота зі звітом
 Excel | Експорт | Звичайна гістограма
 Оновити діаграму

Сторінка 1 з 3 (28 рядків) | [1] | 2 | 3

Група | Кластер | Опис ПТНЗ

Індикатор (значення) | Чисельн. | Знамен. | Період | Індикатор

Код ПТНЗ	Назва ПТНЗ	2006-2007						2007-2008					
		Ефективність навчання: 3.1. Відсоток випускників, які успішно закінчили навчання (отримали дипломи)			Ефективність навчання: 3.3.1. Відсоток учнів, які отримали технологічно складну, наукову професію			Ефективність навчання: 3.1. Відсоток випускників, які успішно закінчили навчання (отримали дипломи)			Ефективність навчання: 3.3.1. Відсоток учнів, які отримали технологічно складну, наукову професію		
		Індикатор (значення)	Чисельн.	Знамен.	Індикатор (значення)	Чисельн.	Знамен.	Індикатор (значення)	Чисельн.	Знамен.	Індикатор (значення)	Чисельн.	Знамен.
00002	ПТУ №2	89,1566	222	249	100,0000	222	222	90,8571	159	175	100,0000	159	159
00007	Криворізький НВЦ	100,0000	215	215	81,3953	175	215	91,7178	299	326	71,2375	213	299
00011	Дніпропетровський НВЦППРМГЗ	100,0000	242	242	78,5124	190	242	99,5434	218	219	78,8991	172	218
00029	Криворізький ПГЕЛ	73,6000	184	250	100,0000	184	184	73,3990	149	203	100,0000	149	149
00034	Нікопольський ЦПО	94,2446	262	278	100,0000	262	262	88,9423	185	208	101,6216	188	185
00040	Першотравенський ГЛ	93,0556	201	216	96,5174	194	201	81,4815	88	108	96,5909	85	88
00044	ПТУ №44	100,0000	218	218	100,0000	218	218	100,0000	231	231	100,0000	231	231
00045	ПТУ №45	95,6298	372	389	104,5699	389	372	86,2700	377	437	115,9151	437	377
00048	ПТУ №48	100,0000	153	153	88,8889	136	153	94,3925	101	107	76,2376	77	101
00050	Орджонікідзевська ПТУ	90,2208	286	317	31,8182	91	286	91,3043	273	299	45,0549	123	273
ЗАГ.ПДСУМОК		94,8041	7645	8064	78,0118	5964	7645	90,2947	6159	6821	83,9584	5171	6159

Сторінка 1 з 3 (28 рядків) | [1] | 2 | 3

Рис. 3.9. Статистична таблиця звіту

9. **Зміна періоду дослідження здійснюється методом перетягування**

Робота зі звітом
 Excel | Експорт | Звичайна гістограма
 Оновити діаграму

Сторінка 1 з 3 (28 рядків) | [1] | 2 | 3

Група | Кластер | Опис ПТНЗ

Індикатор (значення) | Чисельн. | Знамен. | Індикатор | Період

Код ПТНЗ	Назва ПТНЗ	Ефективність навчання: 3.1. Відсоток випускників, які успішно закінчили навчання (отримали дипломи)						Ефективність навчання: 3.3.1. Відсоток учнів, які отримали технологічно складну, наукову професію					
		2006-2007			2007-2008			2006-2007			2007-2008		
		Індикатор (значення)	Чисельн.	Знамен.	Індикатор (значення)	Чисельн.	Знамен.	Індикатор (значення)	Чисельн.	Знамен.	Індикатор (значення)	Чисельн.	Знамен.
00002	ПТУ №2	89,1566	222	249	90,8571	159	175	100,0000	222	222	100,0000	159	159
00007	Криворізький НВЦ	100,0000	215	215	91,7178	299	326	81,3953	175	215	71,2375	213	299
00011	Дніпропетровський НВЦППРМГЗ	100,0000	242	242	99,5434	218	219	78,5124	190	242	78,8991	172	218
00029	Криворізький ПГЕЛ	73,6000	184	250	100,0000	184	184	73,3990	149	203	100,0000	149	149
00034	Нікопольський ЦПО	94,2446	262	278	88,9423	185	208	100,0000	262	262	101,6216	188	185
00040	Першотравенський ГЛ	93,0556	201	216	81,4815	88	108	96,5174	194	201	96,5909	85	88
00044	ПТУ №44	100,0000	218	218	100,0000	231	231	100,0000	218	218	100,0000	231	231
00045	ПТУ №45	95,6298	372	389	86,2700	377	437	104,5699	389	372	115,9151	437	377
00048	ПТУ №48	100,0000	153	153	94,3925	101	107	88,8889	136	153	76,2376	77	101
00050	Орджонікідзевська ПТУ	90,2208	286	317	91,3043	273	299	31,8182	91	286	45,0549	123	273
ЗАГ.ПДСУМОК		94,8041	7645	8064	90,2947	6159	6821	78,0118	5964	7645	83,9584	5171	6159

Сторінка 1 з 3 (28 рядків) | [1] | 2 | 3

Рис. 3.10. Статистична таблиця звіту

10. Приховування стовпця відображення даних:

- У заголовку *Індикатор (значення)*, *Чисельник*, *Знаменник*
 - Клікнути правою кнопкою миші на компонент *Чисельник*
 - У списку, що розкривається, вибрати *Сховати поле*
 - Переглянути оновлену статистичну таблицю (рис. 3.11)
 - Повторити дії для вилучення стовпця *Знаменник* статистичної таблиці (рис. 3.12)

Код ПТНЗ	Назва ПТНЗ	2006-2007		2007-2008		Ефективність навчання: 3.1. Відсоток випускників, які успішно закінчили навчання (отримали дипломи) Всього		Ефективність навчання: 3.3.1. Відсоток учнів, які отримали технологічно складну, наукову професію		Ефективність навчання: 3.3.1. Відсоток учнів, які отримали технологічно складну, наукову професію Всього
		Індикатор (значення)	Знамен.	Індикатор (значення)	Знамен.	Індикатор (значення)	Знамен.	Індикатор (значення)	Знамен.	
00002	ПТУ №2	89,1566	249	90,8571	175	100,0000	222	100,0000	159	
00007	Криворізький НВЦ	100,0000	215	91,7178	326	81,3953	215	71,2375	299	
00011	Дніпропетровський НВЦПРИМГЗ	100,0000	242	99,5434	219	78,5124	242	78,8991	218	
00029	Криворізький ПГЕЛ	73,6000	250	73,3990	203	100,0000	184	100,0000	149	
00034	Нікопольський ЦПО	94,2446	278	88,9423	208	100,0000	262	101,6216	185	
00040	Першотравенський ГЛ	93,0556	216	81,4815	108	96,5174	201	96,5909	88	
00044	ПТУ №44	100,0000	218	100,0000	231	100,0000	218	100,0000	231	
00045	ПТУ №45	95,6298	389	86,2700	437	104,5699	372	115,9151	377	
00048	ПТУ №48	100,0000	153	94,3925	107	88,8889	153	76,2376	101	
00050	Орджонікідзевське ПТУ	90,2208	317	91,3043	299	31,8182	286	45,0549	273	
ЗАГ.ПІДСУМОК		94,8041	8064	90,2947	6821	78,0118	7645	83,9584	6159	

Рис. 3.11. Статистична таблиця звіту

Код ПТНЗ	Назва ПТНЗ	2006-2007		2007-2008		Ефективність навчання: 3.1. Відсоток випускників, які успішно закінчили навчання (отримали дипломи) Всього		Ефективність навчання: 3.3.1. Відсоток учнів, які отримали технологічно складну, наукову професію		Ефективність навчання: 3.3.1. Відсоток учнів, які отримали технологічно складну, наукову професію Всього
		Індикатор (значення)	Знамен.	Індикатор (значення)	Знамен.	Індикатор (значення)	Знамен.	Індикатор (значення)	Знамен.	
00002	ПТУ №2	89,1566	249	90,8571	175	89,8585	222	100,0000	159	100,0000
00007	Криворізький НВЦ	100,0000	215	91,7178	326	95,0092	215	81,3953	299	75,4864
00011	Дніпропетровський НВЦПРИМГЗ	100,0000	242	99,5434	219	99,7831	242	78,5124	218	78,6957
00029	Криворізький ПГЕЛ	73,6000	250	73,3990	203	73,5099	184	100,0000	149	100,0000
00034	Нікопольський ЦПО	94,2446	278	88,9423	208	91,9753	262	100,0000	185	100,6711
00040	Першотравенський ГЛ	93,0556	216	81,4815	108	89,1975	201	96,5174	88	96,5398
00044	ПТУ №44	100,0000	218	100,0000	231	100,0000	218	100,0000	231	100,0000
00045	ПТУ №45	95,6298	389	86,2700	437	90,6780	372	104,5699	377	110,2804
00048	ПТУ №48	100,0000	153	94,3925	107	97,6923	153	88,8889	101	83,8583
00050	Орджонікідзевське ПТУ	90,2208	317	91,3043	299	90,7468	286	31,8182	273	38,2826
ЗАГ.ПІДСУМОК		94,8041	8064	90,2947	6821	92,7377	7645	78,0118	6159	80,6650

Рис. 3.12. Статистична таблиця звіту

11. Зміна відображення даних за компонентами *Період*, *Індикатор*:

- У заголовку *Період*, *Індикатор*
 - Методом перетягування змінити порядок відображення даних
 - Переглянути оновлену статистичну таблицю (рис. 3.13)

Excel | Експорт | Звичайна гістограма | Оновити діаграму

Сторінка 1 з 3 (28 рядків) | [1] | [2] | [3]

Група | Кластер | Опис ПТНЗ

Індикатор (значення) | **Період** | Індикатор Δ

Код ПТНЗ Δ | Назва ПТНЗ Δ

		2006-2007		2007-2008	
Код ПТНЗ	Назва ПТНЗ	Ефективність навчання: 3.1. Відсоток випускників, які успішно закінчили навчання (отримали дипломи)	Ефективність навчання: 3.3.1. Відсоток учнів, які отримали технологічно складну, наукоємну професію	Ефективність навчання: 3.1. Відсоток випускників, які успішно закінчили навчання (отримали дипломи)	Ефективність навчання: 3.3.1. Відсоток учнів, які отримали технологічно складну, наукоємну професію
00002	ПТУ №2	89,1566	100,0000	90,8571	100,0000
00007	Криворізький НВЦ	100,0000	81,3953	91,7178	71,2375
00011	Дніпропетровський НВЦПРМГЗ	100,0000	78,5124	99,5434	78,8991
00029	Криворізький ПГЕЛ	73,6000	100,0000	73,3990	100,0000
00034	Нікопольський ЦПО	94,2446	100,0000	88,9423	101,6216
00040	Першотравенський ГЛ	93,0556	96,5174	81,4815	96,5909
00044	ПТУ №44	100,0000	100,0000	100,0000	100,0000
00045	ПТУ №45	95,6298	104,5699	86,2700	115,9151
00048	ПТУ №48	100,0000	88,8889	94,3925	76,2376
00050	Орджонікідзевське ПТУ	90,2208	31,8182	91,3043	45,0549
ЗАГ.ПДСУМОК		94,8041	78,0118	90,2947	83,9584

Сторінка 1 з 3 (28 рядків) | [1] | [2] | [3]

Рис. 3.13. Статистична таблиця звіту

Висновок. Проведення аналізу діяльності ПТНЗ засобами інформаційно-аналітичної системи ПРОФТЕХ дозволить методистам цих закладів отримати інформацію, необхідну для прийняття конкретних управлінських рішень, насамперед, у частині модернізації як окремого ПТНЗ, так і регіональної системи ПТО щодо пошуку найбільш ефективних шляхів її розвитку.

Ефективність роботи сучасного ПТНЗ, якість підготовки робітників значною мірою визначаються рівнем використання інформаційно-комунікаційних технологій в управлінні його діяльністю.

Інформатизація управління професійно-технічним навчальним закладом дозволяє одержати потужний інформаційно-аналітичний апарат, що надає змогу оперативно формувати різноманітні статистичні та аналітичні звіти за будь-якими напрямками його діяльності та на їх основі приймати ефективні управлінські рішення.

Список використаних джерел

1. Адаптивне управління: сутність, характеристика, моніторингові системи: Кол. монографія /Г.В. Сльникова, Т.А. Борова, О.М. Касьянова, Г.А. Полякова та ін. /За загальною редакцією Г.В. Сльникової. — Чернівці: Технодрук, 2009. — 572 с.
2. Васильев В.Н. Разработка информационно-аналитических ресурсов для мониторинга, анализа и прогнозирования развития системы образования в субъектах Российской Федерации до 2015 г. / В.Н. Васильев, В.А. Гуртов, Е.А. Питухин // Образовательная среда сегодня и завтра: материалы Всероссийской научно-практической конференции. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://labourmarket.ru>.
3. Випуск та працевлаштування: інформаційні матеріали за статистичними формами №1, №2 (профтех) за 2008/2009 н.р. / за заг. ред. Т.М. Десятова. — К., 2009. — 68 с.
4. Волкова Т.В. Дидактичні вимоги до створення електронного підручника зі спецдисциплін для ПТНЗ / Т.В. Волкова // Педагог професійної школи : метод. посіб. — К.: ПТО НАПН України, 2009. — Вип. 1. — С. 142–145.
5. Волкова Т.В. Інформаційно-аналітична система "Профтех" /Т.В. Волкова // Педагогічна газета. — 2009г. — № 11 Листоп. — С. 6.
6. Волкова Т.В. Концептуальні підходи до формування інформаційно-аналітичної компетентності інженера-педагога в галузі інформаційної безпеки / Т.В. Волкова // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі: зб. наук. пр. — 2009. — № 2. — С. 72–76.

7. Волкова Т.В. Методика оцінювання стану інформатизації ПТНЗ / Т.В. Волкова // Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі: зб. наук. пр. Вип. VII. – Кривий Ріг: Видавничий відділ НМетАУ, 2010. – С. 169–176.
8. Волкова Т.В. Методичні підходи до формування інформаційно-аналітичного середовища управлінської діяльності ПТНЗ / Т.В. Волкова // Професійно-технічна освіта. – 2010. – №2. – С. 18–21.
9. Волкова Т.В. Розробка і реалізація моделі підготовки інженера-педагога спеціальності „Професійне навчання. Обробка і захист інформації в комп’ютерних системах і мережах” / Т.В. Волкова // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2009. – № 24–25. – С. 120–131.
10. Волкова Т.В. Структура і зміст інформатичної підготовки майбутніх магістрів-управлінців навчальними закладами / Т.В. Волкова // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – 2008. – №6 (18). – С. 48–53.
11. Волкова Т.В. Формування інформаційно-аналітичної діяльності майбутнього інженера-педагога / Т.В. Волкова // Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі: зб. наук. пр. – Вип. 5. – Кривий Ріг: Видав. відділ НМетАУ, 2008. – С.169–176.
12. Волкова Т.В. Інформаційно-технологічне обслуговування освітнього моніторингу: зб. наук. пр. Уманськ. держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини / Т.В. Волкова, гол. ред. Мартинюк М.Т. – Умань: СПД Жовтий, 2008. – Ч. 4. – С. 31–35.
13. Гарднер Г. Структура розуму: теорія множественного інтелекта / Г. Гарднер. – М. : ООО "И.Д. Вільямс", 2007. – 512 с.
14. Головне управління статистики в Дніпропетровській області. – Режим доступу: <http://www.dneprstat.gov.ua/expres/2011/01/index.htm>
15. Даниленко Л.І. Теоретико-методичні засади управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах : дис... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Інститут педагогіки АПН України. – К., 2005.
16. Даниленко Л.І. Управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах: монографія / Л.І.Даниленко. – К.: Міленіум, 2004. – 358 с.
17. Даниленко Л.І. Модернізація змісту, форм та методів управлінської діяльності директора загальноосвітньої школи: монографія / Л.І.Даниленко. – К.: Логос, 1998. – 140 с.
18. Дечев К. Практика соціального партнерства в сфері професійного образования и обучения (ПОО) в странах ЕС / К. Дечев. – К. : Геопринт, 2008. – 196 с.
19. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник / І.М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
20. Дніпропетровський регіональний центр Державної служби зайнятості. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/dnp/>
21. Забродська Л. М. Інформатизація закладу освіти: управлінський аспект / Забродська Л. М. – Х. : Видав.група “Основа”, 2003. – 240 с.
22. Зуев В.М. Мониторинг и прогнозирование профессионального образования: научно-практическое пособие / В.М. Зуев, П.Н. Новиков. – М. : РГАТиЗ, 1999. – 80 с.
23. Інформаційні матеріали (за статистичними формами №1, №2 (профтех) за 2007/2008 навчальний рік) [Електронний ресурс]: Кадрове забезпечення / за заг. ред. Т.М. Десятова. – Електрон. дан. – Режим доступу: <http://proftekhsosvita.org.ua/uk/resources/documents/statistics>.
24. Інформаційно-аналітична система ПТО України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.proftechinfo.org.ua>.
25. Інформаційно-аналітичний збірник “ПРОФТЕХІНФО”: Вип. 1 / за ред. Т.В. Волкової. – Дніпропетровськ: Друк. ДЦ ПТО ПІТ, 2009. – 256 с.
26. Калініна Л.М. Інформаційне управління загальноосвітнім навчальним закладом: системи, процеси, технології: монографія / Л.М.Калініна. - К.: Інформавтодор, 2008. - 472 с.
27. Карамышева Т.В. Изучение иностранных языков с помощью компьютера в вопросах и ответах / Т.В. Карамышева. – СПб: Издательство "Союз", 2001. – 192 с.
28. Конаржевський Ю.К. Что нужно знать директору школы о системах и системном подходе / Ю.К. Конаржевський. – Челябинск: ЧГПИ им. А. Горького, 1986. – С. 54–56.
29. Концепція Державної цільової програми розвитку професійно-технічної освіти на 2011–2015 роки / Розпорядження КМУ № 1723 від 27 серпня 2010 р. // Режим доступу – <http://zakon.rada.gov.ua>.

30. Кузьмина Н.В. Системный подход в педагогических исследованиях / Н.В. Кузьмина // Методология педагогических исследований / ред. А.И. Пискунов, Г.В. Воробьев. – М. : НИИ ОП АПН СССР, 1980. – 165 с.
31. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. реалізація, результати. – К. : Грамота, 2005. – 448 с.
32. Лаврук В. Діагностика управлінської компетентності директора школи / В. Лаврук. – К. : Шк.. світ, 2008. – 128с.
33. Людський розвиток регіонів України: аналіз та прогноз : колективна моногр. / за ред. Е.М. Лібанової. – К. : Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. – 328 с.
34. Луговий В. І. Управління освітою: навч. посіб. [для слухачів спеціальності «Державне управління»] / В.І. Луговий. – К. : Вид-во УАДУ, 1997. – 302 с.
35. Модернізація та оцінка управлінської діяльності керівника загальноосвітнього навчального закладу / Підготовка керівника навчального закладу до управлінської діяльності в ринкових умовах: Навч. посібник / Чміля А.І., Маслов В.І., Дмитренко Г.А., Єльнікова Г.В., Федоров Г.В. / За ред. А.І. Чміля. — К.:Логос, 2006. – 128 с.
36. Назустріч економічному зростанню та процвітанню // Звіт про Конкурентоспроможність України 2009. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.feg.org.ua>.
37. Наказ МОН №55 «Про затвердження індикаторів ефективної діяльності та методичних рекомендацій щодо їх впровадження» від 02.02.2009 року // Режим доступу – www.mon.gov.ua.
38. Національний стандарт України ДСТУ 4423–1:2005 «Інформація та документація. Керування документаційними процесами. Ч. 1. Основні положення». – К.: Держспоживстандарт України, 2007. – 28 с.; Національний стандарт України ДСТУ 4423–1:2005 «Інформація та документація. Керування документаційними процесами. Ч. 1. Настанови (ISO / TR 15489-2:2001, MOD)». – К.: ДСС України, 2007. – 44 с
39. Освітній менеджмент: навч. посібник / за ред. Л.Даниленко, Л.Карамушки. - К.: Шкільний світ, 2003. - 400 с.
40. Олійник В. В. Наукові основи управління підвищенням кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти: [монографія] / Олійник В. В. – К. : Міленіум, 2003. – 594 с.
41. Онищук Л.А. Теоретичні і методичні основи гуманізації управління загальноосвітніми навчальними закладами І–ІІ ступенів: автореф. дис.... д. пед. наук: 13.00.01 / Л.А. Онищук. – К., 2006. – 36 с.
42. Підготовка керівника середнього закладу освіти: наук.-метод. посібник / за заг. ред. Л.Даниленко. - К.: Міленіум, 2003. - 305 с
43. Полякова Л.П. Розробка інформаційно-аналітичної системи органу регіонального управління (на прикладі управління освітою): дис. ...канд. наук з держ. упр.: 25.00.02. / Л.П. Полякова. – Донецьк, 2004. – 185 с.
44. Поночовний Ю.Л. Моделі та методи забезпечення надійності інформаційних систем з урахуванням процесів оновлення програмних засобів: дис. ... канд. техн. наук: 05.13.06 / Ю.Л. Поночовний. – Харків, 2006. – 186 с.
45. Потенціал національної промисловості: цілі та механізми ефективного розвитку / Ю.В. Кіндзерський, М.М. Якубовський, І.О. Галиця та ін.; за ред. Ю.В. Кіндзерського. – К. : НАН України: Ін-т екон. та прогнозів, 2009. – 928 с.
46. Праця України: 2007: Стат. зб. // Держкомстат України. – К. : ДП „Інформаційно-аналітичне агенство”, 2008. – 280 с.
47. Пріоритетні напрями діяльності професійно-технічної освіти на 2009 рік. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.proftekh.osvita.org.ua/uk/flatpages/information/strategy/>. – Назва з екрана.
48. Про затвердження індикаторів ефективної діяльності та методичних рекомендацій щодо їх впровадження [Електронний ресурс] : наказ МОН від 02 лют. 2009 р. №55. – Електрон. дан. – Режим доступу: www.mon.gov.ua. – Назва з екрана.
49. Проект «Децентралізація управління професійним навчанням в Україні». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://siast.org.ua>. – Назва з екрана.
50. Проект ЄС «Підвищення ефективності управління ПТО на регіональному рівні в Україні»: Компонент 1.1. Інформаційні системи управління ПТО. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://inwent-vet.org.ua>. – Назва з екрана.

51. Радкевич В.О. Впровадження індикаторів ефективної діяльності ПТНЗ / В.О. Радкевич // Проф.-техн. освіта. – 2009. – №2. – С. 14–16.
52. *Сергеева Л. Н.* Моделирование поведения экономических систем методами нелинейной динамики (теории хаоса). — Запорожье: Запорож. гос. ун-т, 2002. — 227 с.
53. Скалацький В.М. Інформаційне суспільство: сучасні теорії та моделі (соціально-філософський аналіз): автореф. дис. канд. філос. наук за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії / В.М. Скалацький. – К., 2006. – 20 с.
54. *Сорочан Т.М.* Підготовка керівників шкіл до управлінської діяльності: теорія та практика: Монографія. – Луганськ: Знання, 2005. – 384 с.
55. Соціальний розвиток України: сучасні трансформації та перспективи: 2-ге вид. доповн. і переробл. / С.І. Бандур, Т.А. Заяць, В.І. Куценко та ін.; за заг. ред. Б.М. Данилишина. – Черкаси : Брама–Україна, 2006. – 348 с.
56. Статистично-аналітичний огляд ринку праці у I півріччі 2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. – Назва з екрана.
57. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004–2015 рр.) "Шляхом Європейської інтеграції" / авт. кол. А.С. Гальчинський, В.М. Геєць та ін. // Нац. ін-т стратег. дослідж., Ін-т екон. прогнозування НАН України, М-во економіки та з питань європ. інтегр. України. – К. : ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.
58. Сучасні підходи до управління професійно-технічними навчальними закладами: навч.-метод. посіб. / кол. автор.: Л.І. Даниленко, Л.М. Сергеева та ін. за заг. ред. В.В. Олійника. – К. : ТОВ «Етіс Плюс», 2007. – 104 с.
59. Тенденції та пріоритетні напрями діяльності органів управління освіти, установ і навчальних закладів професійно-технічної освіти на 2009–2010 навчальний рік // Освіта України. – 2009 р. – №61–62. – С. 1–2.
60. Україна у цифрах: 2008: Стат. зб. // Держкомстат України. – К.: ДП „Інформаційно-аналітичне агенство”, 2009. – 260 с.
61. Федулова Л. Методологічні підходи до розроблення стратегії інноваційно-технологічного розвитку регіонів / Людмила Федулова// Стратегічні пріоритети, 2010. – Режим доступу [http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/ St_pr2\(15\)/ Verstka2\(15\)9.pdf](http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/ St_pr2(15)/ Verstka2(15)9.pdf)
62. Щербак Л.В. Якість професійно-технічної освіти в умовах її модернізації: методичні рекомендації / Л.В. Щербак. – К. : Геопринт, 2009. – 57 с.
63. Эргономика / под ред. В.В. Адамчука. – М.: Юнити, 1999. – 254 с.
64. Bailin A. Artificial Intelligence and Computer Assisted Language Instruction: A Perspective / A. Bailin // CALICO Journal. – 1988. – Vol. 5. – № 3. – P. 5-51.
65. Capacity-building for ICT integration in education [Електронний ресурс] / Wai-Kong Ng, Fengchun Miao, and Molly Lee. – Електрон. дан. – Режим доступу: <http://www.digital-review.org/>. – Загл. з екрану.
66. Dudeney G. How to teach English with technology / G. Dudeney, N. Hockly, series editor Jeremy Harmer. – Harlow: Pearson Education Limited, 2007. – 192 p.
67. Integrating informational technology into the teacher education curriculum: process and products of change / N. Wendworth, R. Earle, M. Connel, editors. – New York: The Haworth Press, Inc., 2004 – 188 p.
68. Reviewing the ICT definition: issues for discussion. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/dataoecd/3/8/ 20627293.pdf>. – Назва з екрана.
69. The Concise Adair on Creativity and Innovation / Ed. By Neil Thomas. – New Delhi: Viva Books Private Limited, 2006. – 115 p.

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ УПРАВЛІННЯ ОСВІТНИМИ СИСТЕМАМИ

Розділ 4

Теоретико-методологічні засади прогнозування контингенту професійно-технічних навчальних закладів

- 4.1. Соціально-економічний аналіз стану і тенденції демографічних процесів в умовах ринкової трансформації
- 4.2. Модель оптимізації обсягів контингенту ПТНЗ за профілями підготовки
- 4.3. Прогнозування потреб контингенту професійно-технічних навчальних закладів регіону в розрізі професійно-кваліфікаційних груп
- 4.4. Напрями підготовки кваліфікованих робітників для промисловості

Список використаних джерел

4.1. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ СТАНУ І ТЕНДЕНЦІЙ ДЕМОГРАФІЧНИХ ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Сучасна система освіти потребує об'єктивних даних про свій стан і тенденції розвитку, які визначають основні напрями її стратегічного розвитку, зумовлюють необхідність створення інформаційно-аналітичного забезпечення в галузі управління та сприяють об'єктивному оцінюванню ситуації відносно демографічних прогнозів у державі.

Існуюча демографічна ситуація, типи відтворення населення та їх еволюція, які склалися за тривалий період по регіонах, ставлять завдання більш розгорнутого їх дослідження з метою науково обгрунтованого керування демографічними процесами в державі. Аналіз соціально-економічного й демографічного розвитку регіонів показує, що демографічні процеси, зокрема народжуваність і смертність змінюються під вирішальним впливом економічного розвитку та одночасно самі впливають на економічне зростання. У зв'язку з цим демографічна сфера завжди є об'єктом пильної уваги політиків і громадськості. Сучасна демографічна ситуація в Україні викликає занепокоєння. Скорочення чисельності населення, зниження тривалості життя і народжуваності стали характерними ознаками новітніх демографічних тенденцій [1].

Система освіти впродовж перехідного періоду потребує вирішення подвійного завдання: максимально визначитись з прогнозом щодо контингентного складу та при цьому не допустити зниження освітніх стандартів. Вона має підготувати молоде покоління до самостійної діяльності в складних умовах ринкової економіки, дати їм навички та вміння, первинний досвід незалежного прийняття рішень і вміння успішно діяти в конкурентному професійному середовищі. При цьому вона має максимально орієнтуватися на суспільні потреби, що формуються не в результаті цілеспрямованої діяльності держави, а в процесі розвитку конкурентної економіки. Результат був частково успішним і супроводжувався як обнадійливими досягненнями, так і виникненням різноманітних проблем на усіх рівнях [2].

Відповідно розвиток системи вітчизняної професійної освіти, безпосередньо пов'язаної з обслуговуванням виробничої сфери, передбачає, в першу чергу, вдосконалення існуючої

системи підготовки працівників з метою наближення якісних параметрів їх підготовленості до потреб сучасного виробництва. В умовах праценадлишкової планово-централізованої економіки, що характеризувалась екстенсивним розвитком, неефективною структурою виробництва, повільними темпами його технологічного оновлення та модернізації, низькою продуктивністю праці, система професійної освіти була зорієнтована на підготовку робітників, якість робочої сили та професійно-кваліфікаційний рівень яких відповідає виконанню жорстко уніфікованих операцій. Низький рівень фондоозброєності вітчизняних підприємств, неефективність систем організації праці, що на них застосовувалися, потребували значних обсягів робочої сили для забезпечення неперервності процесів виробництва [3].

Незважаючи на активізацію дослідницького інтересу до проблем освіти та науки, а також професійної компетентності працівників у контексті формування інноваційної складової суспільного розвитку в Україні, ряд аспектів професійної освіти, чинники, що впливають на її розвиток і динаміку, залишаються малодосліджуваними. До них належать й проблемні питання регіональної диференціації розвитку освітньої інфраструктури та освітнього рівня населення, що великою мірою є взаємозалежними [2].

Одним з провідних чинників є зменшення контингенту учнів в системі ПТО через ряд причин. У представлених інформаційних матеріалах систематизовані необхідні статистичні дані щодо змін чисельності населення окресленої вікової групи та певні прогнози щодо наповнюваності контингентом ПТНЗ. Представлені інформаційні матеріали дадуть можливість читачу та керівникам закладів ПТО прослідити закономірності територіального розподілу та чисельності населення, з'ясувати зміни основних демографічних тенденцій в конкретних регіонах, визначити підстави для поглибленого аналізу регіонів, що відзначаються особливою гостротою тих чи інших проблем народонаселення.

Запропоновані матеріали будуть сприяти виявленню резервів для поліпшення демографічної ситуації, обґрунтуванню пріоритетності завдань у розв'язанні проблеми щодо збереження чисельності контингенту ПТНЗ, збільшенню кількості учнів, що має практичне значення при формуванні соціальної політики держави та забезпеченні кваліфікованими робітниками різних сфер промисловості, сфери обслуговування тощо.

З початку 90-х років ХХ ст. наша країна вступила в стадію демографічної кризи. Ситуація в області демографії характеризується насамперед безпрецедентно низькою народжуваністю, рівень якої нині вдвічі нижче, чим у найскладніші роки Великої Вітчизняної війни, і високим рівнем смертності, відносно низькою тривалістю життя населення, особливо чоловічого, а також високим рівнем розлучень, за якими Україна нині перебуває, на жаль, у перших рядах. З 1992 р. населення України не зростає, а скорочується, причому, дуже швидкими темпами. Процес депопуляції в Україні та Європі суттєво відрізняються один від одного, які водночас мають явно несприятливий характер в Україні.

Цілеспрямована діяльність державних органів та інших соціальних інститутів в сфері регулювання процесів відтворення населення становить сутність демографічної політики держави. Система цілей і заходів демографічної політики покликана впливати на формування бажаного для суспільства режиму відтворення населення, збереження чи змін тенденцій у динаміці чисельності і структури населення, темпів їх змін, збільшення динаміки з одного боку народжуваності, а з іншого – смертності, розселення внутрішньої та зовнішньої міграції, забезпечення якісних характеристик населення тощо. Про взаємодію розвитку населення і можливостей держав розглядали в своїх працях такі філософи як Конфуцій, Платон та Аристотель. Суперечливий характер мав розвиток демографічної думки, що висвітлено в популяціоністичних і депопуляціоністичних доктринах в умовах середньовіччя. В основу розвитку демографічних теорій в новий час покладено демографічний детермінізм Т.Мальтуса, політико-економічний підхід А.Сміта, К.Маркса та поява терміну «демографія» (А. Гійяр).

Демографія (с грец. demos – народ, grafio – пишу). Об'єктом вивчення демографії є населення, а предметом – процеси і чинники відтворення населення. Рух населення буває таких видів:

- природній*, який включає процеси народження, смерті, браку і розлучення;
- просторовий*, який складається з міграційних процесів;
- соціальний*, який містить соціально-демографічну мобільність.

Демографічні процеси відносяться до динамічних явищ. З плином часу чисельність населення зростає або зменшується, населення регіону старіє або молодшає, змінюється його територіальний розподіл тощо. Такі зміни є кумулятивним ефектом подій, які відбуваються в популяції, а саме – народження, смерті, міграції. Комбінація таких окремих подій формує склад населення кожного окремого регіону держави.

Аналіз соціально-економічного й демографічного розвитку регіонів показує, що демографічні процеси в регіонах, зокрема народжуваність і смертність змінюються під вирішальним впливом економічного розвитку, і одночасно самі впливають на економічне зростання.

Необхідно наголосити, що **основні чинники**, які вплинули на різке зниження народжуваності в 90-ті роки ХХ ст., такі:

- погіршення структури жіночої репродуктивності;
- вичерпність репродуктивних планів поколінь жінок, які потрапили під вплив заходів по стимулюванню народжуваності;
- відкладання народжень у шлюбі та без шлюбу в зв'язку з дестабілізацією соціально економічної і політичної ситуації в державі;
- перегляд стратегії розвитку сім'ї, формування нової західної – моделі репродуктивної поведінки в шлюбі;
- масове розповсюдження сімей з однією дитиною, яка не забезпечує навіть просте відтворення населення держави.

Демографічний прогноз – це науково обґрунтоване передбачення основних параметрів руху населення та майбутньої демографічної ситуації.

Дослідження чисельності, статево-вікової та сімейної структури, народжуваності, смертності, міграції, що становить базу для подальших прогнозів і планів соціально-економічних процесів у цілому (перспектив виробництва та споживання товарів і послуг, житлового будівництва, розвитку соціальної інфраструктури, охорони здоров'я та освіти, пенсійної системи тощо). У зв'язку з цим прогнозування динаміки чисельності та структури населення, чисельності та структури сімей, інших демографічних процесів складає важливу частину діяльності міжнародних, державних і неурядових організацій, закладів і наукових інститутів [1].

Демографічний прогноз являє собою перспективний розрахунок населення, тобто розрахунок чисельності та статево-вікової структури, збудований на основі даних про зміну демографічних характеристик (чисельності, статево-вікової структури, народжуваності, смертності, міграції) як у минулому, так і майбутньому.

Такі розрахунки розробляються зазвичай у трьох варіантах:

- песимістичному;
- середньому;
- оптимістичному.

Середній варіант відповідає найбільш вірогідному стану, а песимістичний та оптимістичний задають нижню та верхню межі динаміки демографічних показників [1].

Значення демографічних прогнозів для формування довго- і середньострокової стратегії соціально-економічного розвитку країни важко переоцінити. Дані про чисельність і статеву-віковий склад населення лежать в основі визначення перспективних доходів і видатків держави, зокрема таких важливих складових, як фінансування пенсій, соціальних виплат,

освітніх і медичних закладів тощо. Без глибоких демографічних обґрунтувань неможливо визначити і розмір доходної частини бюджету, яка залежить від чисельності робочої сили, рівня її економічної активності, набутої освіти і кваліфікації. Населення є головною продуктивною силою, а також споживачем матеріальних благ. Темпи та пропорції економічного розвитку країни, регіону, зокрема обсяги виробництва, споживання та їх зміни суттєво залежать від чисельності населення, його вікової, освітньої, професійної та соціальної структур, чисельності трудових ресурсів [1].

Цілі демографічного прогнозування пов'язані із такими потребами:

➤ економічного планування (необхідністю передбачення динаміки чисельності та структури робочої сили);

➤ оцінювання майбутньої динаміки попиту на різні види товарів і послуг;

➤ планування соціальної сфери (освіта, охорона здоров'я, пенсійна система тощо).

У зв'язку з цим мета прогнозу є однією з найважливіших підстав для побудови класифікації прогнозів.

Для досягнення даної мети були **поставлені такі завдання:**

– виявити основні тенденції демографічних процесів в Україні;

– провести соціально-економічний аналіз стану й тенденцій демографічних процесів в Україні;

– виявити причини, що викликають зміну чисельності й структури населення України;

– оцінити вплив окремих чинників на формування демографічних процесів у регіонах.

Для їх вирішення необхідно здійснити такі заходи:

• систематизувати показники для комплексної характеристики демографічної ситуації в регіонах;

• удосконалити методику комплексного статистичного оцінювання стану соціально-демографічної ситуації на регіональному рівні;

• здійснити прогнозні розрахунки чисельності й структури населення регіонах як типових представників для системи професійно-технічної освіти;

• розробити конкретні пропозиції для поліпшення збільшення чисельності учнів в ПТНЗ регіонів.

Так, зміни соціально-демографічного складу як усього, так і літнього населення України наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. детермінуються, з одного боку, пострадянськими ринковими трансформаціями, а з іншого – сучасними процесами прискорених техніко-технологічних та інформаційних змін, що мають глобальний характер і також істотно впливають на стиль і темп життя, організацію трудової діяльності, освітньо-професійні вимоги [3].

Проведений аналіз демографічної ситуації в Україні показав, що на відміну від країн Європи, в Україні відбувається не тільки звуження бази відтворення, але й досить високі втрати населення по всій віковій шкалі в наслідок смертності, головним чином, чоловічого населення в працездатному віці. Період політичного й економічного реформування нашого суспільства в 90-ті роки ХХ ст. збільшилися негативні тенденції народжуваності й смертності й став першопричиною демографічної кризи, яку переживає Україна. За переписом на 5 грудня 2001 року населення становило 48 млн. 241 тис. осіб. Чисельність населення в період 2001 – 2008 рр. скоротилася на 2 млн. осіб. За даними Всеукраїнського перепису населення станом на 1 січня 2008 року чисельність постійного населення України становить 46 млн. 192 тис. Станом на 1 серпня 2010 року постійне населення України становить 45670563 осіб, що на 56015 людей менше в порівнянні з січнем-липнем 2010 року. Відповідно на 1 серпня міське населення становить 31189312, а сільське – 1448125 осіб (табл. 4.1) [4].

Таблиця 4.1

Чисельність наявного населення, (тис. осіб)

	На 1 серпня 2010 року			Середня чисельність населення за січень–липень 2010 року		
	все населення	міське	сільське	все населення	міське	сільське
Україна	45851	31445	14406	45907	31485	14422

Найбільш негативною особливістю сучасної демографічної кризи в Україні є безпрецедентно висока смертність населення. З 1990 по 2005 рр. абсолютне число померлих виросло з 629,6 тис. до 762,9 тис. осіб, а упродовж 2010 р. чисельність населення зменшилася на 184,4 тис. осіб, або на 4,0 особи в розрахунку на 1000 жителів. тобто на 21%. В останні 15 років відбувається скорочення чисельності населення України в наслідок зниження інтенсивності народжуваності. Рівень народжуваності в Україні зараз один з найнижчих у світі (табл. 4.1, 4.2) [4].

Чисельність населення зменшилася виключно за рахунок природного скорочення (200,5 тис. осіб), водночас зафіксовано міграційний приріст населення (16,1 тис. осіб).

Таблиця 4.2

Основні демографічні показники України у січні–липні порівняльна характеристика

	2006	2007	2008	2009	2010
Чисельність наявного населення на 1 серпня (осіб)	46741082	46474535	46211075	46022306	45850918
Середня чисельність наявного населення за січень–липень (осіб)	46835304	46560291	46291870	46083010	45906933
Природне скорочення населення (осіб)	-195132	-179846	-170173	-129678	-121759
Кількість народжених (осіб)	258549	269440	283367	297327	287182
Кількість померлих (осіб)	453681	449286	453540	427005	408941

Порівняно з 2009 р. обсяг природного скорочення збільшився на 6,3 тис. осіб, або з 4,2 до 4,4 особи в розрахунку на 1000 жителів.

Народжуваність у 2010 р. зменшилася порівняно з 2009 р. з 11,1 до 10,8 живонароджених у розрахунку на 1000 жителів, а смертність – з 15,3 до 15,2 особи. У 2010 р. міграційний приріст населення збільшився порівняно з 2009 р. на 2,7 тис. осіб. Серед прибулих в Україну впродовж 2010 р. іммігранти з країн СНД становили 77,2%, з інших країн – 22,8%. Серед вибулих з України 50,9% виїхали до країн СНД і 49,1% – до інших країн.

Однією зі складових вивчення регіонального ринку праці є аналіз стану демографічної ситуації, що дає можливість частково прогнозувати формування контингенту учнів, слухачів, визначати перспективи подальшої життєдіяльності професійно-технічних навчальних закладів.

Створення обґрунтованого прогнозу формування контингенту ПТНЗ потребує комплексного дослідження існуючої демографічної ситуації і виходити необхідно із загальних тенденцій народжуваності. Показник найнижчої народжуваності припадає на 2000 рік. Починаючи з 2002 року іде зростання чисельності населення, особливо у західних областях.

Співвідношення чисельності чоловіків і жінок в Україні відповідає загальносвітовим тенденціям, тобто спостерігається явна нестача чоловіків, і за останні роки ця ситуація погіршилася (табл. 4.3).

На початок 2006 р. питома вага чоловіків у загальній чисельності населення становила 46,1%, що на 0,2 відсоткових пункти менше порівняно з 2002 р. (46,3%). Темпи зниження чисельності були вищі серед чоловіків міських поселень, що істотно вплинуло на скорочення чисельності міського населення і населення України загалом. Проте в сільській місцевості спостерігається протилежна ситуація – тут швидше знижується чисельність жінок, ніж чоловіків, що пояснюється, передусім, більш інтенсивним, порівняно з чоловіками, міграційним відтоком сільських жінок у міста [2].

У середньому по Україні у 2005 р. на 1000 чоловіків припадало 1166 жінок. Краща ситуація спостерігається в західних регіонах України (найнижчий показник у Закарпатській області – 1080 жінок на 1000 чоловіків, у Львівській, Рівненській, Івано-Франківській, Волинській, Чернівецькій областях це співвідношення становить 1113-1137. Найбільший розрив характерний для Чернігівської області (1207 жінок на 1000 чоловіків). Високі показники мають східні регіони, де поширена передчасна смертність чоловіків у зв'язку з високим рівнем виробничого травматизму [1].

До групи регіонів з порівняно сприятливою демографічною ситуацією належать АРК, Вінницька, Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Миколаївська, Рівненська, Тернопільська, Харківська і Чернівецька області, а також міста Київ і Севастополь. При цьому у таких регіонах, як АРК, Закарпатська, Миколаївська і Рівненська області та в місті Київ, з 1989 р. має місце тенденція до погіршення демографічних показників [2]. До групи регіонів із середніми демографічними показниками належать Житомирська, Запорізька, Київська, Кіровоградська, Одеська, Полтавська, Сумська, Хмельницька та Черкаська області [2].

Таблиця 4.3

**Розподіл постійного населення за статтю
за регіонами**

Регіони	2002		2008		На 1000 жінок припадає чоловіків	
	чоловіки	жінки	чоловіки	жінки	2002	2008
Україна, осіб	22316317	25924585	21297678	24894631	861	856
Автономна Республіка Крим	931439	1092617	897735	1064582	852	843
Області						
Вінницька	804747	959197	761262	903870	839	842
Волинська	497646	559568	484982	548726	889	884
Дніпропетровська	1638504	1922720	1551201	1843888	852	841
Донецька	2210403	2615160	2056032	2470001	845	832
Житомирська	644360	744933	604044	702175	865	860
Закарпатська	604150	650464	594078	645695	929	920
Запорізька	884153	1042657	835442	996657	848	838
Івано-Франківська	663275	742854	650097	729780	893	891
Київська	841463	979598	797797	933693	859	854
Кіровоградська	516610	609094	472172	561153	848	841
Луганська	1167914	1372277	1074092	1276657	851	841
Львівська	1234896	1371060	1201050	1340359	901	896

Миколаївська	586770	676129	555166	647679	868	857
Одеська	1148820	1306846	1115397	1268271	879	879
Полтавська	742204	879003	693743	823321	844	843
Рівненська	554413	617032	543815	607115	899	896
Сумська	592005	704758	544262	650366	840	837
Тернопільська	527953	610547	508373	586994	865	866
Харківська	1328884	1566929	1275394	1504889	848	848
Херсонська	546638	626051	512211	593859	873	863
Хмельницька	657285	769364	621189	725951	854	856
Черкаська	635822	762491	596793	715068	834	835
Чернівецька	430047	488981	421617	479845	879	879
Чернігівська	560445	675620	509571	617786	830	825
Міста						
Київ	1193356	1373597	1248128	1450798	869	860
Севастополь	172115	205038	172035	205453	839	837

Підсумовуючи огляд процесів демографічного відтворення населення регіонів України, доводиться констатувати такі **тенденції**: найбільш гострою є демографічна ситуація у Донецькій і Луганській областях; доволі складною є демографічна ситуація в Дніпропетровській, Херсонській і Чернігівській областях. Водночас, усі ці регіони відзначаються досить високим рівнем економічної розвиненості [2].

За прогнозом Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України, чисельність населення України зменшиться за песимістичним варіантом – вдвічі, за реалістичним – на третину. Згідно з середнім варіантом прогнозу, чисельність населення в Україні до 2015 р. скоротиться до 44,0 млн. осіб, до 2050 р. – до 36,3 млн. осіб [5]. Окремі фахівці оцінюють загальну чисельність населення України на 2050 р. на рівні 31025,5 тис. осіб [1, 6]. Порівняння чисельності населення (табл. 4.1) свідчить, що в абсолютному виразі населення зменшується в усіх регіонах. Винятком є лише місто Київ, де спостерігається неспинне зростання його чисельності. За 10 років населення столиці зросло на 11,8 тис. осіб. Проте, слід мати на увазі, що це лише офіційно зареєстроване населення, а дійсна кількість осіб, яка проживає у Києві, значно більша. Зокрема, частка мешканців міста Києва зросла на 10%. Частка населення зросла також в усіх без винятку західних, а також у Одеській і Київській областях, що свідчить про перерозподіл населення між східною і західною частинами України. З огляду на те, що зменшення відбулося саме в областях з високою щільністю, можна вважати, що такий перерозподіл веде до вирівнювання щільності розселення населення України. Зростання питомої ваги населення західних регіонів відбулося, в основному, завдяки вищому рівню народжуваності. Також зростання сталося в основному через масову міграцію населення з інших регіонів та з сільської місцевості з метою пошуку роботи, здобуття освіти.

Зменшення чисельності сільського населення відбувається більш швидкими темпами, ніж міського, що викликає крайнє занепокоєння, оскільки Україна орієнтована на аграрний сектор і частка сільського господарства в економіці України досить значна. Так, частка сільського населення в чисельності становить 31,7%, а відповідно міське 68,3%. Понад дві третини (31,9 млн. осіб) населення країни проживає у міських поселеннях, решта 31,3% – у сільських [1; 4]. Рівень урбанізації значною мірою впливає і на щільність розміщення населення, яка загалом по Україні на початок 2006 р. становила 78 осіб на 1 км². Вона набагато

вища у східних регіонах, особливо в Донецькій області, де вона досягла 174 особи на 1 км², і нижча від середнього по країні рівня в північних і південних областях. Наприклад, найнижчий цей показник у Чернігівській області – 37 осіб на 1 км², що пов'язано із наявністю зони відчуження навколо Чорнобильської АЕС. Нерівномірність розподілу населення, поряд з відмінностями в розмірах території, відображається у питомій вазі регіонів у загальній чисельності населення. Так, частка населення лише однієї Донецької області у загальній чисельності населення України складає 5%. Загалом у семи найбільших за чисельністю населення регіонах, а саме в Донецькій, Дніпропетровській, Харківській, Львівській, Луганській та Одеській областях, в місті Києві, які займають близько третини території України, проживає майже половина населення країни (табл. К.1) [4].

До найбільш урбанізованих областей належать такі області: Донецька, де 90,3% становить міське населення, Луганська – 86,4%, Дніпропетровська – 83,4%. Низький ступінь урбанізації (менше, ніж 50% міського населення) притаманний населенню Закарпатської (37,1%), Чернівецької (41,1%), Івано-Франківської (42,6%), Тернопільської (42,9%), Рівненської (47,3%) областей [1; 4].

У 2007 р. у 8 регіонах України був зареєстрований міграційний приріст населення, найбільшим він був у м. Києві згідно з сальдом міграції – 22633 осіб, а на території, підпорядкованій Севастопольській міськраді, – 1551.

Додатне сальдо міжрегіональних міграцій спостерігається також на Харківщині, Дніпропетровщині, Одеській і Чернівецькій областях, Автономній Республіці Крим. Поряд з цим у 19 регіонах було зареєстровано міграційне скорочення населення; найвідчутнішим був його рівень у Кіровоградській, Луганській і Херсонській областях.

Аналізуючи структуру демографічного навантаження, слід зазначити, що найвище навантаження дітьми фіксується в областях з високою народжуваністю: Рівненській, Закарпатській, Волинській, Івано-Франківській (340 – 370 дітей на 1000 батьків). Найнижче навантаження дітьми (215 – 240 дітей на 1000 батьків) — у містах Севастополі та Києві і областях з високою питомою вагою міського населення (Харківська, Донецька та Луганська), для яких характерний низький рівень народжуваності.

Найвищий коефіцієнт демографічного навантаження прабабками у Чернігівській, Черкаській, Вінницькій, Кіровоградській та Полтавській областях. А в цілому по Україні коефіцієнти демографічного навантаження дітьми та прабабками на 1000 батьків у 2007 році становили 281 та 639 осіб відповідно, тоді як ще 2001 року — 334 та 454 особи. Отже, доводиться констатувати, що ситуація значно погіршилася [1].

У сільській місцевості народжуваність традиційно залишається вищою, ніж у міських поселеннях — відповідно 9,4‰ і 8,9‰. Починаючи з 1991 р. кількість народжених щорічно знижувалася на 2,95% з невеликим випередженням у міських поселеннях порівняно з сільською місцевістю. У 2001 р. загальний коефіцієнт народжуваності сягнув свого мінімуму і становив 7,7 народжених на 1000 населення, при цьому у міських поселеннях він дорівнював 7,2, а у сільській місцевості 8,7 дитини на 1000 наявного населення.

Починаючи з 2002 р., коефіцієнти народжуваності почали підвищуватися. Абсолютна чисельність народжених теж зростала, що вказує на позитивні зрушення в процесах народжуваності. Хоча зростання народжуваності 2002 – 2005 рр. можна віднести не на рахунок других народжень, а на рахунок реалізації поколіннями 1970-х відкладених перших народжень.

У 2005 р. порівняно з 2000 р. кількість народжених зросла на 10,8%, що сталося через зростання кількості народжених у містах на 19,5% і скорочення їх у сільській місцевості – на 3,6%. Водночас, навіть порівняно з 1995 р. загальна кількість народжених залишається меншою на 13,6% (табл. К.2, К.3, К.4, К.5) [1;4]. **На січень–червень 2010р. приріст населення (коефіцієнт)** становить м. Київ – 0,02; Рівненська обл. – 0,03; Волинська обл. – 0,07;

Закарпатська – 0,08. **Зменшення населення найбільше в** Полтавській – 0,37; Харківській – 0,37; Донецькій – 0,38; Луганській – 0,45; Сумській – 0,45; Чернігівській областях – 0,48.

Аналіз груп вікового складу населення здійснюється за двома **основними критеріями**: 1) за працездатністю: молодше працездатного віку, працездатний вік; старше працездатного віку; 2) за поколіннями: покоління дітей (0-14 років); покоління батьків (15-49 років); покоління прабаб'яків (50 років і старше) (табл. К.5, К.6) [5].

Відповідно кількість населення віком 15-19 років, тобто потенційний контингент для системи ПТО становив за переписом на 1 січня 2008 року всього 3218533 осіб. У тому числі (табл. К.5, К.6): міське населення – 2188419; сільське населення – 1030114.

У чому полягає проблема зниження народжуваності? Ряд політиків і науковців стверджують, що існує прямий зв'язок демографічної кризи з економікою. Головним чинником, що зумовив зниження народжуваності в досліджуваній період, була, на їх думку, складність адаптації більшості родин до мінливих умов життєдіяльності у зв'язку із соціально-економічною кризою, недоліками вибраної моделі соціально-економічної трансформації суспільства, перехід до ринкової економіки, які призвели до зниження рівня і якості життя більшості родин. Причиною низької народжуваності є, на нашу думку, насамперед соціально-економічна незахищеність молодих родин.

До чинників, які впливають на зниження народжуваності, можна віднести: втрату традицій міцної сім'ї та зниження ролі чоловіка як головного годувальника в родині; пропаганда необмеженого сексу, насилля, сатанізму тощо; збільшення серед населення прихильників наркоманії, алкоголізму, проституції та інших видів асоціальної поведінки; рання смертність у наслідок нещасних випадків, вбивств, самогубств та ін.; від'їзд за кордон громадян репродуктивного віку в силу різних причин та обставин; безлад, які викликають переміщення біженців, екологічні катастрофи та інші негативні явища; житлові проблеми; безпліддя жінок у наслідок абортів; фінансування програми «планування сім'ї» та пропаганда малодітності.

Разом з тим, фахівці, які займаються проблемами демографії, наголошують про наявність таких **тенденцій**: у державах з вищим рівнем життя народжується менше дітей, ніж у бідних країнах; у бідних сім'ях народжується більше дітей, тобто існує зворотній зв'язок між кількістю народжених дітей і доходами їх батьків.

Аналіз інформаційних джерел вказує на те, що в тих державах, де існують національні, релігійні, сімейні традиції при тих же економічних показниках має місце значно вища народжуваність.

Згідно з вищезазначеними обставинами, тенденціями можна зробити такий висновок: зниження народжуваності зумовлене духовним, психологічним, культурним, релігійним, етнографічним, а не тільки економічними причинами.

Розглянемо аналіз змін чисельності учнів загальноосвітніх навчальних закладів. ЗНЗ завжди були основним джерелом наповнення ПТНЗ учнями. Останнім часом проблема формування контингенту ПТНЗ суттєво загострилась, що викликана **низкою чинників**: важкими умовами праці; зниженням престижності робітничих професій (у порівняннях спеціальностями ВНЗ) з відповідним зменшенням фінансового стимулювання; конкуренція на ринку освітніх послуг, що призвело до зменшення контингенту ПТНЗ.

Проблема ускладнюється тим, що проведення профорієнтації на робітничі професії у загальноосвітніх навчальних закладах в 9 і 10 класах іноді стримується керівництвом цих навчальних закладів, особливо престижних. Але, боротьба за абітурієнта, невпинне скорочення чисельності їх учнів пов'язане, передусім, з низьким рівнем народжуваності (табл. 4.4, рис. 4.1). Вочевидь, скорочення контингентів учнівської молоді у загальноосвітніх навчальних закладах спостерігатиметься і надалі.

**Контингент загальноосвітніх навчальних закладів
у 2008–2009 рр.**

Кількість учнів	Класи										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
380290	376654	380741	384064	411883	440409	479436	565620	310432	349044	359406	

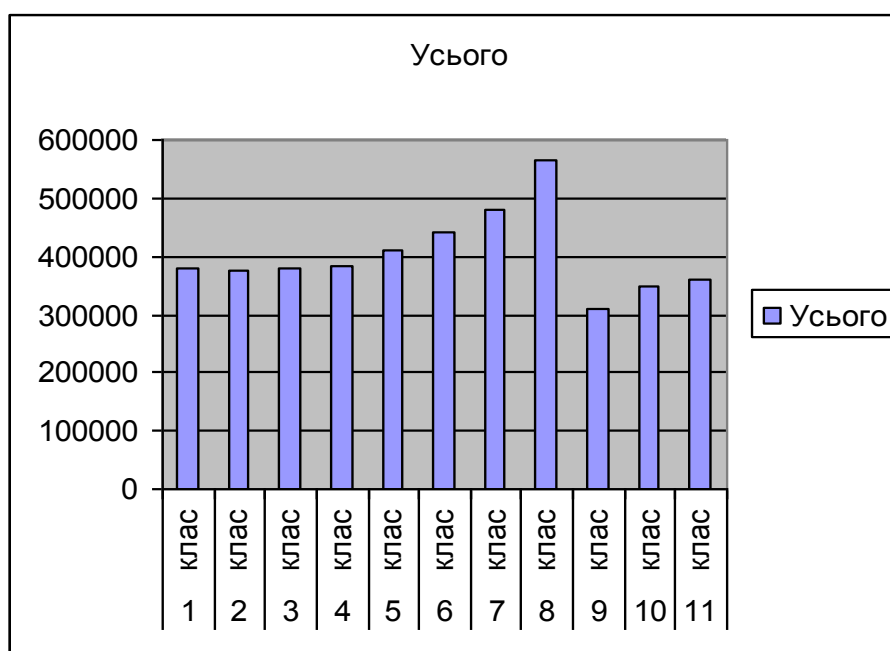

Рис. 4.1. Контингент ЗОШ 2008–2009 рр. в Україні

В останні 5–7 років ситуація певним чином покращилась, але глобальна демографічна криза вказує на проблему, до якої необхідно підходити системно та різносторонньо. Так, невинне скорочення кількості учнів відбувається через загальне зниження кількості дітей в Україні, що пов'язане, передусім, з низьким рівнем народжуваності. Вочевидь, що скорочення контингентів учнівської молоді у загальноосвітніх навчальних закладах спостерігатиметься і надалі.

Як наслідок, упродовж 2000–2005 рр. кількість загальноосвітніх навчальних закладів в Україні зменшилась на 488 одиниць, кількість учнів у них – на 1 млн. осіб, що можна спостерігати, аналізуючи зміст табл. 4.5.

Невелике зменшення кількості цих закладів спостерігалось майже по всіх регіонах, але в Сумській і Чернігівській областях воно було досить помітне – відповідно, на 44 і 51 заклад. Лише в Києві їх кількість зросла. Ця тенденція спостерігається і в системі професійно-технічної освіти, існування якої прямо пропорційно залежить від обсягів контингенту загальноосвітніх навчальних закладів. За даними МОН України, в 2008\2009 навчальному році в 9-х класах в Україні навчається 310432 учні, а в 11-х класах – 359406 учнів. Статистику щодо випуску учнів із загальноосвітніх навчальних закладів згідно з ступенями освіти, яка представлена в таблиці 4.6 [4].

Основні тенденції щодо обсягів випускників після 9-го класу по Україні з 2004 по 2008 роки, згідно з матеріалами МОН України можна прослідкувати по табл. 4.7 і рис. 4.2.

Таблиця 4.5

**Загальноосвітні навчальні заклади по регіонах
(на початок навчального року)**

Регіони	Кількість на початок навчального року						Кількість учнів в них (у тис)					
	1990/91	1995/96	2000/01	2005/06	2006/07	2007/08	1990/91	1995/96	2000/01	2005/06	2006/07	2007/08
Україна	21825	22255	22210	21589	21417	21214	7132	7143	6764	5399	5120	4857
Автономна Республіка Крим	583	625	645	632	629	626	314	329	295	223	210	198

Таблиця 4.6

Випуск учнів загальноосвітніми навчальними закладами (тис. осіб)

Навчальні роки	Закінчили школу II ступеня (неповну середню)	Закінчили школу III ступеня (середню)
1990	696	406
1995	639	361
2000	720	475
2001	738	505
2002	724	508
2003	720	526
2004	675	519
2005	649	515
2006	595	485
2007	561	467
2008	546	427
2009	317	391
2010	566	364

Таблиця 4.7

На основі базової освіти, (осіб)

	Навчальні роки				
	у 2004 р.	у 2005 р.	у 2006 р.	у 2007 р.	у 2008 р.
Усього	661977	636497	583831	550269	535614

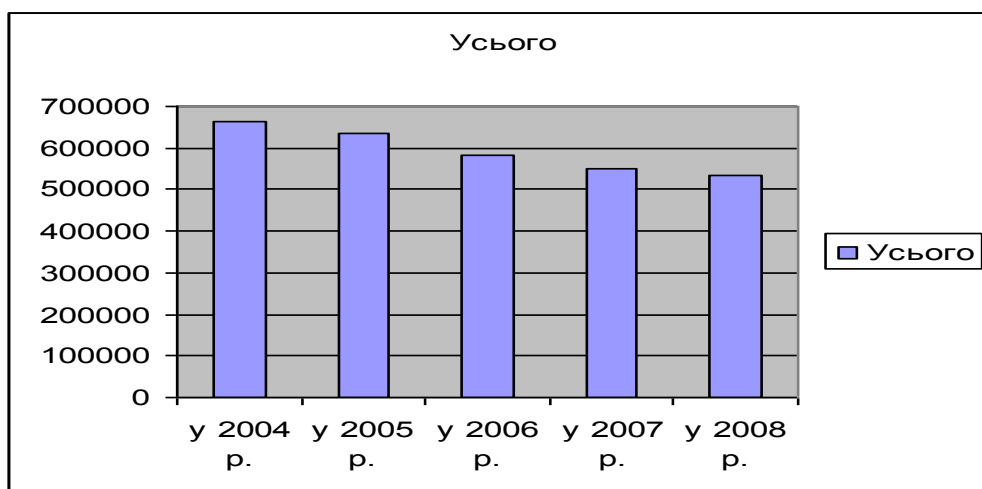

Рис. 4.2. Випуск учнів на основі базової освіти (осіб)

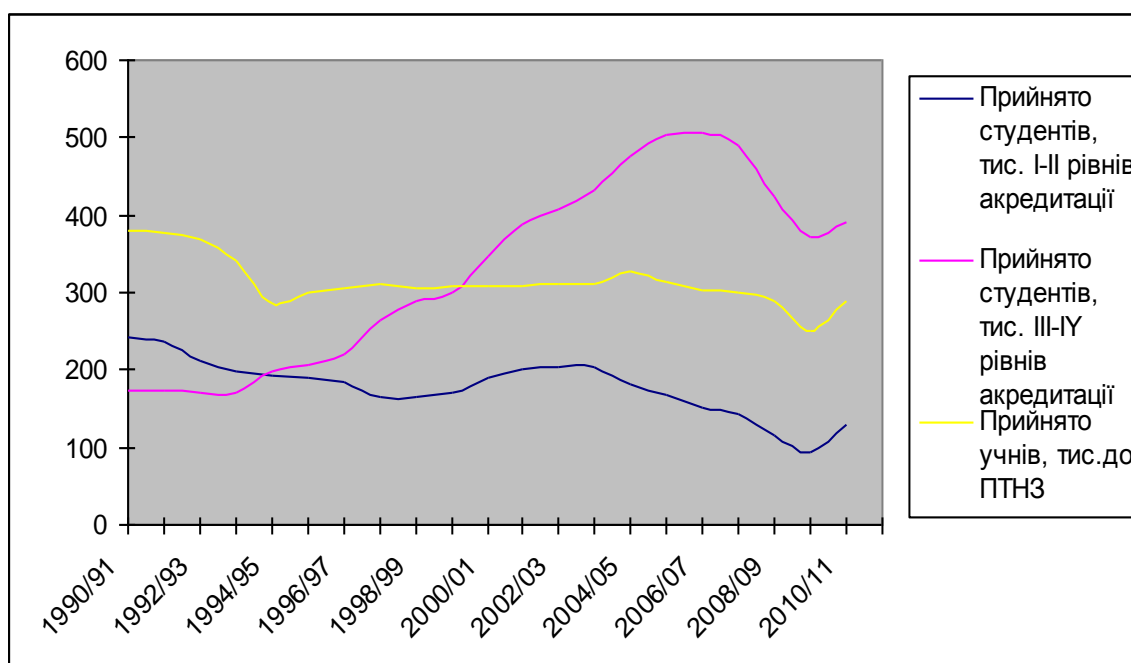

Рис. 4.3. Порівняльний аналіз прийому контингенту до ВНЗ та ПТНЗ

А основні тенденцію щодо обсягів випускників 11-го класу по Україні з 2004 по 2008 роки, згідно з матеріалам Міністерства освіти і науки України, представлено в табл. 4.8 і на рис. 4.4.

Таблиця 4.8

На основі загальної освіти (осіб)

	Навчальні роки				
	у 2004 р.	у 2005 р.	у 2006 р.	у 2007 р.	у 2008 р.
Усього	479728	477162	448267	432315	395229

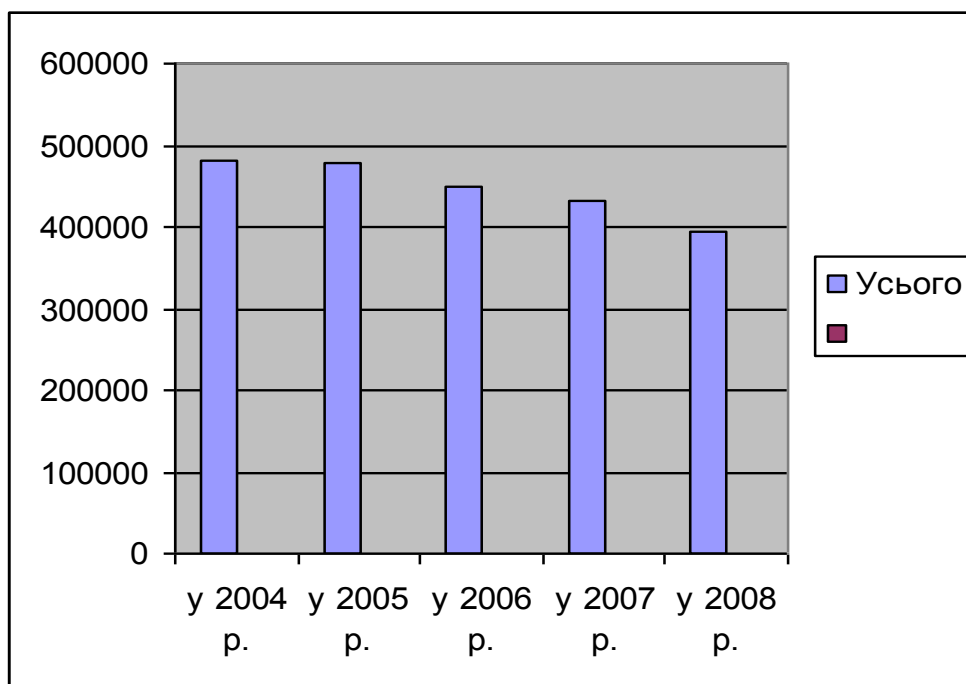

Рис. 4.4. Випуск учнів на основі загальної освіти (осіб)

З кожним роком зростає питома вага випускників дев'ятих класів, які продовжують навчання на здобуття обов'язкової повної загальної середньої освіти. У 2007 р. 67% випускників перейшли до десятих класів денних загальноосвітніх навчальних закладів, 3 % – до вечірніх (змінних) шкіл, 16 % вступили до ПТНЗ, 16 % – до вищих навчальних закладів.

Прогнозні показники випуску учнів після 11 класу в 2009 році по регіонах України представлений в табл. 4.9.

Таблиця 4.9

Прогнозні показники випуску учнів після 11 класу в 2009 році (осіб)

<i>Регіони</i>	<i>Кількість випускників</i>	<i>Регіони</i>	<i>Кількість випускників</i>
АР Крим	16805	Одеська	18344
Вінницька	12406	Полтавська	12169
Волинська	9723	Рівненська	11516
Дніпропетровська	25798	Сумська	8312
Донецька	28128	Тернопільська	9448
Житомирська	11462	Харківська	20310
Закарпатська	12303	Херсонська	9413
Запорізька	13029	Хмельницька	10768
Івано-Франківська	11756	Черкаська	11293
Київська	14174	Чернівецька	7256
Кіровоградська	8651	Чернігівська	9914

Луганська	14397	м. Київ	18070
Львівська	21885	м. Севастополь	2583
Миколаївська	8903		

Наступна причина – це боротьба за контингент з ВНЗ, які збільшили кількість навчальних закладів недержавної форми власності з відповідним зменшенням вимог до абітурієнтів.

Необхідно зазначити, що випуск учнів у 2008 році в 9-х класах складав 535614 осіб, тобто в цьому році кількість учнів, які навчаються в 9-му класі, зменшилась на 42% (за рахунок реформування в системі освіти), а в 11-х класах складав – 395229, тобто зменшення лише на 9%. З кожним роком зростає питома вага випускників 9-их класів, які продовжують навчання на здобуття обов'язкової повної загальної середньої освіти. У 2007 р. 67% випускників перейшли до 10-их класів денних загальноосвітніх навчальних закладів, 3% – до вечірніх (змінних) шкіл, 16% вступили до ПТНЗ, 16% – до ВНЗ (данні Держкомстату) [4].

Невпинне скорочення чисельності учнів відбувається через загальне зниження чисельності дітей в Україні, пов'язане, передусім, з низьким рівнем народжуваності. Вочевидь, що скорочення контингентів учнівської молоді у загальноосвітніх навчальних закладах спостерігатиметься і надалі, що буде мати негативні наслідки для всієї національної системи освіти.

З метою покращення ситуації щодо збільшення наповнюваності ПТНЗ учнями пропонуються такі заходи щодо покращення профорієнтаційної роботи:

1) сформувати в системі ПТО доступний інформаційний ресурс з метою популяризації серед молоді робітничих професій;

2) розширити співпрацю керівництву ПТНЗ із соціальними партнерами щодо здійснення інноваційних заходів у процесі профорієнтаційної роботи серед молоді;

3) посилити роботу обласним управлінням освіти і науки з керівниками ЗНЗ щодо проведення виїзних презентаційних заходів по організації та проведенню профорієнтаційної роботи з учнями;

4) створити віртуальні екскурсії на сайтах ПТНЗ з метою ознайомлення з інфраструктурою ПТНЗ та особливостями підготовки за тією чи іншою професією;

5) організувати систему індивідуальної профорієнтаційної роботи педагогів, майстрів виробничого навчання з учнями ЗНЗ;

6) проводити загальноукраїнські наукові, науково-практичні та науково-методичні конференції та семінари з проблем підготовки майбутніх фахівців у системі ПТО, обговорення спільних проблем їх професійної підготовки, покращення профорієнтаційної роботи.

ПТО нині глибоко інтегрована у виробництво та сферу послуг, тому відіграє ключову роль у побудові конкурентоспроможної вітчизняної економіки. Основна її мета – це підготовка відповідного рівня та профілю фахівця, конкурентоспроможного на ринку праці, компетентного, відповідального, який вільно володіє своєю професією, орієнтується в суміжних сферах діяльності, здібний до ефективної роботи за спеціальністю на рівні світових стандартів і готовий до постійного професійного зростання, соціальної і професійної мобільності. Досягнення поставленої мети вимагає інноваційних позитивних зрушень у системі ПТО.

В Україні відбулися суттєві зміни в стратегії її розвитку освіти:

- розроблено багато нових програм;
- розроблено державні кваліфікаційні стандарти;
- розроблено нормативні акти та економічні механізми функціонування ПТНЗ у ринкових умовах.

Законодавчою та нормативною базою, що забезпечують і визначають правові організаційні та фінансові засади функціонування ПТО та ПТНЗ, є: Закони України „Про професійно-

технічну освіту“, „Про освіту“, „Про вищу освіту“; положення „Про ступеневу професійно-технічну освіту“, „Про порядок кваліфікаційної атестації та присвоєння кваліфікації особам, які здобувають професійно-технічну освіту“; постанова „Про ліцензування освітніх послуг“; розпорядження „Про схвалення плану заходів, спрямованих на задоволення потреб ринку праці у кваліфікованих робітничих кадрах“ та ін. З метою відновлення та активізації функціонування системи професійного навчання працівників на виробництві існують такі документи: розпорядження „Про заходи щодо сприяння підприємствам в організації професійного навчання кадрів на виробництві“; положення „Про професійне навчання кадрів на виробництві“ та ін. У названих документах визначені основні напрями та орієнтири розвитку галузі відповідно до кардинальних змін суспільного життя країни, стимули для подальших пошуків активізації роботи педагогічних колективів у системі ПТО та її організаторів, освітянської громадськості.

Разом з тим, сьогодні недостатньо розробленим є теоретичне та практичне підґрунтя здійснення в Україні політики розвитку людських ресурсів у напрямі реалізації сучасних підходів до професійного навчання в розрізі формування контингенту та збалансованості профільності ПТНЗ відносно вимог ринку праці.

За останні роки відбулися певні зміни у мережі ПТНЗ, що викликано, насамперед, реагуванням на вимоги ринку праці, збалансуванням його потреб і пропозицій та складною демографічною ситуацією, що значною мірою впливає і на формування контингенту учнів і слухачів ПТНЗ.

Станом на 01.01.10 р. мережа професійно-технічних навчальних закладів (крім НЦ при УВП, ПТНЗ, що є структурними підрозділами ВНЗ та НЗ інших типів) складає – **874 ПТНЗ** (у 2008 р. – 919) в т.ч. 10 навчальних закладів соціальної реабілітації. З них ВПУ – **176**; центрів – **62**; ліцеїв – **477**; ПТУ – **159**. За галузевим спрямуванням: промисловість – **312** (326); будівництво – **178** (183); сфера послуг – **133** (142); сільське господарство – **251** (268). Тобто відповідно до 2008 року простежується чітка тенденція на зменшення навчальних закладів в системі ПТО.

Загальний контингент учнів, слухачів, які отримують освіту складає – **398,9 тис. учнів, слухачів**. У порівнянні з 2008 роком (418.2 тис. осіб) контингент учнів та слухачів у 2008 році зменшився на **19,3 тис. осіб**.

Із загального контингенту учнів навчальних закладів – **386,1 тис. учнів**(що складає **96,8%** від загального контингенту) **232,2 тис. учнів** отримали повну загальну середню освіту.

У 2009 році прийнято на навчання до **874 ПТНЗ – 227,9 тис.** учнів, слухачів у порівнянні з 2008 р. – 264,2 тис. Державне замовлення виконано на 99,8%. Протягом 2009 року у 874 ПТНЗ **підготовлено 219,6 тис.** кваліфікованих робітників. Із загального контингенту 874 професійно-технічних навчальних закладів **398,9 тис. осіб – 134,2 тис.** учнів, слухачів здобувають професії для промисловості, **51,8 тис. осіб** - для транспорту та зв'язку, **60,2 тис. осіб** – для будівельної галузі; **113,2 тис. осіб** – для сфери послуг, **39,5 тис. осіб** – для агропромислового комплексу [7]. Така ситуація пояснюється не тільки сучасною кризою виробничих галузей, а й тим, що більшість ПТНЗ не користувалися популярністю ще за радянських часів. Для чого причин було багато: падіння престижу робітничих професій; низький рівень здобутої в них освіти; специфіка контингенту учнів тощо).

Система ПТО на початку 90-х років ХХ ст. не змогла адекватно зреагувати на зміни в попиті на працю і професійну підготовку молоді за професійно-кваліфікаційними напрямками, які відбулися в ході реформ. Кількість учнів у цій упродовж 1990–2003 рр. зменшилася на 150,3 тис. осіб, або на 23%, а в період з 2003 по 2008 роки – на 60 тис. осіб, або на 17% (табл. 4.10, рис. 4.5).

Таблиця 4.10

Стан контингенту учнів, слухачів які навчались у ПТНЗ Україні (тис. осіб)

Роки	Кількість закладів	Кількість учнів, тис	Прийнято учнів, тис.	Підготовлено (випущено) кваліфікованих робітників, тис.
1990	1246	643,4	380,5	376,7
1991	1251	648,4	377,4	338,1
1992	1255	647,2	367,9	307,1
1993	1185	629,4	340,8	307,0
1994	1177	572,8	286,0	288,4
1995	1179	555,2	300,5	277,3
1996	1156	539,7	304,2	274,8
1997	1003	528,1	311,2	264,5
1998	995	529,0	304,2	259,2
1999	980	527,7	307,3	263,5
2000	970	524,6	307,3	266,8
2001	965	512,3	309,1	278,8
2002	962	501,9	311,0	282,4
2003	953	493,1	311,2	275,6
2004	1011	507,3	327,6	283,4
2005	1023	496,6	314,2	286,6
2006	1021	473,8	303,7	289,3
2007	1022	454,4	299,2	285,1
2008	1018	443,6	288,1	269,6
2009	975	424,3	249,9	239,4

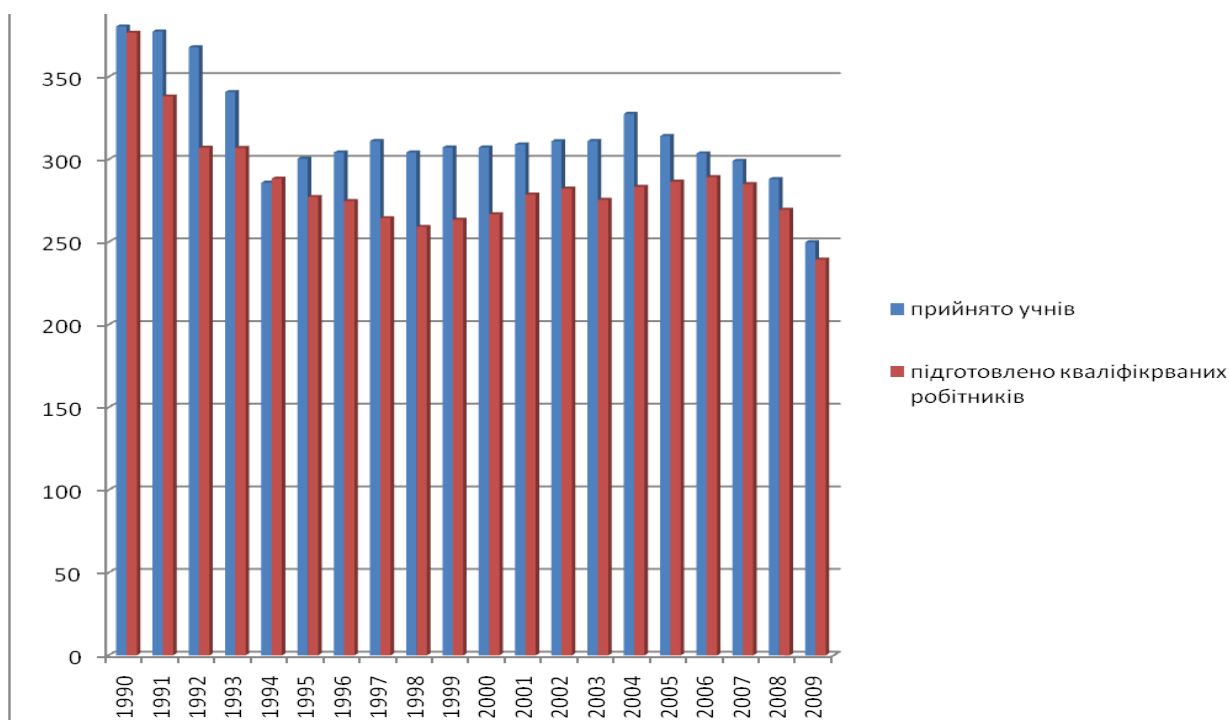

Рис. 4.5. Стан контингенту учнів, слухачів які навчались у ПТНЗ

Прослідковується чітка тенденція щодо зменшення контингенту ПТНЗ. Адже, старіння населення та скорочення народжуваності в країнах з високим освітянським рівнем утворює дефіцит і «змагання» за абітурієнта між навчальними закладами без урахування інтересів ринку праці. А в нинішніх умовах система професійно-технічної освіти практично не забезпечує конкурентоспроможності на ринку праці і, відповідно, належних матеріальних доходів її випускникам.

Розглянемо динаміку набору контингенту учнів до ПТНЗ на базі базової загальної середньої освіти, в якій чітко видно тенденція щодо зменшення його кількості (табл. 4.11, рис. 4.6).

Таблиця 4.11

Стан контингенту учнів, слухачів, які навчались у ПТНЗ Україні (тис. осіб)

	Навчальні роки				
Осіб	у 2004 р.	у 2005 р.	у 2006 р.	у 2007 р.	у 2009 р.
		121639	114087	105511	104113

Необхідно наголосити, що прийом в 2009 році до ПТНЗ на базі базової загальної освіти скоротиться в межах 35–42%, що пов'язано з попереднім реформуванням в системі освіти. Прийом учнів до ПТНЗ на базі повної загальної середньої освіти за попередні роки представлено в табл. 4.12 і на рис. 4.7.

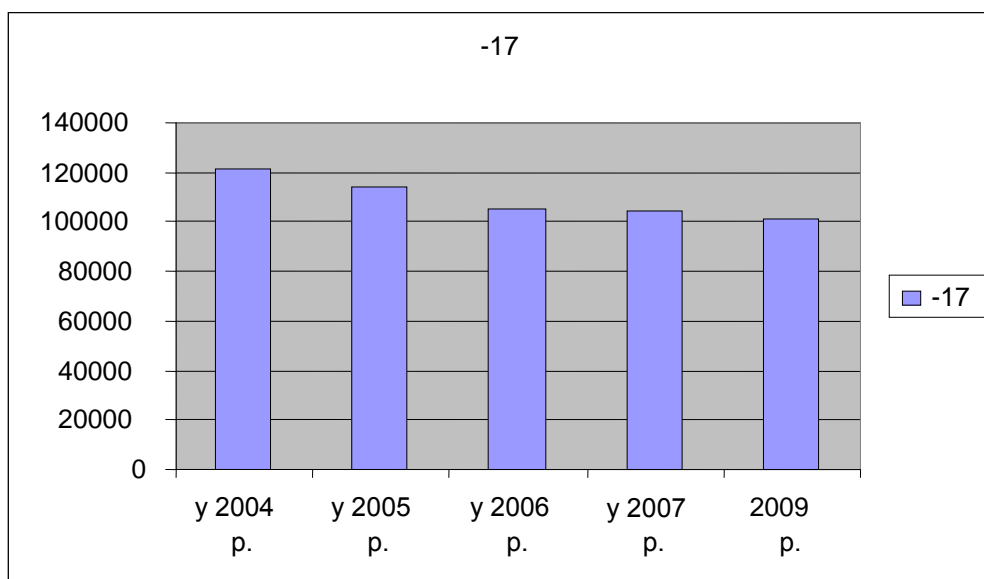

Рис. 4.6. Стан контингенту учнів, слухачів, які навчались у ПТНЗ Україні (тис. осіб)

Аналіз інформаційних даних МОНмолодьспорту України щодо прийому учнів до ПТНЗ вказує на чітку тенденцію по Україні щодо зменшення кількості абітурієнтів. Так на базі базової загальної середньої освіти зменшення складає – 17%, а на базі повної загальної середньої освіти – 11%.

Таблиця 4.12

Кількість абітурієнтів на базі повної загальної середньої освіти (тис. осіб)

	Навчальні роки			
Осіб	у 2005 р.	у 2006 р.	у 2007 р.	у 2009 р.
		92341	87807	87158

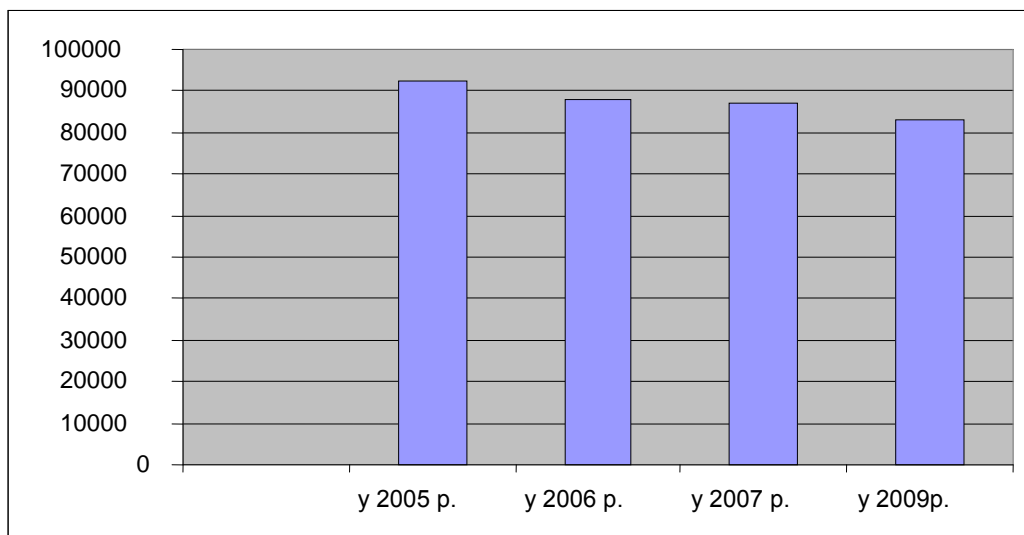

Рис. 4.7. Кількість абітурієнтів на базі повної загальної середньої освіти (тис. осіб)

Разом з тим, існують в деяких областях позитивні зрушення щодо набору учнів до ПТНЗ. Так, існує ряд регіонів, в яких прийом учнів збільшився в 2008-09 навчальному році в порівнянні з 2007-08 навчальним роком. Наприклад, на базі повної загальної середньої освіти в Миколаївській області збільшився на 7%, Кіровоградській – 3,4%, Одеській – 0,7%, Рівненській – 0,5%; а на базі базової загальної середньої освіти в Рівненській – 11,7%, Хмельницькій – 8,5%, АР Крим – 4,9%, Чернівецькій – 3,45% Волинській – 2,8%, Івано-Франківській – 2,6%, Львівській – 2,6%, Тернопільській – 1,3% і в м. Київ – 2,5%. У першу чергу, це є заслугою 208 ВПУ та ЦПТО, що складають п'яту частину від загальної кількості ПТНЗ державної форми власності, де зосереджено потужний кадровий і матеріально-технічний потенціал, навчається майже 30% від загального контингенту учнів і слухачів системи ПТО. Із загального числа випускників цих навчальних закладів працевлаштовуються 95,6%, продовжують навчання у ВНЗ 10,2%. 143 ПТНЗ III атестаційного рівня здійснюють підготовку за освітньо-кваліфікаційним рівнем «Молодший спеціаліст», з них 90 ПТНЗ здійснюють підготовку кваліфікованих робітників з високим рівнем робітничої кваліфікації. Дані приклади надають впевненості щодо можливості і необхідності вдосконалення системи формування контингенту ПТНЗ і показують шлях розв'язання проблеми – це комплексний підхід.

Аналіз мережі освітніх установ регіону доцільно проводити за такими показниками:

- кількість установ, учнівських місць та контингенту учнів у них; обсяги підготовки як з числа молоді, так і дорослого населення;
- проаналізувати кількість учнів у розрахунку на 10 тисяч постійного населення, виконання контрольних цифр прийому, кількісний та якісний склад педагогічних працівників та стан наявної навчально-матеріальної бази освітніх установ;
- коефіцієнт наповнюваності освітніх установ з урахуванням бюджетної підготовки, працевлаштування випускників в динаміці за ряд років.

В силу демографічних чинників до 2018 р. кількість учнів скоротиться на 36%. Таким чином, до цього часу буде затребувано всього лише 60–70% існуючих установ ПТО за сучасної моделі їх функціонування. У той же час механічне скорочення кількості ПТНЗ, відразу призведе до транспортної недоступності професійної освіти для значної частини молоді, особливо з урахуванням тієї важливої соціальної ролі, яку відіграють ПТНЗ в житті молодих людей, що відносяться до груп ризику.

Разом з тим, необхідно мати враховувати, що слідом за демографічним спадом буде, через декілька років, демографічний підйом, і втрати НЗ в системі ПТО можуть виявитися

непоправними надалі. Дану ситуацію ми спостерігаємо в сфері дошкільної освіти. Необхідно забезпечити збереження «резерву потужностей» системи ПТО на випадок можливого подальшого (після 2020 р.) демографічного зростання.

Аналіз демографічних показників, аналіз і прогноз потреб громадянами послуг щодо професійної освіти, аналіз ситуації на ринку послуг професійної освіти в різних регіонах дозволяє виокремити наступні тенденції.

Стан соціально-економічних сфер регіонів як необхідні складові для прогнозування ринку праці та ринку освітніх послуг

Загальні тенденції в соціальній сфері: зменшуються обсяги населення працездатного віку; збільшується кількість дітей з проблемами розвитку; зростає кількість дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків; збільшується різниця у доходах різних груп населення; роботодавці досить часто не дотримуються трудового законодавства, відсутні соціальні гарантії у працівників, особливо у сфері малого бізнесу.

Особливості в соціальній сфері: *великі міста:* скорочення незайнятого працездатного населення, зростання частки платоспроможного населення; інтенсивний розвиток споживчого ринку; *середні і малі міста:* існує залежність стану соціальної сфери від підприємств, які утворюються в місті; нерівномірний розвиток споживчого ринку; виражена частка безробітних громадян; *села:* збільшення безробітних громадян, у тому числі з числа випускників ПТНЗ; значне зниження економічно активного населення; зростання еміграції молоді; збільшення сімей, що зазнають серйозні матеріальні труднощі для продовження навчання дітей; зростання сімей групи ризику; переважання неплатоспроможного населення; нерозвиненість споживчого ринку

Загальні тенденції у виробничо-економічній сфері: збільшується число недержавних об'єктів власності; збільшується кількість малих підприємств у сфері послуг; на більшості територій відсутні перспективні програми розвитку, що ускладнює середньострокове проектування розвитку інфраструктури ПТО в регіонах; спостерігається зростання потреби підприємств різної форми власності в кваліфікованих кадрах; загострюється проблема нестачі кваліфікованих робітників, збільшується частка робочих вакансій, вони складають 81,5% від загальної кількості вакансій; у роботодавців формуються якісно інші вимоги до професійної компетенції випускників ПТНЗ, а саме: комунікативні, інформаційні компетенції, здатність до роботи в колективі, здатність до саморозвитку.

Особливості у виробничо-економічній сфері: *великі міста:* зростання потреб у кваліфікованих робітниках на підприємствах різних форм власності, особливо високого рівня кваліфікації; збільшення обсягу виробництва на великих промислових підприємствах; інтенсивний розвиток малого та середнього бізнесу, споживчого ринку; технологічне переобладнання виробництва; зростання потреб підприємств у підготовці, перепідготовці, підвищенні кваліфікації працівників; інтенсивне впровадження різноманітних технологій відбору персоналу; *середні і малі міста:* зростання потреби в персоналі робітничих професій на підприємствах різних форм власності; збільшення частки підприємств середнього та малого бізнесу; збільшення технологічно переобладнаних підприємств; зростання потреб підприємств у підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації працівників; упровадження різних форм відбору персоналу; *села:* нерентабельність сільськогосподарських підприємств; наявність незначної частки фермерських господарств; зростання частки власників – індивідуальних користувачів техніки; збільшення частки землі користувачів на умовах безстрокової оренди; відсутність (недостатній рівень) підприємств з переробки сільськогосподарської продукції; нерозвиненість сфери обслуговування (торгівлі, медицини, послуг та ін.).

Загальні тенденції в сфері освіти: очікується скорочення загальної кількості випускників загальноосвітніх шкіл; очікується та вже спостерігається прагнення ЗОШ до збереження кількості учнівських місць за рахунок максимального комплектування 10 та 11 класів; відбулося значне розширення освітніх послуг системи вищих навчальних закладів I-II та III-IV рівнів акредитації за кількістю освітніх установ, так і за кількістю учнів, кількості освітніх програм; істотно спростилися умови прийому абітурієнтів до ВНЗ; знижується частка учнів, що навчаються в ПТНЗ по відношенню до кількості навчаються в ВНЗ різних рівнів акредитації.

Загальні тенденції в системі професійно-технічної освіти:

- Загальна кількість учнівських місць в установах ПТО зберігається. Ємність системи достатня для задоволення освітніх потреб громадян регіонів.
- Зростає кількість основних і додаткових освітніх програм.
- Зменшується частка випускників школи, що надходять ПТО.
- Зменшується прийом до ПТНЗ (виключення прийом у 2010 році).
- Збільшується потреба в здобутті робітничих професій дітьми з проблемами розвитку.
- Збільшується кількість вступників до ПТНЗ дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків.
- Спостерігається диспропорція між галузевою структурою підготовки учнів ПТНЗ та динамікою розвитку економіки.
- Спостерігається невідповідність освітніх потреб громадян і потреб ринку праці.
- Зростає кількість вільних учнівських місць в ПТНЗ (виключення 2010 р.).
- Зменшуються можливості навчально-технологічного переобладнання за рахунок коштів обласного бюджету.

Навчально-технологічна база значною мірою не відповідає сучасним технологічним вимогам. Спостерігається «відтік» майстрів виробничого навчання на промислові підприємства.

Особливості в освітній сфері: *велике місто:* зростання вимог до змісту та якості освіти з боку споживачів послуг; посилення конкуренції на ринку послуг професійно-ї освіти; зростання потреби громадян в отриманні другої (додаткової) професії, професійної підготовки і перепідготовки; наявність дублюючих один одного ПТНЗ з однаковими видами професійної підготовки; *середнє і мале:* інтенсивний розвиток мережі філій ПТНЗ; зростання потреби підприємств у підготовці та перепідготовці кадрів; багатопрофільність ПТНЗ; *село:* висока частка ПТНЗ, в яких спостерігається вузький спектр освітніх послуг; зростання частки випускників, яких не задовольняє спектр пропонованих освітніх послуг та зростання обсягу підлітків, у яких несформовані освітні потреби; значна частка ПТНЗ, які містять всю інфраструктуру села і в яких витрати на одного учня значно перевищують середньо обласний рівень; зростання частки комунальних витрат у структурі витрат ПТНЗ; високий рівень наявного і прихованого «відсіву» з ПТНЗ.

4.2. МОДЕЛЬ ОПТИМІЗАЦІЇ ОБСЯГІВ КОНТИНГЕНТУ ПТНЗ ЗА ПРОФІЛЯМИ ПІДГОТОВКИ

Сучасний український ринок праці є складною системою, що знаходиться в стані постійної трансформації і потребує зусиль щодо його регулювання, як на загальнодержавному так і на регіональному рівнях. Адже трансформація економіки в соціально орієнтоване господарство значною мірою залежить від досконалості механізмів реалізації стратегії та тактики регіональної політики в галузі управління трудовим потенціалом. Централізоване управління трудовим потенціалом має певні організаційні, матеріально-технічні та фінансові обмеження, і тому активна політика держави у згаданій сфері може бути дієвішою, якщо повною мірою

будуть враховуватися економічні, соціально-психологічні, демографічні, історичні, культурні та інші особливості й відповідні пріоритети розвитку кожного конкретного регіону [8, с.164]

Діюча в Україні система управління трудовим потенціалом є недостатньо ефективною. Головними причинами цього є :

- нездатність організаційно-управлінської системи адекватно реагувати на загрози руйнування трудового потенціалу;
- відсутність національної стратегії нарощування людського капіталу;
- невідповідність прав та обов'язків, повноважень і компетенцій регіональних органів влади щодо забезпечення перспектив розвитку трудового потенціалу;
- незбалансованість потреб забезпечення інноваційної моделі розвитку економіки з потребами розвитку трудового потенціалу [9, с.349]

Так, значним недоліком сучасного державного управління є незбалансованість дій під час формування потреб щодо обсягів набору до ПТНЗ без врахування ситуації на ринку праці. Відповідно, в галузі освіти одним з основних завдань є розробка моделі оптимізації обсягів контингенту ПТНЗ, з врахуванням затребуваних на ринку праці професій.

Проблеми формування підготовки і забезпечення промислових підприємств робітничими кадрами є предметом численних досліджень вітчизняних учених. У працях С.Бандура, В.Данюка, Г.Купалової, Е.Лібанової та В.Савченко розкрито різноманітні аспекти професійної підготовки і працевлаштування людських ресурсів. Заслужують на увагу підходи Т.Петрової щодо створення механізму досягнення професійної відповідності, взаємозв'язку і взаємодії двох ринків – робочої сили й освіти.

Різнорічний досвід науковців вказує на необхідність визначення механізму прогнозування потреб контингенту ПТНЗ з розумінням ситуації на ринку праці. Отже, провідним завданням є не тільки визначення найбільш доцільних шляхів прогнозування потреб контингенту, а й *створення відповідної моделі, яка враховує усю визначену сукупність прийомів оптимізації, їхню послідовність, наступність і значення кожного, їх взаємозв'язок та взаємозалежність* за профілями підготовки в ПТНЗ. Адже модель – це штучно створений об'єкт у вигляді схеми, фізичних конструкцій, знакових форм або формул, який подібний досліджуваному об'єкту, проте відтворює його структуру, якості, взаємозв'язки і відношення у спрощеному вигляді.

Так, науковець М. Вартофський зазначає, що модель – це не тільки відображення або копія певного стану справ, але й передбачувана форма діяльності, репрезентація майбутньої практики і засвоєних форм діяльності [10].

За класифікацією І. Зязюна, доцільно виокремлювати три види моделей: фізичні, що мають природу, близьку до оригіналу; речово-математичні, в яких фізична природа відрізняється від прототипу, але можливе математичне описання, що характеризує поведінку оригіналу; логіко-семіотичні, що конструюються із спеціальних знаків, символів, структурних схем. Педагогічні моделі в основному входять у другу і третю групу перерахованих видів [11].

Відповідно до запропонованої класифікації І.А. Зязюном, ми пропонуємо модель, яка належить до логіко-семіотичної з наступним математичним описом, що характеризує поведінку оригіналу. Адже саме цей різновид моделей складається із ключових блоків понять, що визначають, як математичний зміст, так і діяльність навчального процесу, спрямованого на прогнозування попиту в системі ПТО та оптимізацію обсягів контингенту в ПТНЗ згідно потреб ринку праці.

В нашій роботі поняття «оптимізації» не є зменшення чи скорочення, а саме надання достовірної інформації майбутнім вступникам до ПТНЗ щодо оптимальної затребуваності

тих чи інших професій на ринку праці, а саме потребу на робочу силу та пропозиції ПТНЗ щодо підготовлених випускників.

Відсутність належного інформаційного забезпечення не дозволяє робити належну оцінку стану системі ПТО (професійно-технічна освіта) та прогнозувати потреби ринку праці й обсяги очікуваного контингенту у регіонах. Відповідно, стримуючими факторами будь яких аналітичних досліджень є недостатня інформаційна база щодо дійсного стану працевлаштування випускників, розбіжність між інформаційними потребами та існуючими статистичними даними, а також відсутність методології проведення моніторингу, обробки й аналізу отриманої інформації.

Розглянемо ряд методів щодо стимулювання попиту на робочу силу:

- встановлення системи пільгового оподаткування та кредитування для галузей і регіонів, де бажано збільшити попит на робочу силу;

- відшкодування підприємству витрат, зумовлених пошуком, навчанням і наймом на роботу працівників;

- сприяння в забезпеченні підприємства матеріальними ресурсами, гарантування збуту продукції тощо, за умови збільшення підприємством робочих місць;

- створення умов економічної зацікавленості підприємств у забезпеченні зайнятості інвалідів, молоді та інших груп населення, менш конкурентоздатних на ринку праці.

У свою чергу до методів скорочення попиту на робочу силу відносять: встановлення додаткових податків за використання робочої сили; жорстку кредитну політику, зниження інвестицій та скорочення або відміна гнучких форм зайнятості.

Отже, вивчення стану зв'язків між системою ПТО та ринком праці з необхідністю повинно доповнюватися відомостями про те, які джерела інформації роботодавець повинен використовувати, яким чином отриману інформацію інтерпретувати і як змінювати свою споживчу поведінку при наявності або відсутності тієї чи іншої інформації, яку надає система ПТО.

Тому, під час розробки моделі враховувались принципи та підходи щодо оптимізації й шляхи їх впровадження у діяльність ПТНЗ. У процесі розроблення моделі окреслені принципи: від загального до часткового (від глобального до локального) та принцип міжпрофільності.

Обґрунтуємо кожний з них. Так, передбачаємо, що шлях від “глобального до локального” виходить з того, що викладачам та майстрам необхідне розуміння сучасних вимог ринку праці на державному, регіональному рівнях з теоретичним фундаментом знань та практичних умінь в розрізі проблем ПТНЗ.

Сутність *міжпрофільності* моделі зводиться до вивчення проблем наповнюваності виробництв випускниками та потреб на ті чи інші професії, які виділені з різних галузей промисловості та сфери послуг, у межах окремого ПТНЗ чи регіону.

Створення моделі оптимізації відбувалося з урахуванням певних підходів, а саме: узагальненні економічних джерел і педагогічного досвіду щодо процесу оптимізації в галузі освіти та промисловості; втіленні теоретико-методологічних засад щодо мети та напрямів процесу оптимізації контингенту ПТНЗ; опрацюванні основних положень досвіду щодо впровадження технологій оптимізації в процесі профорієнтації та інше. Розроблена модель відображає наступність процесу оптимізації обсягів контингенту ПТНЗ відповідно до профільної підготовки (рис. 4.8).

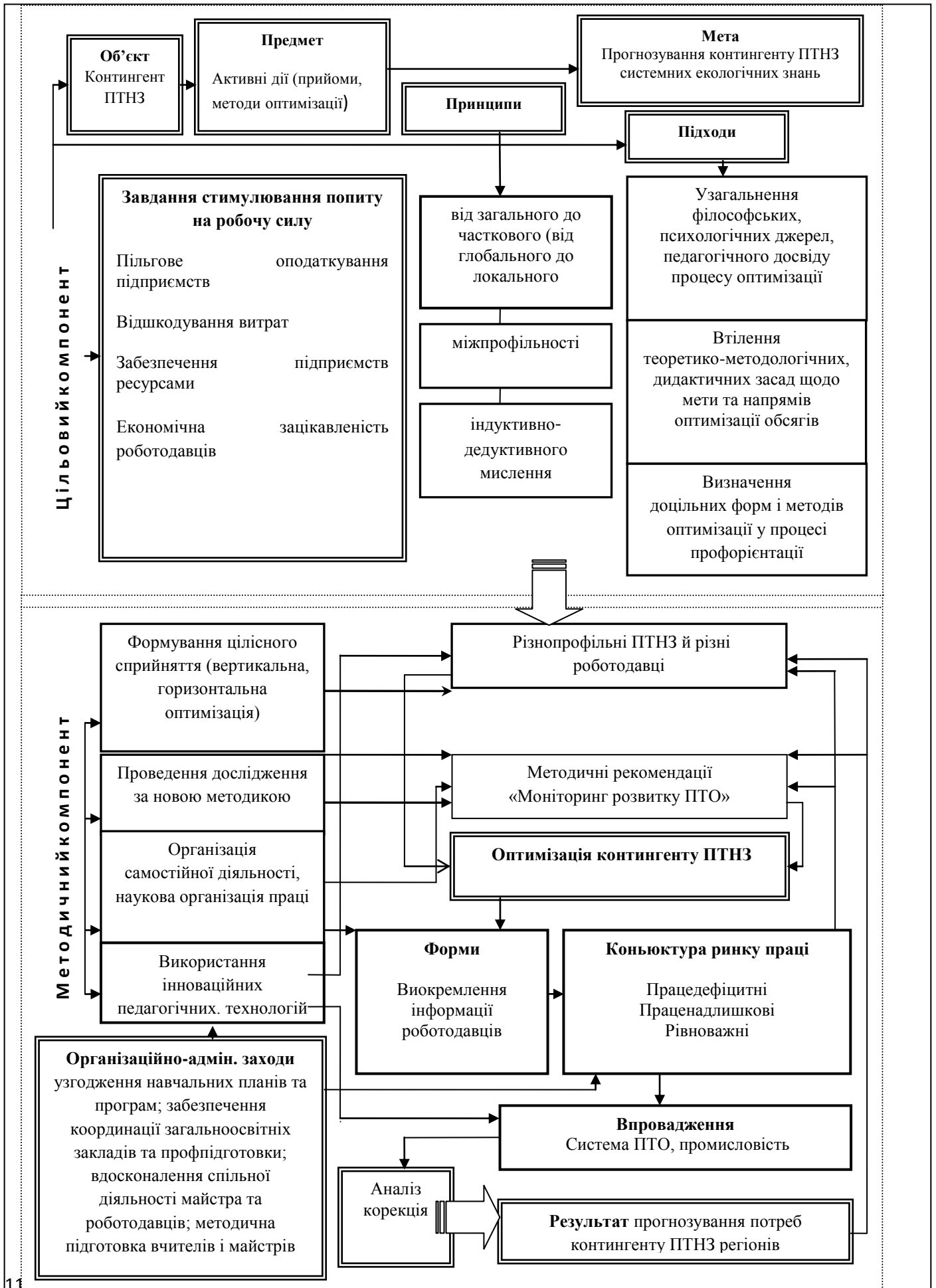

Рис. 4.8. Модель оптимізації контингенту ПТНЗ

У розробленій моделі визначено: *об'єкт оптимізації* (контингент ПТНЗ), *предмет оптимізації* – активні дії (прийоми і методи оптимізації), які спрямовані на: а) відтворення *функціонально-динамічних характеристик* (рівень вимог роботодавців до випускників); б) дослідження динаміки обсягів контингенту відповідно до профільної підготовки.

У роботі ми передбачали використання як вертикальної оптимізації (“від глобального до локального”), а саме: від ЗНЗ – до процесу безперервного навчання упродовж життя, так і горизонтальної оптимізації, яка здійснюється в межах одного навчального закладу з урахуванням профільної підготовки.

Горизонтальна оптимізація об'єднує ті методичні підходи, які характерні для даного навчального закладу та забезпечує необхідні зв'язки між ПТНЗ і роботодавцями та центром зайнятості.

Вертикальна оптимізація передбачає комплексне використання різних методів щодо прогнозування контингенту.

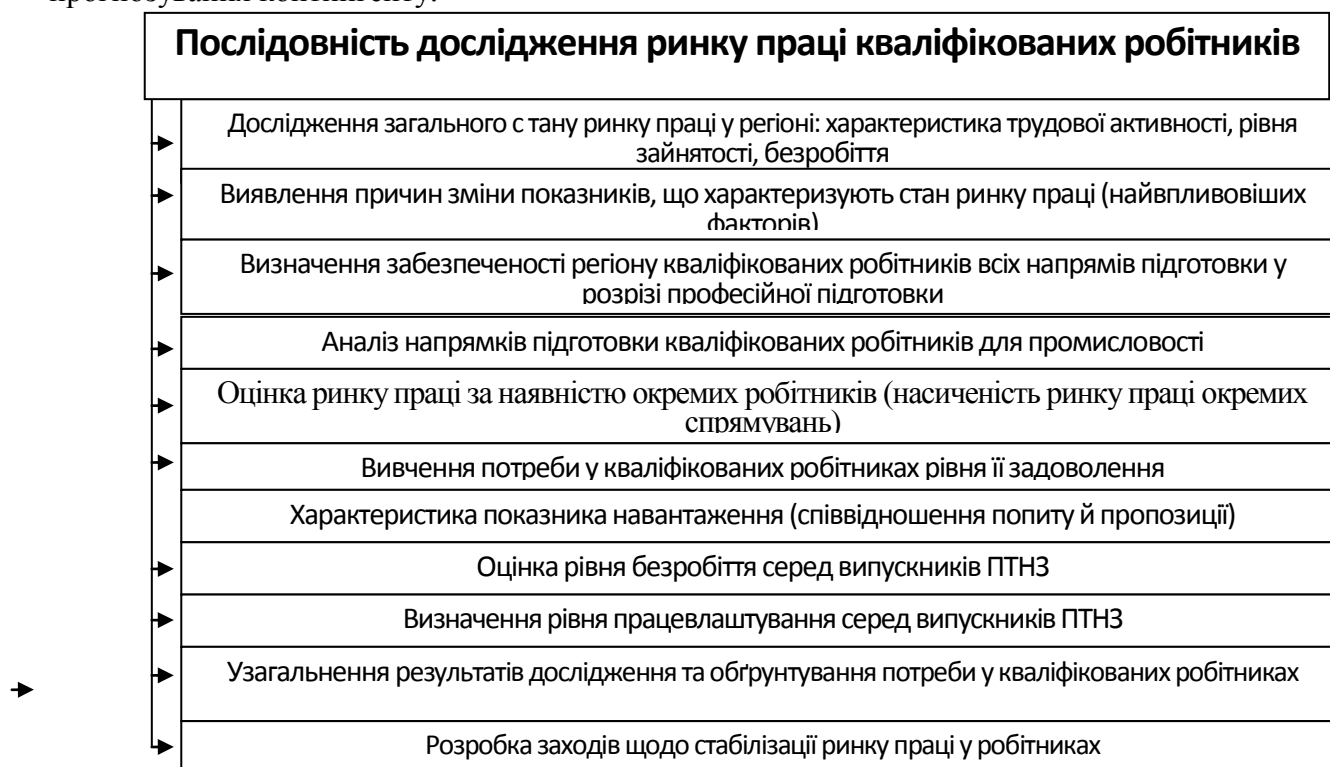

Рис. 4.9. Структурно-логічна схема маркетингового дослідження ринку праці випускників ПТНЗ

Зазначимо, що розвиток подій прискорюється і є ефективним за умови, коли адміністрація ПТНЗ дотримується визначеної послідовності оптимізації контингенту та встановлює нові зв'язки між поняттями, як по горизонталі, так і по вертикалі. За таких умов у роботодавців посилюється усвідомлення необхідності даного важливого процесу і формується не просто сукупність, а система взаємопов'язаних між собою етапів оптимізації, а саме: формування цілісного сприйняття змісту відповідно до горизонтальної і вертикальної оптимізації (від “глобального до професійно локального”); розуміння викладачами та майстрами методичних рекомендацій “Моніторинг розвитку ПТО”, що передбачає сприяння до самоосвіти та відповідного реагування на проблеми виробництва; організацію самостійної діяльності, наукову організацію праці викладачів та майстрів; запровадження різноманітних технологій навчання, механізм яких спрямований на формування в педагогічно-інженерних працівників системного і цілісного уявлення про необхідні знання та їх застосуванні в конкретних умовах.

Кожен з етапів відповідає певній дидактичній меті. Так, планується навчити викладачів та майстрів створювати первинну узагальнену уяву про конкретну сукупність необхідних знань

(на основі окремих професій та виробництв); структурувати окремі блоки інформації (на основі даних ЗНЗ, ПТНЗ, центрів зайнятості, статуправління); використовувати отриману інформацію для аналізу динамічних змін профорієнтаційної роботи по набору учнів до ПТНЗ.

Здійснення оптимізації контингенту ПТНЗ в напрямку прогнозування сучасних потреб ринку праці на 3–5 років можливе в разі профорієнтаційної роботи серед ЗНЗ, починаючи з 5–7 класів. Робота передбачає постійну скоординовану діяльність працівників ПТНЗ, які відповідають за моніторингові дослідження в ПТНЗ регіону. Відстеження ситуації в промисловості потребує послідовного дослідження ринку праці кваліфікованих робітників. У роботі запропоновано теоретико-методичні підходи до маркетингового дослідження ринку праці випускників ПТНЗ, які базуються на використанні інструментарію маркетингу і передбачають здійснення процесу дослідження у певній структурно-логічній послідовності (рис. 4.9).

Для впровадження моделі в процес діяльності ПТНЗ необхідні конкретні *дидактичні умови та організаційні заходи, а саме*: створення картотеки інформаційного матеріалу за галузевим спрямуванням; цілеспрямоване навчання педагогічних працівників методам та прийомам оптимізації; обов'язкове систематичне використання методів контролю за процесом прогнозування та оптимізації.

До необхідних *організаційно-педагогічних заходів, на нашу думку*, належать: корекція, узгодженість навчальних планів та програм з роботодавцями; забезпечення координації загальноосвітньої та професійної підготовки; обґрунтування доцільності обраних форм та методів оптимізації; вдосконалення спільної діяльності ПТНЗ та центрів зайнятості; забезпечення працівників ПТНЗ методичними матеріалами для самостійної роботи; підготовка методистів інформаційно-аналітичних центрів регіонів для до проведення відповідної навчальної діяльності.

Для кожного сегменту ринку праці можна описати систему становлення, яка буде впливати на процес оптимізації контингенту з врахуванням поведінки окремих груп роботодавців, що вказують: на кількісну потребу в кваліфікованих робітниках; на якісну потребу підготовки; на надання бази для проходження практики; системні установки щодо участі у розробці планів, модулів, іспитів тощо. Для кожної групи кваліфікованих працівників роботодавець використовує специфічну систему вимог, яка залежить від потреб ринку попиту. В запропонованій моделі процес дослідження ринку праці та ринку освіти нерозривно пов'язані з процесом регулювання і змінами в економіці, й залежать від зовнішніх та внутрішніх факторів. Модель є механізмом організації прогнозування потреб контингенту та передбачає спільну діяльність педагогічних працівників з роботодавцями. Запропонована модель побудована з урахуванням уніфікованих підходів процесу навчання, містить як інваріантні, так варіативні компоненти й відповідно може використовуватися не тільки в ПТНЗ, а й в процесі набору абітурієнтів до вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації.

Урахування зазначених підходів, виконання пропонованих дій у моделі забезпечать розроблення дієвого організаційного механізму щодо вдосконалення системи оптимізації в ПТНЗ з наступним реформуванням стратегічних напрямів системи ПТО шляхом досягнення збалансованості пропозицій освітніх послуг і потреб ринку праці.

4.3. ПРОГНОЗУВАННЯ ПОТРЕБ КОНТИНГЕНТУ ПТНЗ РЕГІОНУ В РОЗРІЗІ ПРОФЕСІЙНО-КВАЛІФІКАЦІЙНИХ ГРУП

Одним із найважливіших стратегічних напрямів розвитку системи ПТО, визначеним у рамках Національної доктрини розвитку освіти, є розвиток мережі ПТНЗ різних типів, різних професійних спрямувань і форм власності, з урахуванням демографічних прогнозів, регіональної специфіки та потреб контингенту ПТНЗ на ринку праці.

Особливості функціонування ринку робочої сили в різних регіонах, інформаційно-технологічний розвиток, структурна трансформація вітчизняної та світової економік,

зумовлюють, на авторитетну думку академіка Н. Ничкало [12, с.32] про необхідність постійного врахування динаміки змін у економіці, прогнозу розвитку різних галузей, відстеження результатів наукових досліджень, які доцільно гнучко враховувати у змісті та формах організації професійного ступеневого навчання, перенавчання, підвищення кваліфікації різних категорій фахівців. Окрім того, в умовах зростання глобальної конкуренції, суспільство вимагає від професійної освіти підсилення її практичної спрямованості та досліджень ринку праці та ринку освітніх послуг для системи ПТО.

Адже, після розпаду Радянського Союзу система ПТО України опинилася у вкрай деформованому соціально-економічному середовищі, а частина ПТНЗ були просто не готові до цих змін. При цьому процеси надмірного розширення вищої освіти істотно відсунули на задній план систему ПТО, хоча цей рівень в системі освіти виконує надзвичайно важливу роль у соціально-економічному розвитку. Водночас, незважаючи на всі складності з середини 90-х років ХХ століття система ПТО поступово стала «вбудовуватися в ринок». Але існує парадокс сучасного ринку праці в Україні, який полягає у наявності дефіциту кваліфікованих робітників в умовах високого рівня безробіття. Ця проблема вказує на відсутність системного аналізу щодо цілісного уявлення не тільки про підготовку в професійній освіті, але й про особливості потреб в робітниках на ринку праці. Необхідно наголосити, що у свідомості суспільства відбуваються позитивні зміни щодо оцінки ролі і важливості опанування робітничою професією. В освітньому просторі система ПТО займає значне місце, проте в економічному просторі статус вимагає підвищення через ряд об'єктивних причин, а саме: відсутність довгострокового і короткострокового прогнозу ринку праці; недостатня координація взаємодії з соціальними і виробничими партнерами; низька професійна мобільність робочих, які нездатні самостійно пристосовуватися до швидкоплинних змінних вимог виробництва.

Необхідно створити й запровадити механізм системного прогнозу потреб ринку праці. Так, існують різні методики, та саме «плановий» метод ставить за мету вивчення кількісних параметрів ринку праці щодо професій, – тобто, які професії надлишкові та якою мірою, а які професії дефіцитні, та в яких обсягах їх потребує ринок праці. Адже дослідження ринку праці не тільки дозволяє одержати детальну інформацію про стан економіки регіону та рівень зайнятості або дефіциту робочої сили, а й складає зовнішній контекст для розвитку ПТНЗ, що готує робітничі кадри, визначає механізми розширення сфери соціального партнерства та конструктивного діалогу між ринком праці та ринком освітніх послуг.

Системний аналіз стану та прогнозування затребуваності на ринку праці в перспективі дозволять системі ПТО забезпечити взаємозв'язок ринку освітніх послуг і ринку праці шляхом: удосконалення переліку професій, за якими здійснюватиметься навчання в професійному навчальному закладі та умов ліцензування освітньої діяльності; забезпечення неперервної професійної освіти, вдосконалення її якості, інвестиційної привабливості та доступності навчання впродовж життя; активізування профорієнтаційної роботи серед випускників ЗНЗ щодо вибору майбутнього виду діяльності, а також відтворення проектів, спрямованих на популяризацію професійної освіти і навчання; регулювання розподілу трудових ресурсів, участь у регіональній інфраструктурній модернізації.

Встановлено, що процес розвитку державного регулювання системи ПТО перебуває під впливом багатьох чинників.

До зовнішніх чинників можна, насамперед, віднести:

1. Політичні, економічні та соціально-демографічні, які принципово змінили вимоги споживачів – працедавців, а також учнів, як майбутніх працівників – до структури підготовки кадрів у системі ПТО.

2. Скорочення бюджетного фінансування, що зумовило зміну структури й механізму фінансування системи професійно-технічної освіти, пошук шляхів підвищення ефективності видатків.

Серед найважливіших внутрішніх чинників можна виділити:

1. Діяльність органів управління освітою різних рівнів з реформування системи ПТО з метою приведення її у відповідність з сучасними соціально-економічними умовами.

2. Спроби пристосування самих навчальних закладів професійно-технічної освіти до сучасних тенденцій розвитку освіти [13].

Сучасний стан ринку праці вимагає наступного **комплексу заходів для покращення роботи по укомплектуванню ПТНЗ**: аналізу та діагностування професійно-кваліфікаційної неузгодженості попиту та пропозиції на ринку праці; розробки цільових і пошукових прогнозів потреб економіки регіону; оцінювання поточної й перспективної професійної структури зайнятості; визначення дефіциту трудових ресурсів, які є частково проблемою демографічного характеру; оптимізації обсягів і профілів професійної підготовки та ін.

Державні відомства і аналітичні служби передбачають вкрай обмежену перспективу щодо потреб економіки у працівниках за окремими (навіть дуже укрупненими) професіями в середньостроковій перспективі, що пояснюється як методологічними проблемами, так і значним інформаційним обмеженням:

1) Попит на працю є похідною від попиту на продукцію і послуги, а часовий горизонт прогнозування повинен бути певним чином синхронізованим з тривалістю професійного навчання, яке залежить від кількості років навчання і періоду часу, який необхідний для змін у системі ПТО при навчанні за даною спеціальністю.

2) Професійна структура попиту на працю залежить від міжпрофесійної диференціації в оплаті праці, яка варіює в часі та відображає зміни попиту на різні види праці. Ці процеси практично не піддаються надійному прогнозуванню.

3) Існує розрив між декларацією потреб у працівниках певної кваліфікації та готовністю роботодавців наймати їх на постійну роботу.

4) Причиною декларованого дефіциту професіоналів може бути як недостатня пропозиція з боку системи підготовки кадрів, так і нездатність підприємств платити конкурентну заробітну плату. На основі середньострокового прогнозу формується щорічний регіональне замовлення на підготовку кадрів за рахунок обласного бюджету з урахуванням регіональної освітньої політики. Процедури формування регіонального замовлення регламентуються Положенням про регіональне замовлення на підготовку кадрів.

Ураховуючи, що ситуація на ринку праці досить мінлива і специфічна для кожного регіону, досить важко говорити про конкретні відсотки працевлаштування. Емпіричні дані свідчать про те, що навіть ті роботодавці, які заявляють про існування дефіциту фахівців або кваліфікованих робітників, вкрай неохоче беруть на роботу випускників навчальних закладів.

Якщо дефіцит зумовлений браком пропозиції, то завданням ПТО є підготуватись до потреб ринку праці. Так, основними чинниками, що забезпечують доступність системи професійної освіти для всієї сукупності споживачів освітніх послуг, в умовах формування регіонального ринку праці, є: аналіз демографічної ситуації, способів обліку поточних і перспективних потреб регіональних ринків праці; аналіз територіальної організації регіональної мережі ПТО; формування ефективного балансу розподілу випускників ЗНЗ відповідно до потреб економіки; розробка умов підвищення відповідності регіональної мережі і територіальних мереж ПТО потребам ринку праці; забезпечення соціальної підтримки та доступу до ПТО молоді з родин з низькими доходами, а також інвалідів та інших соціально незахищених верств населення.

Визначення прогнозу потреби в підготовці кваліфікованих робітників доцільно розглядати з врахуванням аналізу демографічної ситуації, регіонального та муніципальних ринків праці, навчально-матеріального і кадрового потенціалу освітніх установ, який може надавати освітні послуги, а також розробляти поточні та перспективні баланси розподілу випускників

9-х і 11-х класів ЗНЗ із подальшим навчанням та проводити за наступними показниками: кількість установ, учнівських місць та наявного контингенту учнів; обсяги підготовки та перепідготовки; кількість учнів у розрахунку на 10 тисяч постійного населення, виконання контрольних цифр прийому, кількісний та якісний склад педагогічних працівників та стан наявної навчально-матеріальної бази освітніх установ; коефіцієнт наповнюваності освітніх установ з урахуванням бюджетної підготовки, працевлаштування випускників в динаміці за ряд років. Адже, відсутність порядку формування державного замовлення у сфері освіти унеможливило визначення реальної потреби держави у підготовці необхідної кількості фахівців робочих професій. Для першого етапу здійснення прогнозування необхідно прорахувати очікуване надходження учнів до ПТНЗ, коефіцієнт наповнюваності ПТНЗ та інше згідно запропонованих дій.

1. Загальна кількість ПТНЗ в Україні на 01.01.2010 – 994 з них:

- Професійно-технічні навчальні заклади – 874.
- ПТНЗ, що є структурними підрозділами ВНЗ – 44.
- Навчальні центри при установах виконання покарань – 72.
- Навчальні заклади інших відомств – 4.

2. Загальний контингент учнів 424,3 тис. осіб:

- Професійно-технічні навчальні заклади – 398,9 тис. осіб.
- ПТНЗ, що є структурними підрозділами ВНЗ – 17,0 тис. осіб.
- Навчальні центри при установах виконання покарань – 7,2 тис. осіб.
- Навчальні заклади інших відомств – 1,2 тис. осіб.

3. Середня розрахункова наповнюваність однієї освітньої установи осіб 426 (424,3:994).

При розрахунку (398,9:874) дорівнює 456 осіб в Україні. Якщо розглянути в порівнянні з Російською Федерацією, то при кількості денних установ професійної освіти 3431 і контингенту учнів за денною формою 1564,8 то середня наповнюваність однієї освітньої установи в Російській Федерації становить також 456 осіб.

4. Загальна кількість наявних учнівських місць становить орієнтовно 600 тис.

5. Середній щорічний прийом становив 189,4 тис. осіб.

6. Середній щорічний випуск з ПТНЗ 2009 р. – 239,3 тис. осіб.:

- Професійно-технічні навчальні заклади - 219,6 тис. осіб.
- ПТНЗ, що є структурними підрозділами ВНЗ – 8,9 тис. осіб.
- Навчальні центри при установах виконання покарань -10,5 тис. осіб.
- Навчальні заклади інших відомств – 0,3 тис. осіб.

7. Загальна кількість учнівських місць становить 550,1 тис. осіб (додати дані пункту 4 до даних пункту 5 і відняти дані пункту 6).

8. Кількість вільних учнівських місць у зв'язку з неповною наповнюваністю контингентом становить 175,7 тис. осіб (від даних пункту 4 відняти дані пункту 2).

9. Розрахункова очікувана кількість вільних учнівських місць складе 225, тис. осіб (від даних п. 4 відняти дані п. 7 і додати дані п. 8).

10. Загальний очікуваний випуск з 9-х класів загальноосвітніх шкіл 480 тис. осіб.

11. З них розрахунково надійде в освітні установи професійно-технічної освіти близько 24,5% тобто 117,6 тис. осіб ...

12. Загальний очікуваний випуск з 11-х класів загальноосвітніх шкіл 320 тис. осіб.

13. З них розрахунково надійде в освітні установи професійно-технічної освіти приблизно 18% 57,6 тис. осіб.

14. Розрахунково очікуване надходження із загальноосвітніх шкіл до ПТНЗ 175,2 тис. осіб ... (дані п. 11 додати дані п. 13).

15. Розрахункове навчання в ПТНЗ 380 тис. осіб... (дані п. 2 додати дані п. 14 і відняти дані п. 6).

16. Розрахунково в ПТНЗ залишиться незайнятих 220 тис. місць ... (від даних п. 4 відняти дані п. 15)

17. У ПТНЗ здійснюється підготовка станом на 01.01.2010:

Загальний контингент (тис. осіб) – 398,9:

Учні – 386,1.

Слухачі – 12,8.

Отримують повну загальну освіту – 232,2.

Таблиця 4.13

За галузями:	Учні	Слухачі
Промисловість	131549	2663
Сільське господарство	38542	898
Транспорт	43138	5131
Зв'язок	3552	
Будівництво	59631	618
Торгівля і громадське харчування	75963	1969
Житлово-комунальне господарство і невиробничі види побутового обслуговування населення	33739	1605

Випуск учнів і слухачів в 2009 році становив 239,3 тис. осіб, тобто в середньому при $K = 0,5$.

18. Таким чином, із загальним контингентом учнів 398,9 тис. осіб з урахуванням коефіцієнту 0,5 становить 199,4 тис. осіб.

19. Отже, в ПТНЗ залишиться незайнятими 20,6 тис. учнів. місць (від даних п. 16 відняти дані п. 18).

20. Коефіцієнт наповнюваності професійно-технічних навчальних закладів становить 0,9 (до даних п. 15 додати дані п. 18 і розділити все на дані п. 4).

Державне замовлення в системі ПТО відіграє особливо значну роль, оскільки державне замовлення слугує одним із критеріїв визначення обсягу бюджетного фінансування діяльності ПТО. Розміщення державного замовлення оформлюється державним контрактом, який укладається між державним замовником і його виконавцем. Під державним замовленням розуміють певний обсяг підготовки фахівців різних профілів, який визначається державою й фінансується з державного бюджету. При цьому державне замовлення має виходити з реальних потреб довгострокового соціального й економічного розвитку України. На практиці державне замовлення у сфері ПТО фактично консервує існуючу структуру підготовки фахівців, оскільки існуючий механізм формування і виконання державних замовлень не відповідає повною мірою вирішенню проблем забезпечення економіки країни певного виду фахівцями в необхідних обсягах.

Виконання обсягів держзамовлення в Україні станом на 01.01.2010 р. [7] до 874 ПТНЗ замовлено 167771 місць прийнято 167645 учнів, що становить 99% від замовлення. Понад державне замовлення 5787 осіб. Всього прийнято учнів 189376 та 38484 слухачів за галузями (табл. 4.14).

Таблиця 4.14

Галузі	Прийнято учнів	Прийнято слухачів
Промисловість	62131	6962
Сільське господарство	19859	4519
Транспортна	22792	16040
Зв'язок	1689	207
Будівельна	27351	1942
Торгівля та харч.	36980	4791
Житлово-комунальна	18574	4023

Зазначимо, що етап формування державного замовлення, потребує законодавчого визначення, проте проблема має розглядатися значно ширше, а саме – необхідно вести мову про необхідність запровадження в Україні стратегічного планування соціально-економічного розвитку країни, яке в свою чергу, мало б стати основою для розроблення державного замовлення в галузі вищої освіти.

За своєю структурою держзамовлення повинне включати два компоненти: загальнодержавний та муніципальний (комунальний). Загальнодержавне замовлення має формуватися з урахуванням стратегічних потреб соціально-економічного розвитку країни, муніципальне – з урахуванням потреб місцевих ринків праці. Кожний із зазначених видів замовлень повинен оплачуватися з бюджетів відповідних рівнів і розподілятися між навчальними закладами.

Так, для першого етапу намітились шляхи перепідготовки дорослого населення, зокрема безробітних за направленням державної служби зайнятості. Відповідно система ПТО України вступила в нову фазу свого розвитку, а саме перепідготовки дорослого населення, яке згідно проведеного опитування більше надає переваг ПТНЗ, ніж новоствореним центрам по перепідготовці дорослого населення. Створюється така система підготовки кадрів, яка забезпечить швидке реагування на потреби ринку праці, доступність професійної освіти для різних вікових груп.

Разом з тим, існує ряд перешкод в системі ПТО для досягнення повної гармонії у підготовці та перепідготовці дорослого населення, а саме:

Перша: це – *слаборозвинута інфраструктура професійно-технічної освіти*. Гостро відчувається дефіцит висококваліфікованих інженерно-педагогічних кадрів, слабка матеріально-технічна база.

Друга: *низький рівень залучення бізнесу та приватного сектору до розв'язання проблем підготовки кадрів технічної та обслуговуючої сфери*.

Третя: *відсутність об'єктивного прогнозу потреб галузей в кваліфікованих робітниках технічної та обслуговуючої сфери*.

Так, за десять останніх років ринкових перетворень у сфері економіки та виробництва відбувся значний відтік робочої сили в інші сфери (торгівля, підприємництво), скоротилася кількість кваліфікованих робітників, знизився рівень їх професійної компетентності.

Розглянемо динаміку кількості найманих працівників підприємств, установ та організацій в Україні. У 2000 р. працювало **16044** тис. осіб, в 2007 р. – **14001,9** тис. осіб, 2008 р. – **13938,9** тис. осіб, а в 2009 р. – **12948,5** тис. осіб. Тобто за останні 10 років обсяг найманого працюючого

населення скоротився майже на **20%** [14]. Разом з тим, спостерігається тенденція щодо зменшення потреби на робітничі кадри в Україні. Так, якщо в 2000 р. потреба становила **47,6** тис. осіб, в 2007 р. досягла **96,9** тис. осіб, то в 2008 році, під час економічної кризи, зменшилась до **43,7** тис., а в 2009 р. – до **27,7 тис. осіб**, що вказує на невтішне становище економіки в нашій державі.

Найважливішим чинником розвитку промислового виробництва та підвищення його конкурентноспроможності є кваліфіковані робітники.

Аналізуючи регіональний розподіл економічно активного населення України можна відзначити переваги наступних тенденцій:

- найбільша чисельність економічно активного населення в Донецькій (2265,1 тис. осіб, 10,2%) і Дніпропетровській (1665,7 тис. осіб, 7,5%) областях; у м. Києві (1412,6 тис. осіб, 6,3%), Харківській області (1388,8 тис. осіб, 6,2%). Це абсолютно логічно, оскільки саме ці регіони традиційно відзначалися підвищеним рівнем економічної та ділової активності, характеризувалися значною концентрацією виробничих потужностей і достатньо високим розвитком інфраструктури;

- найменш чисельними за обсягами робочої сили залишаються такі регіони, як Чернівецька (401,2 тис. осіб, 1,8%) та Тернопільська (467,4 тис. осіб, 2,1%) області [4].

Варіація рівнів економічної активності населення коливається в межах від 66,2% у м. Києві до 56,5% у Івано-Франківській області (при середньому рівні по країні 62,2%).

Щодо регіональної диференціації рівнів зайнятості слід зазначити, що найбільш високими вже традиційно зберігаються рівні цього показника у м. Києві (63,3%) та м. Севастополі (60,6%), тоді як несприятливою залишається ситуація в Івано-Франківській (51,6%) і Тернопільській (52,6%) областях.

Станом на 1 липня 2010р. звітувало 74,8 тис. підприємств – юридичних осіб та їхніх відокремлених підрозділів (на 2,2% більше, ніж у відповідному півріччі 2009 р.), які за основним, зареєстрованим видом економічної діяльності відносились до сфери нефінансових послуг. Причому, лише 51,7 тис. підприємств та відокремлених підрозділів (на 1086 підприємств, або 2,1% менше, ніж у I півріччі 2009 р.) повідомили про фактичну діяльність у цій сфері. Решта – 23,1 тис. підприємств (30,9% загальної кількості) – підприємства, які тимчасово призупинили свою діяльність на ринку послуг та займалися іншою діяльністю [4].

Найбільша кількість підприємств знаходиться у м. Києві, Донецькій, Одеській, Дніпропетровській, Харківській, Львівській областях та Автономній Республіці Крим.

Розглянемо динаміку кількості працівників за видами економічної діяльності. Так, за видами економічної діяльності найбільше зайнято працівників у торгівлі, готельному та ресторанному господарстві, на ремонті автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку (кожна четверта особа), у промисловості (кожна п'ята особа), у сільському господарстві, мисливстві, лісовому господарстві, рибальстві та рибництві (кожна шоста особа). Так, в даний час спостерігається збільшення питомої ваги робітничих кадрів в сфері послуг і скорочення частки промислово-виробничого сектора (промисловість і будівництво) та сільського господарства (сільське і лісове господарство).

Обсяг зайнятих у сфері послуг в Україні за 90-ті роки значно збільшився і наблизився до 60%. Згідно з цими показниками, українська економіка вже перестала бути економікою промисловості, вона стає економікою послуг. В порівнянні з іншими державами, станом на 1998р на послуги у Німеччині припадало 62%, Португалії – 55,3%, Греції – 56,4%, Чехії – 52,3% та в Угорщині – 58,5%. В Україні протягом 1991 – 1998 рр. понад 35% зайнятих змінили свою професію. З них дві третини змінили професію в перші роки реформ 1991-1995 роки, причому найбільш інтенсивно перерозподіл працівників відбувся на користь професій сфери послуг. Так, станом на 1 липня 2010 р. середньооблікова кількість працівників на обстежених

підприємствах сфери послуг склала 1670,1 тис. осіб, із яких 1557,7 тис. – штатні, 112,4 тис. – позаштатні працівники (працюючі за договорами та зовнішні сумісники). Порівняно з I півріччям 2009 р. їхня кількість зменшилась на 66,3 тис., або на 3,8%; зменшення відбулося по кількості як штатних, так і позаштатних працівників (відповідно на 4,0% та 0,9%).

Розглянемо динаміку загальної потреби у працівниках в сфері послуг (рис. 4.10). Кожний третій працівник, зайнятий у сфері послуг, надавав споживачам різні види транспортних послуг; кожний сьомий – послуги пошти та зв'язку; кожний дев'ятий – здійснював операції з нерухомим майном та ін.

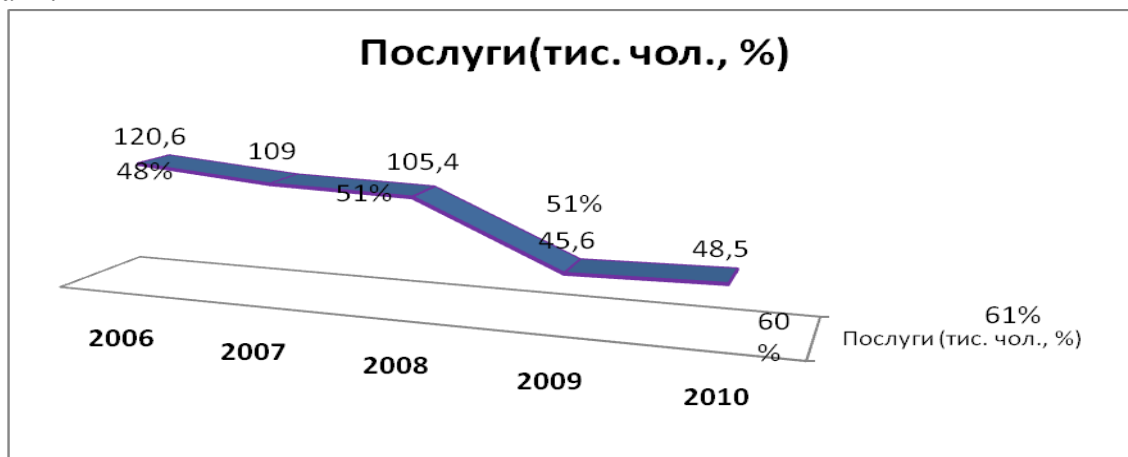

Рис. 4.10. Динаміка загальної потреби у працівниках в сфері послуг

Коло професій, які обирають випускники в сфері послуг значно ширше, ніж в минулі роки. У сфері послуг лідерами є такі професії: перукар, стиліст, візажист, кухар, офіціант, якими бажають оволодіти близько 7%, різко зріс попит молоді на поліграфічну галузь – до 1,5%, значне місце займають технологічні професії до 4%, значною популярністю користуються такі професії, як секретар (5,1%), кухар (2,9%), кондитер (1,5%), фрезерувальники (1,9%), слюсар з ремонту автомобілів (3%), офіціант (4,5%), перукар (2,9%), бармен (1,4%). Серед агентів з організації туризму, електромонтажників з освітлення, квітників-озеленювачів, операторів комп'ютерного набору, перукарів (перукарів-модельєрів), кравців, закрійників існує проблема працевлаштування на роботу яка задовольняла б матеріальні вимоги працівників. Згідно опитування випускників до основних причин зміни робочого місця відносяться: низька заробітна плата – 47,6%, віддаленість роботи від постійного місця проживання – 19,1%, незадовільні умови праці – 14,6%, відсутність професійного зростання – 6,9%.

Розглянемо особливості динаміки працевлаштування в ПТНЗ сфери послуг на прикладі Вінницького вищого професійного училища сфери послуг (табл. К.7). Згідно прогнозів, є всі підстави вважати, що питома вага сфери послуг у загальній зайнятості буде рости і надалі, а темп професійної мобільності буде залишатися високим. Сектор послуг, як і роботодавець, значно відрізняється від промисловості і вимагає іншої більш широкої професійної підготовки. Адже ринок праці зацікавлений в укрупненні спеціальностей у структурі професійної освіти і посиленні загальноосвітньої компоненти в професійній освіті. Такі тенденції полегшують мобільність та адаптацію працівників на ринку праці та сприяють відповідності пропозиції ринку освіти до потреб ринку праці.

Розглянемо загальні тенденції розвитку сільськогосподарської галузі. Так, загальне виробництво продукції сільського господарства за січень–серпень 2010 р. порівняно з відповідним періодом 2009 р. скоротилося на 4,1%, у т.ч. у сільськогосподарських підприємствах

– на 9,0%, у господарствах населення – на 0,3%. За січень–серпень 2010 р. загальний обсяг виробництва продукції рослинництва порівняно з відповідним періодом 2009 р. був меншим на 10,0%, у т.ч. в аграрних підприємствах – на 21,6%, а в господарствах населення залишився на рівні січня–серпня 2009 р. В аграрних підприємствах загальний обсяг вирощування худоби та птиці перевищив рівень січня–серпня 2009р. на 9,8%, у т.ч. свиней – на 21,7%, птиці – на 9,8%; але вирощування великої рогатої худоби зменшилося на 9,3%.

На 1 вересня 2010р. в сільськогосподарських підприємствах (крім малих) та підприємствах, що здійснюють зберігання, переробку зернових культур, було в наявності 18,2 млн.т. зерна (на 30% менше проти 1вересня 2009р.), у т.ч. 11,9 млн.т. пшениці, 4,0 млн.т. ячменю, 0,7 млн.т. кукурудзи та 0,5 млн.т. жита [4].

Розглянемо динаміку кількості працівників у сільському господарстві (табл. К.8). Зі статистичних даних чітко прослідковується ситуація щодо зменшення не тільки виробництва сільськогосподарської продукції, а й зменшення потреби на працівників (рис. 4.11).

Рис. 4.11. Зменшення потреби на працівників сільського господарства

Дана ситуація може пояснюватись розвитком технічних засобів для обслуговування земель та ферм для утримання та відгодівлі тварин та птахів. Разом з тим, економічна ситуація та стан сільського господарства вказує на критичну ситуацію в цій галузі, що значно відобразилось на обсягах прийому та випуску учнів в ПТНЗ сільськогосподарських спеціальностей (рис. 4.12).

Рис. 4.12. Обсягах прийому та випуску учнів

Для прикладу і порівняння розглянемо динаміку працевлаштування випускників у ДПТНЗ «Хмельницький аграрний центр професійно-технічної освіти» у 2006–2009 роках (табл. 4.15).

Таблиця 4.15

Професії		2006	2007	2008	2009
Тракторист-машиніст с/г виробництва, слюсар-ремонтник, водій автотранспортних засобів категорії «С»	Випускників	15			20
	Працевлаштованих	11			14
Тракторист-машиніст с/г виробництва, лісник, водій автотранспортних засобів категорії «С»	Випускників	30	23	23	
	Працевлаштованих	22	23	9	
Бухгалтер	Випускників	29	23	23	24
	Працевлаштованих	27	21	12	22
Тракторист – машиніст с/г виробництва, лісник	Випускників	15			
	Працевлаштованих	15			
Лісник, водій автотранспортних засобів категорії «С»	Випускників		18	13	12
	Працевлаштованих		18	13	4

Відповідно для порівняння розглянемо динаміку кількості незайнятих та вакансій на ринку праці у Хмельницькому районі (табл. 4.16). Тенденція на зменшення працівників з року в рік прослідковується в різних сферах промисловості (табл. 4.16). Система професійної освіти практично безсила у відновленні подібних специфічних навичок.

Таблиця 4.16

Професії		2006	2007	2008	2009
Тракторист-машиніст с/г виробництва	Незайнятих	20	14	25	19
	Вакансій	1	13	1	6
Лісник	Незайнятих	3	8	1	3
	Вакансій	2	3	-	4
Водій автотранспортних засобів категорії «С»	Незайнятих	40	46	66	37
	Вакансій	9	26	18	16
Кухар	Незайнятих	92	63	70	47
	Вакансій	83	61	44	26
Бухгалтер	Незайнятих	122	84	73	45
	Вакансій	48	37	41	13

Спостерігається зменшення кількості працівників, звільнених з підприємств, установ та організацій у зв'язку зі змінами в організації виробництва і праці. У III кварталі 2009 року було вивільнено на третину працівників менше, ніж у II кварталі 2009 року.

Для порівняння проаналізуємо динаміку працевлаштування випускників Вінницького професійного ліцею переробної промисловості (табл. 4.17).

Таблиця 4.17

Професії		2007	2008	2009
Кухар - кондитер	Випускників	27	45	45
	Працевлаштованих	25	40	38
Кухар, офіціант, бармен	Випускників	46	39	22
	Працевлаштованих	45	34	16
Пекар, тістороб, машиніст тістомісильних машин, кондитер	Випускників	44	23	37
	Працевлаштованих	42	19	30
Виробник м'ясних напівфабрикатів, жилувальник м'яса, продавець продовольчих товарів	Випускників	18	24	14
	Працевлаштованих	18	20	10
Обвалювальник м'яса, жилувальник м'яса і субпродуктів, готувач фаршу	Випускників	19	19	10
	Працевлаштованих	19	18	8
Слюсар – електрик з ремонту електроустаткування, електрозварник ручного зварювання	Випускників	25	25	18
	Працевлаштованих	20	22	16

Однією з найважливіших галузей народного господарства є будівельна галузь, від якої залежить ефективність функціонування всієї системи господарювання в країні. Важливість цієї галузі для економіки будь-якої країни полягає в капітальному будівництві, яке створює велику кількість робочих місць і споживає продукцію багатьох галузей народного господарства (рис. 4.13).

Рис. 4.13. Динаміка випуску учнів в ПТНЗ України

З розвитком будівельної галузі будуть розвиватися: виробництво будівельних матеріалів і відповідного обладнання, машинобудівна галузь, металургія і металообробка, нафтохімія, виробництво скла, деревообробна і фарфоро-фаянсова промисловість, транспорт, енергетика тощо. Як ніяка інша галузь економіки, будівництво сприяє розвитку підприємств малого бізнесу, особливо того, який спеціалізується на оздоблювальних, ремонтних роботах, на виробництві меблів та ін.

Для того, щоб навчальні заклади будівельного профілю і надалі залишалися конкурентно-спроможними, з метою вирішення поставлених перед ними завдань, педагогічні колективи постійно аналізують основні показники результативності власної діяльності та досліджують

потреби роботодавців. Дані дослідження доводяться як педагогам, так і адміністраціям ПТНЗ. До роботи залучаються також працівники міських та районних центрів зайнятості. Наприклад, Барський професійно-будівельний ліцей Вінницької області системно проводить динаміку працевлаштування випускників.

Розглянемо динаміку працевлаштування випускників Барського професійно-будівельного ліцею за 2007-2009 роки (табл. 4.18 та рис. 4.14).

Таблиця 4.18

Професії		2007	2008	2009
Штукатур. Лицювальник-плиточник. Маляр	Випускників	59	58	58
	Працевлаштованих	53	56	56
Електрогазозварник. Електрозварник на автоматичних та напівавтоматичних машинах	Випускників	-	-	21
	Працевлаштованих	-	-	20
Столяр будівельник Верстатник деревообробних верстатів	Випускників	56	44	48
	Працевлаштованих	49	41	44
Муляр Монтажник з монтажу сталевих та з/б конструкцій Електрозварник ручного зварювання	Випускників	27	21	22
	Працевлаштованих	27	19	21
Маляр Штукатур	Випускників	12	29	24
	Працевлаштованих	10	29	22
Оператор комп'ютерного набору	Випускників	-	-	26
	Працевлаштованих	-	-	23
Електрогазозварник.	Випускників	78	55	26
	Працевлаштованих	68	41	21

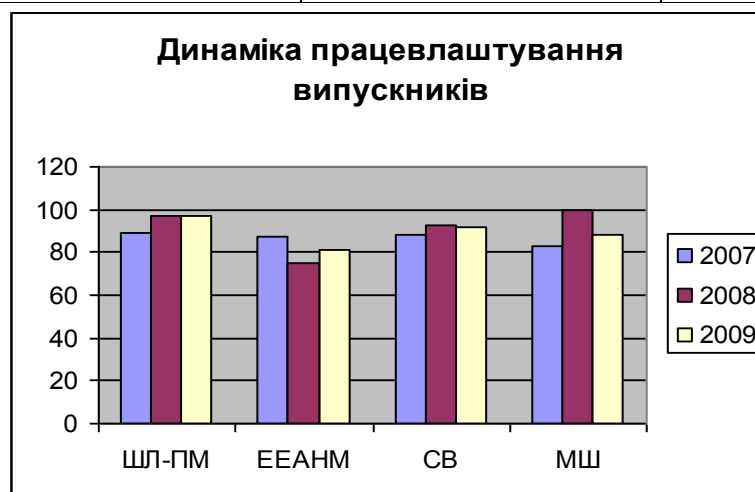

Рис. 4.14. Динаміка працевлаштування випускників

Здійснення моніторингу діяльності ліцею дозволило педагогічному колективу критично поставитись до результатів своєї праці, а саме досягнень, недоліків та їх причин. Як наслідок,

були окреслені завдання на перспективу та встановлені ступінь взаємозв'язку результатів діяльності з процесом та умовами навчання.

Для порівняння розглянемо динаміку кількості незайнятих та вакансій на ринку праці Барського району Вінницької області(табл. 4.19).

Таблиця 4.19

Професії		2007	2008	2009
Штукатур. Лицювальник-плиточник. Маляр	Незайнятих	19	9	11
	Вакансій	1	3	0
Електрогазозварник. Електрозварник на автоматичних та напівавтоматичних машинах	Незайнятих	13	50	36
	Вакансій	17	43	11
Столяр будівельник Верстатник деревообробних верстатів	Незайнятих	15	17	18
	Вакансій	6	10	3
Муляр Монтажник з монтажу сталевих та з/б конструкцій Електрозварник ручного зварювання	Незайнятих	14	15	14
	Вакансій	19	19	11
Маляр Штукатур	Незайнятих	14	1	16
	Вакансій	17	2	7
Оператор комп'ютерного набору	Незайнятих	11	8	12
	Вакансій	8	2	1

Розглянемо на схемі динаміку випуску учнів ПТНЗ , які готують для галузі зв'язку. За даними обласного центру зайнятості можна простежити за показниками кількості незайнятого населення та вакансій за професіями галузі зв'язку, що готує Вінницьке вище міжрегіональне професійне училище(ВВМПУ) (рис. 4.15, 4.16).

Власний аналіз динаміки співвідношення випускників та їх працевлаштування на ринку праці в розрізі професій, за якими ВВМПУ здійснює підготовку (рис. 4.17), вказує на попит кваліфікованих робітників з професій «Кабельник-спаювальник. Електромонтер лінійних споруд телефонного зв'язку та радіофікації», «Оператор комп'ютерного набору. Електромеханік з ремонту та обслуговування лічильно-обчислювальних машин».

Рис. 4.15. Динаміка кількості незайнятих та вакансій на ринку праці області

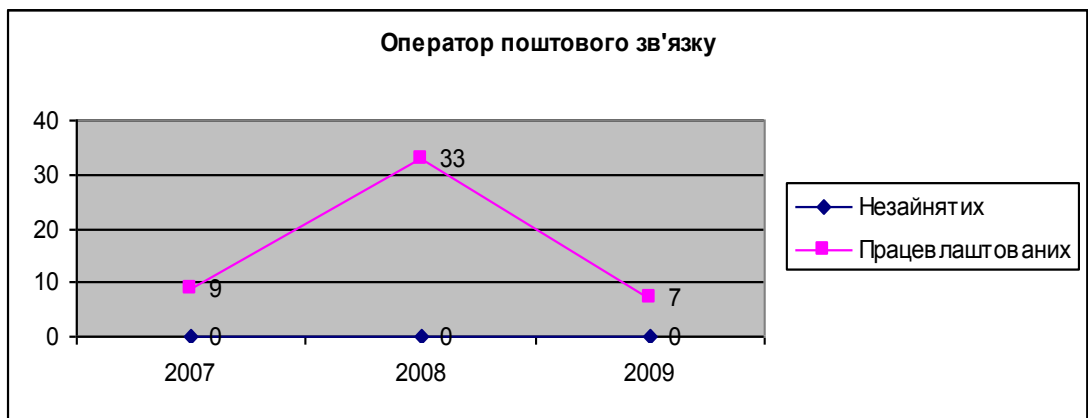

Рис. 4.16. Динаміка кількості незайнятих та вакансій на ринку праці області

Рис. 4.17. Динаміка співвідношення випускників та їх працевлаштування на ринку праці

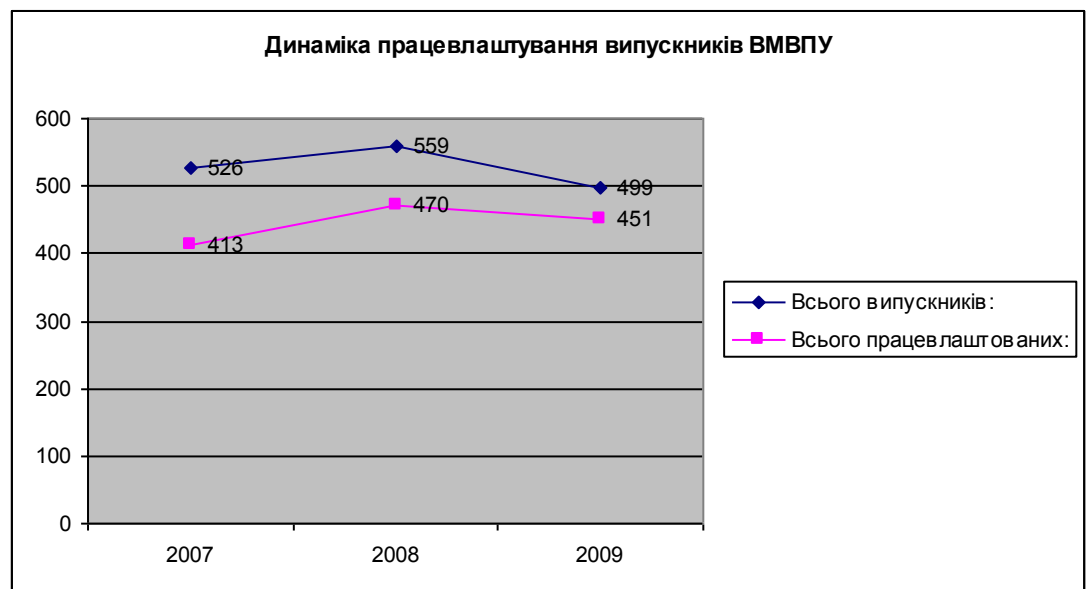

Рис. 4.18. Динаміка працевлаштування випускників

Разом з тим аналіз показав недоцільність підготовки кваліфікованих робітників з окремої професії «Оператор комп'ютерного набору», зумовивши необхідність проводити підготовку за інтегрованими професіями.

Для узагальнення інформації щодо ситуації на ринку праці на прикладі Вінницького регіону проаналізуємо динаміку кількості незайнятих вакансій на ринку праці в області (табл. 4.20).

Таблиця 4.20

Динаміка кількості незайнятих та вакансій на ринку праці області

Професії		2007 р.	2008р.	2009 р.
Кухар	незайнятих	2022	2140	1157
	вакансій	1109	953	415
Кондитер	незайнятих	132	145	76
	вакансій	186	122	26
Перукар (перукар-модельєр)	незайнятих			
	вакансій			
Столяр будівельний	незайнятих	68	79	53
	вакансій	23	31	4
Паркетник	незайнятих			
	вакансій			
Штукатур	незайнятих	256	256	-
	вакансій	221	153	-
Лицювальник-плиточник	незайнятих	55	68	63
	вакансій	96	42	12
Маляр	незайнятих	305	-	-
	вакансій	246	-	-

Подібна ситуація аналогічна на рівні ринку праці в державі. Так, всього у січні-вересні 2009 року у базі даних державної служби зайнятості налічувалось 968,2 тис. вакансій, які надійшли від 159,6 тис. роботодавців. Рівень їх укомплектування становив 51,2 відсотка, що на 6,6 відсоткового пункту вище, ніж у відповідному періоді 2008 р. На початок жовтня 2009 р. на обліку в державній службі зайнятості перебувало 558,7 тис. осіб з числа незайнятого населення, що на 317,5 тис. осіб менше, ніж на початок року.

Поряд з певними досягненнями у сфері зайнятості населення існує низка проблем, які потребують вирішення. Передусім, це – недостатня економічна активність населення (кількість економічно неактивного населення працездатного віку становить близько 8 млн. осіб), кількісно-якісний дисбаланс між пропозицією та попитом на робочу силу, низький кваліфікаційний рівень працівників (табл. К.9, рис. 4.19).

Серед основних причин недостатньої економічної активності населення – значне відставання ціни робочої сили від її вартості, незадовільні умови праці, недосконалість механізмів державної підтримки підприємницької ініціативи громадян та створення сприятливого підприємницького середовища.

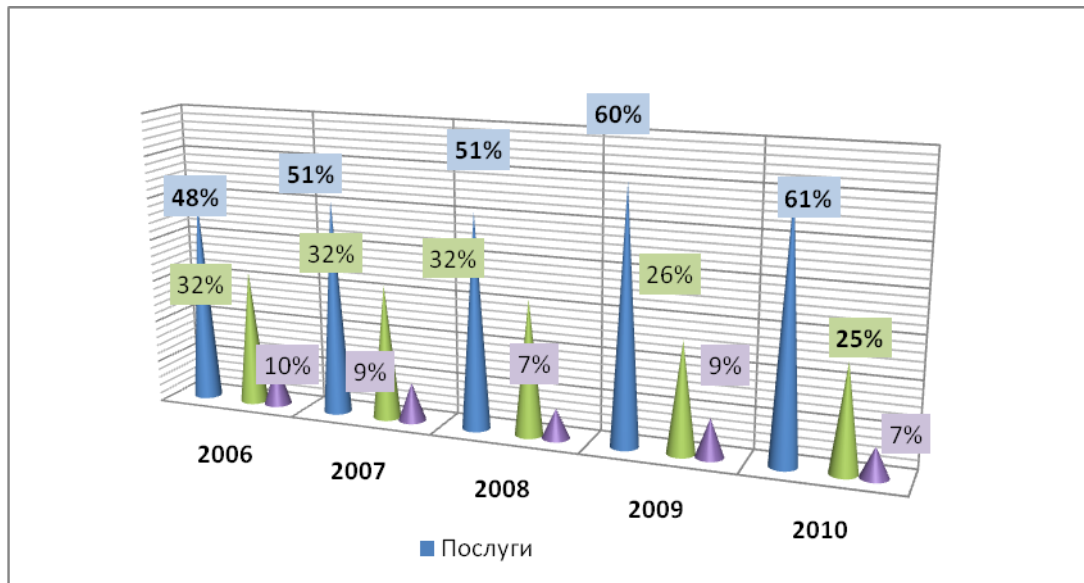

Рис. 4.19. Потреба у працівниках за галузями

Причинами незадовільного попиту роботодавців на робочу силу за рахунок випускників ПТНЗ є невідповідність чисельності та професійного складу кваліфікованих робітників потребам роботодавців та недостатня професійна якість підготовлених кадрів. Ці причини зумовлені, зокрема, недосконалим функціонуванням системи підготовки кваліфікованих робітників через відсутність належного механізму її фінансування, системи незалежної кваліфікаційної атестації випускників навчальних закладів, відсутністю дієвих взаємозв'язків між навчальними закладами, роботодавцями та місцевими органами виконавчої влади, низькою престижністю робітничих професій та недостатньою мотивацією молоді до оволодіння робітничими професіями.

При невтішних даних щодо ситуації на ринку праці, необхідно враховувати, що чисельність зайнятого населення віком 15–70 років, за даними Держкомстату, у середньому за перше півріччя 2009 р. зменшилась, порівняно з відповідним періодом 2008 р., на 893,6 тис. осіб і становила майже 20,2 млн. осіб. Рівень зайнятості знизився з 59,6% у середньому за перше півріччя 2008 р. до 57,7% у середньому за перше півріччя 2009 р. Чисельність безробітного населення віком 15–70 років за цей період збільшилась на 609,2 тис. осіб і становила понад 2 млн. осіб. Рівень безробіття, визначений за методологією МОП, підвищився на 2,9 відсоткового пункту і становив 9,1 відсотка економічно активного населення віком 15–70 років.

Під впливом кризи найбільше скорочення кількості зайнятого населення відбулося у будівництві (на 16,2%), промисловості (на 11,9%), готельному та ресторанному господарстві (на 8,1%), сільському господарстві (на 7,1%).

Рівень безробіття економічно активного населення працездатного віку на I квартал 2010 р. становить 9,8%. Рівень безробіття розрахований по відношенню до населення працездатного віку на 1 серпня 2010 р. становить 1,4% (табл. К.11, К.12, К.13).

Ситуація досить загострилась у зв'язку з економічною кризою, під час якої багато людей втратили роботу. Тобто ринок праці потребує зараз не стільки підвищення кваліфікації фахівців, скільки їхньої підготовки та перепідготовки.

Повернення безробітних до активної трудової діяльності, забезпечення їх соціального захисту здійснюватиметься шляхом: посилення ролі державної служби зайнятості в регулюванні процесів на ринку праці через співпрацю з роботодавцями у формуванні банку вакансій, активізації працевлаштування безробітного населення, працевлаштуванні молоді на перше робоче місце з наданням дотації роботодавцю, професійному навчанні безробітних на замовлення роботодавців та з органами освіти у забезпеченні функціонування державної системи

професійної орієнтації населення та формуванні державного замовлення на підготовку кваліфікованої робочої сили відповідно до потреб регіональних ринків праці (табл. К.14).

На січень-березень 2010 р. рівень безробіття з 2009 р. – 9,5% до економічно активного населення, а в 2010 р. – 9,0% відбулося зменшення на 0,5%. **Найменше безробіття** зафіксоване в м. Київ – 6,5, м. Севастополь – 6,7; Одеській області – 6,8; АР Крим – 6,9. **Найбільше безробіття** зафіксоване у Черкаській – 11,2; Чернігівській – 11,4; Тернопільській – 11,7; Сумській – 11,8; Рівненській – 12,8 областях.

Згідно з прогнозними даними у 2011 р. передбачається стабілізація ситуації на ринку праці та закріплення позитивних тенденцій у сфері зайнятості населення. Так, чисельність населення віком 15–70 років, зайнятого економічною діяльністю, може змінитися порівняно з 2010 р. лише незначним чином і становитиме у межах 20,0 – 20,1 млн. осіб. Ситуація на ринку праці, як засвідчує практика кардинально змінюється майже кожні п'ять років, а іноді і швидше. До середини 90-х років з'явилося безліч приватних підприємств, поновилося законодавство, на ринок прийшли іноземні компанії. Така ситуація не могла не призвести до того, що вимоги роботодавців до майбутніх працівників щороку стають жорсткішими. Добре та відмінне навчання в ПТНЗ достатнє володіння комп'ютером входять до переліку стандартних вимог, що висуваються переважною кількістю роботодавців. Все більше уваги працедавці приділяють наявності у претендентів практичного досвіду роботи, що змушує навчальні заклади переглянути систему проходження учнями виробничої практики.

Українська система освіти в цілому і система ПТО, зокрема, переживає процеси перетворення, які зумовлені, з одного боку, безперервною спонтанною адаптацією до змінних умов зовнішнього середовища, з іншого – суперечністю реформ. Система ПТО глибоко проникає як у соціальну, так і в економічну сфери, виходить на ринки праці, товарів, послуг і капіталу. При цьому реформування системи ПТО неможливо здійснювати тільки адміністративними методами або тільки зусиллями самої освітньої системи. Необхідна консолідація зусиль уряду, працедавців, населення з урахуванням динаміки ринку праці. На сьогодні проблеми системи ПТО зумовлені економічною й політичною нестабільністю в суспільстві, посиленням розриву між конституційними гарантіями здобуття доступної й безкоштовної ПТО та реальним державним забезпеченням цієї освіти; незбалансованістю потреб особистості в професійних освітніх послугах і суспільства в професійно-кваліфікаційній структурі підготовки робочих кадрів; недостатнім бюджетним фінансуванням, не розробленістю основних напрямів розвитку системи ПТО. Надзвичайно актуальною є проблема реалізації в країні інноваційних підходів до професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації робочої сили й наближення їх до стандартів розвинених країн Європейського Союзу. Крім того, професійне навчання є ефективним методом боротьби з безробіттям, основним чинником підвищення конкурентоспроможності робочої сили, вирішальним чинником соціально-економічного розвитку України та професійної самоактуалізації особи як фахівця.

За рівнем охоплення працівників професійним навчанням із загального масиву регіонів України нині виділяються Дніпропетровська, Донецька та Луганська області, де новим професіям протягом 2009 р. навчено понад 3,1% від кількості працюючих. Найнижча частка навчених новим професіям у Чернівецькій, Львівській, Тернопільській і Волинській областях. Переважна частина навчених новим професіям проходить підготовку на виробництві, причому у більшості регіонів країни перепідготовка працівників переважає над первинною підготовкою.

Отже, найвищим рівнем охоплення працівників підвищенням кваліфікації відзначаються індустриальні області східної частини України, що цілком узгоджується з особливостями професійного розподілу осіб, які підвищили кваліфікацію, оскільки найбільшою часткою таких працівників вирізняються саме представники робітничих професій.

На другому місці за часткою осіб, які підвищили кваліфікацію, є професіонали й фахівці (сумарно), серед яких частіше підвищують кваліфікацію працівники із Львівської, Чернівецької, Тернопільської, Вінницької й Івано-Франківської областей.

Якщо більша частина працівників, які підвищували кваліфікацію, у східних регіонах країни (Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Луганській областях та ін.) робили це на виробництві, то працівники з низки західних областей країни (Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Чернівецької) підвищують свою кваліфікацію переважно у ПТНЗ.

Необхідно зазначити, що система професійної перепідготовки і підвищення кваліфікації є однією із вразливих ланок освітньої системи. Адже вона відзначається невисокою якістю підготовки, що висувають потреби сьогодення у частині використання інформаційних технологій, поширення дистанційної освіти тощо. Важливим у контексті розвитку безперервного навчання є також поширення традицій самоосвітньої діяльності, формування потреби у самонавчанні та здатності до нього.

У подальшому держава має визначати підготовленість випускників ПТНЗ до професійної роботи, їх здатність виконувати свої професійні завдання. В рамках цього пропонується проводити щорічний моніторинг відносних показників для визначення рівня виконання ПТНЗ вказаної функції:

1. Коефіцієнт затребуваності випускників ПТНЗ, який відображає кількість випускників ПТНЗ, які влаштувалися на роботу в регіоні, де розташований цей заклад. Цей показник безпосередньо характеризує взаємозв'язок «навчальний заклад – виробництво». Високий рівень працевлаштування характеризує високий рівень підготовки фахівців, орієнтацію на потреби регіонального ринку.

2. Коефіцієнт приросту учнів, який є відношенням кількості учнів ПТНЗ до кількості учнів у попередньому році. Коефіцієнт відображає рейтинг ПТНЗ, характеризує громадську думку про якість освітнього процесу.

3. Коефіцієнт територіальності показує кількість випускників ПТНЗ, які працевлаштувалися за межами регіону, де розташований цей ПТНЗ.

За допомогою цих коефіцієнтів можна буде визначити кількість випускників ПТНЗ, які влаштувалися на роботу в регіоні та закріпились на робочому місці, де розташований цей заклад; рейтинг ПТНЗ; визначити кількість випускників ПТНЗ, які працевлаштувалися за межами регіону, де навчалися. Так, близько 38% експертів зазначили, що кваліфікація випускника повністю співвідноситься з вимогами сучасного виробництва та бізнесу (особливо це стосується сфери послуг, а саме надання індивідуальних послуг, ще 54,6% – визначили, що знання випускника швидше відповідають сучасному реальному стану виробництва та бізнесу. Таким чином близько 92% роботодавців високо оцінили актуальність знань молодих співробітників, які вони отримали в ПТНЗ. Це свідчить про те, що ПТНЗ орієнтується на найвищі показники якості підготовки робітників, постійно впроваджуючи передові технології навчання з врахуванням новітніх досягнень. Тим не менше, найвищі оцінки своїх знань заслужили випускники, які працюють на підприємствах у сфері поліграфії. Серед них 43% роботодавців відзначили, що знання молодих спеціалістів повністю відповідають вимогам їхнього виробництва чи бізнесу. Аналогічні оцінки продемонструвало 42,1% роботодавців у сфері послуг, 37% роботодавців-будівельників.

Іноді експерти вагалися у визначенні конкретної потреби у фахівцях того чи іншого типу. Вони наголошували на мінливості цих потреб або ж на їхній залежності від конкретних посадових обов'язків. Цікаво відзначити, що потребу у фахівцях «широкого профілю», тобто таких, які здатні швидко адаптуватися до нових умов роботи найбільшою мірою відчують роботодавці, що працюють у сфері будівництва 56,4% та сфері послуг 51,7%. Тоді як у працівників «вузького профілю», здебільшого, відчують потребу роботодавці-поліграфісти

46,3%. Тим не менше таке середовище вимагає від випускників додаткових здібностей адаптувати навички та знання, здобуті у ПТНЗ.

Ринок праці у цих сферах зайнятості відчуває дефіцит кадрів. Це, певною мірою, пов'язано з такими фактами:

1. Стрімке зростання та розвиток цих сфер, що вимагає розширення підприємств з одного боку, та підвищення вимог до підготовки профільних спеціалістів з іншого.

2. Низький попит на певні робітничі спеціальності, зокрема, в переробній промисловості та сфері послуг, що тривав протягом останніх років, призвів до появи прогалини у підготовці нових спеціалістів. Сьогодні ринок праці відчуває нестачу в певних кадрах і ця нестача суто регіональна. Тобто відповідно до розвинутої інфраструктури регіонів та муніципальних робітничих ринків необхідно підходити до вирішення потреби у робітничих кадрах, а не узагальнювати ситуацію в межах держави.

Процес проведення прогнозування на рівні регіону та ПТНЗ безпосередньо повинен відбуватися з врахуванням аналізу соціально-економічних потреб регіону. За результатами аналізу освітній заклад представляє лист-заявку та маркетингове обґрунтування про необхідність збільшення або зменшення ліцензійного обсягу на професії за якими готує ПТНЗ.

Структура обґрунтування: аналіз потреб випускників загальноосвітніх шкіл щодо отримання освіти в ПТНЗ; аналіз економічної ситуації в регіоні; аналіз структури зайнятості; розрахунки маркетологів навчально-методичного центру; висновок регіонального центру зайнятості населення; договір або угоди з підприємствами на підготовку кваліфікованих робітників.

Розширення сфери застосування праці за рахунок створення робочих місць з належними умовами праці здійснюватиметься шляхом:

– встановлення сприятливого інвестиційного режиму для підприємств, установ та організацій усіх форм власності, на яких створюються робочі місця;

– створення державної системи професійної орієнтації населення, реалізації відповідної концепції;

– удосконалення на принципах соціального партнерства механізму взаємодії ринку праці та ринку освітніх послуг (через створення системи моніторингу потреби роботодавців у робочій силі, удосконалення системи ліцензування освітньої діяльності підприємств, установ та організацій, створення та запровадження системи незалежної кваліфікаційної атестації випускників);

– розроблення нових підходів щодо механізму формування, розміщення та виконання державного замовлення на підготовку фахівців, науково-педагогічних та робітничих кадрів (з визначенням повноважень центральних і місцевих органів виконавчої влади, інших сторін соціального діалогу, навчальних закладів та з урахуванням необхідності формування державного замовлення відповідно до потреб економіки та ситуації на національному і регіональних ринках праці);

– підвищення якості професійної підготовки кадрів (через оновлення та модернізацію навчально-виробничої бази, удосконалення кваліфікаційних характеристик професій та змісту професійної освіти, формування національної системи кваліфікацій);

– подальшого розвитку співпраці професійно-технічних навчальних закладів із роботодавцями у створенні сучасної навчально-виробничої бази, визначенні змісту навчання, здійсненні професійно-практичної підготовки, проведенні кваліфікаційної атестації випускників.

Підвищення якості та конкурентоспроможності кваліфікованих робітників здійснюватиметься шляхом:

– створення державної системи неперервної професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів упродовж трудової діяльності (через розроблення та реалізацію відповідної державної концепції та нормативно-правових документів);

– створення правових, організаційних та фінансових засад функціонування системи професійного розвитку зайнятого населення;

– створення системи оцінки професійної якості працівників (через розроблення та запровадження системи сертифікації працівників на відповідність їх професійних знань, умінь і навичок установленим законодавством вимогам);

– сприяння підприємствам, установам та організаціям у здійсненні професійної підготовки, перепідготовки та підвищенні кваліфікації працівників.

Створення умов для працевлаштування молоді здійснюватиметься шляхом:

– реалізації механізмів сприяння працевлаштуванню випускників ПТНЗ відповідно до законодавства, зокрема механізму стимулювання роботодавців для працевлаштування випускників цих закладів;

– удосконалення порядків працевлаштування випускників ПТНЗ, підготовка яких здійснюється за державним замовленням, у частині підвищення ефективності використання праці випускників, забезпечення їх професійної адаптації на виробництві та посилення соціального захисту;

– визначення обґрунтованого розміру мінімальної місячної та погодинної заробітної плати.

Зважаючи на зазначені вище тенденції на ринку праці, на практичну цінність проведених досліджень та отриманих результатів, необхідно поширювати досвід проведення подібних досліджень у всіх ПТНЗ України.

4.4. НАПРЯМИ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ДЛЯ ПРОМИСЛОВОСТІ

Стратегічне планування системи підготовки кваліфікованих робітників та перепідготовки кадрів розглядається як важлива складова частина маркетингової інформації, необхідної для розробки заходів щодо регулювання і контролю за змінами ринку освітніх послуг в системі ПТО.

На жаль, ринок освітніх послуг не готовий повністю задовольнити потреби роботодавців у кадрах та оперативно реагувати на їх зміни. За даними Державної служби зайнятості в ПТНЗ готують в 3,5 рази менше кадрів, на 10 тис. населення, ніж у вищих навчальних закладах. Разом з тим, на ринку праці потрібні робітники для сфери послуг, будівництва, комунального господарства та ін. Адже соціально-економічний розвиток держави, стан ринку праці напряму залежать від збалансованого співвідношення працівників, які отримали вищу або професійно-технічну освіту. Так, розглянемо динаміку прийому контингенту до ВНЗ I–II рівнів акредитації, ВНЗ III–IV рівнів та ПТНЗ (рис. 4.20).

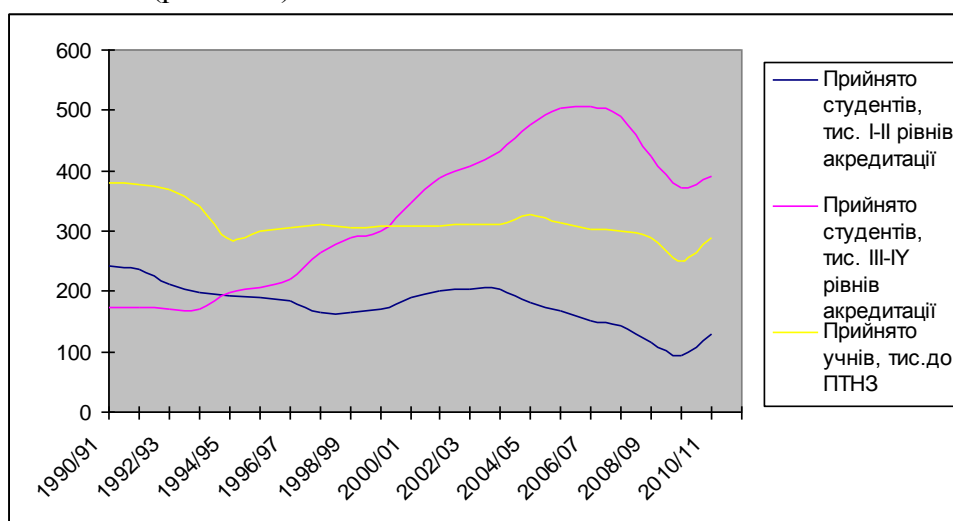

Рис. 4.20. Порівняльний аналіз прийому контингенту до ВНЗ та ПТНЗ

Якщо спостерігати за динамікою прийому учнів до ПТНЗ, то вона має тенденцію до стабільності, за виключенням періоду з 1991 по 1995 роки, коли відбулися суттєві соціально-економічні зміни в державі, та як наслідок різко зменшився наплив контингенту до ПТНЗ, що призвело до зменшення навчальних закладів на ринку освітніх послуг. Разом з тим, в наступні роки, спостерігалась стабільна середньостатистична потреба в населення на отримання робітничих професій. Ситуація з контингентом ВНЗ I-II рівнів акредитації доволі ідентична системі ПТО, якщо не враховувати, що у ВНЗ I-II рівнів акредитації не було закрито значної кількості навчальних закладів, як в системі ПТО. Разом з тим, з 2003 року спостерігається зменшення абітурієнтів при вступі до ВНЗ I-II рівнів акредитації, що вказує на те, що значний обсяг контингенту почав надавати перевагу ВНЗ III-IV рівнів акредитації. Дану ситуацію можна прослідкувати на графіку прийому студентів до ВНЗ III-IV рівнів акредитації, який носить зростаючий характер, що викликано значним збільшенням ВНЗ III-IV рівнів акредитації і як наслідок збільшенням контингенту студентів. Так, якщо в 1990 році прийом абітурієнтів становив 174,5 тис., в 2002 році 408,6 тис., то в 2006 році досяг 507,7 тис. в свою чергу в системі ПТО в 2006 році було прийнято 303,7 тис. учнів [10]. Для порівняння розглянемо динаміку випуску фахівців ВНЗ I-II рівнів акредитації, ВНЗ III-IV рівнів та кваліфікованих робітників (рис. 4.21).

Якщо розглянути рис. 4.21, то лише графік випуску фахівців ВНЗ III-IV рівнів акредитації носить стрибкоподібний характер зі зростаючим ефектом починаючи з 2006 року. З такими темпами випуску фахівців ВНЗ III-IV рівнів в найближчі роки на одного кваліфікованого робітника буде припадати два фахівця з вищою освітою.

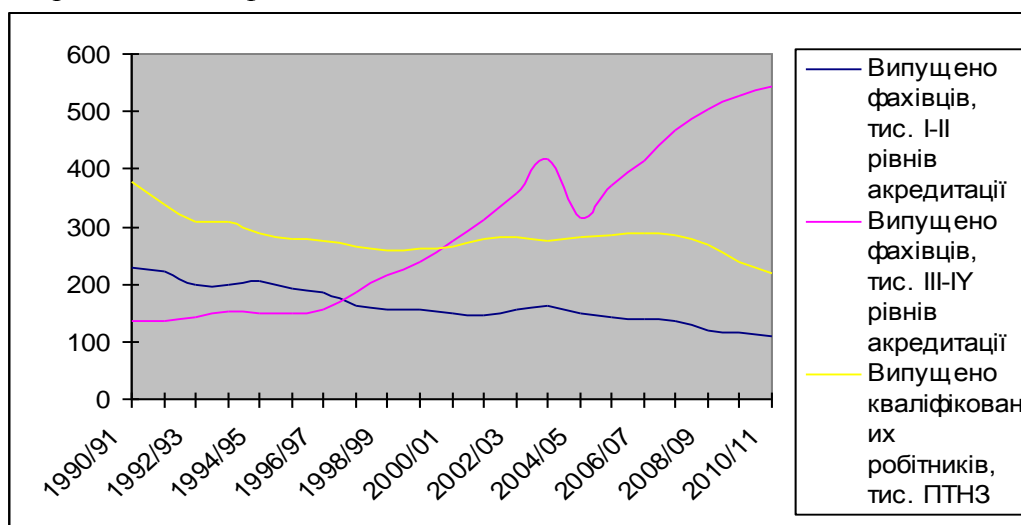

Рис.4.21. Порівняльний аналіз випуску фахівців ВНЗ та кваліфікованих робітників з ПТНЗ

Для визначення прогнозованого контингенту на 2011–2016 рр. на основі статистичних даних було визначено середній відсоток учнів ЗОШ, які закінчили 9 та 11 класи і продовжили навчатися у ПТНЗ (дані за 2007–2009 рр.). Відсоток становить відповідно **12,8%** (базова загальна середня освіта) і **10,6%** (повна загальна середня освіта). Цей коефіцієнт в регіонах та відповідно у навчальних закладах різний, що пояснюється особливостями соціально-економічного розвитку регіону та місцем розташування ПТНЗ, його матеріально-технічною базою, рівнем підготовки та іншими важливими чинниками.

У результаті узагальнення статистичних даних можна прогнозувати формування учнівського контингенту ПТНЗ на перспективу до 2018 р. Найбільше занепокоєння викликає 2011

рік, коли завершиться перехід загальноосвітніх шкіл на нову Типову базисну структуру 12-річної освіти. Зменшення контингенту в 2011 р. становитиме **40,1%**, що різко позначиться на наповнюваності ПТНЗ. Це потягне за собою ряд проблем: подорожчає вартість підготовки кваліфікованого робітника, скоротиться кількість педагогічних працівників, вивільняться робочі місця.

Прослідковується тенденція до зменшення кількості учнів ПТНЗ у перспективі до 2016 року, що приведе до подорожчання підготовки робітничих кадрів, особливо у ПТНЗ з невеликим контингентом. А це, в свою чергу, викликає питання доцільності існування такого закладу і веде до оптимізації мережі системи ПТО області. Перенасичення ринку праці фахівцями з вищою освітою відбувається внаслідок відсутності належного механізму регулювання попиту й пропозиції фахівців за професійними сегментами, як на рівні регіону, так і країни в цілому. Тому розв'язання завдань щодо поліпшення цієї ситуації має забезпечувати посилення проф.-орієнтаційної роботи серед молоді, а також удосконалення організаційно-методичного забезпечення процесів формування та регулювання професійних сегментів ринку праці.

Окремі питання сегментації, регулювання та прогнозування потреби у фахівцях в Україні розглядали такі вчені, як Д.П. Богиня, Е.М. Лібанова, І.Л. Петрова, В.М. Петюх, Л.К. Семів, М.В. Семикіна. Недостатньо дослідженими залишилися питання формування, регулювання професійних сегментів ринку праці на рівні регіону та відстеження напрямків підготовки для різних галузей промисловості.

Інформаційною базою дослідження щодо відстеження напрямків підготовки кваліфікованих робітників, слугували законодавчі та нормативно-правові акти, що регламентують соціально-трудова сферу і освітню діяльність в Україні, матеріали Державного комітету статистики України, Міністерства праці та соціальної політики України: статистичні щорічники, бюлетені, довідники, дані Головних управлінь статистики регіонів, Державного центру зайнятості та регіональних центрів зайнятості, кадрових служб підприємств, установ і організацій регіонів.

Для оцінювання ситуації на ринку праці та визначення напрямків підготовки кваліфікованих робітників необхідно використовувати аналітико-статистичні методи; соціологічні обстеження, метод експертних оцінок – для виявлення мотивацій молоді, яка навчається в загальноосвітніх навчальних закладах щодо професійного вибору. Проводити соціологічний аналіз – при анкетному обстеженні й вибіркових опитуваннях учнів загальноосвітніх шкіл і безробітних та методи експертної оцінки – для прогнозування чисельності випускників ПТНЗ на ринку праці регіонів.

Пріоритет напрямків підготовки робітників формується згідно попиту на робітничі професії, що визначається двома групами факторів. До першої групи віднесено такі фактори, як престижність професії, можливість працевлаштування після закінчення навчання, універсальність професії, наявність ПТНЗ у регіоні проживання, матеріальні вигоди у майбутньому, бажання молоді здобути вищу освіту. До другої групи увійшли рівень соціально-економічного розвитку регіону його спеціалізація, пріоритетний розвиток відповідних галузей промисловості, сфери послуг, що потребують відповідних кваліфікованих робітників та кількість суб'єктів господарювання.

Дослідження ринку праці кваліфікованих робітників в Україні показало, що на його формування, з поміж інших факторів, негативний вплив справила розбалансованість розвитку ринку праці й ринку освітніх послуг, що зумовило перенасичення ринку робітниками окремих напрямів підготовки.

Виокремлено також низку проблем професійної підготовки населення: невідповідність обсягів підготовки кваліфікованих робітників потребам ринку праці; не визначеність критеріїв

обґрунтування розмірів державного замовлення на підготовку робітників; неврахування потреб ринку праці у фахівцях при видачі ліцензій ПТНЗ на право їх підготовки; відсутність у випускників досвіду практичної роботи, що стає перешкодою у їх працевлаштуванні; слабкі партнерські зв'язки ПТНЗ, роботодавців та служби зайнятості. Інформація про професійний і регіональний виміри ринку праці робітників, зібрана і опрацьована за допомогою взаємопов'язаних блоків показників (табл. 4.21), використання яких надасть можливість провести комплексну оцінку соціально-економічного стану ринку праці робітників на рівні регіону та виявить основні проблеми його формування й функціонування в промисловій галузі.

Таблиця 4.21

**Система показників для характеристики кон'юнктури ринку праці робітників
(у професійному розрізі)**

Блоки показників	Показники
Показники стану та збалансування ринку праці робітників у розрізі професій для промислової галузі	- сукупна пропозиція робітників на ринку праці (відповідного спрямування)
	- структура пропозиції працівників
	- структура попиту на робітників
	- навантаження на одну вільну вакансію
	- рівень попиту на кваліфікованих робітників певного профілю
Показники ціни послуг висококваліфікованої робочої сили	- рівень заробітної плати робітників відповідного профілю (середньомісячний, середньорічний)
Показники зайнятості робітників у промисловості регіону та стан безробіття	- загальна кількість незайнятих робітників відповідного профілю
	- коефіцієнт незайнятості
	- коефіцієнт зайнятості робітників
	- рівень зайнятості робітників відповідного профілю
	- рівень первинного працевлаштування випускників
	- загальна чисельність безробітних
	- рівень безробіття кваліфікованих робітників
	- рівень молодіжного безробіття
	- рівень безробіття серед робітників жіночої статі
	- середня тривалість працевлаштування випускників
	- середня тривалість безробіття серед робітників
- тривалість пошуку роботи випускниками	
Показники інфраструктурних підрозділів ринку праці робітників	- коефіцієнт раціональної системи профпідготовки та перепідготовки робітників для відповідної галузі

Виконання цієї роботи, узагальнення статистичних даних, збір інформації в ПТНЗ регіону повинні виконувати маркетологи з питань прогнозування потреб у кваліфікованих робітниках ринку праці. Тому при навчально (науково) -методичних центрах ПТО повинні активізувати роботу методисти з інформаційно-аналітичних питань, основним завданням яких є надання методичної та практичної допомоги ПТНЗ, збір та аналітична обробка інформації для системного дослідження динаміки розвитку ПТНЗ та безпосередньо ринку праці й аналіз працевлаштування випускників.

Різноманітність діяльності таких структурних підрозділів сприятиме зміцненню зв'язків освітньої галузі регіону й виробництва та підвищенню ефективності працевлаштування випускників. Збалансуванню попиту й пропозиції кваліфікованих робітників сприятиме проведення таких заходів: оптимізація мережі навчальних закладів вищої та післядипломної освіти різних форм власності, узгодження обсягів підготовки кваліфікованих робітників у відповідності до потреб ринку праці регіону, удосконалення механізму формування державного замовлення в системі ПТО, професійна орієнтація молоді щодо вибору професій, які користуються попитом на ринку праці регіону.

Обсяг підготовки кваліфікованих робітників в системі ПТО повинен відповідати потребі робітників на ринку праці, що прямо пропорційно соціально-економічному розвитку держави. Враховуючи, що показники соціально-економічного розвитку нашої країни в 2011 р. покращились в порівнянні з 2010 р. А саме за даним Державного комітету статистики індекс промислової продукції у січні 2011 р. порівняно з відповідним періодом 2010 р. становив 109,7%, а індекс обсягу сільськогосподарського виробництва становив 105,3%, відповідно обсяг перевезень вантажів збільшився на 12,2% та ін. (додаток Л). Так, в умовах кризових тенденцій питання ефективності управління регіональним ринком праці, забезпечення зайнятості населення набувають особливого значення. Трудовий потенціал в Україні за попередньою оцінкою на початок 2011 р. становить 59% (з них працездатного віку 66,5%) відповідно до кількості працездатного віку. Найвищий рівень зайнятості у м. Севастополі 70,6% та м. Києві відповідно 69,3%, а найнижчий у Чернівецькій області 56,2%. Кількість незайнятих громадян, які перебували на обліку в державній службі зайнятості, на 1 лютого 2011 р. становила 610,3 тис. осіб. За допомогою в працевлаштуванні до цієї установи впродовж січня 2011 р. звернулося 121,8 тис. незайнятих громадян проти 160,4 тис. у грудні (у січні 2010 р. – 89,2 тис.).

Кількість зареєстрованих безробітних на 1 лютого 2011 р. становила 585,6 тис. осіб, або третину всіх безробітних працездатного віку, визначених за методологією МОП. Допомогу по безробіттю отримували 76,5% осіб, які мали статус безробітного. Кожний другий безробітний раніше займав місце робітника, кожний третій – посаду службовця, а решта безробітних не мали професійної підготовки.

Рівень зареєстрованого безробіття в цілому по країні за січень 2011 р. зріс на 0,1 відсоткового пункту і на 1 лютого 2011 р. становив 2,1% населення працездатного віку. У сільській місцевості цей показник збільшився на 0,3 відсоткового пункту і становив 3,2% населення працездатного віку, у міських поселеннях – на 0,1 відсоткового пункту і 1,7% відповідно.

Невідповідність попиту на робочу силу та наявних пропозицій у професійно-кваліфікаційному та територіальному розрізі зумовлює значну міжрегіональну диференціацію зареєстрованого безробіття. Найвищий рівень зареєстрованого безробіття спостерігався в Полтавській області (4,1%), а найнижчий – у м. Києві (0,4%).

Кількість вільних робочих місць (вакантних посад), заявлених підприємствами, установами й організаціями до служби зайнятості, у січні 2011 р. збільшилася на 4,6 тис., або на 7,2%, і на кінець місяця становила 68,5 тис. (у січні 2010 р. – 65,4 тис.). Із зазначеної кількості вільних робочих місць (вакантних посад) 46,4% передбачалося для робітників; 38,8% – для службовців, а решта – для осіб, які не мають професії.

За сприяння державної служби зайнятості у січні 2011 р. було працевлаштовано 40,8 тис. осіб проти 34,1 тис. у грудні 2010 р. (у січні 2010 р. – 29,5 тис. осіб). Серед працевлаштованих незайнятих осіб понад половину становили жінки або молодь у віці до 35 років. Рівень працевлаштування незайнятих громадян порівняно з груднем 2010 р. зріс на 0,7 відсоткового пункту і в січні 2011 р. становив 6,0%.

Разом з тим, у порівнянні з докризовим періодом кон'юнктура ринку праці змінилася з трудодефіцитної на праценадлишкову і виникла тенденція перевищення пропозиції робочої

сили над попитом. Потреба роботодавців у працівниках, заявлена в службу зайнятості знизилась в порівнянні з 2008 р. на 24% в той час як чисельність незайнятих трудовою діяльністю громадян зросла в 1,6 разів. Суперечлива ситуація на ринку праці спостерігається по фахівцях металообробних професій. З одного боку, відбулося п'ятикратне зниження рівня попиту на них в центрах зайнятості, а з іншого боку, по даній групі опитаними підприємствами заявлена найбільша потреба. Так, якщо у вересні 2008 р. на одного претендента було 2 вакансії, то станом на початок 2010 р., навпаки, на одну вакансію претендують близько 2 робітників. Причому дане співвідношення характерно для всіх професій цього профілю. Слід мати на увазі, що протягом 2009 р. проходило вивільнення в першу чергу співробітників пенсійного віку, і відновленні виробництва в середньостроковій перспективі зажадають вже наявності молодих кадрів. У зв'язку з цим можна прогнозувати поступове відновлення попиту на металообробні професії. В даний час доцільно зберегти прийом на навчання нових фахівців.

В окрему групу були виділені професії слюсарних і слюсарно-ремонтних робіт. Опитані підприємства на найближчі роки прогнозують невелике зростання потреби в слюсарях, який очевидно буде задовольнятися за рахунок фахівців, які вже мають досвід роботи. Відповідно доцільно провести роботу з підприємствами – замовниками з метою визначення потреби у навчанні на дану професію та визначення більш сучасних кваліфікаційних вимог на середньострокову перспективу.

Попит на фахівців з технічного обслуговування виробництва (ремонтників, наладчиків та ін.) фіксувався службою зайнятості, як працenaдлишкова кон'юнктура ще в докризовий період. У кризу відбулося дворазове скорочення рівня попиту, але з боку підприємств прогнозується суттєвий попит на середньострокову перспективу (рис. 4.22).

В окрему групу можна виділити зварювальні роботи. Тут, незважаючи на двократне зниження рівня попиту, зберігся баланс попиту та пропозиції робочої сили. Окрім того, ряд підприємств заявили значну потребу в електрогазозварниках. Дані професії значно поширені на підприємствах різних галузей, а отже слід очікувати зростання попиту на зварювальників різних профілів, що пов'язано з поступовим зростанням економічних показників та інвестиційної активності. Фахівці цієї професії в даний час в значній кількості готуються в різних регіонах, що є актуальним і доцільним.

Рис. 4.22. Динаміка потреби підприємств у працівниках за професійними групами у 1999–2010 рр.

Несприятлива ситуація склалася з кваліфікованими робітниками радіотехніки і зв'язку. На відміну від інших груп спеціальностей перевищення пропозиції над попитом спостерігалось і до кризи (співвідношення у вересні 2008 р. – 0,77) У 2009 р. воно впало ще в 2 рази. По ряду професій підприємства вказали зростання потреби на середньострокову перспективу, наприклад, по монтажникам радіоелектронної апаратури та приладів.

Ряд професій реального сектора економіки, незважаючи на кризу, залишилися досить затребуваними. До таких можна віднести робітників в галузі будівництва, поліграфії, виробництва продуктів харчування, швейного виробництва та сфери обслуговування. За даними професіями, з врахуванням перспектив розвитку економіки, можна прогнозувати і стійкий попит. За цими професіями доцільно зберегти, або в окремих випадках підвищити обсяг підготовки фахівців в обласних навчальних закладах. Доцільно розглянути можливість збільшення кількості учнів: за будівельними спеціальностями, у сфері легкої промисловості, слюсарів-сантехніків.

Сучасний ринок праці вимагає якісної професійної підготовки робітничих кадрів. Високий професійний рівень випускника є однією з умов його фахового успіху. Показники успішного працевлаштування є одним з показників ефективної діяльності ПТНЗ. Так, шляхом опитування, анкетування, збору необхідних даних навчальні заклади та інші установи мають можливість робити висновки щодо ефективності чи неефективності підготовки за певною професією, вивчати потреби регіонального ринку праці та виявляти проблеми при працевлаштуванні.

Під час здійснення моніторингу працевлаштування випускників ПТНЗ 2009/2010 н.р. окремо проаналізовано рівень працевлаштування з деяких професій, зокрема тих, що користуються попитом серед вступників до ПТНЗ.

У 2009/2010 н.р. у ПТНЗ України завершили навчання **218,6 тис.** учні. Відповідно, за статистичними даними працевлаштованими після завершення навчання були (**86,4%**), що становило **188,9 тис.** осіб.

Одні з найбільш затребуваних робітничих професій у наш час – професії будівельної галузі. Кваліфікованих робітників цього напрямку готують у 178 ПТНЗ України де проходять навчання близько 59 тис. учнів. У 2009/2010 н.р. у ПТНЗ України підготовлено кваліфікованих робітників будівельної галузі. За даними навчальних закладів, після завершення навчання працюють за спеціальністю **76,3%** випускників. Однак, ні рівень кваліфікації, ні поєднання кількох професій в інтеграції не дають можливості працевлаштуватися на тривалий термін. Основні причини проблем у працевлаштуванні – сезонність робіт, неможливість працевлаштування за місцем проживання. Як результат, всього **38,8%** цього напрямку офіційно працевлаштовані.

Проблемною залишається ситуація із працевлаштуванням випускників, які здобули професії, що відносяться до сфери послуг, торгівлі та громадського харчування, а саме: кухар, кухар-кондитер, пекар, швачка, кравець, перукар, перукар-модельєр, манікюрниця, офіціант, бармен, продавець та інші. Ці професії затребувані на ринку праці, про що свідчать дані державного центру зайнятості.

Кваліфікованих робітників з професій, що відносяться до сфери послуг, торгівлі і громадського харчування, готують більше ніж у 90% ПТНЗ країни. Показник працевлаштування з цих професій досить високий 73,4%, разом з цим в сфері послуг найвища плінність кадрів та зміна випускниками місця роботи (рис. 4.23). Однак під час вибіркового опитування в областях України, документально підтвердити працевлаштування змогли всього **21,8%** респондентів. Власники установ, зокрема, приватних, неофіційно приймають на роботу колишніх учнів.

Рис. 4.23. Динаміка потреби підприємств у працівниках за професійними групами у 1999–2010 рр.

Рис. 4.24. Динаміка потреби підприємств у працівниках за професійними групами у 1999–2010 рр.

Також проаналізовано рівень працевлаштування з професії *слюсар з ремонту автомобілів* (рис. 4.24). З цієї професії у 2009/2010 н.р. було здійснено випуск **14,5 тис.учнів**. З них, за даними навчальних закладів, було працевлаштовано **11,05 тис. (76,2%)**, непрацевлаштовано **3,45 тис. (23,8%)**. Однак вибірковий аналіз документів по областях вказує на значно менший відсоток офіційного працевлаштування та зміни місця роботи випускниками до 2–5 разів протягом року.

Анкетування випускників вказує на декілька причин, а саме важкі умови праці, які невідповідають санітарним нормам, низька заробітна плата та наднормовий робочий день, що вказує на незахищеність робітників під час роботи на приватних станціях технічного обслуговування автомобілів. Тобто існує чітка тенденція плінності кадрів та постає гостре питання про доцільність підготовки такої великої кількості робітників з даної професії.

Неоднозначна ситуація склалася з транспортних професій. Зокрема служба зайнятості фіксує праценадлишкову кон'юнктуру в даному секторі. Однак, опитані підприємства заявили про потребу на перспективу з транспортних професій.

У даний час регіональними навчальними закладами ведеться підготовка торгових професій. Однак аналіз показує, що ця галузь характеризується надлишком пропозиції робочої сили. Причому це стосується практично всіх професій. Тому тут необхідно детально розглянути доцільність подальшої підготовки на бюджетній основі касирів та продавців непродовольчих товарів, за якими в службі зайнятості є значна напруженість (до 3 осіб на одну вакансію).

Спеціальності для сільського господарства за останні 15 років відчували значне падіння попиту. Фермерські господарства, рибні та лісові господарства не повідомляють про зростання потреби в цих спеціальностях у середньостроковій перспективі (рис. 4.25).

Рис. 4.25. Динаміка потреби підприємств у працівниках за професійними групами у 1999–2010 рр.

При розгляді динаміки випуску учнів прослідковується тенденція на покращення попиту на професії промислового сектору, разом з тим ситуація щодо наповнюваності ринку промисловості кваліфікованими кадрами вимагає більш серйозного підходу та ставлення як держави так і безпосередньо ПТНЗ під час профорієнтаційної роботи (рис. 4.26).

Рис. 4.26. Динаміка випуску учнів ПТНЗ для промисловості

Необхідно проводити роботу в областях щодо аналізу демографічної ситуації для формування контингенту ПТНЗ на перспективу та враховувати при формуванні державного замовлення на 2011 рік та наступні роки. Системно вивчати регіональні ринки праці з метою виявлення потреби у конкретних робітничих професіях, запроваджувати нові затребувані професії, удосконалювати якість професійної підготовки учнів, підвищувати імідж навчального

закладу. Також необхідно розширювати сферу охоплення учнівської молоді профорієнтаційною роботою, докорінно змінювати зміст і форми її проведення використовуючи сучасні інформаційно-комунікаційні технології, зокрема, активізувати роботу веб-сайтів ПТНЗ.

Регіональним інформаційно-аналітичним службам при навчально-методичних центрах професійно-технічної освіти необхідно організувати роботу з вивчення потреб ринку праці, особливо перед проходженням ліцензування з нових професій, налагоджувати тісну співпрацю з роботодавцями для допомоги випускникам у працевлаштуванні (укладати двосторонні та багатосторонні договори між ПТНЗ та замовником при прийомі учнів на навчання) та враховувати дані аналізу працевлаштування випускників ПТНЗ при складанні перспективного планування навчального закладу та формуванні держзамовлення з тієї чи іншої професії.

Висновки. Отже, система освіти повинна гнучко реагувати на зміни попиту ринку праці на професії і забезпечувати адаптацію і підвищення кваліфікації дорослого непрацюючого населення. Тому одним із шляхів подолання зазначених проблем повинен бути перехід від екстенсивного типу зайнятості до інноваційного.

Необхідно інформувати населення про те, яка професія дає найбільші шанси на працевлаштування, а також гідну винагороду за працю, розробляти і публікувати рейтинг освітніх установ.

Розгляд та порівняльний аналіз тенденції сучасного ринку праці та системи ПТО вказують на необхідність постійного проведення подібних досліджень в регіонах та в ПТНЗ України. Більш того практична цінність полягає у необхідності розроблення уніфікованої методики для всіх ПТНЗ, спрямованої на прогнозування потреб для різних галузей економіки на основі соціологічного інструментарію з врахуванням демографічної ситуації.

Подолання демографічної кризи можливе лише за умови істотного підвищення рівня життя широких верств населення України, цілеспрямованого впливу з боку держави на трансформацію соціальної інфраструктури, забезпечення єдиних стандартів рівня життя населення в усіх регіонах країни, у міських і сільських населених пунктах. Даний процес забезпечить основні соціальні гарантії для переважної більшості населення і зменшить кількісні та якісні втрати суспільства від демографічної кризи. Дії держави спрямовані на покращення демографічної ситуації але реальні результати для системи освіти будуть відчутні не раніше 2018 року.

Тому, мотивування молоді до вступу в ПТНЗ є досить необхідним, а мотиваційний механізм професійної діяльності лише тоді буде ефективним, якщо органічно будуть поєднані інтереси держави, регіонів, підприємств з інтересами працівників. При цьому буде врахована специфіка етапу ринкових перетворень, регіональні особливості національного менталітету, засоби соціального і морально-психологічного впливу, які спонукали б особу як суб'єкта фахової діяльності до ефективної праці, підвищення професійної компетентності, формування професіоналізму, забезпечення безперервної професійної освіти протягом всього життя, стимулювання підвищення кваліфікації, отримання суміжних професій, проходження перепідготовки та посилення трудової мобільності фахівців.

Важливою проблемою є вдосконалення системи ПТО за рахунок налагодження продуктивніших зв'язків із роботодавцями, посилення взаємодії між органами виконавчої влади, галузевими та регіональними спілками роботодавців і профспілками. Вирішення даної проблеми буде сприяти підвищенню рівня адаптованості випускників ПТНЗ до початку трудової діяльності та поліпшенню якості професійної перепідготовки безробітних.

Серед **основних напрямів удосконалення системи професійного навчання в умовах демографічної кризи** слід відзначити такі: необхідність узгодження структури набору контингенту учнів системи ПТО із вимогами промислового виробництва; визначення сфер зайнятості (в т.ч. неформальних); впровадження інновацій, спрямованих на підвищення рівня підготовленості фахівців; зростання конкурентоспроможності освітніх послуг, які надає система ПТО; визначення рівня насиченості працівниками відповідного професійного та кваліфікаційного рівня національного й регіонального ринків праці; планування коригувальних

змін у структурі підготовки за певними професіями (залежно від змін попиту); систематичний перегляд та актуалізація переліку професій, за якими відбувається підготовка кадрів та їх перепідготовка, відповідно до потреб розвитку економіки та регіону; формування системи безперервної освіти, зростання ролі курсів підвищення кваліфікації та забезпечення їх практичної спрямованості відповідно до специфіки конкретної виробничо-господарської діяльності; періодичність підвищення кваліфікації працівників протягом трудового життя з періодичністю у 5 років на базі різних ПТНЗ; розширення мережі навчальних закладів вищої, професійно-технічної, післядипломної освіти усіх форм власності.

Оцінюючи ризики демографічного прогнозу на найближче майбутнє для країни, коли праця стане дефіцитним ресурсом, варто заздалегідь запобігти неефективному використанню трудових ресурсів. Потрібна виважена і продумана державна політика в сфері формування та відтворення конкурентної високопрофесійної робочої сили. Зокрема, в основу Генеральної схеми створення робочих місць в Україні мають бути покладені Програма структурної перебудови економіки України, п'ятирічні галузеві програми ефективної зайнятості населення, інвестиційні та приватизаційні програми, а також програми реструктуризації підприємств.

Разом з тим необхідно пам'ятати, що освіта є визначальним інститутом людського розвитку не лише тому, що рівень освіти населення безпосередньо впливає на рівень людського розвитку, а передусім тому, що досконала освіта зумовлює розширення можливостей людей в усіх сферах життя, а отже, і в підвищенні ефективності усіх видів людської діяльності.

Список використаних джерел

1. Комплексний демографічний прогноз України на період до 2050 р. / за ред. Е.М. Лібанової. – К. : Український центр соціальних реформ, 2006. – 138 с.
2. Людський розвиток регіонів України: аналіз та прогноз: монографія / за ред. Е.М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. – 328 с.
3. Людський розвиток в Україні: інноваційний вимір: монографія / за ред. Е.М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2008. – 316 с.
4. **Державний комітет статистики України** [Електронний ресурс]: [офіц. сайт]. – К., 2011 – Електрон. дані. – Режим доступу: [www.gigatrade.com.ua /shop_info.php?info=p1758_Derzhavniikom%D1%96tet-statistiki-kra%.html](http://www.gigatrade.com.ua/shop_info.php?info=p1758_Derzhavniikom%D1%96tet-statistiki-kra%.html). – Назва з екрану.
5. Брич В.Я. Трансформація ринку праці та проблеми підвищення життєвого рівня населення: методологія, практика, шляхи вирішення / В.Я. Брич. – Тернопіль : Економічна думка, 2003. – 315 с.
6. Бажал Ю.М. Економічний розвиток і державна політика / Ю.М. Бажал // Практикум. Випуск 10. Ринок праці в умовах перехідної економіки. – К. : В-во “К.І.С.”, 2002. – 184 с.
7. Основні показники професійно-технічної освіти України станом на 01.01.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://proftekhosvita.org.ua/uk/resources/statistics>. – Назва з екрану.
8. Регіональне управління: інноваційний підхід: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М.П. Бутко, О.О. Зеленська, С.М. Зеленський та ін.; за заг. ред. М.П. Бутко. – К. : Знання України, 2006. – 560 с.
9. Новікова О.Ф. Нові стратегії управління соціально-трудовою сферою в державі та її регіонах / О.Ф. Новікова, відп. ред. О.О. Беляєв // Формування ринкової економіки: зб. наук. праць. – Т.1. Сучасні технології управління трудовими ресурсами. – К. : КНЕУ, 2005. – 473 с.
10. Вартофський М. Модели. Репрезентация и научное понимание: пер. с англ. / М. Вартофський, общ. ред. и послесл. И.Б. Новиков, В.Н. Садовский. – М. : Прогресс, 1988. – 507 с.
11. Зязюн І.А. Філософія педагогічного світогляду / І.А. Зязюн // Професійна освіта: педагогіка і психологія. – 2004. – Вип. VI. – С. 209–221.
12. Ничкало Н.Г. Праця і професійний розвиток особистості: міждисциплінарний аспект / Н.Г. Ничкало // Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи: матер. V міжнар. наук.-практ. конф. – Хмельницький, 2009. – 498 с.
13. Васильченко В.С. Ринок праці: теоретичні основи і державна практика: посібник для працівників державної служби зайнятості / В.С. Васильченко, П.М. Васильченко. – Київ, 2000. – 284 с.
14. Статистичний збірник: праця 2009 / Державний комітет статистики України. – К. : Держкомстат, 2010. – 286 с.

ВИСНОВКИ

У сучасних умовах демократизації суспільства, зміни структури й змісту освіти, її гуманізації й гуманітаризації особливого значення набуває питання підготовки людини до повноцінного життя в інформаційному суспільстві. Суть переходу від індустріального суспільства до інформаційного полягає в тому, що інформація в різних видах і формах, насамперед, у формі знання, стає важливим стратегічним ресурсом, а технічні можливості інформаційно-комунікаційних технологій, інформаційних систем і телекомунікаційних мереж виступають головним каталізатором швидкого розвитку й упровадження науковомістких, екологічно безпечних, енергозберігаючих і ресурсозберігаючих технологій у більшості галузей діяльності людини.

Інформаційно-комунікаційні технології відіграють визначальну роль у забезпеченні інформаційної взаємодії між людьми, в підготовці й поширенні масової інформації, в процесі розвитку культури, освіти, науки. Інформатизація є стратегічним напрямом переходу до інформаційного суспільства. Утілення в життя ідей, методів і засобів інформатизації системи освіти приведе до інформатизації суспільства, досягнення ним рівня світової інформаційної культури.

Формування національного науково-освітнього інформаційного середовища й інтеграція його в світовий інформаційний простір сприятимуть підвищенню сучасного рівня системи освіти, підготують особистість до повноцінного життя в інформаційному суспільстві, дадуть змогу адаптуватися до впровадження інформаційно-комунікаційних технологій і застосування їх на практиці.

Інформатизація науки, освіти і культури – один із напрямів розвитку суспільства, зокрема, його економіки, науки й культури. Інформатизація професійно-технічного навчального закладу потребує фундаментальної розробки на основі теорії управління соціальними системами, наукових підходів з урахуванням особливостей функціонування ПТНЗ як відкритої, динамічної, соціально-педагогічної системи. Пріоритетним напрямом інформатизації ПТНЗ, що сприяє підвищенню ефективності управління і якості навчання, підготовці підростаючого покоління до повноцінної плідної життєдіяльності в інформаційному суспільстві, є інформатизація управління навчально-виробничим процесом у ПТНЗ.

Інформатизація управління навчально-виробничим процесом у ПТНЗ сприятиме підвищенню ефективності управління, якості і результативності підготовки учнів, якщо в цьому закладі буде створено відкрите інформаційне середовище на основі інформаційно-аналітичного забезпечення ПРОФЕХ, впроваджено інформаційну технологію управління навчально-виробничим процесом, сформовано інформаційні ресурси для забезпечення інформаційних потреб суб'єктів управління навчально-виробничим процесом та інформаційно-аналітичну культуру керівника ПТНЗ, а також моделюватимуться й прогнозуватимуться управлінські рішення. Разом з тим вивільниться час для реалізації управлінських функцій, зміст яких залежить від безпосередньої творчої діяльності керівника ПТНЗ.

Упровадження інформаційно-аналітичної системи управління ПТО дозволяє зробити простішим процес руху документопотоку; виключає паперовий засіб звітності і передачі інформації, сприяє тому, що керівники оперативно опановують необхідною для ефективного управління інформацією і, як наслідок, підвищується якість освіти на всіх рівнях управління.

Системний аналіз стану та прогнозування затребуваності на ринку праці в перспективі дозволять системі ПТО забезпечити взаємозв'язок ринку освітніх послуг і ринку праці.

Виконання пропонуваніх дій у моделі прогнозування контингенту ПТНЗ забезпечить розроблення дієвого організаційного механізму щодо вдосконалення системи оптимізації в ПТНЗ з наступним реформуванням стратегічних напрямів системи ПТО шляхом досягнення збалансованості пропозицій освітніх послуг і потреб ринку праці.

Запропоновані теоретико-методичні підходи до маркетингового дослідження ринку праці випускників ПТНЗ базуються на використанні інструментарію маркетингу і передбачають здійснення процесу дослідження у певній структурно-логічній послідовності.

Інноваційність впровадження електронної інформаційно-аналітичної системи ПРОФТЕХ полягає в тому, що її функціонал дозволяє здійснювати автоматизований оперативний (в режимі online) електронний моніторинг якості та доступності освітніх послуг, забезпечує введення показників діяльності ПТНЗ, консолідацію даних на обласному та національному рівнях; ведення метаданих за структурою вихідних даних (показники) та структурою обчислювальних даних (індикатори); генерацію, відображення та поширення оперативних і періодичних звітів за галузевим спрямуванням і різноманітними

вибірками даних. ПРОФТЕХ є доступною не лише для методистів, але й для цільової аудиторії системи професійно-технічної освіти (учні, батьки, роботодавці, інші соціальні партнери). Водночас у системі забезпечується паролльне обмеження щодо доступу до неї відповідальних за наповнення баз даних статистичними показниками адміністраторів і методистів-користувачів.

Дослідна експлуатація інформаційно-аналітичної системи ПРОФТЕХ довела її надійність і простоту, відповідність світовим тенденціям створення подібних систем, що було неодноразово засвідчено провідними міжнародними та вітчизняними експертами. Успішна робота моніторингу значною мірою залежить від наявності даних, і головне – від вчасного доступу до неї. Саме тому одним із важливих питань є періодичність проведення моніторингу.

Зважаючи на тенденції на ринку праці, на практичну цінність проведених досліджень та отриманих результатів, необхідно поширювати досвід проведення подібних досліджень у всіх ПТНЗ України.

ДОДАТКИ

Додаток А

Про створення інформаційно-аналітичних центрів професійно-технічної освіти у пілотних регіонах проекту ТАСІС

Міністерство освіти і науки України

Наказ

27.09.2007 м.Київ № 836

З метою удосконалення регіонального управління професійно-технічною освітою за сприяння міжнародного проекту Тасіс "Підвищення ефективності управління професійно-технічною освітою на регіональному рівні в Україні".

НАКАЗУЮ:

1. Створити Інформаційно-аналітичні центри професійно-технічної освіти в структурі навчально-методичного центру професійно-технічної освіти Кримського республіканського інституту післядипломної педагогічної освіти, навчально-методичних центрах (кабінетах) у Дніпропетровській, Львівській, Черкаській областях та м. Києві.

2. Затвердити Типове положення про регіональний інформаційно-аналітичний центр професійно-технічної освіти, що додається.

3. Міністерству освіти і науки Автономної Республіки Крим, Головним управлінням освіти і науки Дніпропетровської, Львівської, Черкаської обласних та Київської міської державних адміністрацій здійснити організаційні заходи щодо створення Інформаційно-аналітичних центрів та забезпечити відповідні умови щодо їх функціонування.

4. Департаменту професійно-технічної освіти надати методичну допомогу у створенні та організації роботи регіональних інформаційно-аналітичних центрів.

5. Встановити, що забезпечення Інформаційно-аналітичних центрів професійно-технічної освіти відповідним обладнанням, програмним забезпеченням, комп'ютерною та офісною технікою здійснюватиметься за рахунок проекту Тасіс "Підвищення ефективності управління професійно-технічною освітою на регіональному рівні в Україні".

6. Контроль за виконанням наказу залишаю за собою.

Міністр _____ (ПІП)

Додаток Б

Типове положення про регіональний інформаційно-аналітичний центр професійно-технічної освіти

1. Загальні положення

1.1. Регіональний інформаційно-аналітичний центр професійно-технічної освіти (далі – РІАЦ) є структурним підрозділом Навчально-методичного центру (кабінету) професійно-технічної освіти (далі – НМЦ ПТО) у відповідній області.

1.2. РІАЦ у своїй діяльності керується Конституцією України, Законами України “Про освіту”, “Про професійно-технічну освіту”, нормативно-правовими актами Міністерства освіти і науки України (далі – МОН), статутом НМЦ ПТО та цим Положенням.

1.3. Головне завдання РІАЦ – забезпечення національного та регіональних органів управління професійно – технічної освіти (далі – ПТО), закладів освіти та зацікавлених структур ефективним засобом інформаційної підтримки для прийняття оперативних управлінських рішень.

1.4. РІАЦ діє на підставі положення, що розробляється відповідно до Законів України “Про освіту”, “Про професійно-технічну освіту”, нормативно-правових актів МОН, статуту НМЦ ПТО та цього Положення і затверджується в установленому порядку.

1.5. РІАЦ здійснює свою діяльність на підставі перспективних, поточних планів роботи, погоджених з Національним інформаційно-аналітичним центром професійно-технічної освіти України (далі – НІАЦ).

2. Мета та основні напрями діяльності

2.1. Основною метою діяльності РІАЦ є створення системи інформаційного ресурсу щодо покращення якості прийняття оперативних, ефективних управлінських рішень у системі ПТО на національному та регіональному рівнях і забезпечення інформаційних потреб .

2.2. Основні напрями діяльності РІАЦ:

- збір, систематизація, обробка, аналіз інформації щодо стану системи ПТО, потреб ринку праці, демографічної ситуації та розробка рекомендацій, пропозицій органам управління ПТО, навчальним закладам, клієнтам за їх замовленням, в межах його компетенції, видання друкованої продукції та її розповсюдження;

- створення інформаційного банку даних для системи ПТО та її клієнтів;

- взаємодія з питань, що відносяться до компетенції РІАЦ, із службою зайнятості, регіональними органами праці, об'єднаннями та асоціаціями роботодавців, статистичними службами з метою отримання повної достовірної інформації;

- зосередження в РІАЦ моніторингових та статистичних досліджень;

- сприяння позитивному іміджу ПТО на національному та регіональному рівнях.

3. Функції центру

3.1. Інформаційні:

- збір, обробка, використання, зберігання і накопичення статистичної інформації.

3.2. Аналітичні:

- проведення аналізу отриманих результатів моніторингу, досліджень тощо;

- відстеження стану ПТО, забезпечення потреб галузей економіки кваліфікованими робітниками, індикативні порівняння за рівнями (професійно-технічний навчальний заклад(далі – ПТНЗ), регіональний, національний);

- вивчення попиту і пропозицій в кваліфікованих робітниках та кваліфікаціях;

- розробка рекомендацій і пропозицій щодо досліджуваних проблем у відповідності запитів користувачів;

- підготовка моніторингових, аналітичних матеріалів, рекомендацій.

3.3. Методичні:

- розробка, ознайомлення та поширення серед ПТНЗ методик статистичного спостереження в галузі ПТО (аналізу ринку праці, прогнозу майбутнього контингенту тощо);

- проведення заходів з підвищення кваліфікації працівників РІАЦ, ПТНЗ щодо користування програмним забезпеченням статистичного спостереження;

- консультації працівників ПТНЗ щодо проведення моніторингу та статистичних досліджень.

3.4. Документальні:

- виготовлення та випуск друкованої продукції РІАЦ – довідкових, методичних, інформаційних, аналітичних, рекламних матеріалів за результатами діяльності (аналітичні довідки, статистичні та моніторингові звіти, бюлетені, інформаційні довідники, методичні рекомендації щодо проведення досліджень, публікації за результатами конференцій, круглих столів, методичних семінарів тощо);
- поширення серед ПТНЗ необхідних матеріалів для проведення анкетувань, опитувань, статистичних спостережень;
- введення і підтримка стандарту роботи з електронними статистичними документами.

3.5. Презентаційні:

- участь у заходах регіональної системи ПТО в межах компетенції;
- позиціонування регіональної ПТО та її освітніх послуг;
- організація і проведення консультаційних, методичних, інформаційних заходів, семінарів, нарад, виставок друкованої та рекламної продукції.

3.6. Координаційні:

- управління процесами статистичних спостережень ПТНЗ;
- розвиток зв'язків, ділових контактів, взаємодії із постачальниками необхідної для РІАЦ інформації;
- погодження планів роботи з НІАЦ, регіональними органами управління ПТО;
- активізація і підтримка інформаційного обміну між статистичними партнерами.

4. Управління, структура та штати РІАЦ

4.1. Структура та штат працівників РІАЦ затверджуються управлінням освіти і науки обласної державної адміністрації (далі – УОН ОДА) в межах лімітів видатків на утримання НМЦ ПТО та його штатного розпису за погодженням з МОН.

4.2. Загальне керівництво діяльністю РІАЦ здійснює директор НМЦ ПТО, у структурі якого він функціонує.

Директор НМЦ ПТО:

- відповідає за роботу РІАЦ, затверджує плани роботи та звіти, видає відповідні накази та розпорядження щодо його діяльності;
- розробляє штатний розпис РІАЦ;
 - затверджує посадові обов'язки працівників РІАЦ;
 - призначає на посади та звільняє з посад працівників РІАЦ за поданням керівника РІАЦ;
 - укладає угоди з підприємствами, організаціями та установами щодо проведення роботи з основної діяльності РІАЦ та надання платних послуг (за поданням керівника РІАЦ);
 - забезпечує цільове використання коштів, отриманих від надання платних послуг РІАЦ, на розвиток матеріальної бази РІАЦ та заохочення його працівників;
 - створює необхідні умови щодо роботи РІАЦ тощо.

4.3. Орієнтовний штатний розпис РІАЦ передбачає п'ять штатних одиниць: керівник РІАЦ, методист – Зодиниці, оператор комп'ютерного набору (лаборант), які утримуються за рахунок загального фонду НМЦ ПТО. В структурі РІАЦ можуть створюватись сектори з основних напрямів діяльності та вводиться додаткові штатні одиниці за рахунок спеціального фонду.

4.4. Працівники РІАЦ:

Керівник :

- повинен мати вищу освіту на рівні спеціаліста або магістра, стаж роботи педагогічного працівника у системі професійно – технічної освіти не менше трьох років та відповідати кваліфікаційним вимогам;
- призначається на посаду та звільняється з посади директором НМЦ ПТО за погодженням з УОН ОДА;
- безпосередньо підпорядковується директору НМЦ ПТО, погоджує свою роботу з НІАЦ;
- здійснює керівництво діяльністю РІАЦ, забезпечує реалізацію поставлених перед ним завдань, узагальнює результати роботи з періодичністю, визначеною НІАЦ у вигляді звітів, аналізів, рекомендацій;
- розробляє посадові обов'язки працівників та забезпечує їх підбір, здійснює розподіл обов'язків між ними та контроль за їх виконанням;

- надає розпорядження та вказівки щодо ефективного функціонування РІАЦ, обов'язкові для виконання працівниками РІАЦ;
- розглядає питання та вносить пропозиції щодо відзначення працівників РІАЦ та притягнення їх до дисциплінарної відповідальності;
- готує пропозиції щодо угод з надання платних послуг;
- здійснює планування роботи РІАЦ;
- забезпечує налагодження співпраці з підрозділами та організаціями, які забезпечують вхідну інформацію та є користувачами вихідної інформації;
- має право приймати участь у нарадах НІАЦ, МОН АРК, УОН ОДА, НМЦ ПТО при розгляді на них питань щодо діяльності (функцій) РІАЦ тощо.

Методисти:

- безпосередньо підпорядковуються керівнику РІАЦ;
- забезпечують виконання завдань визначених РІАЦ, з отримання, узагальнення вхідної інформації та забезпечують розробку аналітичних рекомендаційних матеріалів для МОН АРК, УОН ОДА, навчальних закладів ПТО та НІАЦ у терміни, визначені планом;
- готують інформаційні матеріали для користувачів, масових заходів (конференцій, круглих столів, семінарів), беруть у них участь в межах своєї компетенції;
- запобігають несанкціонованому доступу до документів;
- готують матеріали на запит користувачів тощо.

Оператор комп'ютерного набору:

- безпосередньо підпорядковується керівнику РІАЦ;
- працює в текстовому редакторі з введенням тексту та його редагуванням;
- виконує операції з базами даних на комп'ютерному устаткуванні (введення, опрацювання, накопичення, систематизація, виведення інформації) відповідно до затверджених процедур та інструкцій з використанням периферійного обладнання, систем передавання (приймання) даних на відстань;
- здійснює належне зберігання переданих на виконання документів, запобігає несанкціонованому доступу до документів тощо.

4.5. На працівників РІАЦ поширюються всі права і обов'язки працівників НМЦ ПТО.

5. Фінансування та матеріально-технічне забезпечення Центрів

5.1. Фінансування РІАЦ в межах асигнувань НМЦ ПТО та за рахунок спеціального фонду .

5.2. РІАЦ може фінансуватися за рахунок коштів благодійних організацій та фондів, у тому числі із залученням коштів іноземних юридичних та фізичних осіб.

VI. Прикінцеві положення

6.1. Створення, реорганізація та ліквідація РІАЦ здійснюється наказами МОН.

6.2. Зміни та доповнення до цього Примірного положення затверджуються наказом МОН .

Додаток В

Про створення Всеукраїнського інформаційно-аналітичного центру професійно-технічної освіти

Національна академія педагогічних наук України

Наказ № 31

14 березня 2008 р. м. Київ

З метою удосконалення і підтримки інформаційно-аналітичного забезпечення органів управління професійно-технічної освіти на всеукраїнському та регіональному рівнях, за сприяння міжнародного проекту ТАСІС «Підвищення ефективності управління професійно-технічною освітою на регіональному рівні в Україні» та на виконання постанови Президії від 20 грудня 2007 року, протокол № 1-7/13-394

НАКАЗУЮ:

1. Створити Всеукраїнський інформаційно-аналітичний центр професійно-технічної освіти у складі Інституту професійно-технічної освіти Академії педагогічних наук України, як структурний підрозділ.
2. Затвердити положення про Всеукраїнський інформаційно-аналітичний центр професійно-технічної освіти, що додається.
3. Покласти на Всеукраїнський інформаційно-аналітичний центр професійно-технічної освіти обов'язки щодо координації роботи регіональних інформаційно-аналітичних центрів.
4. Інституту професійно-технічної освіти Академії педагогічних наук України:
 - 4.1. Здійснити організаційні заходи щодо створення Всеукраїнського інформаційно-аналітичного центру професійно-технічної освіти та забезпечити відповідні умови щодо його функціонування.
 - 4.2. Доручити укласти угоду з Міністерством освіти і науки України (Департамент професійно-технічної освіти) щодо співпраці та координації діяльності Всеукраїнського інформаційно-аналітичного центру професійно-технічної освіти.
5. Відділенню професійно-технічної освіти Академії педагогічних наук (Ничкало Н.Г.) надавати науково-методичну допомогу щодо роботи Всеукраїнського інформаційно-аналітичного центру професійно-технічної освіти.
6. Контроль за виконанням цього наказу покласти на академіка-секретаря Відділення професійно-технічної освіти Ничкало Н.Г.

Президент Національної академії педагогічних наук України

В.Г. Кремень

Додаток Г

Положення про «Всеукраїнський інформаційно-аналітичний центр професійно-технічної освіти України»

Вступ

У рамках роботи проекту ТАСІС «Підвищення ефективності управління професійно-технічною освітою на регіональному рівні в Україні», за сприяння Міністерства освіти і науки України, Академії педагогічних наук України створюється інформаційно-аналітична система управління професійно-технічною освітою (далі ІАСУ ПТО).

Головна мета ІАСУ ПТО - забезпечення національного й регіональних органів управління професійно-технічної освіти ефективним засобом інформаційної підтримки про стан і тенденції розвитку.

I. Загальні положення

- 1.1. Всеукраїнський інформаційно-аналітичний центр професійно-технічної освіти України (далі Центр) створюється, як окремий структурний підрозділ Інституту професійно-технічної освіти Академії Педагогічних Наук України (далі Інститут).
- 1.2. Центр у своїй практичній діяльності керується Законами України «Про освіту», «Про професійно-технічну освіту», нормативними актами Міністерства освіти і науки України (далі МОН), Академії Педагогічних Наук України (далі АПН), Статутом Інституту та цим Положенням.
- 1.3. Центр здійснює свою діяльність на підставі поточних та перспективних планів наукових досліджень, що складаються та затверджуються в установленому в АПН порядку та узгоджуються з МОН, регіональними інформаційно-аналітичними центрами професійно-технічної освіти України (далі РІАЦ).

II. Мета та основні завдання Центру

2.1. Метою діяльності Центру є проведення фундаментальних та прикладних досліджень з метою створення інформаційного ресурсу щодо покращення якості прийняття оперативних ефективних управлінських рішень у сфері професійно-технічної освіти та забезпечення інформаційних потреб користувачів послуг ПТО в т.ч. на договірній основі.

2.2. Основні завдання Центру:

- 2.2.1. Здійснення фундаментальних та прикладних досліджень з проблем модернізації інформаційно-аналітичного забезпечення органів управління ПТО.
- 2.2.2. Автоматизована обробка інформації в системі «Профтех-Інфо». Проведення моніторингових та статистичних досліджень в галузі ПТО.

2.2.3. Забезпечення органів управління НТО різних рівнів (національний, регіональний, ПТНЗ) інформаційно-аналітичними матеріалами щодо подальшого вдосконалення професійно-технічної освіти.

2.2.4. Створення інформаційного банку даних ПТО, встановлення зв'язків та співпраця з інформаційними партнерами, міжнародними проектами.

2.2.5. Сприяння позитивному іміджу ПТО України.

III. Функції Центру

3.1. Ведення електронної інформаційної бази даних ІСУ ПТО (збір інформації, її систематизація, класифікація, введення в програмне забезпечення, підготовка електронних звітів, зберігання і накопичення інформації).

3.2. Проведення моніторингових досліджень стану ПТО та індикативних порівнянь за рівнями (міжнародний, всеукраїнський, регіональний, ПТНЗ), аналіз отриманих результатів.

3.3. Вивчення попиту і пропозицій у кваліфікованих робітниках та кваліфікаціях. Відстеження забезпечення потреб галузей економіки кваліфікованими робітниками.

3.4. Проведення з проблем ПТО та за результатами досліджень науково-практичних конференцій, круглих столів, семінарів тощо.

3.5. Виготовлення електронної та друкованої продукції – інформаційно-статистичних, інформаційно-аналітичних, довідкових, методичних, рекламних матеріалів надання їх органам управління ПТО. а також клієнтам ПТО за запитами.

3.6. Розроблення, ознайомлення та поширення серед РІАЦ, ПТНЗ методик моніторингових досліджень та спостережень в галузі ПТО.

3.7. Взаємодія з питань, що відносяться до компетенції Центру, зі службою зайнятості, об'єднаннями та асоціаціями роботодавців, статистичними службами, міжнародними партнерами у сфері ПТО.

3.8. Позиціонування ПТО та її освітніх послуг.

3.9. Погодження планів роботи, які спрямовані на реалізацію завдань ІАСУ з АПН, МОН.

3.10. Надання на договірних засадах платних послуг, передбачених законодавством України, установам і закладам професійно-технічної освіти, іншим юридичним і фізичним особам.

3.11. Покладання інших, не властивих Центру, функцій не допускається.

IV. Права Центру

4.1. Центр з метою здійснення своїх функцій має право:

- координувати діяльність РІАЦ;
- відповідно запитам отримувати від ПТНЗ, РІАЦ документи та іншу інформацію;
- залучати працівників РІАЦ до участі у проведенні Центром всеукраїнських заходів;
- планувати та здійснювати службові відрядження працівників Центру в установленому порядку;
- залучати, в установленому порядку, на договірній основі для здійснення окремих робіт вчених і провідних фахівців, організації:
- реалізовувати види і форми продукції з основної діяльності Центру відповідно до потреб користувачів на підставі договорів Інституту;
- здійснювати інші права, передбачені законодавством України, нормативними актами МОН, АПН, Статутом Інституту, даним Положенням.

V. Управління, структура та штати Центру

5.1. Структура та штат працівників Центру затверджуються АПН в межах лімітів видатків Інституту.

5.2. Організаційне керівництво діяльністю Центру здійснює директор Інституту, у структурі якого він функціонує. Науково-практичне супроводження роботи здійснюють Відділення професійно-технічної освіти АПН та Департамент ПТО МОН.

Директор Інституту:

- видає відповідні накази та розпорядження щодо його діяльності;
- погоджує штатний розклад Центру;
- затверджує посадові обов'язки працівників Центру;
- призначає на посади та звільняє з посад працівників Центру;
- укладає угоди з підприємствами, організаціями та установами щодо проведення роботи з основної діяльності Центру та надання платних послуг (за поданням завідувача Центру);

- забезпечує цільове використання коштів, отриманих від надання платних послуг Центру на розвиток матеріально-технічної бази та заохочення його працівників;
- створює необхідні умови щодо роботи Центру тощо.

5.3. В структурі Центру можливе створення відділів з основних напрямів діяльності та введення додаткових штатних одиниць за рахунок спеціального фонду.

5.4. Працівники центру

Завідувач Центру:

- повинен мати досвід наукової і організаційної роботи не менше, ніж 5 років;
- призначається на посаду та звільняється з посади директором інституту за погодженням з АПН та МОН;
- безпосередньо підпорядковується директору Інституту, погоджує роботу Центру з МОН, АПН, координує роботу РІАЦ;
- готує пропозиції щодо штатного розкладу Центру, забезпечує підбір працівників, здійснює розподіл обов'язків між ними та контроль за їх виконанням;
- здійснює керівництво Центром, планування роботи, забезпечує реалізацію поставлених завдань, узагальнює результати роботи з визначеною періодичністю у вигляді звітів;
- розглядає питання та вносить пропозиції дирекції щодо відзначення роботи працівників Центру, їх преміювання та притягнення до дисциплінарної відповідальності у разі необхідності;
- готує пропозиції щодо заключення угод з надання платних послуг;
- забезпечує налагодження співпраці з підрозділами та організаціями, які забезпечують вхідну інформацію та є користувачами вихідної інформації;
- має право приймати участь у нарадах Інституту, АПН, МОН при розгляді на них питань щодо досліджень Центру тощо.

Наукові співробітники:

- безпосередньо підпорядковуються завідувачу Центру, заміщують посади за результатами конкурсу згідно з установленим порядком та здійснюють наукову та науково-дослідну роботу відповідно до індивідуальних планів;
- збирають інформацію, працюють з програмним забезпеченням, вводять дані в ПК й аналізують отримані дані з регіонів;
- беруть участь в проведенні моніторингових досліджень, прогнозуванні, у тому числі в підготовці звітів про їх результати, щодо подання керівництву МОН та Інституту;
- готують інформаційно-аналітичні матеріали за результатами досліджень.

5.5. Права й обов'язки працівників Центру

- права й обов'язки працівників Центру визначаються законодавством про працю України, Статутом Інституту, правилами внутрішнього розпорядку Центру, посадовими інструкціями, даним Положенням;
- працівники Центру зобов'язані дотримуватись посадових інструкцій відповідно до займаних посад, трудової дисципліни та правил внутрішнього трудового розпорядку.

VI. Фінансування

6.1. Матеріально-технічне і фінансове забезпечення діяльності Центру здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, виділених АПН Інституту в порядку, встановленому законодавством України, а також коштів від фінансово-господарської діяльності Інституту.

6.2. Центр може фінансуватись за рахунок благодійних організацій та фондів, у тому числі із залученням коштів іноземних юридичних та фізичних осіб.

VII. Прикінцеві положення

7.1. Створення, реорганізація та ліквідація Центру здійснюється АПН за погодженням з МОН.

7.2. Зміни та доповнення до цього Типового положення затверджуються АПН за погодженням з МОН.

ЗАТВЕРДЖЕНО наказом Академії педагогічних наук
№31 від 14 березня 2008 р.

Додаток Д

Угода про співробітництво

Департамент професійно-технічної освіти Міністерства освіти і науки України (далі Департамент) в особі директора (ППП), що діє на підставі Положення, з однієї сторони, та Інститут професійно-технічної освіти Академії педагогічних наук України (далі Інститут) в особі директора (ППП) з другої сторони, уклали угоду про таке:

I. ПРЕДМЕТ УГОДИ

1.1. Даною угодою сторони визначають, що предметом їх спільної діяльності є розвиток співробітництва, що ґрунтується на принципах партнерства, взаємовигоди та спільності інтересів у галузі освіти і науки з метою раціонального використання інтелектуального та матеріального потенціалу Сторін, забезпечення національного й регіональних органів управління професійно-технічної освіти (далі ПТО) ефективним засобом інформаційної підтримки про стан і тенденції розвитку.

II. ВЗАЄМНІ ОБОВ'ЯЗКИ СТОРІН

2.1. Для здійснення спільної діяльності департамент ПТО МОН:

- передає Інституту організаційну техніку та програмні засоби, отримані за сприяння міжнародного проекту ТАСІС «Підвищення ефективності управління професійно-технічною освітою на регіональному рівні в Україні», з метою створення Всеукраїнського інформаційно-аналітичного центру ПТО (далі - Центр) (лист Єврокомісії додається);
- спільно з Відділенням професійно-технічної освіти Академії педагогічних наук (Ничкало Н.Г.) здійснює координацію (супровід) науково-практичної діяльності Всеукраїнського інформаційно-аналітичного центру професійно-технічної освіти;
- покладає на Всеукраїнський інформаційно-аналітичний центр професійно-технічної освіти обов'язки щодо координації роботи регіональних інформаційно-аналітичних центрів;
- надає допомогу щодо отримання статистичних даних.

2.2. Для здійснення спільної діяльності Інститут:

- здійснює організаційні заходи з метою створення Всеукраїнського інформаційно-аналітичного центру професійно-технічної освіти, що діє на основі Положення, та забезпечує відповідні умови його функціонування;
- спрямовує діяльність Центру на проведення фундаментальних та прикладних досліджень у галузі інформаційно-аналітичного забезпечення розвитку ПТО;
- погоджує напрями і тематику досліджень Центру з Департаментом;
- здійснює консультативну та методичну допомогу Регіональним інформаційно-аналітичним центрам, створеним у структурі обласних навчально (науково)-методичних центрів (кабінетів) ПТО.

2.3. З метою здійснення спільної діяльності Сторони можуть:

- обмінюватися наявною у їхньому розпорядженні інформацією з аспектів взаємного інтересу;
- проводити спільні науково-практичні конференції, семінари з проблем розвитку ПТО;
- розробляти й поширювати серед РІАЦ, ПТНЗ методики моніторингових досліджень і спостережень;
- проводити опитування, анкетування, тестування учнів, педагогічних та адміністративних працівників з метою здійснення педагогічних досліджень;
- співпрацювати з питань організації експериментальної роботи, проводити спільні заходи з проблем прогнозування розвитку навчальних закладів і системи ПТО в цілому;
- сприяти підвищенню кваліфікації педагогічних працівників регіональних інформаційно-аналітичних центрів, створенню умов з метою впровадження методичних розробок, підготовки й видання спільних публікацій з проблеми дослідження;
- створювати спільні творчі робочі групи з метою розробки навчально-методичних комплексів, підручників і навчальних посібників для використання у навчальному процесі ПТНЗ.

2.4. Дана угода передбачає здійснення й інших видів спільної діяльності, які не суперечать її основним положенням та інтересам сторін.

III. ДОДАТКОВІ УМОВИ

3.1. З метою реалізації основних положень даної угоди та визначених напрямів спільної діяльності, при здійсненні конкретних спільних проектів і робіт сторони укладають між собою окремі угоди (протоколи), які містять посилання на цю угоду і розглядаються як додатки до неї.

3.2. Суперечки й розбіжності, що виникнуть під час дії угоди, підлягають вирішенню в порядку, що встановлений чинним законодавством.

IV. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН

4.1. В усьому, що стосується даної угоди, Сторони несуть відповідальність згідно з чинним законодавством України.

V. СТРОК ДІЇ І ЗМІНА УМОВ УГОДИ

5.1. Ця угода набирає чинності з моменту підписання її Сторонами і кінцевим строком дії не обмежується.

5.2. За взаємним погодженням Сторони можуть змінити термін дії даної угоди.

5.3. Угода може бути розірвана за взаємною згодою Сторін.

5.4. Зміни та доповнення можуть бути внесені за наявності згоди Сторін окремим додатком.

5.5. Дану угоду складено і підписано у двох примірниках.

5.6. Обидва примірники мають однакову юридичну силу.

5.7. Робота згідно з даною угодою здійснюється на громадських засадах.

ЮРИДИЧНІ АДРЕСИ СТОРІН

Департамент професійно-технічної освіти

Міністерства освіти і науки України

01135, м. Київ, просп. Перемоги, 10

Телефон: 8 (044) 486-16-37

Факс: 8 (044) 486-16-37

р/р _____

Банк УДК

Директор Департаменту

Інститут професійно-технічної освіти

Академії педагогічних наук України

030450, м. Київ,

Чапаєвське шосе, 98

Телефон: 252-45-53

Факс: 259-71-76

р/р 35214001004262

Банк УДК м. Києва

Директор Інституту

_____ В.О.Радкевич

Додаток Е

Концепція інформаційно-аналітичної системи управління професійно-технічною освітою

Вступ

Розвиток професійно-технічної освіти, зокрема, процеси децентралізації управління зумовлюють необхідність вдосконалення управлінської діяльності на всіх рівнях, на основі використання ефективного використання інформаційних ресурсів, інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури, сучасних технічних засобів і державної підтримки.

Одним з найважливіших факторів, які впливають на ефективність управління та освітнього менеджменту завжди була інформація. На ній ґрунтуються всі продуктивні управлінські рішення й дії. Повноцінне інформаційне забезпечення - це мета й засіб розвитку аналітики й прогнозування в системі професійно-технічної освіти (далі ПТО).

Однак, нинішній стан інформаційного забезпечення органів управління професійно-технічною освітою не повною мірою відповідає його інформаційним потребам. Недостатня увага приділяється аналізу офіційної статистичної інформації, відсутні порівняння за міжнародними освітніми

показниками, не визначені єдині критерії щодо оцінки якості та доступності освітніх послуг ПТО. Існуючий стан інформаційно-аналітичного забезпечення вимагає модернізації та впровадження систем, які сприятимуть задоволенню інформаційних потреб органів управління ПТО та нададуть можливість оперативного доступу до інформації. У цьому випадку інформація дійсно може розглядатися як ресурс, що сприяє формуванню гнучкої, швидко реагуючої на соціально-економічні зміни системи управління ПТО.

Тому, для реалізації цієї мети необхідно створити таку систему збору, аналізу та представлення інформації, яка б адекватно відображала стан системи ПТО та відповідала обраним пріоритетам розвитку, а також сформувати доступний комплексний інформаційний ресурс, що дозволить здійснювати прогнози, розробляти сценарії з метою поступової модернізації основних параметрів розвитку системи ПТО.

За сприяння Міністерства освіти і науки України (далі МОН України) та підтримки Академії педагогічних наук України (далі АПН України) у рамках роботи проекту ТАСІС «Підвищення ефективності управління професійно-технічною освітою на регіональному рівні в Україні» (далі Проект) проводиться робота, спрямована на створення інформаційно-аналітичної системи управління професійно-технічною освітою (далі ІАСУ ПТО).

Одним з системних кроків у цьому напрямі стало створення в структурі Інституту професійно-технічної освіти Академії педагогічних наук України (далі Інститут ПТО АПН України) лабораторії «Всеукраїнський інформаційно-аналітичний центр ПТО» та 6 регіональних інформаційно-аналітичних центрів на базі обласних навчально-методичних кабінетів професійно-технічної освіти Міністерства освіти і науки України з метою:

– здійснення моніторингу доступності і якості ПТО, розробки прогнозів системи, виявлення обсягів і структури підготовки робітничих кадрів;

– сприяння створенню системи взаємозв'язку із постачальниками й споживачами інформації (педагогічними працівниками, соціальними партнерами, підприємствами-замовниками кадрів, фахівцями державної служби зайнятості, населенням, школярами, їх батьками, особами, які виявили бажання оволодіти робітничою професією).

Діяльність новоствореної ІАСУ ПТО спрямовується на вдосконалення сучасної інформаційної інфраструктури, вирішення комплексу поточних і перспективних завдань щодо розвитку ПТО та передбачає за умови позитивних результатів експерименту створення інформаційно-аналітичних центрів ПТО в усіх регіонах України. Однією з умов створення ефективної системи є розроблення та прийняття Концепції інформаційно-аналітичної системи управління професійно-технічною освітою в Україні (далі Концепція).

Концепція розроблена з урахуванням основних положень Конституції України, Законів України “Про освіту”, “Про професійно-технічну освіту”, “Про загальну середню освіту”, “Про Національну програму інформатизації”, Указу Президента України “Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет і забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні”, Державної національної програми “Освіта” (“Україна ХХІ століття”), Державної програми “Інформаційні та комунікаційні технології в освіті й науці на 2006–2010 рр.”, Концепції розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні.

1. Мета, завдання, принципи інформаційно-аналітичної системи управління професійно-технічною освітою

Метою інформаційно-аналітичної системи управління професійно-технічною освітою є створення інформаційного ресурсу щодо забезпечення органів управління ПТО, ПТНЗ, наукових установ інформацією про стан і тенденції розвитку ринку праці та ринку освітніх послуг, необхідних для поліпшення якості підготовки кваліфікованих робітників, прийняття ефективних управлінських рішень.

Відповідно до мети основними **завданнями** є:

- визначення інформаційних потреб користувачів ІАСУ ПТО;
- скоординоване проведення відповідних досліджень на замовлення МОН за напрямками і тематикою;
- налагодження співпраці з інформаційними партнерами;
- формування інформаційної бази даних шляхом збору, автоматизованої обробки й зберігання інформації, отриманої в результаті інтеграції даних статистичних партнерів;
- реалізація принципу доступності інформації на основі широкого комплексу інформаційних

послуг шляхом створення й розмежування прав доступу (відповідно до критеріїв безпеки);

- підвищення оперативності та якості надання інформації;
- систематизація та організація надійного архівування даних;
- випуск за результатами проведених досліджень інформаційно-аналітичних матеріалів та їх поширення;
- проведення науково-практичних семінарів та конференцій щодо оприлюднення результатів досліджень;
- створення сайтів інформаційно-аналітичних центрів з метою поліпшення обслуговування й інформування населення з питань надання освітніх послуг, створення умов для підвищення авторитету, популяризації, позиціонування ПТО;
- проведення заходів з підвищення кваліфікації педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів з метою створення інформаційних управлінських і навчальних ресурсів.

Інформаційно-аналітична система управління професійно-технічною освітою ґрунтується на **принципах** науковості, системності, наступності, єдності, відкритості та доступності.

2. Структура інформаційно-аналітичної системи управління професійно-технічною освітою

В організаційну структуру ІАСУ ПТО входять: лабораторія “Всеукраїнський інформаційно-аналітичний центр ПТО” (далі ВІАЦ) та 6 регіональних інформаційно-аналітичних центрів (далі РІАЦ), створених на базі обласних навчально-методичних центрів ПТО в Автономній республіці Крим, Дніпропетровській, Львівській, Харківській, Черкаській областях та в м. Києві.

В організаційній структурі інформаційно-аналітичних центрів передбачено 5–8 штатних одиниць: керівник Центру, системний адміністратор, методисти-аналітики (наукові співробітники), лаборант-оператор.

У структурі інформаційно-аналітичних центрів можуть створюватись сектори або відділи (введення і обробки інформації, аналітики, зовнішніх зв’язків, тощо).

3. Управління системою

Департамент професійно-технічної освіти МОН України, АПН України, Інститут професійно-технічної освіти АПН України, Головні управління освіти і науки обласних державних адміністрацій пілотних регіонів (ГУОН ОДА), Проект, здійснюють безпосередній вплив на процеси управління ІАСУ ПТО, як комплексною системою.

Департамент професійно-технічної освіти МОН України, як головний (провідний) орган у системі центральних органів виконавчої влади із забезпечення реалізації державної політики у сфері освіти, науково-технічної, інноваційної діяльності, визначає головні напрями досліджень Всеукраїнського та регіональних інформаційно-аналітичних центрів ПТО, погоджує їх плани роботи.

Департамент професійно-технічної освіти МОН України делегує низку повноважень Інституту професійно-технічної освіти АПН України щодо координації діяльності регіональних інформаційно-аналітичних центрів. За підтримки Департаменту професійно-технічної освіти МОН України та Академії педагогічних наук України забезпечуються технологічні можливості для інформаційної взаємодії інформаційно-аналітичних центрів із статистичними системами інших органів державної влади, а також з міжнародними інформаційними системами.

Всеукраїнський інформаційно-аналітичний центр ПТО Інституту професійно-технічної освіти АПН України залучає до широкого обговорення завдань і планування роботи керівників і працівників регіональних інформаційно-аналітичних центрів.

Робота щодо збору та узагальнення необхідної інформації на місцевому та регіональному рівнях здійснюється РІАЦ, а узагальнення, порівняльний аналіз, співставлення на всеукраїнському, міжнародних рівнях проводиться ВІАЦ.

4. Науково-методичний супровід

Інформаційно-аналітичне забезпечення розвитку ПТО потребує відповідного науково-методичного супроводу.

Пріоритетними напрямами наукових досліджень визначено:

- здійснення моніторингу доступності і якості ПТО (вивчення стану працевлаштування випускників ПТНЗ, оцінювання якості підготовки робітничих кадрів роботодавцями та самими учнями, стан кадрового потенціалу, рівень навчально-методичного забезпечення, стан матеріально-технічної бази тощо);

- дослідження поточних і перспективних потреб ринку праці у професійно-кваліфікаційній структурі робочої сили, а також виявлення нових професій, надлишкових та дефіцитних;
- виявлення динаміки розвитку ПТО в умовах переходу на регіональне управління фінансування ПТНЗ;
- аналіз впливу демографічних прогнозів на майбутній контингент ПТНЗ;
- виявлення ефективних напрямів партнерської взаємодії щодо інформаційно-аналітичного забезпечення розвитку ПТО.

Сучасним інструментом управління, що дозволяє інформувати органи управління про стан розвитку системи професійно-технічної освіти, вивчати і досліджувати вплив управлінських рішень на якість освітнього процесу є індикатори ефективної діяльності ПТНЗ.

Відбір індикаторів здійснюється згідно з критеріями актуальності, точності, надійності та відповідно завдань моніторингу. Індикатори системи обчислюються на основі наявних статистичних даних державної та відомчої статистики, результатів анкетування та опитування, соціологічних досліджень й спрямовуються на якісний аналіз стану системи ПТО.

Для підвищення ефективності та автоматизації процесів моніторингу ІАСУ ПТО доцільно застосовувати відповідне програмне забезпечення.

5. Фінансування

Придбання інформаційно-комунікаційної техніки, програмного забезпечення, організація підвищення кваліфікації персоналу інформаційно-аналітичних центрів забезпечується за рахунок коштів, виділених Проектом. Фінансове забезпечення діяльності інформаційно-аналітичних центрів належить до повноважень органів управління, чікими структурними підрозділами вони є. Інформаційно-аналітичні центри здійснюють документообіг відповідно до вимог номенклатури і стандартів діловодства Міністерства освіти і науки України та Академії педагогічних наук України.

6. Очікувані результати:

- створення інформаційних служб у ПТНЗ України;
- формування бази інформаційно-аналітичних ресурсів нового покоління;
- підвищення кваліфікації персоналу центрів і управлінської інформаційної культури;
- створення мережі інформаційно-аналітичних центрів ПТО в інших регіонах України;
- підвищення ефективності інформаційного забезпечення органів управління ПТО;
- видання серії інформаційно-аналітичних збірників;
- налагодження взаємодії з інформаційними партнерами;
- привабливість та доступність ПТО для більш широкого кола споживачів освітніх послуг.

Додаток Ж

Про затвердження індикаторів ефективної діяльності та методичних рекомендацій щодо їх впровадження

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАКАЗ

м. Київ

09 02 2009 р.

№ 55

Про затвердження індикаторів ефективної діяльності та методичних рекомендацій щодо їх впровадження

На виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.11.2008 р. № 1396 "Про внесення змін до плану заходів, спрямованих на задоволення ринку праці у кваліфікованих робітничих кадрах" та з метою здійснення моніторингу ефективної діяльності професійно-технічних навчальних закладів,
НАКАЗУЮ:

1. Затвердити індикатори ефективної діяльності професійно-технічного навчального закладу (додаток 1) і методичні рекомендації щодо використання індикаторів ефективної діяльності професійно-технічного навчального закладу (додаток 2).

2. Департаменту професійно-технічної освіти (Десятов Т.М.), Інституту інноваційних технологій та змісту освіти (Завалевський Ю.І.), Інституту професійно-технічної освіти Академії Педагогічних Наук України (Радкевич В.О. - за згодою) відповідно до індикаторів здійснити моніторинг ефективної діяльності професійно-технічних навчальних закладів та професійно-технічної освіти регіонів до 01.02.2009 р.

3. Міністерству освіти і науки України Автономної республіки Крим, управлінням освіти обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій:

3.1. до 01.02.2009 р. здійснити моніторинг ефективної діяльності професійно-технічних навчальних закладів;

3.2. узагальнити матеріали моніторингу та щорічно до 1 лютого зведену інформацію направляти департаменту професійно-технічної освіти.

4. Контроль за виконанням даного наказу покласти на директора департаменту професійно-технічної освіти Десятова Т.М.

Міністр

І.О.Вакарчук

Додаток 3

Методика розрахунку індикаторів ефективної діяльності ПТНЗ

I. ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ

Індикатор	Показник	Джерело
Відсоток випускників, працевлаштованих за отриманою професією	Кількість працевлаштованих випускників за отриманою професією	Дані ПТНЗ
	Загальна кількість працевлаштованих випускників	Державна статистична звітність Ф. №1 (профтех) «Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік»; п. 3; продовження табл. 1; № рядка 31, графа 5
Відсоток випускників, працевлаштованих за отриманою професією відповідно до угод з роботодавцями	Кількість працевлаштованих випускників за отриманою професією відповідно до угод з роботодавцями	Державна статистична звітність Ф. №1 (профтех) «Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік»; п. 3; продовження табл. 1; № рядка 32, графа 5
	Загальна кількість працевлаштованих випускників	Державна статистична звітність Ф. №1 (профтех) «Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік»; п. 3; продовження табл. 1; № рядка 31, графа 5
Відсоток самостійно працевлаштованих випускників	Кількість випускників, які самостійно працевлаштувались	Державна статистична звітність Ф. №1 (профтех) «Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік»; п. 3; продовження табл. 1; № рядка 36, графа 5
	Загальна кількість працевлаштованих випускників	Державна статистична звітність Ф. №1 (профтех) «Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік»; п. 3; продовження табл. 1; № рядка 31, графа 5
Відсоток випускників, які не були працевлаштовані і звернулись до служби зайнятості	Кількість випускників, які не були працевлаштовані і звернулись до служби зайнятості	Державна статистична звітність Ф. №1 (профтех) «Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік»; п. 3; продовження табл. 1; № рядка 55, графа 5
	Загальна кількість випускників	Державна статистична звітність Ф. №1 (профтех) «Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік»; п. 3; продовж. табл. 1; № рядка 14, графа 5
Відсоток випускників, які закріпились на робочому місці після року роботи	Кількість випускників, які закріпились на робочому місці після року роботи	Результати анкетування випускників ПТНЗ (випуску попереднього року). Показник «Результати працевлаштування на даний час»
	Загальна кількість працевлаштованих випускників	Результати анкетування випускників ПТНЗ (випуску попереднього року).

II. ЗМІСТ НАВЧАННЯ І НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Індикатор	Показник	Джерело
Відсоток предметів професійно-теоретичної підготовки (спец предмети), що викладаються з використанням сучасного технологічного обладнання, інформаційно-комп'ютерних технологій та ліцензованих (авторських) педагогічних програмних засобів навчання	Кількість предметів професійно-теоретичної підготовки (спец предмети), що викладаються з використанням сучасного технологічного обладнання, інформаційно-комп'ютерних технологій та ліцензованих (авторських) педагогічних програмних засобів навчання	Дані ПТНЗ
	Загальна кількість предметів професійно-теоретичної підготовки	Дані ПТНЗ

Відсоток годин професійно-практичної підготовки, що проводяться з використанням сучасного технологічного обладнання, матеріалів, новітніх технологій	Кількість годин професійно-практичної підготовки, що проводяться з використанням сучасного технологічного обладнання, матеріалів, новітніх технологій	Дані ПТНЗ за робочими навчальними планами
	Загальна кількість годин професійно-практичної підготовки	Дані ПТНЗ
Відсоток навчальних кабінетів і майстерень, оснащених ПК з доступом до Інтернет	Кількість навчальних кабінетів і майстерень, оснащених ПК з доступом до Інтернет	Дані ПТНЗ
	Загальна кількість навчальних кабінетів і майстерень	Державна статистична звітність Ф. №1 (профтех) «Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік»; п. 5; табл. 3; № рядка 1, графи (1+5+6)
Кількість учнів (від загальної кількості) на 1 ПК	Загальна кількість учнів	Державна статистична звітність Ф. №1 (профтех) «Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік»; п. 1; табл. 1; № рядка 1, графа 5 + № рядка 2, графа 5
	Загальна кількість ПК	Державна статистична звітність Ф. №1 (профтех) «Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік»; п. 5; табл. 3; № рядка 1, графа 4
Кількість учнів (від загальної кількості) на 1 ПК з доступом до Інтернет	Загальна кількість учнів	Державна статистична звітність Ф. №1 (профтех) «Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік»; п. 1; табл. 1; № рядка 1, графа 5 + № рядка 2, графа 5
	Загальна кількість ПК з доступом до Інтернет	Дані ПТНЗ
Відсоток забезпечення предметів професійно-теоретичної підготовки сучасними підручниками (виданими за останні 5 років)	Кількість предметів професійно-теоретичної підготовки сучасними підручниками (виданими за останні 5 років)	Дані ПТНЗ
	Загальна кількість предметів професійно-теоретичної підготовки	Дані ПТНЗ
Відсоток ПТНЗ, які мають власний сайт	При наявності проставляється «1». Узагальнення на рівні регіону	Загальна кількість ПТНЗ
		Кількість ПТНЗ, які мають власний сайт

III. ЕФЕКТИВНІСТЬ НАВЧАННЯ

Індикатор	Показник	Джерело
Відсоток випускників, які успішно закінчили навчання (отримали дипломи)	Кількість випускників, які успішно закінчили навчання(отримали дипломи)	Державна статистична звітність Ф. №1 (профтех) «Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік»; п. 2; продовження табл. 1; № рядка 26, графа 5
	Загальна кількість випускників	Державна статистична звітність Ф. №1 (профтех) «Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік»; п. 1; табл. 1; № рядка 14, графа 5
Відсоток випускників, які отримали дипломи з відзнакою	Кількість випускників, які отримали дипломи з відзнакою	Державна статистична звітність Ф. №1 (профтех) «Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік»; п. 2; продовження табл. 1; № рядка 27, графа 5
	Кількість випускників, які успішно закінчили навчання(отримали дипломи)	Державна статистична звітність Ф. №1 (профтех) «Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік»; п. 2; продовження табл. 1; № рядка 26, графа 5

Відсоток випускників, які отримали інтегровану професію	Кількість випускників, які отримали інтегровану професію	Дані ПТНЗ
	Кількість випускників, які успішно закінчили навчання(отримали дипломи)	Державна статистична звітність Ф. №1 (профтех) «Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік»; п. 2; продовження табл. 1; № рядка 26, графа 5
Відсоток випускників, які отримали технологічно складну, наукоємну професію	Кількість випускників, які отримали технологічно складну, наукоємну професію	Дані ПТНЗ
	Кількість випускників, які успішно закінчили навчання(отримали дипломи)	Державна статистична звітність Ф. №1 (профтех) «Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік»; п. 2; продовження табл. 1; № рядка 26, графа 5
Відсоток учнів та слухачів, які відраховані протягом календарного року з різних причин	Кількість учнів та слухачів, які відраховані протягом календарного року з різних причин	Державна статистична звітність Ф. №3 (профтех) «Звіт про контингент учнів, слухачів ПТНЗ за календарний рік»; № рядка 11, графа 16
	Загальна кількість учнів і слухачів	Державна статистична звітність Ф. №3 (профтех) «Звіт про контингент учнів, слухачів ПТНЗ за календарний рік»; № рядка 1, графа 16 + № рядка 2, графа 16
Відсоток випускників, які продовжили навчання у ВНЗ I-IV рівнів акредитації	Кількість випускників, які продовжили навчання у ВНЗ I-IV рівнів акредитації	Державна статистична звітність Ф. №1 (профтех) «Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік»; п. 3; продовження табл. 1; № рядка 47, графа 5
	Кількість випускників, які успішно закінчили навчання(отримали дипломи)	Державна статистична звітність Ф. №1 (профтех) «Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік»; п. 2; продовження табл. 1; № рядка 26, графа 5
Відсоток роботодавців, які вважають достатнім освітньо-кваліфікаційний рівень підготовки випускників	Кількість роботодавців, які вважають достатнім освітньо-кваліфікаційний рівень підготовки випускників	Результати анкетування роботодавців з питань діяльності ПТНЗ (випуску попереднього року). Показник «Кількість підприємств, де працевлаштовані випускники і проводилось анкетування»
	Загальна кількість опитаних роботодавців	Результати анкетування роботодавців з питань діяльності ПТНЗ (випуску попереднього року). Показник «Визначення рівня підготовки випускників в ПТНЗ – рівень підготовки відповідає повністю»

ІV. ПЕДАГОГІЧНІ ПРАЦІВНИКИ

Індикатор	Показник	Джерело
Відсоток викладачів та майстрів виробничого навчання, які є авторами навчально-методичної літератури, програмних засобів навчання, що має гриф МОН України	Кількість викладачів та майстрів виробничого навчання, які є авторами навчально-методичної літератури, програмних засобів навчання, що має гриф МОН України	Дані ПТНЗ
	Загальна кількість викладачів та майстрів виробничого навчання	Державна статистична звітність Ф. №1 (профтех) «Звіт про підсумки роботи ПТНЗ навчальний рік»; п. 6; табл. 4; № рядка 5, графа 2 + № рядка 6, графа 2
Відсоток викладачів та майстрів виробничого навчання, які є авторами навчально-методичної літератури, програмних засобів навчання, що мають дозвіл методичних комісій – регіональний рівень	Кількість викладачів та майстрів виробничого навчання, які є авторами навчально-методичної літератури, програмних засобів навчання, що мають дозвіл методичних комісій – регіональний рівень	Дані ПТНЗ
	Загальна кількість викладачів та майстрів виробничого навчання	Державна статистична звітність Ф. №1 (профтех) «Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік»; п. 6; табл. 4; № рядка 5, графа 2 + № рядка 6, графа 2

Відсоток майстрів виробничого навчання, учні яких є переможцями Всеукраїнських конкурсів фахової майстерності	Кількість майстрів виробничого навчання, учні яких є переможцями Всеукраїнських конкурсів фахової майстерності	Дані ПТНЗ
	Загальна кількість майстрів виробничого навчання	Державна статистична звітність Ф. №1 (профтех) «Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік»; п. 6; табл. 4; № рядка 5, графа 2
Відсоток педагогічних працівників, які мають педагогічні звання: старші викладачі, викладачі-методисти, майстри виробничого навчання 1 та 2 категорій	Кількість педагогічних працівників, які мають педагогічні звання: старші викладачі, викладачі-методисти, майстри виробничого навчання 1 та 2 категорій	Дані ПТНЗ
	Загальна кількість педагогічних працівників	Державна статистична звітність Ф. №1 (профтех) «Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік»; п. 6; табл. 4; № рядка 1, графа 2
Кількість учнів (від загальної кількості) на 1 майстра виробничого навчання	Загальна кількість учнів	Державна статистична звітність Ф. №1 (профтех) «Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік»; п. 1; табл. 1; № рядка 1, графа 5 + № рядка 2, графа 5
	Загальна кількість майстрів виробничого навчання	Державна статистична звітність Ф. №1 (профтех) «Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік»; п. 6; табл. 4; № рядка 5, графа 2
Кількість учнів (від загальної кількості) на 1 викладача спеціальних дисциплін	Загальна кількість учнів	Державна статистична звітність Ф. №1 (профтех) «Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік»; п. 1; табл. 1; № рядка 1, графа 5 + № рядка 2, графа 5
	Загальна кількість викладачів спеціальних дисциплін	Державна статистична звітність Ф. №1 (профтех) «Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік»; п. 6; табл. 4; № рядка 7, графа 2

V. ДОСТУПНІСТЬ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

Індикатор	Показник	Джерело
Відсоток осіб, які отримують первинну професійну підготовку	Кількість осіб, які отримують первинну професійну підготовку	Державна статистична звітність Ф. №1 (профтех) «Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік»; п. 1; табл. 1; № рядка 1, графа (5+7+10) + № рядка 2, графа (5+7+10)
	Загальна кількість учнів і слухачів	Державна статистична звітність Ф. №1 (профтех) «Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік»; п. 1; табл. 1; № рядка 1, графа 16 + № рядка 2, графа 16
Відсоток осіб, які проходять перепідготовку та підвищують кваліфікацію з числа безробітних та найманих працівників	Кількість осіб, які проходять перепідготовку та підвищують кваліфікацію з числа безробітних та найманих працівників	Державна статистична звітність Ф. №1 (профтех) «Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік»; п. 1; табл. 1; № рядка 1, графа (8+9+11+12) + № рядка 2, графа (8+9+11+12)
	Загальна кількість учнів і слухачів	Державна статистична звітність Ф. №1 (профтех) «Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік»; п. 1; табл. 1; № рядка 1, гр. 16 + № рядка 2, гр. 16

VI. МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНА БАЗА

Індикатор	Показник	Джерело
Відсоток одиниць технологічного обладнання, яке відповідає вимогам сучасного виробництва (було придбане за останні 7 років за кошти державного бюджету, в т.ч. спецфонду)	Кількість одиниць технологічного обладнання, яке відповідає вимогам сучасного виробництва (було придбане за останні 7 років за кошти державного бюджету, в т.ч. спецфонду)	Дані ПТНЗ
	Загальна кількість одиниць технологічного обладнання	ДСЗ Ф. №9 (профтех) «Звіт ПТНЗ про навчально-виробниче обладнання і техніку за календарний рік»; № рядка 31, графа 1
Відсоток одиниць технологічного обладнання, яке відповідає вимогам сучасного виробництва (було придбане за останні 7 років за кошти роботодавців, спонсорів тощо)	Кількість одиниць технологічного обладнання, яке відповідає вимогам сучасного виробництва (було придбане за останні 7 років за кошти роботодавців, спонсорів)	Дані ПТНЗ
	Загальна кількість одиниць технологічного обладнання	ДСЗ Ф. №9 (профтех) «Звіт ПТНЗ про навчально-виробниче обладнання і техніку за календарний рік»; № рядка 31, графа 1
Відсоток обладнання, термін використання якого понад 15 років	Кількість одиниць обладнання, термін використання якого понад 15 років	Дані ПТНЗ
	Загальна кількість одиниць технологічного обладнання	ДСЗ звітність Ф. №9 (профтех) «Звіт ПТНЗ про навчально-виробниче обладнання і техніку за календарний рік»; № рядка 31, графа 1

VII. ФІНАНСУВАННЯ

Індикатор	Показник	Джерело
Відсоток фінансування ПТНЗ за рахунок програм регіонального розвитку, роботодавців та інших джерел	Сума фінансування ПТНЗ за рахунок програм регіонального розвитку, роботодавців, інших джерел (тис. грн)	Фінансовий звіт. Баланс. Форма № 1; № рядка 303, графа 4 + № рядка 304, графа 4 (станом на 1.01 – за календарний рік)
	Загальна сума фінансування ПТНЗ (тис. грн.)	Фінансовий звіт. Баланс. Форма № 1; № рядка 310, графа 4 (станом на 1.01 – за календарний рік)
Відсоток фінансування ПТНЗ за рахунок спеціальних коштів	Сума фінансування ПТНЗ за рахунок спеціальних коштів (тис. грн)	Фінансовий звіт. Баланс. Форма № 1; № рядка 301, графа 4 + № рядка 302, графа 4 (станом на 1.01 – за календарний рік)
	Загальна сума фінансування ПТНЗ (тис. грн.)	Фінансовий звіт. Баланс. Форма № 1; № рядка 310, графа 4 (станом на 1.01 – за календарний рік)

Додаток I Книга оффлайн-форми

Аркуші книги оффлайн-форми

- аркуш ПТНЗ

Назва ПТНЗ	
Адреса	
Період	

аркуш Професії

Назва професії	Код за КП	Код за ОКПДТР	Ліцензійний обсяг	Дійсна з	Дійсна по	Вид підготовки	Значення

аркуш Основні

Показники	Опис/Походження даних
Загальна кількість учнів і слухачів	Державна статзвітність Ф1профтех "Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік"; п.1, табл.1; рядок 1, графа 16 + рядок 2, графа 16
Загальна кількість учнів і слухачів (за календарний рік)	Державна статзвітність Ф3профтех "Звіт про контингент учнів, слухачів ПТНЗ за календарний рік", рядок 1, графа 16 + рядок 2, графа 16
Загальна кількість учнів	Державна статзвітність, Ф1профтех "Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік", п.1, табл.1, рядок 1, графа 5 + рядок 2, графа 5
Загальна кількість учнів, слухачів на початок навчального року	Форма1профтех, п.1, табл.1, рядок1, графа16
Кількість учнів і слухачів, які були відраховані протягом календарного року з різних причин	Державна статзвітність Ф3профтех "Звіт про контингент учнів, слухачів ПТНЗ за календарний рік", рядок 11, графа 16
Загальна кількість випускників	Державна статзвітність, Ф1профтех "Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік", п.3, продовження табл.1, рядок 14, графа 5
Загальна кількість працевлаштованих випускників	Державна статзвітність, Ф1профтех "Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік", п.3, продовження табл.1, рядок 31, гр.5
Кількість випускників, працевлаштованих за професією відповідно до угод з роботодавцями	Державна статзвітність, Ф1профтех "Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік", п.3, продовження табл.1, рядок 32, графа 5
Кількість випускників, які самостійно працевлаштувались	Державна статзвітність, Ф1профтех "Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік", п.3, продовження табл.1, рядок 36, графа 5
Кількість випускників, які закріпились на робочому місці після року роботи	Результати анкетування випускників ПТНЗ (випуску попереднього року)
Загальна кількість працевлаштованих (за результатами анкетування)	Результати анкетування випускників ПТНЗ (випуску попереднього року). Показник "Результати працевлаштування на даний час"
Кількість випускників, які продовжили навчання у ВНЗ I - IV рівнів акредитації	Державна статзвітність, Ф1профтех "Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік", п.3, продовження табл.1, рядок 47, графа 5

Загальна кількість працевлаштованих за отриманою професією	Дані ПТНЗ
Кількість випускників, які успішно закінчили навчання (отримали дипломи)	Державна статзвітність, ФІпрофтех "Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік", п.2, продовження табл.1, рядок 26, графа 5
Кількість випускників, які успішно закінчили навчання і отримали дипломи з відзнакою	Державна статзвітність, ФІпрофтех "Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік", п.2, продовження табл.1, рядок 27, графа 5
Кількість випускників, які отримали технологічно наукоємну професію	Дані ПТНЗ (код такої професії має позначку «1» або «2» після крапки; наприклад: 7222.1 або 8272.2)
Кількість випускників, які отримали інтегровану професію	Державна статзвітність, ФІпрофтех "Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік", п.2, продовження табл.1, рядок 29, графа 5
Кількість випускників, які отримали робітничі розряди вище встановлених навчально – програмними документами	Дані ПТНЗ
Кількість випускників, які отримали робітничі розряди нижче встановлених навчально-програмними документами	Державна статзвітність, ФІпрофтех "Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік", п.2, продовження табл.1, рядок 30, графа 5
Кількість випускників, які не працевлаштувалися	Державна статзвітність ФІпрофтех "Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік"; п.3; продовження табл.1; рядок 50, графа 5
Кількість випускників, які не були працевлаштовані і звернулись до служби зайнятості	Державна статзвітність, ФІпрофтех "Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік", п.3, продовження табл.1, рядок 55, графа 5
Загальна кількість педагогічних працівників	Державна статзвітність ФІпрофтех "Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік"; п.6, табл.4, рядок1, графа2
Загальна кількість майстрів виробничого навчання	Державна статзвіт ФІпрофтех "Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік"; п.6; табл.4; рядок 5, графа 2
Загальна кількість викладачів спеціальних дисциплін	Державна статзвітність ФІпрофтех "Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік"; п.6; табл.4; рядок 7, графа2
Кількість педагогічних працівників, які мають педагогічні звання (старші викладачі, викладачі-методисти, майстри виробничого навчання 1 і 2 категорій)	Дані ПТНЗ
Кількість майстрів виробничого навчання, учні яких є переможцями Всеукраїнських конкурсів фахової майстерності	Дані ПТНЗ
Загальна кількість викладачів і майстрів виробничого навчання	Державна статзвітність ФІпрофтех "Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік"; п.6; табл.4; рядок 5, графа 2 + рядок 6, графа 2
Кількість викладачів і майстрів виробничого навчання, які є авторами навчально-методичної літератури, програмних засобів навчання, що мають гриф МОН України	Дані ПТНЗ

Кількість викладачів і майстрів виробничого навчання, які є авторами навчальної літератури та програмних засобів навчання, на які є дозвіл методичних комісій - регіональний рівень	Дані ПТНЗ
Загальна кількість одиниць технологічного обладнання	Державна статзвітність Ф9профтех "Звіт професійно-технічного навчального закладу про навчально-виробниче обладнання і техніку за календарний рік"; рядок 31, графа 1
Кількість одиниць технологічного обладнання, що відповідає вимогам сучасного виробництва (було придбане за останні 7 років за кошти держбюджету, в т.ч. спецфонду)	Дані ПТНЗ
Кількість одиниць технологічного обладнання, що відповідає вимогам сучасного виробництва і було придбане за останні 7 років за кошти роботодавців, спонсорів тощо	Дані ПТНЗ
Кількість одиниць обладнання, термін використання якого понад 15 років	Дані ПТНЗ
Кількість осіб, які отримують первинну професійну підготовку	Державна статзвітність Ф1профтех "Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік"; п.1, табл.1, рядок1, графи(5+7+10) + рядок2, графи(5+7+10)
Кількість осіб, які проходять перепідготовку та підвищують кваліфікацію з числа незайнятого та працюючого населення	Державна статзвітність Ф1профтех "Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік"; п.1, табл.1, рядок 1, графи (8+9+11+12) + рядок 2, графи (8+9+11+12)
Кількість предметів професійно.-теоретичної підготовки, що їх викладають з використанням сучасного технологічного обладнання, ІКТ та ліцензованих (авторських) педагогічних програмних засобів навчання	Дані ПТНЗ
Загальна кількість годин професійно-практичної підготовки	Дані ПТНЗ за робочими навчальними планами
Кількість годин професійно-практичної підготовки, що проводиться з використанням сучасного технологічного обладнання, матеріалів, новітніх технологій виробництва тощо	Дані ПТНЗ
Загальна кількість навчальних кабінетів і майстерень	Державна статзвітність, Ф1профтех "Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік", п.5, табл.3, рядок 1, графи 1+5+6
Кількість навчальних кабінетів і майстерень, оснащених ПК з доступом до Інтернет	Дані ПТНЗ
Загальна кількість ПК	Державна статзвітність Ф1профтех "Звіт про підсумки роботи ПТНЗ за навчальний рік"; п.5; табл.3; рядок 1, графа 4
Загальна кількість ПК з доступом до Інтернет	Дані ПТНЗ
Загальна кількість предметів професійно-теоретичної підготовки	Дані ПТНЗ
Кількість предметів проф.-теоретичної підготовки, що забезпечені сучасними підручниками (виданими за останні 5 років)	Дані ПТНЗ

Загальна кількість опитаних роботодавців	Результати анкетування роботодавців з питань діяльності ПТНЗ (випуску попереднього року). Показник "Кількість підприємств, де працевлаштовані випускники і проводилось анкетування"
Кількість роботодавців, які вважають достатнім освітньо-кваліфікаційний рівень підготовки випускників	Результати анкетування роботодавців з питань діяльності ПТНЗ (випуску попереднього року); показник "Визначення рівня підготовки випускників в ПТНЗ - рівень підготовки відповідає повністю"
Загальна сума фінансування ПТНЗ (тис.грн.)	Фінансовий звіт. Баланс. Форма 1; рядок 310, графа 4(станом на 01.01 - за календарний рік)
Сума фінансування ПТНЗ за рахунок програм регіонального розвитку, роботодавців, інших джерел (тис.грн.)	Фінансовий звіт. Баланс. Форма 1; рядок 303, графа 4 + рядок 304, графа 4 (станом на 01.01 - за календарний рік)
Сума фінансування ПТНЗ за рахунок спеціальних коштів (тис.грн.)	Фінансовий звіт. Баланс. Форма 1; рядок 301, графа 4 + рядок 302, графа 4 (станом на 01.01 - за календарний рік)

Додаток К

Таблиця К.1

Розподіл постійного населення за основними віковими групами за регіонами (на 1 січня 2009 р.)

Основні регіони	Кількість населення, осіб	У тому числі у віці			Відсотків до всього населення, у віці		
		молодшому за працездатний	працездатному	старшому за працездатний	молодшому за працездатний	працездатному	старшому за працездатний
Україна	46192309	7070963	28015469	11105877	15,3	60,7	24,0
Автономна Республіка Крим	1962317	289460	1211922	460935	14,8	61,7	23,5
Області							
Вінницька	1665132	272206	957250	435676	16,3	57,5	26,2
Волинська	1033708	205814	612952	214942	19,9	59,3	20,8
Дніпропетровська	3395089	487898	2072189	835002	14,4	61,0	24,6
Донецька	4526033	588335	2759292	1178406	13,0	61,0	26,0
Житомирська	1306219	224892	756591	324736	17,2	57,9	24,9
Закарпатська	1239773	251665	759092	229016	20,3	61,2	18,5
Запорізька	1832099	257831	1119015	455253	14,1	61,1	24,8
Івано-Франківська	1379877	256494	827049	296334	18,6	59,9	21,5
Київська	1731490	266443	1042714	422333	15,4	60,2	24,4
Кіровоградська	1033325	160441	601946	270938	15,5	58,3	26,2
Луганська	2350749	302875	1447675	600199	12,9	61,6	25,5
Львівська	2541409	438743	1542768	559898	17,3	60,7	22,0
Миколаївська	1202845	187882	735432	279531	15,6	61,2	23,2
Одеська	2383668	375597	1463652	544419	15,8	61,4	22,8
Полтавська	1517064	217311	898240	401513	14,3	59,2	26,5
Рівненська	1150930	238577	684828	227525	20,7	59,5	19,8

Сумська	1194628	166421	717233	310974	13,9	60,1	26,0
Тернопільська	1095367	191621	644785	258961	17,5	58,9	23,6
Харківська	2780283	360969	1739064	680250	13,0	62,5	24,5
Херсонська	1106070	178901	674059	253110	16,2	60,9	22,9
Хмельницька	1347140	221733	783178	342229	16,5	58,1	25,4
Черкаська	1311861	195678	763176	353007	14,9	58,2	26,9
Чернівецька	901462	164999	540630	195833	18,3	60,0	21,7
Чернігівська	1127357	156863	645475	325019	13,9	57,3	28,8
Міста							
Київ	2698926	360959	1781601	556366	13,4	66,0	20,6
Севастополь	377488	50355	233661	93472	13,3	61,9	24,8

Таблиця К.2

Загальний приріст (скорочення) чисельності населення у січні–липні (осіб)

	2010			2009		
	все населення	міське	сільське	все населення	міське	сільське
Україна	-112029	-79852	-32177	-121408	-70785	-50623
Автономна Республіка Крим	-274	-1075	801	-1108	-1547	439
Вінницька	-4358	-740	-3618	-4946	-322	-4624
Волинська	1558	1097	461	968	1668	-700
Дніпропетровська	-11408	-10686	-722	-12049	-11128	-921
Донецька	-18709	-18065	-644	-20371	-18384	-1987
Житомирська	-2648	-816	-1832	-3987	-1183	-2804
Закарпатська	1495	391	1104	510	-66	576
Запорізька	-6233	-4801	-1432	-6168	-3935	-2233
Івано-Франківська	54	6	48	-177	174	-351
Київська	-2162	702	-2864	-3705	1254	-4959
Кіровоградська	-2973	-814	-2159	-4766	-2120	-2646
Луганська	-11205	-10022	-1183	-11822	-10266	-1556
Львівська	-3983	-2758	-1225	-3065	-1308	-1757
Миколаївська	-3064	-2305	-759	-3574	-2611	-963
Одеська	-3386	-3453	67	-2874	-1753	-1121
Полтавська	-5899	-2713	-3186	-6311	-2387	-3924
Рівненська	952	-1083	2035	565	-326	891
Сумська	-5552	-3300	-2252	-6435	-3294	-3141
Тернопільська	-2171	-369	-1802	-2409	-10	-2399
Харківська	-13912	-11937	-1975	-13928	-11264	-2664
Херсонська	-2280	-2100	-180	-2835	-2386	-449
Хмельницька	-2423	940	-3363	-3534	1193	-4727
Черкаська	-4083	-1327	-2756	-4481	-1559	-2922
Чернівецька	-589	65	-654	-505	336	-841
Чернігівська	-5506	-1303	-4203	-5788	-892	-4896
м.Київ	-3115	-3115	х	1699	1699	х
Севастополь						
(міськрада)	-155	-271	116	-312	-368	56

Таблиця К.3

Кількість народжених, померлих і природний приріст населення (у тис.)

Характеристика населення	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Кількість народжених										
усього	657,2	492,9	385,1	376,5	390,7	408,6	427,3	426,1	460,4	472,7

у міських поселеннях	442,8	308,4	238,0	237,3	248,9	266,4	284,4	284,3	306,7	314,1
у сільській місцевості	214,4	184,5	147,1	139,2	141,8	142,2	142,9	141,8	153,7	158,6
Кількість померлих										
усього	629,6	792,6	758,1	746,0	754,9	765,4	761,3	782,0	758,1	762,9
у міських поселеннях	357,1	476,4	457,1	450,4	454,4	459,9	460,5	471,6	461,8	466,3
у сільській місцевості	272,5	316,2	301,0	295,6	300,5	305,5	300,8	310,4	296,3	296,6
Природний приріст населення										
усього	27,6	-299,7	-373,0	-369,5	-364,2	-356,8	-334,0	-355,9	-297,7	-290,2
у міських поселеннях	85,7	-168,0	-219,1	-213,1	-205,5	-193,5	-176,1	-187,3	-155,1	-152,2
у сільській місцевості	-58,1	-131,7	-153,9	-156,4	-158,7	-163,3	-157,9	-168,6	-142,6	-138,0

Таблиця К.4

**Загальний приріст (скорочення) чисельності населення
у січні-липні (осіб)**

	2010			2009		
	все населення	міське	сільське	все населення	міське	сільське
Україна	-112029	-79852	-32177	-121408	-70785	-50623

Таблиця К.5

Природний рух населення у січні-липні (осіб)

	Кількість народжених		Кількість померлих		Природний приріст (скорочення)	
	2010	2009	2010	2009	2010	2009
Україна	287182	297327	408941	427005	-121759	-129678
Автономна Республіка Крим	13124	13404	16397	17227	-3273	-3823
Вінницька	10194	10436	15572	16092	-5378	-5656
Волинська	8749	8898	8404	8763	345	135
Дніпропетровська	20779	21779	31944	33279	-11165	-11500
Донецька	23611	25366	43224	45774	-19613	-20408
Житомирська	8602	8812	12459	13335	-3857	-4523
Закарпатська	10286	10262	8794	9504	1492	758
Запорізька	10194	10743	16752	17228	-6558	-6485
Івано-Франківська	9521	10032	10270	10639	-749	-607
Київська	11485	11900	16671	17287	-5186	-5387
Кіровоградська	6116	6365	10220	10775	-4104	-4410
Луганська	11925	12721	22953	24188	-11028	-11467
Львівська	16651	17537	19187	19543	-2536	-2006
Миколаївська	7337	7513	10946	11352	-3609	-3839
Одеська	16470	16845	21197	21521	-4727	-4676
Полтавська	8196	8536	15304	16158	-7108	-7622
Рівненська	9822	9947	8802	9073	1020	874
Сумська	5936	6260	11911	12787	-5975	-6527
Тернопільська	6890	7171	9063	9466	-2173	-2295
Харківська	15357	15951	24732	25845	-9375	-9894
Херсонська	7157	7102	9727	10272	-2570	-3170
Хмельницька	8408	8585	12224	13241	-3816	-4656
Черкаська	7192	7334	12736	13316	-5544	-5982
Чернівецька	6340	6349	6854	6966	-514	-617

Чернігівська	5859	6204	12821	13260	-6962	-7056
м. Київ	18599	18889	16580	16797	2019	2092
м. Севастополь						
(міськрада)	2382	2386	3197	3317	-815	-931

Розподіл постійного населення за віковими групами (на 1 січня 2008 р.)

Вікові групи	Кількість населення, осіб			Відсотків до всього населення		
	усього	міське	сільське	усього	міське	сільське
Усе населення, у тому числі у віці, років	46192309	31413141	14779168	100,0	100,0	100,0
до 1	468359	311266	157093	1,0	1,0	1,1
1–4	1702587	1133291	569296	3,7	3,6	3,8
5–9	1931995	1198776	733219	4,2	3,8	5,0
10–14	2398150	1467911	930239	5,2	4,7	6,3
15–19	3218533	2188419	1030114	7,0	7,0	7,0
20–24	3884537	2827532	1057005	8,4	9,0	7,1
25–29	3514462	2564521	949941	7,6	8,1	6,4
30–34	3326808	2357100	969708	7,2	7,5	6,6
35–39	3183351	2201744	981607	6,9	7,0	6,6
40–44	3181989	2193188	988801	6,9	7,0	6,7
45–49	3652368	2570613	1081755	7,9	8,2	7,3
50–54	3291399	2346941	944458	7,1	7,5	6,4
55–59	3054987	2187090	867897	6,6	6,9	5,9
60–64	1876080	1283603	592477	4,1	4,1	4,0
65–69	2589892	1663774	926118	5,6	5,3	6,3
70 і старшому	4916812	2917372	1999440	10,6	9,3	13,5
Із загальної кількості населення у віці						
молодшому за працездатний	7070963	4470192	2600771	15,3	14,2	17,6
працездатному	28015469	19823461	8192008	60,7	63,1	55,4
старшому за працездатний	11105877	7119488	3986389	24,0	22,7	27,0

Таблиця К.7

Результативність працевлаштування

Професії	2007 р.		2008 р.		2009 р.		
	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%	
Перукар (перукар-модельєр)	Випускників	106		107		88	
	Працевлаштованих	100	100	96	100	78	100
	Інші форми зайнятості	6		11		10	
Слюсар з ремонту автомобілів	Випускників	83		87		106	
	Працевлаштованих	76	100	84	100	99	
	Інші форми зайнят.	7		3		7	
Кухар. Кондитер	Випускників	52		63		66	
	Працевлаштованих	49		57	100	41	100
	Інші форми зайнятості	3		6		25	
Агент з організації туризму	Випускників	-	-	25		52	
	Працевлаштованих			19	100	36	100
	Інші форми зайнятості			6		16	
Монтажник радіоелектронної апаратури	Випускників	-	-	23		19	
	Працевлаштованих	-	-	20	100	16	100
	Інші форми зайнятості	-	-	3		3	
Оператор комп'ютерного набору	Випускників	60		53		53	
	Працевлаштованих	51	100	34	100	39	100
	Інші форми зайнятості	9		19		14	

Швачка. Кравець. Закрійник	Випускників	23		12		12	
	Працевлаштованих	13	100	8	100	10	100
	Інші форми зайнятості	10		4		2	

Таблиця К.8

Динаміка кількості працівників сільського господарства, (тис. осіб)

	Середньооблікова кількість штатних працівників			
	2000 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.
Україна	2475	778	698	624
Автономна Республіка Крим	115	39	36	32
Вінницька	179	55	49	43
Волинська	79	20	16	14
Дніпропетровська	108	41	39	36
Донецька	97	46	43	40
Житомирська	105	27	22	18
Закарпатська	25	4	3	3
Запорізька	81	33	29	27
Івано-Франківська	37	9	7	5
Київська	121	53	47	43
	Середньооблікова кількість штатних			
	2000 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.
Кіровоградська	91	30	26	23
Луганська	65	21	20	18
Львівська	77	15	14	12
Миколаївська	94	29	26	23
Одеська	149	47	41	37
Полтавська	135	50	47	45
Рівненська	68	17	14	11
Сумська	99	31	28	23
Тернопільська	101	18	15	13
Харківська	121	38	35	31
Херсонська	105	27	27	25
Хмельницька	147	31	27	24
Черкаська	130	47	44	40
Чернівецька	41	9	7	5
Чернігівська	98	36	32	29
м. Київ	2	2	1	1
м. Севастополь	5	3	3	3

Таблиця К.9

Потреба підприємств у працівниках за видами економічної діяльності у 2010 році

	Січень – березень		Січень – червень	
	тис. осіб	у % до відповідного періоду 2009 р.	тис. осіб	у % до відповідного періоду 2009 р.
Потреба у працівниках, всього	73,1	86,5	79,7	104,6
С/г, мисливство та ліс. Господ.	9,6	73,1	5,9	84,4
Промисловість	15,5	80,2	20,0	102,1
добувна промисловість	1,3	65,1	1,7	109,0
переробна промисловість	12,5	81,7	16,1	99,1
Виробн. та розподілення електроенергії, газу та води	1,7	84,4	2,2	123,5
Будівництво	3,7	79,5	5,2	129,6
Торгівля, ремонт автомобілів, побут. виробів та предметів вжитку	7,9	99,5	10,5	128,8
Діяльність готелів та рест.	1,0	97,2	1,5	115,3
Діяльність тран. та зв'язку	5,5	97,5	6,7	128,6

Фінансова діяльність	2,6	97,9	2,8	96,4
Операції з нерух майном, оренда, послуг підприємцям	6,7	111,2	6,6	120,3
Держуправлін.	9,5	84,9	8,9	84,4
Освіта	1,6	73,8	1,8	90,6
Охорона здоров'я та соціальної допомоги	6,9	82,5	7,1	92,4
Інші види економ. діяльності	2,6	107,5	2,7	117,5

Таблиця К.10

Потреба підприємств у працівниках за регіонами в 2010 році

	Січень–березень		Січень–червень	
	тис. осіб	у % до відповідного періоду 2009 р.	тис. осіб	у % до відповідного періоду 2009 р.
Потреба у працівниках, всього	73,1	86,5	79,7	104,6
Автономна Республіка Крим	3,5	98,4	4,9	108,0
Вінницька	1,5	84,6	1,4	100,2
Волинська	1,4	82,0	1,6	101,2
Дніпропетровська	7,2	83,7	7,8	105,8
Донецька	3,8	45,7	4,3	66,6
Житомирська	1,9	97,8	2,6	127,3
Закарпатська	1,0	86,1	1,2	109,4
Запорізька	2,0	119,9	2,4	130,5
Київська	2,8	88,7	3,7	117,3
Кіровоградська	1,3	81,2	1,1	110,8
Луганська	2,8	87,3	2,8	116,4
Львівська	1,6	96,6	1,9	101,7
Миколаївська	1,4	78,2	1,6	107,4
Одеська	3,1	93,3	3,1	108,7
Полтавська	3,6	109,7	2,7	110,6
Рівненська	1,1	65,7	1,2	81,5
Сумська	1,2	84,5	1,0	93,5
Тернопільська	1,2	85,5	1,7	109,2
Харківська	3,7	90,7	3,5	117,1
Херсонська	1,2	43,0	1,5	45,8
Хмельницька	0,6	66,1	0,5	104,1
Черкаська	1,2	99,4	0,7	104,4
Чернівецька	0,6	84,9	0,7	90,5
Чернігівська	1,2	51,6	1,4	69,9
м.Київ	20,7	110,2	22,4	122,2
м.Севастополь	1,1	55,0	1,4	93,2

Таблиця К.11

Зареєстроване безробіття у 2010 році

	Кількість зареєстрованих безробітних		
	тис. осіб		у % до населення працездатного віку
	Всього	з них отримують допомогу по безробіттю	
Січень	526,7	413,3	1,9
Лютий	530,3	411,1	1,9
Березень	505,2	379,9	1,8
Квітень	455,0	331,6	1,6
Травень	419,4	307,8	1,5
Червень	398,7	291,3	1,4
Липень	396,8	289,6	1,4
Серпень	396,4	283,6	1,4

Таблиця К.12

Кількість зареєстрованих безробітних за статтю та місцем проживання у 2010 році

	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень
Всього	526,7	530,3	505,2	455,0	419,4	398,7	396,8	396,4
Жінки	278,7	278,1	271,6	253,7	236,5	227,1	228,3	230,2
Чоловіки	248,0	252,2	233,6	201,3	182,9	171,6	168,5	166,2
Міське населення	310,8	310,9	300,9	281,6	262,8	252,6	252,9	252,7
Сільське населення	215,9	219,4	204,3	173,4	156,6	146,1	143,9	143,7

Таблиця К.13

Кількість зареєстрованих безробітних за причинами незайнятості в 2010 році

	січень – березень			січень – червень		
	тис. осіб	у %		тис. осіб	у %	
		до відповідного періоду 2009р.	до підсумку		до відповідного періоду 2009р.	до підсумку
Всього	505,2	57,5	100,0	398,7	60,5	100,0
у тому числі						
особи, які не були зайняті до 1 року	456,1	59,1	90,3	353,4	60,0	88,6
у т.ч. за причинами незайнятості						
вивільнені у зв'язку зі змінами в організації виробн..	52,8	111,2	10,5	41,9	67,3	10,5
звільнені за власним бажанням	61,3	58,3	12,1	52,7	59,0	13,2
випускники навчальних закладів	19,0	81,5	3,8	12,4	97,8	3,1
не зайняті з інших причин	323,0	54,3	63,9	246,4	58,0	61,8
особи, які не були зайняті з різних причин більше 1 р.	49,1	45,5	9,7	45,3	65,1	11,4

Таблиця К.14

Працевлаштування не зайнятих трудовою діяльністю громадян з а видами економічної діяльності у 2010 році

	січень – березень		січень – червень	
	тис. осіб	у % до відповідного періоду 2009р.	тис. осіб	у % до відповідного періоду 2009р.
Всього	137,5	90,6	383,9	98,3
С/г, мисливство та ліс. Господ.	26,9	81,7	97,3	83,4
Промисловість	36,8	103,7	97,6	110,0
добувна промисловість	5,6	110,6	12,8	125,2
переробна промисловість	27,8	107,7	77,1	110,9
виробництво та розпод електроенергії, газу та води	3,4	73,2	7,7	85,8

Будівництво	4,3	77,3	14,4	97,8
Торгівля; ремонт автомобілів, побут. вироб.	33,1	95,2	82,3	114,5
Діяльність готелів та рест	3,2	94,5	9,8	111,1
Діяльність транспорту та зв'язку	7,3	79,3	18,3	94,7
Фінансова діяльність	1,5	135,3	2,9	111,2
Операції з нерух. майном,	6,0	79,8	14,1	92,1
Держуправління	4,8	87,8	10,1	84,8
Освіта	3,5	83,1	7,3	88,3
Охорона здоров'я та соц. допомога	6,1	84,1	18,3	89,6
Ін. види ект. діял.	4,0	82,9	11,5	96,2

Таблиця К.15

Працевлаштування не зайнятих трудовою діяльністю громадян за регіонами в 2010 році

	січень–березень			січень–червень		
	тис. осіб	у % до		тис. осіб	у % до	
		Зага. кільк. незайнятих громадян	відповідно до періоду 2009р.		Заг. кільк. незайнятих громадян	відповідно до періоду 2009р.
Всього	137,5	16,7	90,6	383,9	34,8	98,3
Автономна Республіка Крим	4,3	15,5	83,0	16,1	41,9	92,1
Вінницька	4,9	12,6	91,4	18,4	37,6	96,6
Волинська	4,1	18,9	85,1	11,4	35,5	94,2
Дніпропетровська	10,2	18,7	117,3	24,0	32,6	123,2
Донецька	9,1	14,6	81,5	22,8	27,0	97,2
Житомирська	4,1	12,4	77,1	11,8	26,6	93,0
Закарпатська	4,1	19,5	98,6	10,1	34,9	102,6
Запорізька	4,9	13,0	100,7	14,5	30,0	106,1
Івано-Франківська	5,0	18,7	99,2	13,4	35,0	111,4
Київська	3,4	12,7	102,7	10,1	29,2	99,0
Кіровоградська	4,9	18,5	92,6	13,0	38,0	95,2
Луганська	7,3	23,7	98,4	18,4	41,2	102,0
Львівська	7,2	17,9	96,1	16,9	31,1	98,5
Миколаївська	4,3	16,2	82,1	13,2	37,3	90,2
Одеська	4,8	18,2	74,0	13,1	37,4	89,5
Полтавська	7,2	15,7	88,9	20,4	35,3	101,1
Рівненська	4,4	15,4	90,5	12,6	32,5	100,7
Сумська	3,3	11,6	76,6	10,2	27,4	94,8
Тернопільська	2,6	11,7	68,4	10,8	37,2	79,7
Харківська	9,8	19,9	97,4	24,7	36,7	102,9
Херсонська	1,9	11,9	54,0	9,1	40,2	87,0
Хмельницька	6,5	20,1	110,6	18,6	43,5	104,0
Черкаська	5,5	14,5	94,2	17,7	36,1	102,3
Чернівецька	1,1	7,8	67,1	4,3	23,1	82,3
Чернігівська	3,0	12,1	74,7	8,6	26,9	84,7
м.Київ	9,4	51,7	103,4	19,1	64,6	102,0
м.Севастополь	0,2	6,1	21,3	0,6	16,9	35,3

Таблиця К.16

Працевлаштування не зайнятих трудовою діяльністю громадян за статтю у 2010 році

		Працевлаштовано, тис. осіб	Рівень працевлаштування, %
Січень	Всього	29,5	4,7
	жінки	15,0	4,5
	чоловіки	14,5	4,9

Лютий	Всього	41,6	6,5
	жінки	19,9	6,0
	чоловіки	21,7	7,1
Березень	Всього	66,4	10,3
	жінки	26,3	7,8
	чоловіки	40,1	13,0
Квітень	Всього	94,6	15,2
	жінки	38,8	11,8
	чоловіки	55,8	19,1
Травень	Всього	73,3	13,2
	жінки	34,4	11,3
	чоловіки	38,9	15,3
Червень	Всього	78,4	14,8
	жінки	38,2	13,1
	чоловіки	40,2	17,0
Липень	Всього	66,0	12,8
	жінки	31,3	10,9
	чоловіки	34,7	15,2
Серпень	Всього	58,1	11,4
	жінки	28,1	9,7
	чоловіки	30,0	13,5

Додаток Л

Таблиця Л.1

Динаміка потреби підприємств у працівниках за професійними групами у 1999–2010 рр.

(на кінець звітної періоду; тис. осіб)										
	Всього	у тому числі за професійними групами								
		законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управителі)	професіонали	фахівці	технічні службовці	працівники сфери торгівлі та послуг	кваліфіковані робітники сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства	кваліфіковані робітники з інструментом	робітники з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин	найпростіші професії
1999	50,7	2,6	4,9	4,8	0,5	2,1	0,8	18,6	13,1	3,3
2000	68,2	3,2	6,0	6,5	0,8	3,5	0,8	27,1	16,2	4,1
2001	96,9	4,7	9,2	9,0	1,3	4,8	1,2	37,7	22,3	6,7
2002	123,9	6,7	12,9	12,2	2,3	6,8	1,7	44,7	27,9	8,7
2003	138,8	8,0	15,1	13,8	2,6	7,5	1,8	48,8	30,4	10,8
2004	166,5	10,3	16,9	15,3	4,4	9,9	2,0	53,6	38,0	16,1
2005	186,6	12,7	18,6	17,4	5,1	12,4	2,3	56,0	39,6	22,5
2006	170,5	10,6	14,5	15,4	5,3	14,5	1,9	50,7	33,4	24,2
2007	169,7	11,1	16,5	15,6	6,4	15,1	1,4	48,8	31,7	23,1
2008	91,1	7,0	10,9	12,1	3,8	8,4	0,8	20,1	14,4	13,6
2009	65,8	6,5	10,0	9,1	2,4	8,0	0,7	11,4	7,7	10,0
2010	63,9	5,7	9,0	7,4	2,2	7,9	0,7	13,2	7,9	9,9

Динаміка потреби підприємств у працівниках за видами економічної діяльності у 2002–2010 рр.¹

(на кінець звітної періоду; тис. осіб)

¹Розробка показників за видами економічної діяльності здійснюється з 2002 року.

	Всього	Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	Промисловість	з неї			Будівництво	Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	Діяльність готелів та ресторанів	Діяльність транспорту та зв'язку
				добувна промисловість	переробна промисловість	виробництво та розподілення електроенергії, газу та води				
2002	123,9	7,1	49,6	10,8	36,0	2,8	11,6	9,7	1,2	8,2
2003	138,8	7,6	53,9	9,8	40,4	3,7	13,6	11,8	0,9	8,6
2004	166,5	9,4	63,1	13,6	44,8	4,7	15,1	16,3	1,2	11,7
2005	186,6	10,4	65,8	13,5	47,0	5,3	17,4	19,8	1,9	12,3
2006	170,5	8,1	55,8	8,0	41,7	6,1	17,0	24,1	2,4	11,4
2007	169,7	7,3	57,4	8,1	42,8	6,5	16,7	21,6	2,6	13,1
2008	91,1	4,0	23,5	2,5	16,5	4,5	6,0	8,9	1,2	7,9
2009	65,8	2,2	14,7	0,8	12,1	1,8	3,2	7,7	0,6	4,9
2010	63,9	2,7	17,2	1,5	13,7	2,0	3,8	8,4	0,9	5,0

Таблиця Л.3

Динаміка працевлаштування не зайнятих трудовою діяльністю громадян за видами економічної діяльності у 2002–2010 рр.¹(тис. осіб)

	Всього працевлаштовано	Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	Промисловість	з неї			Будівництво	Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	Діяльність готелів та ресторанів	Діяльність транспорту та зв'язку
				добувна промисловість	переробна промисловість	виробництво та розподілення електроенергії, газу та води				
2002	831,8	111,2	286,3	32,9	225,5	27,9	40,8	127,6	17,4	44,7
2003	877,3	125,0	295,9	30,5	236,6	28,8	44,8	160,8	8,5	45,7
2004	984,2	163,0	309,8	33,5	245,0	31,3	47,7	197,5	12,5	51,1
2005	1049,8	181,9	312,2	35,6	244,9	31,7	48,8	219,5	17,4	55,5
2006	1070,8	188,8	302,9	30,7	238,7	33,5	51,8	231,7	21,8	60,1
2007	1098,6	200,0	322,8	33,2	255,4	34,2	54,6	223,2	23,3	59,8
2008	1084,0	203,7	298,8	33,4	232,2	33,2	50,9	238,3	23,6	60,9
2009	702,7	153,0	182,8	21,0	136,3	25,5	25,9	135,3	16,3	35,0
2010	744,5	134,5	202,4	25,0	152,7	24,7	27,5	167,6	19,3	36,2

Всього працівників; тис. осіб

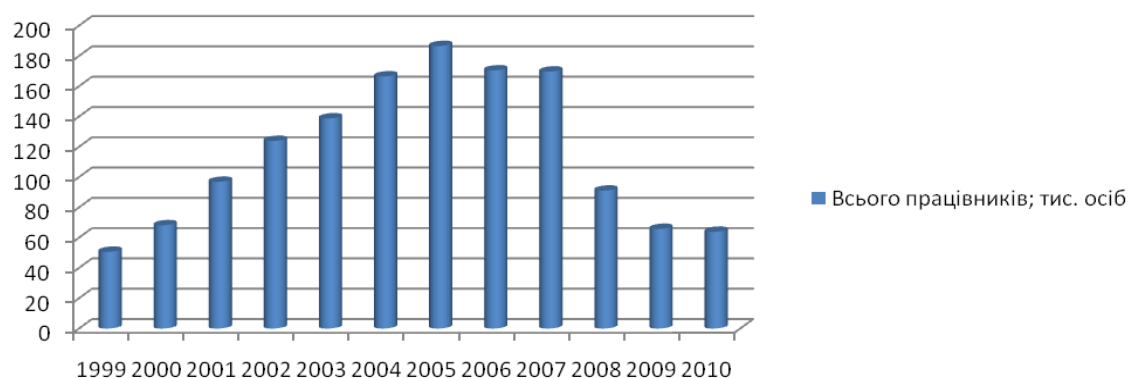

Рис. Л.1. Динаміка потреби підприємств у працівниках у 1999–2010 рр.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ УПРАВЛІННЯ ОСВІТНИМИ СИСТЕМАМИ

ПОСІБНИК

Авторський колектив:

ЯГУПОВ Василь Васильович, **ВОЛКОВА** Тетяна Василівна,
ЗАКАТНОВ Дмитро Олексійович, **НЕСТЕРОВА** Любов Володимирівна,
ВЕЛИЧКО Неля Олександрівна, **ГИРИЛОВСЬКА** Ірина Вікторівна,
МАЙБОРОДА Людмила Анатоліївна, **САВЧЕНКО** Ірина Миколаївна.

За науковою редакцією

Тетяни Василівни Волкової, кандидата педагогічних наук

Відповідальний редактор – *Волкова Т.В.*

Літературний редактор – *Гуменна Л.С.*

Технічний редактор – *Гужвій Т.В.*

Художник обкладинки: *Л.А. Майборода*

Комп'ютерна верстка: *І.О. Аврамець*

Підписано до друку 16.11.2012 р. Формат 70x100 1/16.

Гарнітура Петербург. Друк. офс. Папір офс.

Ум. друк. арк. – 14,3

Наклад 300 пр. Зам. № 12-440.

Видано за рахунок державних коштів.

Продаж заборонено.

Видавництво «Педагогічна думка»

04053, м. Київ, вул. Артема, 52-а, корп. 2;

тел./факс (044) 259-45-53, 252-71-76

тел./факс: (044) 484-30-71

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи

до Державного реєстру видавців, виготовників

розповсюджувачів видавничої продукції

Серія ДК № 3563 від 28.08.2009 р.

Віддруковано в друкарні «Видавництво «Фенікс»

Св-во суб'єкта видавничої справи ДК № 271 від 07.12.2000р.

03680, м. Київ, вул. Шутова, 13 б.